

SUUR-ISÄNMAA

KAPTEENI TERÄS

Jalman Kara

SUUR-ISÄNMAA

ROMAANI

MENNEISYYDESTÄ, NYKYISYYDESTÄ

JA

TULEVAISUUDESTA

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ KIRJA

HELSINGISSÄ 1918

K. F. PUROMIEHEN KIRJAPAINO O.-Y.

I.

Isänmaan poika

I.

Rintamalla.

Tyynen kesä-illan läpikuultava kirkkaus syleili Missejoen rauhoittunutta rintama-osaa. Surullisen suon lammikot, joiden pahalta löyhkäävä, kellertävä vesi kätki myriaadittain taudinsiemeniä ja pikkueläjiä, kiilsivät nyt lumoavina kuin lähteen silmät tuuheiden ruohotupsujen välissä. Siellä täällä saattoi viitain lomitse erottaa kapeat kapulakäytävät, joilta toisinaan kuului yksinäisten askelten kopsetta; muuten olikin kaikki hiljaista.

Oli 22 p. heinäkuuta v. 1916. Päivän työ oli päätynyt ja suolla, jossa äsken hääräili suomalaisten jääkärien vihreätakkinen parvi turpeita kiskomassa, törröttivät nyt tyhjät työntövaunut ikäänkuin mietteiinsä vajonneina mustan suokuopan partaalla. Laukaustakaan ei kuulunut. Vihollinen näytti antautuneen kesä-illan lumoihin, eikä hautavahtien tarkkaava valvonta voinut panna merkillle muuta kuin autereisen savun keveät kiemurat jonkun viholliskämpän yllä, tai sorsan viihdyttävän äännähtelyn joen ruohikossa.

Kompiaiset, joka kolmantena päivänä annettava lisäruoka, oli juuri jaettu ja kämppä Untolan miehet istuivat verannantapaisella lavalla, pureskellen hyvällä halulla juustoa ja leipää, jonka päälle he olivat sivelleet ohuen kerroksen maukasta marmelaadia. Heidän vihreät pukunsa olivat röhjäntyneet, jopa repeilleetkin ja heidän känsäisissä käsissään oli työn ihoon-syöpynttä likaa. Pari poikaa pesi ruoka-astioitaan hiekalla ja vedellä, muutaman lätäkön reunalla kyykistyneinä, ja vahtiin lähtijät tarkastelivat kiväärejään.

Kapulakäytävältä kuului askeleita ja jääkäri pöllähti tiheiköstä verannalle, kädessään suuri paperitörttö.

— Jokos lisuke on jaettu? Kuka minun osani on ottanut?

— Tuossa on juustosi ja tupakkasi. Marmelaatiasi on trinkpehherissä hyllylläsi.

Rauhoittuneena avasi tulija törttönsä ja otti kauliini viinimarjatertun käteensä, välkytteli sitä hetken aikaa toveriensa himokkaiden silmien edessä ja pisti sitten tyytyväisenä suuhunsa.

— Syöttekös te viinimarjoja, pojat?

— Tietysti!

— Niin minäkin.

Ja jälleen vaipui uusi terttu maiskuttelevaan suuhun.

— Älä viisastele... Mistäs olet käsittänyt?

— Kävinpä pionierikomppaniassa vieraisilla ja pimitin nämä kihojen puutarhasta.

— Etkä joutunut kiikkiin? Nehän vahtivat aarteitaan kuin lohikäärmeet.

— Niillä on nyt parempaa puuhaa, huomenna menee pionierikomppania hyökkäykseen.

Penkiltä nousi kuin nakattu muuan nuori jääkäri. Hänellä oli laihat, kulmikkaat kasvot, rohkea suu ja ihmeen luja otsa, jonka korkeuden tumma, harjasmainen pystytukka jätti selvästi havaittavaksi. Hän ei ollut kovin pitkä, eivätkä hänen hartiansa olleet leveät, mutta rinta oli korkea ja omituisen pyöreä. Hänen ruskeat, palavat silmänsä olivat harvinaisen kirkkaat.

— Minnekä sitten? hän kysyi.

— Sitä en tiedä, eivätkä he olleet siitä itsekään selvillä.

— Pionierit! Ketä muita lähtee?

— Ei ketään meikäläisiä. Pionierikomppania, joka tähän saakka on ollut rintaman takana, viedään nyt koetukselle. Huomen aamulla lähtevät.

— No entä pojat? Mitä arvelevat?

— Hurjalla päällä ovat. Ei ainakaan minun silmiini jänishousuja osunut.

Kirkassilmäinen jääkäri astui mietteissään kämppään ja kiipesi vuoteelleen.

Ennen pitkää hänen kuitenkin nähtiin nousevan ja kuumeen punaamin poskin rientävän jonnekin.

Puhe oli silloin siirtynyt jo kokonaan toiseen aihepiiriin.

Hauptmanni oli riisunut takkinsa ja astui pienen pöytänsä ääressä lueskellen saksaksi käännettyitä »Vänrikki Stoolin tarinoita», jotka komppania oli hänelle lahjoittanut. Ovelle naputettiin ja burschi, juoksupoika astui sisään.

— Jääkäri Orri pyytää saada puhua herra hauptmannin kanssa.

— On jo ilta; mitä hän tahtoo?

— Hän sanoi asiaansa tärkeäksi.

— Kutsu hänet sisään.

Paavo Orri astui sisään ja pysähtyi ovelle moitteettomaan asentoon.

— No, mitä haluaisitte?

— Pyydän lomaa, herra hauptmanni.

— Oletteko mieletön! Mikä lomanpyynti-aika nyt on, yöllä?

— Herra hauptmanni. Minun pitäisi lähteä aamulla varhain, enkä minä tiennyt siitä ennemmin. Sentähden olen uskaltanut häiritä.

— Onko teillä tärkeitä syitä?

— Omasta mielestäni on . . . Olen nyt lähes vuoden ollut sotilaana, eikä minulla vielä koskaan ole ollut lomaa. Herra hauptmanni on ilmoittanut komppanialle, että nykyään annetaan 3 viikon lomaa vuoron perään niin monelle kerrallaan kuin riittää joukosta. Olen valmis kokonaan luopumaan tästä, jos herra hauptmanni voisi antaa minulle nyt neljän päivän loman.

— Ja mihin te menisitte?

— Pyytäisin lupaa saada ottaa osaa siihen hyök-
käykseen, johon pionierit huomenna viedään.

— Mitä hassua! Sinnekö tekee mielenne? ...
Mutta ajatelkaahan nyt, jos jokainen komppaniani
mies tulisi pyytämään samaa lupaa, niin en saattaisi
siihen suostua. Enkä voi antaa yhdelle parempaa
etuoikeutta kuin toisellekaan.

Ilmeisesti hauptmanni oli tullut hyvälle tuulelle,
sillä hänen silmänsä loistivat, eikä hänen äänessään
ollut tylyä sävyä.

— Eihän herra hauptmanni muulloinkaan voi
myöntää lomaa kuin joillekuille harvoille. Enkä
usko, että tänne tulee kovin moni herra hauptmannia
vaivaamaan. Se ei pälkähä heidän päähänsä ja
minä lupaan vaieta.

Hauptmanni tarkasteli huvitettuna nuoren jää-
kärin moitteetonta ryhtiä ja palavaa katsetta, joka
hetkeksikään ei väistynyt, vaikka puhujan täytyi
kielitaidon puutteessa monesti hapuilla sanoja.

— Mutta mistä te tiedätte, onko pionierikomppa-
nian johtaja ollenkaan suostuvainen ottamaan teitä
joukkoonsa?

— Jos herra hauptmanni antaa minulle loman,
rohkenen sen lisäksi pyytää suositusta.

— Vai niin. Vai sillä tavalla. Kuinka olikaan
nimenne?

— Hilfsgruppenführer Orri, kolmannesta jouk-
kueesta.

— Ettekö juuri te viikko takaperin tuonut partio-

matkalla haavoittunutta toverianne luotituiskun läpi turvaan?

— Minä kyllä autoin häntä, herra hauptmanni.

— Se oli sotilaallinen teko, nuori mies.

— Kuinka vanha te olette?

— 21 vuotta.

— Siviilitoimenne kotimaassa?

— Teknillinen ylioppilas.

Hauptmanni mietiskeli vähän aikaa, rummuttaen pöytää sormillaan ja katsoen ulos pienestä ikkunasta. Sitten otti hän kynän ja paperia. Hetkeen ei hämärtyvässä kämpässä kuulunut muuta kuin kynän hiljainen rapina.

— Kas tässä. En tahdo teitä estää. Mutta muistakaa, että edustatte komppaniaa, ja myöskin, että te olette lomalla, jolta teidän on tultava takaisin. Ymmärrättekö?

— Ymmärrän, herra hauptmanni.

— Kello 8 aamulla pionierit lähtevät Zanken asemalle, josta juna vie heidät eteenpäin. Nukkukaa yöne rauhassa, sillä tarvitsette voimaa. Näkemiin, poikani.

— Näkemiin, herra hauptmanni! huudahti nuorukainen. Sitten teki hän äkki-käännöksen ja poistui varmoin askelin, hauptmannin seuratessa hänen kulkuaan tyytyväinen hymy huulillaan.

II.

Nuori sankari.

Sahlessa vietti pionierikomppania yön 24 päivää vasten.

Vaikka marssista uupunut miehistö oli asettunut levolle, ei unesta tullut aluksi mitään, vaan keskustelu pyöri kiihkeänä ja sävyä nopeasti vaihdellen hyökkäyksen piirissä. Oli kysymyksessä erään etuvarustuksen hävittäminen, jonka ryssät olivat viimeaikoina rakentaneet ja josta he hävyttömällä tavalla ahdistelivat saksalaisia. Tehtävä oli uskottu 1:selle jääkäripataljoonalle ja sen avuksi oli lähetetty suomalaiset pionierit.

Paavo Orri käveli yksinään tuuheiden puiden suojassa paperossia poltellen. Toverit olivat häntä pistelleet ja kiusanneet, ei kuitenkaan vakavasti, vaan hyvántahtoisen leikillisesti huomauttaneet hänelle »kaistapäisyydestä». Mutta hän ei tuntenut halua vastata heille, vaan etsi ennemmin yksinäisyyttä.

Muuan saksalainen jääkäri tuli hänen luokseen.

— Jest lii u vas spitski? kysyi hän.

— En puhu enkä ymmärrä ryssää. Mutta tulta minulla kyllä on, vastasi Orri, antaen laatikkonsa saksalaiselle.

— Mitä? Ettekö ole suomalainen? Jääkäri 27? huudahti toinen kummastuneena, sytyttäen paperossinsa.

— Olen kyllä, senhän näette.

— Ettekö te kaikki puhu venäjää? Suomihan on venäläinen provinssi?

— Ei suinkaan. Se on aivan itsenäinen maa, suuriruhtinaskunta, jonka kanssa ei Venäjällä pitäisi olla mitään tekemistä, vaikka hallitsija onkin yhteinen. Mutta kun Suomella ei ole omaa sotaväkeä, uskaltaa Venäjä meitä sortaa.

— Niinkö... Te siis kuulutte oikeastaan venäläiseen sotaväkeen ja olette karanneet tänne?

— Karanneet kyllä. Mutta ryssäläisiin joukkoihin emme koskaan ole kuuluneet.

— Oletteko kauan ollut rintamalla?

— Ei kahta kuukautta vielä.

— Oletteko ennen hyökänneet?

— Ei koskaan.

Saksalaisen hymyssä kuvastihe ylimielisyys.

— Jääkärit I tekevät 42:sta hyökkäystä.

Syntyi äänettömyys.

— Te olette niin hiljainen ja alakuloinen — jatkoivat saksalainen. Rohkeasti päälle vaan ja pois turha huoli. Joka kaatuu se kaatuu, eikä sille mitään mahda.

Orri ei vastannut.

— Teidän toverinne ovat niin kovin hitaita ja vastahakoisen näköisiä. Minä olin aika kuumeessa, kun mentiin ensimmäiseen hyökkäykseen. Suomalaiset istuvat haluttomina ja tupakoivat, se ei ole hyvä merkki. Ei ole hyvä jäädä jälkeen, silloin useasti haavoittuu helpommin. Vaikka sydänalaa kiertää, niin pitää painaa vaan, läpi kuulasateen. Eivät ne satu, elleivät ole sattuaikseen.

— Niin kai se lienee, vastasi Orri yksikantaan.

Puhelias saksalainen tuntui jollaintavoin nolostuvan tästä välinpitämättömästä harvasanaisuudesta ja lähti tiehensä. Silloin kömpi Orrikin makuupaikalleen.

* * *

Hyökkäys oli määrätty alettavaksi klo 12 24—25 päivän välisenä yönä.

Klo 11,50 seisoj pataljoona valmiina rintasuojuksen takana, vasen siipi sillä tiellä, joka johti Schmar-denista Schlockiin. Vallitsi kesäyön hiljaisuus, mutta hämärä oli paljoa tummempi kuin pohjolassa ja taivaalla kiilui tähtiä. Silloin tällöin kuului jonkun yölinnun aavisteleva ja ikäänkuin hätääntynyt ääni, mutta muuten ei mitään.

Suomalaiset oli jaettu tasan kullekin komppanialle, ehkäpä senvuoksi, etteivät he tuottaisi häiriötä hyökkäyksen yleiselle kululle. Moni jännittynyt sydän takoi rauhattomasti hiljaisessa yössä, jonka

vihollisen valoraketti tuon tuostakin valaisi kirkaaksi. Jossain sivummalla ryssäin vahtimiehet ampuilivat levottomina.

Orri hankasi kaikessa rauhassa rasvaa kivääristönsä vedellen puhdistusnauhaa edestakaisin piipussa.

— Ole toki valmiina, toveri, kuiskasi saksalainen hänen vieressään.

Orri vilkaisu rannekelloaan.

— Kahdeksaa vaille vasta ja kellot on tarkistettu, vastasi hän levollisesti. Sitten latasi hän hiljaa kiväärinsä, otti leipäpalan taskustaan ja alkoi nakerrella. Saksalainen, joka jännityksen vallassa odotteli lähtöä, katsoi häneen pitkään.

Vihdoin tuli lähtökäsky:

— Eteenpäin!

Hiljaa ja äänettömästi, ketteränä kuin kissa, saksalainen kiipesi vallin yli. Orri otti hieman vauhtia ja hyppäsi, kättään apuna käyttäen; kuului vain kepeä hupsahdus, kun hän notkeasti putosi toiselle puolen.

Kuin hämärä, kiemurteleva nauha liikkui ampu-maketju eteenpäin. Vallitsi yhä hiljaisuus. Vain joskus kuului kahahdus tai piikkilanka-esteen heikko räminä, kun miehet hiipivät sen läpi. Vihollinen ei vielä tiennyt mitään, vain vahtimiesten valppautta oli outo äänettömyys omiaan teroittamaan.

Hiki alkoi virrata otsalta alas ja sydänelässä tuntui omituinen ahdistus. Aivot tuskin synnyttivät mitään selkeitä ajatuksia, mutta aistit olivat sitä herkemmissä vireessä.

Jo alkoi ryssäin valli hämärästi näkyä. Matkaa oli tuskin puolta kilometriä enää. Yhtäkkiä kuului muutamia hätäisiä laukauksia. Sitten tuntui hornan kita aukeavan ja hiljaisuus särkyi yhdeksi ainoaksi jylinäksi, paukkeeksi, ulvonaksi, rätinäksi. Granaatit vonkuivat, shrapnellit pihisivät kuin kissat, kuularuiskujen luotisade kulki kuin raekuuro ylitse, miinojen järeät kumahdukset saivat maan vapisemaan. Ja kaiken yli kuului terävä, käskevä hyökkäyshuuto, toistuen pitkin linjaa, miehestä mieheen:

— Eteenpäin — mars mars!

Tuli näkyviin suomalaisten juoksukunto. Huomattavasti he joutuivat toisten edelle, ikäänkuin ryhmänjohtajien paikalle, muistamatta, että se oli oikeastaan väärin. Ja se oli heille onneksi. Granaatit, shrapnellit, kuularuiskun lyijysade lensivät kuin synkkä pilvi heidän ylitseen tai eteensä ja tuntui siltä kuin olisivat ryssäin ammuksot suorastaan väistäneet heitä.

Orri syöksyi eteenpäin kivääriään lujasti puristaen, silmät teräviksi synkentyneinä. Suuri granaatti lensi vonkuen aivan lähelle. Humahdus iskiessä maahan! Räjähdys! . . . Saksalainen ryhmäpäällikkö viskautui pari metriä ilmaan, pyöri hetken aikaa huimasti ympäri, ikäänkuin tuulenkela, kädet ja jalat harallaan. Sitten putosi hän maahan muodottomana möhkäleenä, savun ja tomupilven ympäröimänä . . .

— Asemiin! kuului terävä huuto kymmenker-
taisesti toistuen.

Jääkärit painuivat pitkäkseen kuin luodin kaatamina. Ja nyt he huomasivat saksalaisten toverien tottumuksesta johtuneen etevämmyyden. Verrattomalla huomiokyvyllä ja ihmeellisellä vaistolla nämä osasivat silmänräpäyksessä valita itselleen suoja-paikan, eteensä kiven, kannon, ruohoturpeen, mät-tään. Pienintäkin maan syvennystä he käyttivät hyväkseen, suomalaisten maatessa kutakuinkin avoi-mina vihollisen tulelle.

Mutta suomalaiset kulkivat edellä! Kun taiste-lusta lähetettiin raportteja niin suomalaisista niissä puhuttiin: suomalaiset olivat jo siellä ja siellä. Nämä hiljaiset miehet, joiden veltonnäköinen tyyneys oli saksalaisia arveluttanut, näyttivät nyt luonteensa toisen puolen ja synkässä kiihkossaan herättivät miltei kauhua.

Jo ehdittiin vihollisen piikkilanka-aitojen eteen. Orri, jolla ei ollut lankasaksia, makasi hikeä pyyhkien ja tuon tuostakin ampuen eräässä suojaaisessa syven-nyksessä. Ketju oli taaskin jäänyt jälkeen, sitä ei hän syöksy-innossaan ollut huomannut . . . Jo puu-haili tumma varjo lähettyvillä. Orri ryömi hänen luokseen: suomalainen toveri näkyi olevan.

— Anna tänne sakset, olethan jo aivan uupunut.

Toinen käänti he selälleen ja makasi minuutin ajan hengästyksestä puuskuttain, Orrin katkoessa lankaa raivoisalla vauhdilla. Muutaman kymmenen metrin päästä sylkivät vihollisen kuularuiskut ja ki-väärit luoteja, mutta tykkitulesta ei enää ollut vaa-raa, se lensi yli.

— Pistimet kiinni! Rynnäkköön!

Hirveän hurraan kaikuessa syöksyivät suomalaiset ja saksalaiset vihollisen varustukseen. Suurin osa ryssiä oli jo lähtenyt käpälämäkeen, mutta toiset taistelivat vielä vimmatusti. Vallitsi kauhea sekasorto: rikki-ammutuita kämppiä, kuolleita, haavoittuneiden voivotusta, murhan mäiskettä. Melkein kauhistuen saksalaiset katselivat, millä hirveällä raivolla suomalaiset upottivat pistimensä perivihollisensa ruumiisiin.

Orri oli joutunut taaskin edelle. Hänen pistimensä, vaatteensa, kätensä, vieläpä kasvonsakin olivat hyytyvässä veressä ja hänen silmänsä paloivat kuin kekäleet. Kun hän katsoi taakseen mitä toiset puuhailivat, huomasi hän erään saksalaisen joutuneen kolmen ryssän ahdisteltavaksi. Muuan vihollisista asettui juuri pistintaistelijan kyyristyneeseen asentoon ja terä jo välähti... Silloin Orri laukaisi ja riensi juoksujalkaa paikalle... Luoti oli sattunut. Hirveä nyrkinisku sivulta kaatoi toisen ryssän maahan; leuka näytti menneen sijoiltaan ja paksu kieli puristui esiin irvillään olevien hampaitten raosta... Kolmas heitti kiväärinsä, nosti kätensä ja sammalsi vapisevin äänin:

— Tavaritsh, tavaritsh!

Orri vilkaisi saksalaiseen ja tunsu sen komppanian varaväepelin, jonka riveihin hän oli joutunut. Väepeli oli saanut shrapnellin luodin läpi reitensä ja latasi rauhallisesti parabellumiaan, toverillisesti kiittäen suomalaista.

Juuri silloin pamahti laukaus läheisestä ryssän kämpästä. Orri kiljahti ja hypähti syrjään. Kuin salama tempasi hän pistoolin vääpelin kädestä ja syöksyi kämppää kohti. Hän kiskaisi oven auki ja perääntyi samalla itse syrjään — juuri parahiksi väistääkseen piston, joka oli niin voimakas, että antaja horjahti. Seuraavassa silmänräpäyksessä kaatui hän maahan Orrin luodin lävistämänä... Hirveästi karjaisten ryntäsi nuorukainen sisään. Kaksi ryssää seisoj valjuna seinällä, molottaen jumalan apua. Orri otti heidän aseensa ja kuljetti heidät mukanaan vääpelin luo, jolle hän antoi pistoolin takaisin. Vasta silloin jouti hän katsomaan kättään: luoti oli lävistänyt lihaksen olkavarresta, ollenkaan koskematta luuhun. Iloisin mielin sitoivat saksalainen vääpeli ja suomalainen sotilas toistensa haavat, kolmen vangin katsellessa heidän työtään. —

Tunnissa oli hyökkäys suoritettu ja ryssän etuvarustus hävitetty määräyksen mukaisesti. Voittoisa pataljoona vetäytyi takaisin reippain mielin. Moni oli kyllä kaatunut, moni vaikeasti haavoittunut, mutta suomalaisia oli jälleen seurannut hyvä onni: heillä ei ollut raskaita tappioita. Heidän sairassotilaansa, jotka täällä saavuttivat ikuisen maineen, kantoivat etupäessä saksalaisia turvaan.

Takaisin palattaessa muodosti muuan ryhmä mielenkiintoisen näyn. Jääkäri Orri komenteli kolmea vankia, jotka kantoivat hellävaroen haavoittunutta saksalaista vääpeliä. —

Suomalaisilla oli vain yksi kuollut, yksi kadonnut

ja kymmenkunta haavoittunutta. Mutta saksalaisten käsitys oli kokonaan muuttunut pohjolan miehistä. »Toveri, toveri», sanoivat he loistavin silmin. He antoivat napamaan miehille voileipää, huvitettuna toisten ruokahalusta, he tarjosivat heille tupakkaa, marmelaattia, kaikkea hyvää, he puristelivat heitä käsistä, nauraen kuunnellen ryssän pommitusta, joka yhä oli suunnattu tyhjää ja hävitettyä etuvarustusta kohti.

*   *   *

Heinäkuun 27 p:nä suomalainen komppania oli saapunut Schlampeen ja odotti junaa, jonka piti viedä heidät kotiin. Kiväärit oli asetettu yhteen ja joukko parveili sivummalla vilkkaasti jutellen ja tupakoiden.

— Hilfsgruppenführer Orri! kuului äkkiä terävästi.

— Täällä! vastasi nuorukainen ja riensi juoksu-jalkaa, toisella kädellään sidottua olkavartaan tukien saksalaisen upseerin luo.

— Te puhutte saksaa?

— Auttavasti.

— Hänen Ylhäisyytensä prikaatin komentaja haluaa teitä puhutella. Seuratkaa.

Upseeri jätti Orrin etuhuoneeseen, mutta oven läpi kuului ilmoitus:

— Der finnische Hilfsgruppenführer zur Stelle. Excellenz!

Ovi avattiin ja Orri astui sisään.

Huoneessa oli 29 Landwehr-prikaatin komentaja v. Wynecken, 1. jääkäripataljoonan päällikkö ja pionierikomppanian johtaja. Prikaatikenraali silmäili hetken aikaa terävästi ja vaieten tulijaa. Nuorukainen kesti katseen värähtämättä, moitteettomassa asennossa seisten.

— Te olette hilfsgruppenführer Orri, 27. jääkäripataljoonan II:sta komppaniasta?

— Niin olen, Teidän ylhäisyytenne.

— Minulla on teistä kaksi raporttia. Toinen on komppaniapäälliköltänne, hauptmanni v. M:ltä, joka anomuksenne perusteella pyytää pionierikomppanian päällikköä ottamaan teidät mukaan hyökkäykseen. Toinen on varaväpeli T:ltä, joka pataljoonan komentajalle on ilmoittanut pelastuneensa teidän avulanne. Selonteko on teille hyvin edullinen; tahdotteko itse kertoa siitä tarkemmin.

— Minä huomasin, että muuan venäläinen aikoi pistimellään tappa haavoittuneen ja ammuin ryssän, siinä kaikki Teidän Ylhäisyytenne.

— Ilmoituksen mukaan te sitäpaitsi löitte käsin toisen ryssän maahan, ammuitte kolmannen ja otitte kaikkiaan kolme vankia.

— Niin tein, Teidän Ylhäisyytenne.

— Minä tunnustan teidät soturiksi, jonka Suomi ja Saksa kunnialla lukee riveihinsä. Komppaniapäällikkönne ei ole erehtynyt suostuessaan harvinaiseen pyyntöönne, joka myöskin puhuu puolestanne. Olette kunniaakkaasti edustanut komppaniaanne ja minä onnittelen päällikköä, jolla on sellaisia miehiä.

Nuorukainen seisoi vaiti ja hänen kirkkaat silmänsä katsoivat yhtä levollisina ylhäistä miestä.

— Halusitteko niin otteluun? kysyi kenraali kevyemmin.

— Teidän Ylhäisyytenne. Me suomalaiset olemme nuorta väkeä, kiihtyneinä lähteneet isänmaastamme. Kokeneena soturina Teidän Ylhäisyytenne kyllä tietää, että odottaminen on sotilaalle vaikeampaa kuin toiminta.

— Se on oikein. Nuorena veri kuohuu. Minä olen tyytyväisenä saanut nähdä, kuinka rajusti se kuohuu suomalaisten tyynen ja hidasleimaisen pinnan alla. Lukuisia suurta urhoollisuutta todistavia tekoja on kerrottu minulle kansalaistenne suorittaneen, eikä ainoatakaan pelkuria ole mainittu. Se herättää minussa lämmintä myötätuntoa teitä ja teidän suurta asiaanne kohtaan. — Mitä persoonallisesti teihin tulee olen kirjoittanut hauptmanni v. M:lle kirjeen, jossa olen selittänyt, mistä syystä pyytämäänne 4 päivän lomaa on täytynyt pidentää. Saatte viedä sen itse perille.

Sotilaallisessa asennossa otti Orri kirjeen vastaan ja kätki sen huolellisesti poveensa.

— Te olette haavoittunut. Onko haavanne vaikea?

— Luuhun ei ole sattunut. Minä sain jättää tornisterini kuormastoon ja toivon jaksavani toisten mukana, vaikka kyllä olen hiukan huonoissa voimissa.

Ylhäinen sotapäällikkö vaikeni ja katseli hetken

aikaa nuorukaisen levollisia kasvoja, ilmeisesti hyvillään siitä, ettei suomalainen ollut kerskunut, sanonut: »mitätön naarmu vain, Teidän Ylhäisyytenne», tai jotakin sentapaista, kuten rohkeat miehet tavallisesti tekivät.

— Toivon teille menestystä urallanne. Puristakaa kättäni, nuori mies.

* * *

Ennenkuin pionierikomppania astui junaan, piti prikaatin komentaja kauniin puheen. Hän kiitti suomalaisten urhoollisuutta, mainitsi myötätunnolla heidän isänmaallisesta suurajatuksestaan, valitti, ettei hänellä ollut iloa kauemmin pitää komppaniaa komentonsa alaisena, mutta sanoi toivovansa uusia taisteluita meikäläisten mukana ollen.

Kohotetuin mielin lähti komppania kotiin, Missen rannalle.

III.

Ihmisten ilmoille.

Korkoraudat napsahivat yhteen ja komppania-päällikön asunnon ovella seisten jääkäri Orri sanoi:

— Ilmoitan palanneeni lomalta, herra hauptmanni.

Hauptmanni, jonka korviin suomalaisten kunnostautuminen taistelussa jo oli ehtinyt, nousi hyväntuulisen näköisenä.

— Lomalla käydään virkistymässä, poikani. Te palaatte haavoittuneena. Minkätähden ette ole mennyt sairaalaan?

— Haavani on kovin lievä, herra hauptmanni.

— Ettehän te täällä voi kuitenkaan tehdä mitään.

Nuorukainen ei vastannut ja päällikkö jatkoi:

— Olisi viisainta levätä, naarmustakin voi koitua ikävyyksiä.

— Minun tulee ikävä siellä, herra hauptmanni.

— Mitä! Sotilaan ei koskaan ole ikävä, ettekö sitä tiedä?

Syntyi äänettömyys. Sitten ojensi nuorukainen päällikölleen kirjeen.

— Hänen Ylhäisyytensä prikaatin komentaja on antanut minulle tämän herra hauptmannille tuotavaksi.

Hetkeen ei kuulunut muuta kuin paperin hiljainen kahahtelu päällikön kääntäessä lehtiä.

— Hyvä on, poikani. Te tulette saamaan rautaristin ja minä ehdotan pataljoonan komentajalle teidät ylennettäväksi. Saatte mennä.

Mutta Orri viivytteli yhä ja näytti epäröivän.

— Onko teillä vielä jotakin?

— Herra hauptmanni. Olen kuullut, että Suomeen lähetetään näinä päivinä suurempi määrä etappimiehiä. Anon, jos mahdollista, päästä mukaan.

— Vai niin. Te olette mielestänne tehnyt tarpeeksi ja haluatte vetäytyä laakereillenne. Sitä en odottanut.

Värihäivähdys kiiti yli nuorukaisen otsan, ruskeat silmät välähtivät ja niiden katse suuntausi niin pistävänä päällikköön, että tämä jollaintavoin nolostui. Mutta mitään ei nuorukainen sanonut.

Vihdoin jatkoi hauptmanni keveämmin, ikäänkuin sovittaen.

— Kyllä tiedän, ettette väistä tappelua. Ettekö viihdy rintamalla?

— Herra hauptmanni tietää paremmin kuin minä minkälainen rintama tämä on. Vetoan Hänen Ylhäisyytensä von Belowin sanoihin: tarkastaessaan

pataljoonaa hän jo keväällä ilmoitti, että Saksa on meitä säästääkseen asettanut meidät rintama-osalle, jossa hyökkäys tuskin tulee kysymykseen. En halua toimettonana odottaa ryssien pommeja niskaani. Olen nuori ja tahdon vaihtelua. Ja luulisin Suomessa voivani enemmän tehdä asiamme hyväksi.

— Mutta tähän olette haavoittunut.

— Juuri siksi olen sopimaton rintamalle.

— Tiedättekö, suurin osa tovereistanne haluaa samalle matkalle?

— Heillä on oikeus puhua puolestaan. Herra hauptmannilla on ratkaisovalta.

— Minä mietin asiaa.

Nuorukainen teki salamannopean käännöksen ja poistui.

* * *

Muutamia päiviä myöhemmin vietettiin Untolan kämpässä juhlaa. Jääkärit Orri ja Storm, molemmat kämppäkuntaan kuuluvia, olivat saaneet komennuksen huomisaamuna matkustaa Berliniin ja pitivät nyt lähtijäisiä, tuhlaten viimeiset roponsa.

Verannalle oli asetettu kaksi pientä pöytää rinnakkain. Niiden ympärillä istui kymmenkunta iloista sotilasta läkkiset »trinkpekkerit» edessään. Keskellä upeili yksi rommi ja yksi viinipullo, ja ilo välkkyi napamaan miesten silmistä, kun he kesäisenä iltana, keskellä soista erämaata, olivat nousseet uhraamaan viinin jumalalle.

Vaikka kevyt leikinlasku liikehti monine käänteineen pinnalla, niin syvemmällä kyti kaipaus, joka miltei kateellisella myötätunnolla puhkesi onnetoivotuksiin niille kahdelle, jotka kohtalo oli pian johdattava toisille teille: kotimaan rakkaille seu-
duille. —

Orri oli vakava ja vetääntyä jo varhain kämppään haavaansa valittaen. Vuoteellaan lojui hän kuitenkin nukkumatta, silmät tuijotukseen auenneina ja aivot ajattelusta kiihdyksissä.

Tämä etappihomma lupasi tulla suurenmoiseksi. Miehiä lähti aluksi noin parisenkymmentä ja näiden oli määrä tehdä uusille rekryyteille tiet Suomesta Saksaan selviksi ja innostaa poikia matkalle. Kenties syntyisi toinen pataljoona, kenties kokonainen suomalainen rykmentti. Ja silloin! — Tosin kuului pessimistien vastaväitteitä. Rintamalle oli lähdetty niin valoisin toivein ja innostuneina. Hyökkäyksen Pietaria kohti luultiin alkavan heti, mutta nyt saatiinkin maata tällä keltavetisellä, epäterveellisellä suolla nälässä ja ikävässä. Oliko Saksa heikentynyt? Uhkasiko sitä ja samalla jääkärien suurta asiaa tappio? Ja — kuiskailtiin — tahtoiko Saksa lisää suomalaisia, voidakseen käyttää heitä kiertävänä hyökkäysjoukkona, jonka epätoivoinen raivo masentaisi rysin vastustuksen? — Mutta ei. Suureksi ja uljaaksi piti jääkärien joukon kasvaa, sellaiseksi, että se kykenisi herättämään koko maailman huomion, kykenisi yksin voittamaan taisteluita ja ajan tullen puhdistamaan isänmaansa vainoojista. Mitä merkitsi

tämä kourallinen miehiä? Heitä mainittiin vain huimapäiksi seikkailijoiksi. Kymmeneen tuhanteen oli rivien sankennuttava. Silloin olisi leikki kaukana. —

Yhä kiihkeämpiä mielikuvia syntyi haavoittuneen aivoissa... Ulkona vallitsi kesäyön tyyni rauha, verannalla »skoolattiin» läkkimukeilla ja iloinen kuoro, joka hetkeksi oli keventynyt ja irtautunut todellisen elämän vakavuudesta lauloi raikuvin äänin:

Eihän se Saksan keisari tiennyt,
 hippala hippan, hippan pila pala!
 Eihän se Saksan keisari tiennyt
 tyttöjen ikävästä.
 Koska se kutsui hurjimmat pojat,
 hippala hippan, hippan pila pala!
 Koska se kutsui hurjimmat pojat
 joka pitäjistä.

IV.

Vaikea matka.

Pohjanlahdella, Holmön saaren koillispuolella keinui aalloilla pieni vene. Se oli lyhyt ja pyöreä, sitä mallia, jota kalastajat sanovat jollaksi, ja sitä kuljetti pieni, keskilautaan pystytetty purje.

Veneessä istui kaksi nuorukaista. Toinen oli hoikka ja pitkäkasvuinen »pommari», jääkäri Storm, toinen etappimies Orri. Purje lepatteli hiljalleen aamu­tuulessa ja pursi lipui keveästi pienillä aalloilla.

Näin oli Tukholmassa päätetty:

Pommarien, jotka kuuluivat Saksan amiraali­esikunnan palvelukseen ja joita johti Sankariksi kut­suttu, Tukholmassa asuva hauptmanni, oli hinnalla millä tahansa saatava muuan »kapsäkki» Uuteen­kaarlepyyhyn. Etappimiesten taas oli toimitettava tärkeä kirje Helsinkiin. Pohjoiset postitiet ja kulku­reitit olivat tilapäisesti tukossa, eikä enää myöskään uskallettu Holmöstä Vaasaan moottoriveneellä, sillä rannikolla risteili tuhkatiheään venäläisiä vartio­aluksia. Muutenkin oli liikkuminen Suomessa tullut kovin vaikeaksi ja vaaranalaiseksi.

Etappimiehet olivat ottaneet kaksoiskappaleen kirjeestä, ja toinen päätettiin lähettää pohjoista tietä, toinen suoraan Merenkurkun yli. Siten oli toivoa ainakin yhden joutumisesta perille.

Orri ja Storm lähetettiin veneellä; edellisellä oli huolena kirje, jälkimäisellä kapsäkki. Määränä oli purjehtia Helsingkallanin etelä- ja Stubbenin pohjoispuolitse siihen syvään lahteen, joka pisti Munsaalaan saakka; täällä oli tietty mies auttajana ja hänen huostaansa tuli jättää vene. Storm, joka vuosikautia oli liikkunut saaristossa ja tarkasti tunsu seudun, otti kompassin mukaan suunnatakseen aluksen määräpaikkaan, ja niin oli nuorukaiset passitettu Uumajaan, josta lähtö oli tapahtunut.

*   *   *

— Eihän tästä tule mitään, nyt tyyntyy kokonaan, sanoi Orri, maaten veneen kokassa ja sytyttäen paperossiaan.

Storm istui selkäkenosillaan, peräsin kainalossa, eikä vastannut. Hänen neliskulmainen naamansa oli pahantuulisen näköinen ja pystynenä oli nyrpällään.

— Jos me näin hiljaa tulemme Suomen rantaan, niin johan meidät hitto perii. Kuvittelepas vain, että ryssän vahdit meidät huomaavat. Mihin pääsemme heidän käsistään? Minunkin on vielä olkavarteni kipeä, joten soutamista ei kannata ajatella.

Kun toinen yhä vaikenä, jatkoi Orri ikäänkuin kiusotellen.

— Silloin on sinun kapsäkkisi ensimmäisenä heitetty mereen. Se on vaarallisin.

— Entä sinun kirjeesi? sähähti Storm. — Yhtä varma hirttonuora sinulla on taskussasi.

— Mutta sitä ei löydä kukaan. Et edes sinäkään, vaikka tiedät sen minulla olevan.

— Oho, jopa olet varma asiastasi. Sanoppa, mihin sen kätkit?

— Kaulukseeni. Kangas on kaksinkertainen. Minä ratkotutin sen auki, pistin varta vasten sopivan muotoiseksi tehdyn kirjelapun väliin; sitten neulottiin kaulus ehjäksi ja tärkättiin.

— No luulisipa sen säilyvän... Mutta eiköhän me haukata hieman. Tuuli peijakas tyyntyy kokonaan, eikä tässä siis ole muutakaan tekemistä.

Perämies kaivoi selkäreppunsa penkin alta ja veti sieltä ensimmäiseksi kaksi litran pulloa.

— Katsopas, tästä saat, jos meritauti pyrkii.

— Konjakkia ja maitoa! Kas vaan! Muistit ottaa maitoa mukaasi, sitä minä en ajatellut.

— Sinulla ei tietysti ole vettäkään.

— On toki. Niin tyhmä en sentään ole.

— Hyvä. Mutta ei tämä maitoa ole, vaan puhdasta kermaa. Siihen kun tipahuttaa konjakkia sekaan niin kelpaa elellä.

Nuorukaiset tekivät kelpo voileivät ja alkoivat pureskella hyvällä halulla.

— Ilma on ihmeen painostava. Varmaankin siinä on ukkosta, mutisi Storm suu ruokaa täynnä.

Tosiaankin lakkasi tuuli ihan kokonaan. Purje

riippui unisena ja lerpallaan, mainingit loiskuivat hiljaa veneen kylkiin. Aurinko paahtoi hautovan kuumasti ja taivaankansi oli omituisen raskaan ja polttavan näköinen.

Puolen päivän tienoissa kohosi näköpiiriin uhkaava, paksu ja tumma pilvenmöykky. Meren pinta synkkeni, tummia vihureita alkoi nopeasti kiittää sen yli, ja vene kulki hyvää vauhtia. Sitten puhkesi rajua ukonilma. Avaruus tuntui repeilevän yhä uusiin häikäiseviin salamoihin ja kumea jylinä muistutti tykkien ääntä sotarintamalta. Alkoi sataa, ensin raskaasti tiputellen, sitten rankasti, taivaan täydeltä; meri möyrysi vaahtopäinä ja tuuli tuntui muuttavan suuntaa. Mutta yhä tehtiin matkaa.

Kun sade oli lakannut, tyyntyi ilma jälleen miltei täydellisesti ja kiikarilla katsoen saattoivat pojat erottaa korkean tornin näkörannassa. Varmaankin oli se Helsingkallan. Mutta vähitellen muuttui sää tavattoman koleaksi. Harmaita, repaleisia pilviä kiiti huimaa vauhtia taivaalla. Tuuli alkoi puhaltaa tasaisesti, yhä voimakkaammaksi kasvaen, ja muutti suuntaansa epäedullisesti, tullen koillisesta. Vaikka oli kesä, tunkeutui se kastuneiden vaatteiden läpi viiltävän kylmänä ihoon ja sai nuorukaiset vilusta vapisemaan. Sitäpaitsi oli vielä eteenpäin pääsy sangen vaikeata, kun oli purjehdittava miltei suoraan vastatuuleen.

Storm veti konjakkipullon taskustaan ja ryyppäsi.

— Nyt tämä on paikallaan, sanoi hän. — Nappaapas tuosta, niin veresi alkaa kuumeta.

Orri otti ainoastaan vähän ja varovaisesti.

Mutta tuuli yltyi yhä ja aallot kasvoivat vaarallisen korkeiksi. Ehtimiseen syöksähti vaahtoinen harja veneeseen, joka muutenkin mielellään »ryypäsi». Pojat uhmailivat pitkän aikaa, mutta lopulta oli heidän kuitenkin alistuttava. Purje laskettiin alas, vene käännettiin myötätuuleen ja sai valtoimensa ajelehtia aalloilla, jotka veivät sitä Kurkun suuntaan koillisesta lounaiseen, painaen yhä enemmän ja enemmän Ruotsin puolelle. Nuorukaiset eivät enää tienneet, missä he olivat. Ympärillä näkyi vain toivoton, harmaa taivas ja lyijynkarvainen meri, jonka hämärtyvästä synkkyydestä aaltojen valkeat kuohut pistivät terävinä silmään. Heitä alkoi tavattomasti viluttaa, sillä he olivat läpimärkiä ja viima tuntui yhä kylmenevän...

— Jos tätä kestää, niin me löydämme itsemme Tukholmasta, sanoi Storm, jälleen ryypäten konjakkia ja sen päälle kermaa.

Orri oli painautunut kokkaan ja poltti paperosiaan, jonka hän vaivoin oli saanut sytytetyksi puolikastuneilla tikkuillaan.

— Kuulepas mies, onko repussasi tikkuja? kysyi hän.

— Ei ole. Jukraviti ei olekaan! Onko sinulla?

— Minulla oli neljä laatikkoa, mutta tungin ne lähtiessämme taskuuni. Nyt niistä on suurin osa pilalla ja toiset tietysti yhä imeytyvät kosteiksi. Sitteen meihin »köhä» tulee, jos saamme täällä värjötellä ilman tupakkaa... Annappas nyt sitä pulloasi.

— Tässä on veikkonen molemmat. Maistahan. Ne käyvät hyvin yhteen.

Pojat murjottivat pitkän aikaa ääneti. Mutta Storm, joka tuon tuostakin ryyppäsi, alkoi tulla yhä iloisemmalle päälle ja hyräili itsekseen. Yhtäkkiä hän näytti muistavan jotakin, kaivoi lompakon taskustaan ja etsi sen kätköstä pahvipalaselta näyttävän levyn: se oli ohut tulitikku-vehje, tuollainen, joka sisältää kymmenkunta litteätä tikkua ja jota on hyvä pitää liivintaskussa. Hän nosti sen korkealle ilmaan ja alkoi puhua.

— On hetkiä ihmiselämässä, jolloin kaikki yksilön huomio on kiintynyt yhteen ainoaan seikkaan, yhteen ainoaan pisteeseen. Tämä tapahtuu esimerkiksi silloin, kun matkaa aavaa lakeutta tai rannatonta meren selkää, tuulen tuivertaessa, myrskyn mylviessä, pistää tupakkaa piippuunsa, eikä ole muuta kuin yksi ainoa tulitikku... Muistatko sitä?

— Et saa enää ryyppätä. Sinä tulet humalaan, sanoi Orri, jonka omillakin poskilla veri punersi.

Storm naurahti välinpitämättömästi.

— Minua ei yhtään viluta enää. Tuuli on kuivannut vaatteet, ainakin etupuolelta ja konjakki on ne lämmittänyt. Minusta on saman tekevää, vaikka vaeltaisimme näin tuomiopäivään saakka. Kunhan ei tuo peijakkaan aalto ehtimiseen heittäisi vettä niskaani... Nytkin! Huh!

— Anna pullo tänne nyt, muuten tässä käy hullusti vielä.

— Tästä tämän saat. Mutta suotta sinä pelkää. Ei tällaisessa ilmassa päihinsä tule.

Ja nuori saaristolainen alkoi laulaa, huolettomana, täyttä kurkkua, kuin huviretkellä ainakin.

Myrsky ärjyi ja pauhasi. Vene keikkui aalloilla mitättömänä kuin palko. Mutta nuorukaisissa ei voinut huomata huolestumisen merkkiäkään, vaikka he ajelehtivat rannattomalla ulapalla, ollenkaan tietämättä, mitä tulevaisuus kätki verhoihinsa.

*   *   *

Ilta jo hämärsi, kun taivaanrannalla, oikealla, alkoi vilkkua valoa ja epäselvästi häämöttää kapea torni, kuin seiväs.

— Mikä se lienee? Ritgrund ehkä? Mutta eihän hitossa! Eihän se siltä puolen voi näkyä, silloin olimme Vaasan saaristossa.

Storm otti kompassinsa.

— Se ei voi olla muu kuin Gadden, sanoi hän, ojentaen kaukoputkensa. — Tosiaankin, sehän se on. Olen näkevinäni saaria oikealla. Nyt, veikkonen, alkää koetus, pääsemmekö sinne vai ei. Jos me ajaudumme ohitse, niin silloin kyllä merta riittää, vaikka Saksanmaalle saakka.

Rohkeasti nosti hän purjeen ja käänsi laitatuuleen. Pieni vene vapisi kuin haavanlehti ja kiiti huimaa vauhtia eteenpäin. Yhtämittaa loiskahti vettä yli reunan, yhtä mittaa ajoi Orri sitä ulos, tuulen puoleisella reunalla istuen. Toisinaan tuntui

käsittämättömältä, että vene pysyi pystyssä, mutta Storm hoiti järkähtämättömällä päättäväisyydellä peräsintä, jonka varteen hänen kätensä olivat puser-tuneet niin lujasti, että rystyt kuulsivat valkeina.

Orrin tuli hiki. Haavoittunutta käsivartta alkoi pakottaa, mutta hän teki työtään hammasta purren, sanomatta mitään. Vihdoin rupesi hän vapisemaan, eikä enää jaksanut.

Storm lasi hiukan enemmän myötälaitaan ja huusi tiukasti, otsa rypyssä.

— Ryyppää, hitto viekään! Tai tee mitä haluat, mutta sinun on nyt kestettävä.

Orri otti pitkän siemauksen ja ryhtyi jälleen työhönsä, kasvot valjuina, hien valuessa otsalta alas.

— Hetkinen vielä. Näethän, kuinka lähellä olemme. Kun sinä pystyisit tähän toimeen, niin minä koettaisin auttaa sinua, sanoi Storm, ääni väsymyksestä heikkona.

— Kyllä kestäen, mutisi Orri kumartuneena vettä mättämään, likomärkänä ja uupuneena. —

Vihdoin päästiin saaren suojaan. Airot otettiin esille ja laulaen souti Storm rantaan, vaikka hänen kasvonsa olivat perin kurjan ja nääntyneen näköiset. Rannalla seisoivat kaksi henkilöä, jotka ihmetellen olivat seuranneet nuorukaisten kulkua.

— Entä kapsäkkisi? Saarellahan on tulli, kysyi Orri levottomana.

— Olkoon vaikka kaksi, mutta ei sitä nyt helli-tetä, vastasi pahasisuinen saaristolainen. Sitten huusi hän maallaolijoille.

— Tämähän on Gadden, eikö niin?

— On kyllä.

— Saammehan teillä kuivata vaatteemme? Tuuli ajoi meidät ulapalle, jossa hieman väsyimme ja kastuimme.

— Tehkää hyvin ja käykää sisään vaan.

* * *

Yöllä tuuli hiukan tasaantui ja tyyntyi, ja aamupäivällä lähtivät pojat jälleen matkalle.

Heidän ei kuitenkaan onnistunut päästä riittävän ylös vastahankaan ja muutaman kerran turhaan luovittuaan he päättivät laskea Vaasan saaristoon, noustakseen mannermaalle sen pitkän niemen kärkeen, joka Vaasan pohjoispuolella pistää syvälle Pohjanlahteen.

Muutaman tunnin purjehduksen jälkeen alkoivat Wal-saaret näkyä kaksine tornineen, sitten Ritgrund, vihdoin suuri Björkö.

— Vene saa nyt jäädä jumalan nimeen, sille ei voi mitään, sanoi Storm. — Ja kapsäkki on jätettävä jonnekin saareen. Enhän minä jaksa sitä kanniskella pitkin metsiä. Täytyy yrittää jälestäpäin noutaa, senhän luulisi olevan helppoa.

Orri oli perin väsyneen ja kurjan näköinen. Haa-voittunutta käsivartta pakotti, se oli eilen liikaa rasittunut.

Björkön lähettyvillä näkyi punainen mökki pienellä saarella.

— Tuon kalasaunan minä tunnen ja sen permanon alle me kaivamme kapsäkin, jatkoi Storm.

— Levätään samalla yöhön asti. Emme kuitenkaan uskalla maihin ennenkuin yhden, kahden ajoissa. Kättänikin pyrkii pakottamaan, vastasi Orri.

— Levätään vaan.

Pieni, harvinaisen siisti kalasauna oli tyhjä. Nuorukaiset tekivät tulen takkaan ja ryhtyivät kätkemään kapsäkkiä. Lattiapalkit irroitettiin, kaivettiin kuoppa, kapsäkki pistettiin sinne, peitettiin mullalla, sitten pantiin palkit paikoilleen.

— Nyt voimme keittää teetä, minulla on mukanaani, sanoi Storm pyyhkien hikeä kasvoiltaan.

— Sst!

Orri seiso hiljaa, jännittyneen näköisenä ja kuunteli.

— Olin selvästi kuulevinani moottorin sätkytystä, sanoi hän kuiskaten. Sitten hän avasi oven ja riensi ulos, Stormin seuratessa kintereillä.

Kaikki oli kuitenkin rauhallista; navakka tuuli vain suhisi saaren puissa ja laineet vyöryivät kohisten rannalle. Rauhoittuneina pojat palasivat kämppään. Orri heittäysi leveälle seinäpenkille pitkäkseen ja Storm puhalteli valkeata.

— Tokkohan tässä saunassa on majaillut muita meikäläisiä. Nimiä ja vuosilukuja on kyllä seinät täynnä, mutta ota niistä selvä... On tätä väliä kyllä vaellettu, talvella suksilla ja potkurilla, kesällä moottoreilla ja purjeveneillä ja nyt vielä me tällä pahanpäiväisellä jollalla. Olisinpa halukas tietä-

mään, kuinka suuri prosentti Merenkurkun vesissä on jääkäripoikain tuskan hikeä.

Tuli humisi viihdyttävästi ja vesi höyrysi padassa. Orri puhalteli sankkoja savuja penkillään ja näytti perin tyytyväiseltä . . .

Salaman nopeudella aukeni ovi. Revolvereja ojentui nuorukaisia kohti, neljä miestä syöksyi sisään, kaksi edellä, kaksi taampana ja kamala karjaisu pani saunan seinät vapisemaan.

— Kädet ylös!

Vaistomaisesti nostivat nuorukaiset kätensä ja Orri nousi penkiltä.

— Keitä te olette ja mitä te täältä haette? kysyi yksi tulijoista ruotsiksi. Toiset kolme olivat ryssäläisiä sotilaita.

— Me olemme Björköläisiä. Olemme kalastamassa, vastasi Storm oivallisella saaristolaisruotsilla. Orrin terävä katse kiintyi synkkänä kysyjään, kurjaan suomalaiseen, joka oli myönyt itsensä ryssään kätyriksi.

— Vai niin, valehtelijat. Entä pyydyksenne?

— Tietysti meressä.

— Näyttäkää taskunne! karjaisi tulkki. — Kyllä tiedän, keitä te olette, konnat.

Hän kääntyi Stormin puoleen, jättäen kaksi ryssää vartioimaan Orria, joka yhä seiso i alallaan, kädet koholla ja levollisen näköisenä. Mutta yhtäkkiä Orri tavattoman nopeasti kyyristyi. Ryssän revolveri paukahti, mutta hukkaan, samassa makasivat he kumpikin maassa hirveiden nyrkiniskujen pökerryttä-

minä. Storm, joka huomasi, mistä oli kysymys, hypäsi ketterästi sivulle, ja seuraavana hetkenä oli häntä lähinnä seisoneen ryssän rinnassa puukko, kädensijaa myöten uponneena. Toinenkin laukaus pamahti. Sen oli ampunut suomalainen ryssäin käytyri. Sitten kolmas, ja käytyri makasi maassa pää Orrin parabellumin luodin lävistämänä. Nopeasti kääntyi Orri maassa makaavien ryssien puoleen, mutta toinen oli tainnoksissa, toinen taas kädet koholla, armoa ruikoilevan näköisenä.

— Tapa pois saatana! kähisi Storm kiihdyksissään. Kainaloni läpi ampui tuo käytyri riiviö, mutta ei ole tainnut ihoon osua.

— Antaa raukan jäädä, sanoi Orri tyynesti, ottaen ryssältä revolverin. — Mutta nyt ulos, muuten niitä on koko komppania niskassamme... Sanoinhan minä, että moottori sätkytti jossakin. Nyt se on haettava käsille, varmaankin se on tuolla, metsän peitossa.

Nopeasti, mutta samalla varovasti nuorukaiset hiipivät pienen metsikön läpi. Ja aivan oikein: siellä kelletti moottori, jota vartioi solttupoika, kivääri kädessä. Uskomattoman näppärästi Orri hiipi miltei hänen taakseen ja kieltä taitamattomana karjasi venäjäksi vain yhden sanan.

— Ruukki! (Kädet!)

Ryssä säikähti hirveästi, pudotti heti kiväärinsä ja nosti kätensä. Tämä oli sitäkin epäedullisempaa hänen maineelleen sotilaana, kun hänen välttämättömästi oli täytynyt kuulla laukaukset saunasta. Orri sieppasi hänen kiväärinsä ja ojensi parabelluminsa

kuudetta ryssää kohti, joka istui koneen ääressä perin kurjan näköisenä, kädet ylhäällä.

— Storm, käy helkutissa työntämässä jolla vesille, huudahti Orri.

— Mitenkä niin? Mitä sinä aiot?

— Mene, mene, äläkä kysele! Ja palaa joutuin. Tässä on kiire.

Orri komensi rannallakin seisovan ryssän veneeseen ja kun Storm oli palannut, pantiin moottori käyntiin ja porhallettiin täyttä vauhtia Suomen mannerta kohti.

Ilta hämärtyi ja meri tyyntyi tyyntymistään maininkien häilyessä raskaina kuin sula metalli kajastuksen kalpenevassa kullassa. Ryssä hoiti moottoria Orrin pistoolinsuu ohimonsa lähettyvillä, ja Storm piti perää, samalla tarkaten toisen vangin liikkeitä. Vaaraa ei kuitenkaan ollut. Iivanat näyttivät käsittävän asemansa ja mukautuivat kohtaloonsa.

Jo kohosivat manneimaan ääri viivat selkeinä yli taivaanrannan, kun korviin jälleen tunkeutui epäilyttävää tykytystä, ja ennen pitkää sukeltausikin näköpiiriin kaksi venäläistä vartiomoottoria, jotka rauhallisesti kulkivat ulapalle päin. Vankien silmät välähtivät ja nuorukaisten sydänten alla alkoi tuntua se omituinen kouristus, joka vaaran lähestyessä on ominaista. Kauan ei epäröintiä kuitenkaan kestänyt. Orri huomasi merkkiliput penkillä, ojensi ne vangille, ja vaikka hän osasi ryssää vain sen, mikä koulukurssista oli päähän jäänyt, sai hän toisen ymmärtämään.

— Jumalauta, ellet tee oikeita merkkejä! ärjäsi hän. — Heti kun jompikumpi moottoreista lähtee meitä kohti, ajan kuulan läpi kallosi. Sen siis tiedät.

Ryssä heilutteli lippujaan vapisevin käsin ja onnettoman näköisenä. Jo näkyi vastattavan, lyhyesti vain ja ohimennen. Sitten jatkoivat vartioveneet rauhallisesti matkaansa, häviten ulapan hämärään . . .

— Mihin hiiteen me passitamme nämä juuttaat, kun päästään rantaan? Jos me laskemme ne vapaiksi, niin tunnin päästä on metsä takaa-ajajia täynnä. Ei niitä hirviäisi tappaakaan, sanoi Storm.

— Älähän huoli. Eihän vielä olla rannassakaan. Kunhan ei sielläkin olisi joitakin kyttääjiä.

— Sitä minä en usko. Tunnen paikan, eikä sitä ennen ole vartioitu.

Syntyi äänettömyys. Täyttä vauhtia porhaltava moottori piti aika melua yön hiljaisuudessa. Mutta nyt ei tarvinnut pelätä, nyt ajettiin valtion koneella. —

Jo tuli ranta. Pojat nakkasivat reput selkäänsä, siunaten sotilaskuria, joka oli heihin siinä määrin juurtunut, että he olivat muistaneet ottaa nämä taakkansa saunasta lähtiessäänkin, huolimatta taistelun aiheuttamasta kiihkosta. Kompassista ja kartalta katsottiin suunta ja sitten metsään.

— Hei, iivanat, mukaan vaan! huusi Orri.

Kilometri, toinen, kolmas taivallettiin korpea ryssäin pelokkaina odottaessa, mitä heille aiottaisiin tehdä, kun näin kauas kuljetettiin. Vasta noin kuu-

den, seitsemän kilometrin päästä pyörsi Orri heidät takaisin, kohteliaasti kiittäen kyydistä ja taisteluharjoituksista.

V.

Kodin lämpöä.

Ylänteelle kohotessa tuli ensin silmiin järven väreilevä pinta, joka elokuun tyynessä, kirikkaan lämpimässä, vaikka tällä kertaa auringottomassa ilmassa välähteli himmeän valkeana. Sitten pieni kylä ja vasemmalla kotitalo, jonka pihamaalla kolme suunnatonta koivua tutusti viittoi siimekseensä.

Orri pysähtyi ja hengitti tiheään. Näin kaunistako täällä tosiaan oli ja näin vähän muuttunutta? Ja näin pientä. Mielikuvitus oli siellä kaukana antanut kaikelle suuremmoisemmat ja ikäänkuin tarumaisemmat puitteet, mutta kalliit olivatkin näin matalia, metsät näin tavallisia ja järvi samankaltainen kuin tuhannet muut, jotka pitkällä matkalla olivat siintäneet hänen silmiinsä . . .

Nuorukainen painui ylänteeltä metsäiseen notkoon ja kulki ajatuksiinsa vajonneena kotiaan kohti. Kapsetta kuului takaa ja yhtäkkiä pöllähti tomupilven ympäröimä joukko venäläisiä ratsumiehiä näkyviin. He olivat perin lähellä jo, mutta vaikka Orrin päähän ensimmäiseksi sävähti aikomus juosta

metsään, sai hän kuitenkin hillityksi itsensä ja jatkoi tyynesti matkaansa. Kovasti hän oli säikähtänyt ja miltei suotta, se selvisi hänelle itselleenkin, kun hän oli niin paljon tointunut, että saattoi levollisesti harkita. Ratsumiehet katsoivat kyllä pitkään, mutta kun hän astuskeli velton ja tylsän näköisenä, kannustivat he hevosiaan ja ajoivat edemmäs.

Kun Orri kymmentä minuuttia myöhemmin hiljaa vihellellä kääntyi jyrkässä tienpolvekkeessa, niin siinä olivat sotilaat taas hänen edessään, hypänneinä maahan ratsuiltaan. Nuorukainen tunsu ilmeensä pettävä, mutta jatkoi tyynesti matkaansa. Erään ratsulta oli kenkä irtaantunut ja sitä siinä kiinnitettiin. Mitään vaaraa ei ollut.

»Kylläpä olen tänään vauhko», ajatteli Orri itseksensä. Varmaankin pitkäaikainen rasitus ja kodin läheisyys, kiihkeä toivo päästä hetkeksi lepäämään, olivat ärsyttävästi vaikuttaneet hänen hermostoonsa.

* * *

Tuvan ovi oli auki, eikä sisältä kuulunut mitään ääntä.

Orri astui hiljaa etehiseen, sydämen kiivaasti sykkiessä, ja kurkisti... Olihan äiti siellä kuitenkin... Omissa ajatuksissaan näkyi olevan ja puuhaili jotakin penkin luona, korin yli kumartuneena. Mitä ihmettä sillä oli korissa?... Villoja... Tosiaankin, keritsimetkin olivat pöydällä... Nyt kääntyi, villatukku kourassa ja meni ikkunan luo tarkas-

tamaan. Ei näkynyt tulijaa huomaavan... Orri vetääntyi nurkan varjoon.

Kas, mitä vuosi oli tehnyt: uusia vakoja oli uurtunut rakkaille kasvoille ja silmät olivat ikäänkuin vaipuneet syvemmälle. Orrin rinta nousi ja laski rajusti. Hän vetäytyi yhä enemmän syrjään ja avasi vihdoin äänettömästi kuin varas oman kamarinsa oven. Kaikki siellä oli paikoillaan, kaikki puhdasta ja siistiä, kuten ennenkin. Siinä vuode, siinä kantele, jonka kielille hänen sormensa polttivat, siinä hänen tekemänsä koivuinen nojatuoli... Suuri koiranheisi ikkunan alla oli kasvanut, ja ruispellolla, etäämpänä, näkyi jo kuhilasrivejä.

Orri sulki jälleen oven ja astui tuvan kynnykselle... Eikö äiti todellakaan huomannut?... Vihdoinkin! Villatukko putosi kädestä, huulet alkoivat vavista, sitten seurasi kirkaisu, ja tuossa tuokiossa lepäsi äiti ainoan poikansa sylissä.

— Paavo, sinäkö se tosiaan olet? kyseli onnellinen äiti kyyneltensä läpi. — Voi minua vanhaa hupsua. Oikein itku tulee, eikä osaa ajatella... Tulit kuitenkin. Pääsit kuitenkin... Voi, jos tietäisit... Jos tietäisit...

Äiti purskahti uudestaan itkemään, kykenemättä sanojaan jatkamaan ja kouristuksen tapaisesti sylleillen poikaansa, joka liikutettuna silitteli hänen harmaantuneita hiuksiaan.

— Kuinka voit, äiti? kysyi poika, saadakseen vanhuksen tyyntymään.

— Mikäs minun on voidessani. Mutta sinä? Mitä

sinulle kuuluu? . . . Niin, niin, ethän sinä sitä näin vain voi selittää. Sitten kerrot, myöhemmin . . . Minä kiehautan kahvia sinulle . . .

— Keitä, äiti, olen sitä monesti kaivannut. Entä isä?

— Pellolla on. Kyllä tulisi, jos tietäisi . . . Isä se sinua on puolustellutkin, kun minä väliin olen soimaillut . . . Soimaillut, kun sillälaila läksit. Sanaa sanomatta.

Orri istui kotinsa penkillä, katseli ulos, katseli äitiään ja hymyili.

* * *

— Hyvää päivää, täti, kuului iloisesti ovelta.

Tupaan astui hoikka, vaaleatukkainen maalaisyttö, jolla oli miellyttävät kasvot, ihmeen syvänsiniset silmät ja maalaiselle pienet kädet, jotka työ oli kovettanut ja aurinko ahavoittanut.

— Kas, Aino! Viikkoon et ole käynyt, mikä sinua nyt lennättää?

— Enkö sitten saisi tulla, täti?

— Saat, saat, hyvä lapsi. Enhän minä tietenkään sitä tarkoittanut.

— Katsokaapas, täti! Toin lämpimäispullan. Oikean vehnäpullan.

— Siunatkoon! No vehnästä on kuin onkin! Mistä sinä olet näin päässyt herkkuihin käsiksi?

— Setä tuli viikoksi lomalle ja toi jauhoja. Eilen leivoimme, vaikka en lähtenyt enää iltamyöhällä

tuomaan . . . Mutta kovinpa täti on nuoren ja iloisen näköinen tänään. Uusi esiliinakin oikein.

— Sehän sen kai tekeekin. Kiitos nyt Aino pullastasi. Minulla onkin juuri kahvi valmiina. Käy nyt sisään, niin maistamme.

— Voi, en minä ennätä, täti. Minun täytyy mennä taas.

— Ei millään muotoa. Käy sisään nyt.

Emäntä avasi salin oven ja korva, joka oli jännittyneenä kuunnellut jokaista sanaa tuvasta, vetäytyi nopeasti syrjään.

— Kiitos, täti, sanoi nuori tyttö astuen yli kynnyksen. Sitten jäi hän paikoilleen kuin maahan juurtuneena ja kaikki veri pakeni hänen poskiltaan. Sallissa istui nuorukainen liikkumattomana kuin kuva ja tuijotti tulijaa kasvoihin.

Äänettömyyttä kesti tuokion. Sitten päästi tyttö heikon, ikäänkuin valittavan äänen ja unohtaen ympäristön ja vanhan naisen hän syöksyi suoraa päätä nuorukaisen kaulaan. Povi aaltoili kuin meri ja hän kätki kasvonsa kaivattunsa rinnalle voimatta sanoa sanaakaan . . . Äänettömyys . . . Vanha nainen oli hiljaa painanut oven kiinni.

VI.

Muuan vainaja.

— Isä tulee, sanoi Orri vilkaistuaan ikkunasta.

Peltotiellä asteli pitkä, hiukan kumarainen mies, hitaasti ja syviin ajatuksiin vaipuneena. Veräjän luona hän pysähtyi ja katseli hetken vainioille, joiden ylle elokuun läpinäkyvä ilma loi tenhoavan kirkkauden. Oikea hiha riippui tyhjänä, selvästi pisti silmään, että käsi oli poikki.

Kun tulija astui tupaan, syntyi salissa hiljaisuus. Sitten aukeni ovi ja isä ja poika seisoivat vastakkain. Vanhempi mies siristi silmiään ja omituinen värähdys kiiti yli kasvojen. Sitten ojensi hän levollisesti vasemman kätensä, johon nuorukainen kiihkeästi tarttui, ja sanoi hillityllä, lämpimällä äänellä.

— Kas vaan. Sinähän täällä oletkin.

— Terveisiä kaukaa, isä, vastasi nuorukainen.

— Kuinka kaukaa? kysyi vanhus uteliaana. Sitten vilkasi hän terävästi tyttöön, näytti epäröivän, mutta jatkoi kuitenkin.

— Ihanko taistelusta asti?

— Suoraa päätä.

Syntyi hiljaisuus.

— Tokko olet merkkiä saanut?

— Vähäsen vaan, mutta tuoreita. Ei ole kunnossa vielä tämä, sanoi poika vasenta käsivarttaan kohottaen.

— Näepäs, kun pyrkii pojassa puolta vaihtamaan, arveli vanhus valoisin kasvoin, tyhjänä riippuvaan hihaansa vilkaisten. — Ei muita?

— Ei... Luvassa kyllä... toisenlaatuinen, vastasi nuorukainen punehtuen.

— Ahaa, rintaan... No, että sieltä kuitenkin tänne selvisit. Asioillako olet, vai oikeinko vapaana?

— Asioilla vaan. Eihän sitä nyt kesken vapaaksi.

— Niin, niin.

Vanha Orri vaipui mietteisiinsä.

— Tämähän on kauhean vaarallista, Paavo, sanoi vihdoon nuori tyttö. — Entäs jos joudut kiinni? Viime viikollakin veivät naapurikylästä Mäkinien. Ilman muuta vaan. Teikäläisistä hommista epäiltynä.

— Siunatkoon, en ole kuullutkaan, hätääntyi emäntä, jonka elosiin silmiin välähti huolestunut ilme.

Paavo vilkaisu nuhtelevasti tyttöön.

— Turhia. Sattuuhan niitä onnettomuuksia joskus. Mutta ei niitä kannata ajatella... Äitiä taitaa jo pelottaa taas, lohdutteli hän huolettomasti.

— Niin. Jos vielä kotoa vievät... Mutta johan minä kokonaan unohdan kahvin. Ja huokaisten kiihuksi emäntä tuvan puolelle.

Kahvi tuotiin. Tarjottimella oli sanomalehti ja leipäkorissa tuoretta vehnäleipää.

— Katsopas, Paavo, millainen onni sinulla oli. Tuoretta pullaa, jota koko kesänä ei ole saatu maistaakaan. Ainon tuomaa ja leipomaa.

— Voi täti! Ei se taida olla hyvääkään. Oli niin vähän sokeria, huudahti tyttö, lehahtaen punaiseksi kuin ruusu.

*   *   *

Pian piti Ainon mennä ja Paavo lähti häntä saattamaan.

Miltei äänettöminä ja ikäänkuin jonkinlaisessa ahdistuksessa he kulkivat vieretysten yli niityn, jonka sänki oli alkanut voimakkaasti työntää apilasta. Minttujen väkevä tuoksu huumasi ja ojasta kurkisteli kaino, ihastuttava suolemmikki ikäänkuin arastellen. Oli ihmeen tyyntä. Järvi päilyi tiheiden leppäpensastojen ympäröimänä ja pikkulinnut hyppelevät hiljaisina himmeästi kiiltävien lehtien välissä.

Vasta kun polku painui metsään, pysähtyi tyttö ja tuijotti hetken nuorukaiseen. Sitten kiersi hän kätensä tämän kaulaan ja katsoi, katsoi kuin olisi tahtonut nähdä sydämen syvyyteen . . .

— Oletko kaivannut Aino? kysyi nuorukainen hiljaa.

— Ja sitä sinä kysyt!

— Minä luulin, että olisit jo kihloissa . . . toisen kanssa.

Tyttö ponnahti erilleen.

— Hyi sinua! . . . Mutta ethän. Se ei ollut totta, sano?

— Ei, ei ollut . . . Mutta olen sitä joskus toivonut, ihan todella. Joskus vain, pimeinä hetkinä. On tullut mieleen, ettei sinua enää näkisi. Ja silloin olen toivonut . . . sinulle helpotukseksi.

Ainon silmiin kihosi vettä ja sieraimet värisivät herkkinä.

— Ei koskaan, kuiskasi hän epäselvästi. — Ja kukapa minusta. Mutta sinä! Jos tietäisit, kuinka olen ollut mustasukkainenkin. Siellä on kaunottaria, olen ajatellut. Paavo ei muistakaan enää maalais-tyttöään . . . Niin olen ajatellut väliin, oletko vihainen minulle?

— Olen hirveästi, oikein suutuksissani.

Tyttö hiipi hänen rinnalleen.

— Ethän.

— Olen, olen. Ikinä et saa anteeksi.

Hiljaisuus. Tytön syvistä silmistä kuului epäroivä huoli.

— Paavo, kuiskasi hän.

Silloin nuorukainen sulki hänet syliinsä. —

— Nyt minä menen. Juoksen oikein, sanoi tyttö iloisesti, posket punertavina ja silmissä unen raukeus.

— Näkemiin sitten, Aino.

— Näkemiin, Paavo, . . . pian!

Tyttö kiepsahti ympäri, astui muutaman askeleen, mutta kääntyi heti ja pysähtyi.

— Tulehan tänne Paavo vielä!

— No, mitä sitten?

— Tule nyt, minulla on asiaa.

Nuorukainen asteli hänen luokseen. Silloin tyttö tarttui hänen päähänsä ja kuiskasi hiljaa, aivan korvaan.

— Rakas Paavo!

Sitten hän lähti täyttä vauhtia kirkasemaan kotiin.

* . * *

Kun Paavo palasi, istui isä yhä kahvipöydän ääressä, otsa rypyssä ja niin syventyneenä lukemiseensa, ettei hän näyttänyt tulijaa huomaavankaan. Kului hetkiä. Poika ei tahtonut häiritä vanhusta, kunnes tämä yhtäkkiä huudahti.

— Jumalani! Minun eläkkeeni. Nyt olen varmaankin sen menettänyt.

— Mitä sinä sanot, isä?

— Tohtori Koski on kuollut. Salaperäinen tohtori Koski, joka varmaankin oli parhain ihminen, minkä koskaan olen tavannut.

— Enhän minä ymmärrä sinua ollenkaan, isä, sanoi huolestunut poika ihmeissään.

Vanhus mietti pitkän aikaa mitään vastaamatta ja mutisi vihdoin kuin itsekseen.

— Niin, hänhän on kuollut nyt, eikä lupaukseni kai enää velvoita. Sitäpaitsi, eihän sinun tarvitse siitä muille hiiskuakaan.

Sitten alkoi hän kertoa.

— Siihen aikaan asuimme vielä kaupungissa, eikä minulla ollut tätä taloa . . .

— — —

Ilta hämärtyi. Rusko purppuroi taivaanrannan ja heitti loihtuisan kajonsa sen huoneen akkunasta, jossa poika jännittynein mielin kuunteli isänsä kertomusta.

Oli elokuun 17 päivä armon vuonna 1916.

VII.

Jäähyväiset.

Suurena ja punertavana kuu kohosi yli metsänreunan. Sen kiehtovassa valossa kimmelsi joki, jonka rannoilla, siellä täällä nukkui tuuhea, matalahko koivu tai tiheä pajupensasto. Muutama vaalea tähti vilkutti vedenkalvosta ja niityn suuret kastepisarot oli loihduttu yö muuttanut sädehtiviksi pääryiksi. Ei ääntä, ei todellisuutta. Yön ihmeellinen lumous oli hetkeksi tuudittanut luonnon elokuiseen uneen.

Metsänreunassa, jossa varjo oli synkkänä hiipinyt nurmikolle, näytti vanha, harmaa lato nukkuvan. Sen oviaukko ammotti mustana, mutta keskellä aukkoa hehkui tulinen piste, joka levottomasti liikahti, kirkastui ja himmeni. Tarkkaava silmä saattoi nähdä nuorukaisen istuvan kynnyksellä paperossia poltellen.

Kauempaa, maantieltä kuului askeleita, keveätä, tiuhaa rapsattelua. Sitten ääni lakkasi, mutta kastekimalteisella niityllä liiteli valkea, notkea olento, kuin yön hengetär. Se läheni. Nyt otti nurmikon varjo sen syliinsä . . . Nyt oli se jo ladon luona ja

pysähtyi . . . Kuului keveä hupsahdus, kun nuorukainen hyppäsi maahan kynnykseltä ja tulinen piste sammui. Ladon harmaata seinää vasten kuvastui kaksi haamua, toinen oli tumma, toinen valkea. Kauan aikaa seisoivat ne liikkumatta, ääneti. Sitten tumma otti askeleen . . . Haamut näyttivät sulautuvan yhteen.

* * *

— Voi sinua, Paavo. Taas lähdet. Ja näin pian, kuului hiljaa ja kuiskaten hämärästä.

— Ehkä palaan vielä, ennenkuin oikein lähden. Mutta varmasti en voi luvata.

— Tai et palaa koskaan.

— Hyvänen aika. Älä nyt toki tuollaista kuvittele.

Hiljaisuus.

— Paavo, kun voisi kerran oikein puhua. Sanoa kaikki . . .

— Etkö sitten voi? Minullekaan?

— Katsos . . . Minusta tuntuu . . . Ei, en osaa kuitenkaan . . .

— Sano, Aino.

— Ei se ollut mitään. Tyhjänpäiväistä.

— Eikö sydämesi enää olekaan avoin minulle, Aino?

Äänettömyys. Kulmakarvojen syvään varjoon kihosi kaksi kimmeltävää helmeä, sitten ne vierähtivät pois, jäi vain silmien lämmin hohde. Tyttö pai-

nautui nuorukaisen rintaa vasten ja kuiskasi kiihkeästi.

— Tiedäthän sinä sen . . . Mutta minusta tuntuu . . . Minun on niin kauheata ajatellakaan, että sinä et enää palaisi . . . Ei, älä keskeytä, ei siinä ole kaikki. Mutta jos sinä palaat loistossa ja kunniassa. Jos teidän suuri ajatuksenne toteutuu, niin . . . niin minusta ei ole sinulle.

— Aino!

— Enkä minä tule sinulle . . . Silloinhan sinä olet suuri sotaherra ja . . . ja elät hienoissa piireissä. . . Minä olen maalaistyttö . . . Ja sellaisena pysynkin.

— Tahtoisitko, että jäisin kotiin? kysyi nuorukainen miltei katkerasti.

— En, en. Sitä en tarkoittanut. Sinun velvollisuutesi on kai mennä . . . Nyt sinä olet pahoillasi ja suutuksissasi. Johan sanoin, että oli tyhmyyksiä vaan . . . Anna anteeksi, Paavo, minusta niin tuntuu, etten koskaan enää saa olla sinun kanssasi näin.

Tyttö kiersi kiihkeästi käsivartensa nuorukaisen kaulaan ja taas kihosi kyyneleitä hänen silmiinsä. Hänen kaunispiirteiset kasvonsa näyttivät valjuilta varjon hämärässä.

— Et saa ajatella tuollaisia, Aino, ethän. Muistellaan ennemmin jotain muuta, entisiä. Annahan kun kerron. Muistatko . . . muistatko sitäkin, ensimmäistä kertaa. Täällä oltiin, tässä samassa ladossa, saman joen rannalla ja oli vielä sama aika kesästäkin, vaikka monta vuotta sitten. Muistatko, miten monta?

— Kolme, kuului varmasti.

— Niin, kolme. Ajatteles, olit juuri täyttämäisilläsi seitsemäntoista . . . Olimme tulleet ravustamaan. Minä tein keppejä ja sinä kiinnitit syötit. Oli helteinen, hiostava sunnuntai-iltapäivä ja auringon sauhuinen ilma värähteli kesantopellolla. Pistimme kepit jokeen ja sinä hyppelit yli ojien niin että paksu hiuspalmikkosi heilahteli; annoit ravun nipistää sormiasi ja nauroit, kun tihkui verta hiukkasen. — Sitten kohosi nopeasti synkkä, paksu pilvenmöykky metsän takaa ja aurinko paahtoi niin, että tahtoi siihen paikkaan uupua . . . Jo alkoi tiputella, suuria, raskaita pisaroita. Silloin sinä kiisit kuin tuulispää latoon. Minä koin vielä kepit, muistatko, kuinka hirveän suuren saksivaarin sainkin, mutta sitten oli minunkin riennettävä sateensuojaan . . . Hengästyneenä saavun tähän ovelle. Heinien tuoksu hulmahtaa kasvoilleni, mutta sinua ei näy missään. Kiipeän yli kynnyksen, katsahdan vähän ihmeissäni ympärilleni ja silloin, äkkiarvaamatta saan huikean tukon heiniä kasvoilleni. Heitto on niin voimakas, että kaadun, mutta samalla on se järkyttänyt sinutkin tasapainosta ja nauraen sinä putoat korkean kasan päältä miltei suoraan syliini ja minä otan vastaan sinun notkean, alaspäin vierivän ruumiisi . . . Silloin leimahtaa hetkeksi kaikki oudon valoisaksi, seuraa ankara jyrähdys kuin olisi kymmenellä tykillä yhtäikaa ammuttu, se jatkuu kumeana jylinänä ja rankka sadekuuro pieksee kattoa . . . Sinä olet muuttunut totiseksi ja povesi aaltoaa levottomasti vasten rintaani . . . Minä puristan sinua, ensin hiljaa

ja arkaillen, sitten lujemmin . . . Ummistat silmäsi . . .
Kuuluu onnen ensimmäisiä kuiskauksia . . . Muistatko?

— Muistan, muistan Paavo, vastasi nuori tyttö onnellisena. Syntyi hiljaisuus.

— Mutta paljon selvemmin minä tänään muistan erään toisen tapauksen, jatkoi neitonen vihdoin.

— Minkä sitten, Aino?

— Vuosi takaperin . . .

— No niin?

Oli kolea ja pilvinen elokuun ilta, ei tällainen kuin nyt. Koko päivän oli satanut. Eräs tyttö istui kamarissaan ikävöiden ja katsellen ikkunasta puistoon. Silloin välähti pensaiden välissä . . . Lyhty siellä kulki hitaasti, kuin ilmassa riippuen, lähellä maanpintaa. Sen takaa saattoi erottaa jalat polvien kohdalta; ne näkyivät ottavan varovaisia askeleita, hiipien pitkin kaalimaan vakoa. Tuon tuostakin käsi koukkasi maahan ja hämärä valonkajastus lankesi kasvoille . . . Tytön sydän sykähti. »Matoja noukitaan», ajatteli hän, tullen levottomaksi. »Hän se on, hän se on», riemuitsi aavistus, mutta itseksään hän sanoi: »Vaikka marjanvarkaita olisi. Menen katsomaan . . .» Niin, sitten ei muuta olekaan . . . Tai onpas. Erään vaon päässä lyhty painui maahan ja jäi paikoilleen. Se valaisi suuren orapihlajan kiiltäviä ala-lehtiä. Sitten sen valopiiriin tuli jotakin valkeata, hame ehkä, ja tarkemmin katsoen näki sivummalla saappaat. Siinä onkin kaikki . . . Saappaat vain tulivat ehkä lähemmäksi . . . Ja kuuluihan tosiaan kuiskauksiakin:

»Kalaanko aiot?»

»Niin . . . Mitä sanoisit, jos hiukan viipyisin kalamatkallani?»

»Viipyisit! . . . Montako päivää?»

»Jos menisi viikkoja, ehkä kuukausia? . . .»

— Sen illan perästä ei tuli ole koskaan kulkenut pensaiden välillä . . .

Hiljaisuus.

— Se oli kaunista, Aino. Kerro vielä.

Surumielisenä pudisti tyttö päätään, eikä vastannut.

*   *   *

Kuu oli noussut korkealle ja saanut hopeaisemman värihohteen.

Nuorukainen istui kynnyksellä heinän kortta pureskellen, tyttö nojasi päätään seinään ja tuijotti kaukaisuuteen niin mietteissään, että hän näytti nukkuvan valveillaan. Kauan aikaa olivat he olleet äänettöminä.

Vihdoin katsoi nuorukainen kelloaan ja hypähti maahan.

— On aika jo, sanoi hän hiljaa.

Tyttö vavahti ja tuntui ikäänkuin heräävän. Hänen silmänsä kiintyivät oudon suurina nuorukaiseen.

— Et usko, kuinka on raskasta, kuiskasi hän. — Paljon raskaampaa kuin vuosi sitten . . . Minusta tuntuu . . .

— Sinusta tuntuu?

— Minusta . . . minä aavistelen, että sinä et palaakaan . . . Tai, että minä . . .

— Taas sinä sitä samaa, Aino.

Äänettöminä astellen olivat he saapuneet maantielle, metsän reunaan.

— Etkö sinä voisi jäädä vielä muutamaksi päiväksi? Minun on niin hirveän ikävä, kysyi tyttö nuorukaisen käteen tarttuen.

— En voi, Aino. Ja mitä se hyödyttäisi. Lähdetävä olisi kumminkin, eikä se silloin olisi yhtään helpompaa. Äitikin on niin levoton, eikä nuku öisin. On parempi, kun olen poissa kotoa.

— Niin; niin. Mene sinä vaan, Paavo. Minä vielä teen lähtösi vaikeammaksi ruikutuksillani. Annathan anteeksi, sanoi tyttö kiihkeästi.

— Sinä olet niin alakuloinen ja lohduton tänään.

— En. En ole enää, sen lupaan.

Äänettömyys. Sitten sulki nuorukainen neidon syliinsä.

— Hyvästi, kuiskasi hän tuskin kuuluvasti.

— Hyvästi, rakas . . . rakas, kuului tukahtunut vastaus.

II.

Keksintö

I.

Testamentti.

Kauniin huvilansa puistossa, suuren, tuuhean vaahteran alla, istui herra Otto Vahlberg, nuori, vaaleaverinen, lapsuudestaan saakka Suomessa oleskellut, mutta silti Ruotsin alamainen aviomies, joka juhannuksena oli mennyt naimisiin leskirouva Bernerin ihastuttavan ja tavoitellun tyttären kanssa. Oli elokuun 18 p. v. 1916. Ilma oli hiostuttavan lämmin ja aivan tyyni. Vaikka auringon säteet vain väkivoi siivilöityivät vaahteran vehmaitten lehvien loimitse, muodostaen omituisen, liikehtivän valo- ja varjoverkon sille pyöreälle pöydälle, johon herra Vahlberg nojasi kyynärpäätään, kihosi otsalle hiki-karpaloita, kellertävän valkean kesätakin kainalokuopat kostuivat ja silmät, jotka välinpitämättöminä olivat kiittäneet sinne tänne sanomalehden riiveillä, pyrkivät väkisinkin painumaan umpeen. Kalpeista, hiukan väsähtäneistä kasvoista kuvastui uneliaisuus ja lerpallaan olevien huulten raossa riippui sammunut paperossi.

Juurista punotussa nojatuolissa, pöydän toisella

puolen, istui leskirouva, majurinna Berner, ainainen sukankudin käsissään, tumma pitsimyssy päässään, yhtä hienon ja sielukkaan näköisenä kuin koska tahansa ja tuon tuostakin vilkaisten lempeästi nuoreen vävypoikaansa. Hänen tavattomasti ohentuneessa tukassaan oli yhä vielä kaunis kastanjanruskea väri ja vaikka hänen kasvoillaan oli uurteita, kuvastui niistä yhä vielä nuoruuden päivien kauneus, joka tuntui vuosien kuluessa muuttuneen vain henkevämmäksi ja äidillisemmäksi. Hänellä oli lihavahko, joltisenkin raskas ruumis ja hänen rintansa tiheä nousu ja lasku ilmaisivat sydänvikaisen ahdistuneen hengityksen.

Pikkulinnut tirskuivat oksilla, puiston takaa pilkoitteli järven rasvatyyni pinta ja nurmikentän monivärisissä kukkasissa surisi mehiläisten ahkera parvi.

Tiheän kuusama-, syreeni- ja siperialaisen hernepensaston ympäröimän huvilan portaita kiiti nuori, notkea, valkopukuinen nainen keveästi kuin keijukainen alas pihamaalle. Hän oli rouva Karin Vahlberg, joka vielä näytti vallattomalta tytöltä, eikä tuntunut suinkaan olevan taipuvainen vaihtamaan kulmikkaita ja huimapäisiä liikkeitään rouvamaiseen tahdikkuuteen ja arvokkuuteen. Hulmuavin hamein hän nytkin juoksi pitkin nurmikenttää suoraan vaah-teraa kohti. Tällä kertaa ei hän kuitenkaan pysähtynyt kukkasoikioitten luo, siepatakseen resedan tai tulipunaisen unikon hiuksiinsa, vaan häntä näytti kannustavan todellinen kiire ja jo kaukaa hän huusi hengästyneenä ja käsiään hurjasti huitoen:

— Otto, Otto! Kuuletko yhtään, vetelys?

— Kuulen, olen kuullut ja tulen kuulemaan, mikäli ei huutosi puhkaise rumpukalvojeni.

Nuori rouva pysähtyi puolisonsa eteen ponnistuksesta hehkuvana ja ampui kuin tykillä, syvänsinisten silmien säihkyessä ja irtaantuneiden kiharoiden valussa punertuneelle poskelle.

— Minä olen saanut kartanon!

— ?!

— Luolakosken kartanon! . . . Niin!

Ja äkkiä kiepsahtaen äitinsä kaulaan, jatkoi onnesta melkein kyyneliin liikutettu nainen.

— Ajattele, äiti, sinun vanhan kotitalosi, sinun rakkaan syntymäpaikkasi, josta aina niin ikävöiden olet puhunut . . .

Mutta äkkiä hän lakkasi ja muuttui totiseksi.

— Hyvä jumala, äiti! Mikä sinun on? . . . Pullo, Otto, pullo, pullo! Se on minun huoneessani, mutta pian!

Leskirouva Berner oli käynyt kalman kalpeaksi. Kudin putosi hänen käsistään, hän puristi sydäntään ja näytti tukehtuvan. Toinen käsi, joka taudinomaisesti puserti juurituolin kaidetta, vapisi huomattavasti, silmät painuivat unpeen ja tumma varjo laskeutui syvään vaipuneille luomille.

— Äiti, rakas äiti! Anna anteeksi, olin varomaton, enkä muistanut sairauttasi, puheli nuori rouva onnettomana, miltei vaikertaen, hieroen potilaan ohimoita ja pitäen hänen nenänsä edessä hajuvesipulloa, jonka Otto oli vihdoinkin tuonut.

— Ei se ole mitään. Se on jo ohitse . . . Mutta tieto tuli niin äkkiä . . . Mitä sinä sanoit, Karin? Selitä nyt tarkemmin, rakas lapsi. Vai oletko taas hassutellut tapasi mukaan?

— Niin, äiti, minä olen saanut Luolakosken. Lakiasiaain-toimisto Korte & Kivimaa vastikään soitti, että tohtori Kustaa Koski on testamentissaan määrännyt minulle koko kartanon irtaimistoinen päivineen. Tuomari kysyi, halusinko lähteä sitä katsomaan ja milloin, koska toiminimi oli saanut huolekseen järjestää kaikki testamentista aiheutuvat asiat . . . Mutta äiti, sinähän voit jälleen huonosti.

— Se on ohimenevää, ei se ole mitään . . . Tohtori Koski, kuka hän on? En minä tunne sen nimistä. Kuinka se voi olla mahdollista?

Nuoren rouvan silmät tummenivat hämmästyksestä; innoissaan oli hän nähtävästi unohtanut kaikki sivuseikat ja vasta nyt tuntui hänelle selviävän asian eriskummallisuus. Tosiaankin! Kuka oli tohtori Koski, kuka oli se outo lahjoittaja, joka oli määrännyt suuren kartanonsa »neiti Karin Bernerille» perinnöksi, otaksuttavasti ollenkaan tietämättä, että tämä neiti nyt oli rouva?

— Minä luin sanomalehdestä hänen kuolemaansa, sanoi herra Vahlberg. Hän lienee ollut etevä tiedemies, joka vanhuutensa päivinä oli elänyt aivan erakkona ja joka tietenkin oli Luolakosken kartanon omistaja. Mutta minä en ymmärrä, ellet sinä äiti, eikä Karin häntä edes tunne, niin miten on testamentti selitettävissä? Mikäli ei Karin nyt taas vehkeile.

— Vehkeile, pölkkyä! Onko kartanon periminen vehkeilyä, mitä? Soita Korte & Kivimaalle, jos kerran minua epäilet.

Majurinna Berner näytti omituisesti hiljentyneen. Hänen silmissään oli tuijottava ilme ja niiden katse tähtäsi puiston varjoisaan vihreyteen mihinkään erikoisesti kiintymättä. Hänen aivonsa tuntuivat turhaan etsivän ratkaisua sille, minkä hämärä, hiipivä aavistus sanoi, aavistus niin arka, että hän tuskin oli siitä tietoinen. Pitkän aikaa viipyi hän liikkumattomassa asennossaan ollenkaan kuulematta nuorten sanasotaa ja umpikujan joutunutta pohdintaa. Vihdoin sanoi hän lempeästi, hiljaisella äänellään, johon entinen tyyneys oli jo palannut.

— Otto, tuo minulle se lehti, jossa hänestä puhutaan. Äläkä unohda silmälaseja. Minä tahdon tarkempia tietoja. Tämä on niin ihmeellistä.

Sanomalehti ei tuonut suurtakaan selvitystä. Se mainitsi muutamia vuosilukuja, kertoi vainajan pitkistä ulkomaanmatkoista ja yksinkertaisesta, yksinäisestä elämästä maatilallaan, joka vuodesta 1902 oli ollut hänen hallussaan. Se kertoi suuresta kunnioituksesta ja rakkaudesta, jota alustalaiset olivat tunteet aina avuliasta herraansa kohtaan, mutta ihmehen vähän se tiesi yksityiskohtaisemmin kuvata vainajan vaiheita.

Pettyneenä ja yhä enemmän hämmästyneenä rouva Berner laski lehden käsistään. Mitä syytä oli tällä herralla lahjoittaa kartanonsa hänen tyttärelleen? Oliko kenties majuri ollut hänen ystävänsä?

Mutta kuinka ei siitä majurin vielä eläessä koskaan oltu puhuttu? . . . Luolakoski, vanha, romanttinen kotikartano, jonka satavuotinen puisto kasvoi lehteviä jättiläislehmuksia ja suuria hevoscastanjiä, jonka mahtava, synkkä kuusikuja kansoitti mielikuvituksen taruolentoilla, oli jälleen palautettu alkuperäiselle omistajalleen. Majurinnan kaunis koti, jossa hän oli tyttösenä leikkinyt ja varttunut, kokenut ensi lemмен riemua ja tuskaa, tuskaa, joka eron hetkellä oli murtanut hänen terveytensä!

Vaikka vapaaaherra Järnskiöld, aateluudestaan ylpeä ylimys, ei ollut tahtonut antaa tytärtään, nykyistä majurinnaa, alhaissäätyiselle miehelle, oli tämä kuitenkin pysynyt rakastetulleen uskollisena, kunnes onnettomat ulkonaiset seikat olivat heidät erottaneet. Majurinna oli sairastunut, lähtenyt lääkärin neuvosta ulkomaille, jossa vihdoinkin oli suostunut hienosukuisen hyvän ja rehellisen, vaikka jo vanhan majuri Bernerin puolisoiksi, isänsä suureksi tyydytykseksi. Isä oli kuitenkin jo seuraavana vuonna kuollut ja mikä ikävämpää, velkaantunut Luolakoski, jonka asema jo isän käsissä oli horjunut, oli hyväsydämistä ja helposti petettävää majuria kohdanneiden rahahuolien takia myötävä. Ostaja oli muuan juutalainen rahamies, joka sittemmin suunnattomasta voitosta oli luovuttanut tilan tohtori Koskelle.

Kuinka paljon surua! Isä oli poissa, äitiä majurinna tuskin muistikaan ja neljättä vuotta oli majuri jo maannut haudassa . . .

Leskirouva Berner vaipui mietteihinsä, ja kirjavia muistoja vilisi kuvasarjana hänen mielikuvituksessaan. Luolakoski, koti, jossa hän ei ollut saanut käydyksi senjälkeen kuin kerran sairastuneena oli sieltä lähtenyt, väikkyi nyt haaveissa kuin utulinna ja vanha, arpeutunut haava tuntui jälleen tuottavan kipua. Mikä omituinen suloisuus olikaan nyt tuon tuskan kaihertavalla muistolla! Kuinka kummallisesti se liikutti sydäntä! . . . Kyyneleitä pyrki väkisin majurinnan silmiin . . .

Yhtäkkiä hän huudahti, ponnahti nopeasti tuoliltaan painoi molemmin käsin sydäntään, horjahti sitten taaksepäin ja jäi vapisten, suu hieman auki ja kasvot ylöspäin taipuneina liikkumattomaan asentoon. Kun herra ja rouva Vahlberg, jotka olivat väitellessään lähteneet puistoon kävelemään, kiiruhitivat paikalle, tapasivat he vanhan majurinnan pyörtyneenä.

*   *   *

Auto mennä huristi hyvää kyytiä halki metsien ja peltojen, joilla kuhilaat törröttivät kullankeltaisina elokuun auringon valossa. Herra Vahlberg, joka oli ollut pakotettu jättämään vaimonsa hoitamaan huonovointista rouva Berneriä, oli lähtenyt yksin käymään Luolakoskella sekä järjestämään asianmukaisia papereita lailliseen kuntoon. Tuomari Korte, joka monta vuotta oli vakituisesti ollut vainajan asiamiehenä, oli lähtenyt mukaan ja nyt istuivat molemmat herrat kiitävässä biilissä.

Jos lyhyesti tahtoisii sanoa sen, mitä herra Vahlberg vieruskumppanilleen jutteli, niin riittäisi jotta-kuinkin: »minä en käsitä, minä en voi ymmärtää». Lakimies pysytteli varovaisena ja vaikenevana vastaten vältellen ja kierosti — taito, jonka hänen ammat-tinsa edellytti.

Maantieltä poikkesi biili syrjään, kulkien halki viljavan vainion ja syöksyi sitten suoraan, ikivanhain kuusten aitaamaan kujaan, joka yhtäkkiä loppui miltei kartanon pihaan. Vanha, pitkä rakennus oli oikeastaan kaksikerroksinen, vaikka yläkerrassa ei ollutkaan asuttavia huoneita kuin molempien pitkien sivujen keskikohdalla. Huopakatto oli mitä omitui-simmin taitettu ja vanhanaikuiset, leveät, valkeat vuorilaudat olivat kulmauksistaan maalatut rus-keiksi. Leveät portaat johtivat ensin verannalle, jonka pylvääät olivat elämänlangan kiertämiä, sa-moin kuin itse rakennuskin oli hukkaa suurten hevos-kastanjien vihreyteen. Pihamaalla pulppusi suihku-kaivo: harmaasta kivistä hakattu karhu puristi pallo-maista ruiskua sylissään.

Vanha, kaljupäinen palvelija seisoii kumarrellen portailla vastassa. Viisailla, terävillä silmillään hän tutki tulokkaita, näyttii tuntevan lakimiehen ja avasi tottuneesti raskaan, kaksipuolisen oven. Avarasta eteisestä johtivat portaat ylös vintille. Näiden mo-lemmin puolin seisoii hiotuilla kivijalustoilla kaksi marmoriin hakattua rintakuvaa, joista toinen kuvasi Beethovenia, toinen kuningas Kustaa III:ttä. Per-mannolla, suurissa puuastioissa upeili miehenkorkui-

sia, tuuhealehtisiä kasveja, joiden vihreys näytti luonnottoman tummalta uurteisten akkunalasien läpi tunkeutuvassa valossa.

Vasta sisähuoneista saattoi nähdä kosken, joka oli antanut kartanolle nimen. Pauhaavana, lumivalkeana vyörynä kiiti se uomassaan tuskin sadan metrin päässä rakennuksesta. Sen udussa kimmelsi taivaankaari. Alempana teki se mutkan ja painui tuuheaan, miltei mustaan kuusikkoon, jonka takaa noin puolen kilometrin päässä pisti näkyviin tehtaan korkea savupiippu. Jyrkät, kalseat rantakalliot olivat täynnä onkaloita ja omituisia luolia, jotka kansa oli asuttanut mielikuvituksellisilla hirviöillä ja jättiläisillä. Ainoastaan kartanon kohdalta oli kuusikko kaadettu ja maa muokattu säännölliseksi, kukkasoikioiden kirjavoimiksi nurmikentiksi, mutta muualla, sekä ylä, että alapuolella huminoi synkkä metsä muinaisia tarujaan.

Talon sisustus oli ympäristön kanssa sopusoinnussa. Kalusto oli jykevää, mutta kallisarvoista ja aistikasta, ja suuressa salissa oli tavanmukaisen pianon asemasta valtava, kullattu harppu. Palvelija, joka äänettömästi aukoi ovia, teki vanhanaikuisessa asussaan tarunomaisen vaikutuksen ja tarkastellessaan vaikenevan tuomarin seurassa seinien tummanvärisiä, raskaspuitteisia tauluja, tuli herra Vahlberg huomaamattaan apealle mielelle. Jotain painostavaa, jotain salaperäistä ja juhlallista oli näiden vanhojen seinien suojassa.

Kun iäkkäältä palvelijalta kysyttiin, halusiko

hän yhä edelleenkin jäädä taloon, vastasi hän hillitysti, mutta varmasti tahtovansa vetäytyä syrjään, valittaen väsymystään ja huonoa terveyttään ja viitaten siihen armoon, jota hänen manallemennyt herransa oli osoittanut, määrätessään runsaan eläkkeen uskolliselle palvelijalleen. Niin, tohtori Koski ei todellakaan ollut unohtanut ketään; hänen runsaista lahjoituksistaan huusivat sanomalehdet, ja niistä olivatkin saaneet osansa sekä hyväntekeväisyyslaitokset että yksityiset henkilöt. Tämä varakas erakko, joka omisti amerikalaisen patentin nestemäisen ilman valmistustavalle ja joka tuntui olevan kokonaan vailla ahnaita perillisiä, oli jakanut suuren omaisuutensa tavalla, jota kaikkien täytyi kunnioittaa, mutta joka siitä huolimatta useata hämmästytti; ei vähimmin herra Vahlbergia.

Tohtori Kosken suuressa työhuoneessa, oli monenmoisia tieteellisiä kojeita, jotka, mikäli vieraat pystyivät arvostelevaan, näyttivät viittaavan kemian alalle, ja runsas huolellisesti järjestetty kirjasto. Avaralla pöydällä, jolla paitsi mustasta marmorista muovailtuja kirjoitusneuvoja, ei ollut minkäänlaisia pikkutavaroita, huomasi herra Vahlberg kuitenkin esineen, joka tavattomasti herätti hänen mielenkiintoaan. Se oli suurehkon valokuvan kokoinen, selkäjalan varassa seisova levy, joka oli tehty kauniin kiiltävästä, violettiin vivahtavasta metallista ja jonka pinnalle oli tiivistynyt heikosti näkyvä sumukerros. Käteen tuntui se omituisen kylmältä ja uskomattoman kevyeltä, ja vaitelias lakimieskin kohotti

hämmästyneenä tummia kulmakarvojaan. Jotakin samantapaista muisti herra Vahlberg nähneensä ennenkin, mutta kesti tuokion, ennenkuin hän sai mieleensä palautetuksi, missä se oli tapahtunut. Hänen anopillaan, leskirouva Bernerillähän oli samasta aiheesta tehty lipas, tuo ainutlaatuinen, kaunis kirjesäiliö, jonka avaimena oli äänirauta ja joka kimmahti kuin taikavoimasta auki, niinpian kuin äänirauta oli viritetty oikein ja napautettu soimaan lukon edessä. Samaa tiheätä usvaa oli pisaroitunut lippaankin pinnalle . . .

Kun herra Vahlberg kumartui lähemmin tarkastamaan levyä, huomasi hän siinä taidokkaasti tehdyn kaiverruksen, jolla oli seuraava muoto.

II.

Anoppi.

— Siinä se vasta on kalamies, huusi herra Vahlberg jo kaukaa, tullessaan. — Eihän tuossa ole vettäkään. Onkisit ennemmin kaivosta, jossa saattaa olla sammakoita.

Valkean kaiteen reunustamalla venesillalla istui mukavassa nojatuolissa rouva Karin ja onki. Penkillä hänen lähellään oli matotuokkonen ja aivan sen vieressä lasiastia puolillaan puutarhamansikoista tehtyä hilloa.

— Tulehan katsomaan, Otto, vastasi nuori nainen, mansikoiden punaamien huulten vetäytyessä nauruun valkean hammasrivin ympäri. — Minulla on särki.

— Oho! Mutta minkä näköinen sinä olet! Sinähän ajat mansikoita varmaankin nenääsi ja korviisi, koska poskesi ovat kuin punamullassa. Ja taas sinä syöt sormillasi. Ensin panet matosen koukkuun ja sitten mansikan suuhusi.

— Minä olen rikas ja teen mitä tahdon. Se on hienoa! vastasi rouva, puristaen huulensa veikeästi suppuun ja tehden hitaan, ylimielisen kumarruksen

päällään. Auringon säteet kultasivat hänen hiuksiaan, jotka vielä riippuivat uinnista märkinä ja joita leppeä tuuli leyhytteli hiljaa. Korviaan myöten rakastunut aviomies katseli onnellisena puolisoaan.

— Vedä, vedä herran tähden! huudahti herra Vahlberg.

Karin säikähti, tempasi nopeasti onkensa järvestä, niin että kevyt siima kimmalti korkealle ja hämääntyi pahlaimen kärkeen. Kalamiehen takaa kuului heleä, kiusaava nauru.

— Hyi, kuinka sinä narraat! Eihän sitä syönyt. Selvitä nyt siima ja joutuin, ilkimys.

Rouva oli kimmaltanut ylös näennäisesti suuttuneena ja heittänyt vavan sillalle; sitten huomasi hän mansikat ja ajoi niitä suuhunsa monta yhtäikää. Tohvelisankarin nöyryydellä herra Vahlberg oikoi siiman, korjasi matoa, heitti ongen järveen, sytytti sikaarin, pisti monokkelin silmäänsä ja tarkkasi koho totisen ja arvokkaan näköisenä, nuoren naisen katsellessa häntä sivulta kulmakarvat koholla. Kum-pikin vaiken.

Silloin kuului kimeä, vihlova huuto puistosta. Se kaikui terävänä kallioista kuin kuolevan viimeinen parkaisu. Molemmat aviopuolisot säikähtivät ja katsoivat vaaleten toisiinsa... Sitten vallitsi kauniin kesäpäivän hiljaisuus.

— Äiti, äiti, sammalsi rouva Vahlberg ja lähti kuin henkensä edestä juoksemaan kohti tuuheata vaahteraa, jonka siimekseen vanhus oli jäänyt istumaan.

Kun nuori pari ehti puun varjoon, kohtasi heitä järkyttävä näky: Selkäkenosillaan juurituolissa makasi majurinna Berner raollaan olevissa silmissä kuoleman sammunut kiilto; toisella kädellään puristi hän sydäntään, toisessa oli kirje. Hänen vieressään seisoi kalpea, outo mies hätääntyneen näköisenä ja onnettomana väännellen käsiään. Huvilasta juoksi palvelija vesikarahvi ja lasi kädessään, kasvot säikähdyksen vääristäminä.

Herra Vahlberg otti kirjeen anoppinsa kädestä ja vilkaisi siihen sivumennen. Mutta tavattomasti hän hätkähti. Kirjeessä oli ainoastaan:

Nuottien alle oli voimakkaalla käsialalla piirretty:

Arvid Warèn.

* * *

— Kuka te olette? kysyi herra Vahlberg ankaraasti vieraalta mieheltä.

— Olen kirjeen tuoja, herra, vastasi puhuteltu hätääntyneenä, mutta rehellisen näköisenä.

— Niin, sen käsitän. Mutta kuka teidät on lähettänyt ja keneltä on kirje?

— Olen tohtori Koski-vainajan palvelija. Kuolinvuoteellaan jätti tohtori minun huolekseni tämän kirjeen perille viemisen. Hän sanoi, ettei kirjettä saanut panna postiin, koska sensuuri nykyään on niin ankara, sekä ettei kirjettä pitänyt antaa omistajalleen ennenkuin tohtorin testamentti oli julkaistu. Niinkään määräsi hän ehdottomasti, että kirje oli jätettävä osoitteessa mainitun henkilön omiin käsiin. . . . Palvelija neuvoi minut puistoon . . . En tietystikään voinut aavistaa tällaista onnettomuutta.

Hetken aikaa pyöri herra Vahlbergin huulilla kysymys: »Kuka on Arvid Warén?» Mutta hän hili itsensä vaistomaisesti, pisti kirjeen taskuunsa ja jäi mykkänä tuijottamaan onnettoman näköistä vierasta, joka syvään kumartaen vetäytyi syrjään. —

Leskirouva Berner kannettiin huoneeseensa, riisuttiin ja asetettiin sänkyyn. Syntyi tavanmukainen hälinä. Telefooni soi yhtämittaa, lääkäri jakeli puhelimitse neuvojaan, hätääntyneet palvelijat hyörivät kuin kuumeessa, tietämättä mitä tehdä ja Karin Vahlberg itki sydäntäsärkevästi, vavahtelevin käsin hyväillessään rakastettua äitiään. Kun lääkäri vihdoin saapui, ei hän voinut muuta kuin todeta hengen lähteneeksi; sydänhalvaus oli sattunut.

Suru oli astunut synkkänä vieraana nuoreen, onnelliseen kotiin, joka vastikään oli saanut kiittää kohtaloa niin suurenmoisesta perinnöstä. Kuheerruskuukausien vallattoman ilon oli kuoleman kolkko varjo verhonnut, synnyttäen kyyneliä, mutta samalla myöskin lähentäen ja syventäen niitä kahta ihmistä,

jotka olivat liittoutuneet yhteisvoimin kantamaan elämänsä onnen ja taakan.

Sanomalehdet, joiden nenäkkäät kynäilijät kylmäverisesti tunkeutuvat kaikkialle, kirjoittivat tapauksesta yksityiskohtaisesti, näennäisesti ottaen osaa suuruun, mutta etupäässä kuitenkin riemuissaan siitä, että saivat tarjota lukijoilleen harvinaisen sensatsion uutisen, jonka otsikkona oli lihavin kirjaimin painettu:

Omituinen kuolemantapaus.

Salaperäinen kirje.

III.

Kotitarkastuksia.

Makuukamarin ikkunoista kylvi kuu hopeitaan. Se muodosti pehmeälle turkkilaiselle lattiamatolle valoisia neliöitä ja vihertävän vesikarahvin hiottu lasitulppa kimmelsi kuin smaragdi.

Unettomana vääntelehti nuori rouva vuoteellaan. Herra Vahlberg seisoi ikkunan ääressä tupakoiden ja otsaansa lasiin painaen. Ulkona nukkui luonto kesä-öisessä unessa. Ruohokentällä kaste kyynelehti, suuren vaahteran lehdet riippuivat kuin horroksissa liikkumattomilta ritvoilta ja tyyni järvi, jonka kalvosta kuu kuvastui, oli heikon, kimmeltävän utuharson peitossa. Vaikka ikkuna oli auki, vallitsi syvä hiljaisuus, ainoastaan joskus, tuskin kuuluvana ka-lahti unissaan liikahtavan lehmän kello naapuritalon tarhalta . . .

Vaikka kaipaus kaihersi sydäntä, täytyi herra Vahlbergin pakottaa aivonsa pohtimaan käytännöllisiä asioita: rakas vainaja oli saatettava kunnialla hautaan. Hautajaiset, joiden järjestelyyn ei nuori

pari ollut tottunut, vaativat paljon puuhaa ja karikoittivat unen . . .

Huvilan takaa, hiekkakäytävältä, joka ei näkynyt tähän, kuului askeleita ja puheen sorinaa. Rouva kavahti istumaan vuoteellaan.

— Mitä se on? Kuuletko yhtään, Otto?

— Yökulkijoita varmaankin . . . Kovasti sinä olet hermostunut Karin, nuku nyt, nukuthan.

— Vedä ikkuna kiinni, on jo kylmä. Ja tule nukkumaan sinäkin. En minä saa unta, kun sinä valvot . . . Mutta kuulehan! Hyvä jumala, mitä se on?

Ulko-ovelle jyskytettiin voimakkaasti. Samalla kuului palvelijan kevyt koputus, ja kun herra Vahlberg takin päälle ja revolverin käteensä siepaten kiiruhti ulos, selitti kauhistunut palvelustyttö hätäisesti.

— Kolme naamioitua ja hampaisiin saakka asetettua miestä pyrkii sisään.

Herra Vahlberg riensi etehiseen.

— Keitä te olette ja mitä tahdotte? kysyi hän, painaessaan Browning-pistoolinsa varmuussiiven alas.

— Lain ja oikeuden nimessä, avatkaa viipymättä! kuului karkea vastaus.

Silloin herra Vahlberg käsitti, että oli kysymys kotitarkastuksesta, tuosta häpeällisestä toimituksesta, joka viime aikoina oli käynyt Suomessa miltei jokapäiväiseksi. Ensin hän aikoi ryhtyä vastarintaan, mutta muisti sitten, ettei hänellä ollut mitään syytä saattaa itselleen ikävyyksiä, eikä hän myös-

kään ollut sekaantunut mihinkään valtiollisiin vehkeisiin. Senvuoksi hän päättävästi avasi oven.

— Mitä te tahdotte? tiuskasi hän ankarasti miehille, jotka revolverit ojossa riensivät sisään. Kun vastausta ei kuulunut, astui hän rohkeasti tulijoiden tielle ja sanoi lujasti.

— Jos te olette lain ja oikeuden palvelijoita, niin näyttäkää valtakirjanne. Olen Ruotsin alamainen ja tietäkää, etten salli itseäni loukattavan.

— Siinä on sinulle valtakirjaa, p—e! kirosi johtajana toimiva mies lyöden häntä revolverinsa perällä salamannopeasti päähän. Ovelta, jonka raossa Karin seisoi yöpuvussa, kuului kirkaisu. Herra Vahlbergin silmissä pimeni ja hän menetti tajuntansa.

Kun hän jälleen tuli tuntoihinsa, lepäsi hän vuoteellaan. Hänen vaimonsa kalpeat, itkettyneet kasvot olivat kumartuneina hänen ylitseen ja hän huomasi päänsä olevan siteissä. Mitään erikoisempaa kipua ei hän kuitenkaan tuntenut ja kun hän oli sen verran selvinnyt, että muisti äskeiset tapahtumat, kysyi hän uteliaana.

— Mitä ne tahtoivat?

— Kirje se oli, äitivainajan kirje. He tiukkasivat minulta kivenkovaan, mitä tiesin Arvid Warénista ja kun vakuutin, etten koskaan ollut kuullut sitä nimeä, enkä koskaan ollut sellaista henkilöä tuntenut, eivät he alussa ollenkaan ottaneet sitä uskoakseen. Lopulta oli heidän kuitenkin selityksiini tyytyminen, varsinkin kun molemmat palvelijat olivat yhtä tietämättömiä. Kaikki laatikot ja kaapit ovat he penkoneet

ja kaikki äidin paperit ja yksityiset kirjeet veivät he mukaansa. Hänen huoneensa on vallan kauhean näköinen.

Kun jännitys näin oli lauennut, purskahti rouva katkeraan itkuun ja painoi kasvonsa miehensä rintaa vasten.

— Tämähän on kauheata! He eivät kunnioita edes kuolemaa. Talossa, jossa äitini ruumis vielä on, he molottavat ryssänsä ja kiroilevat. Mitä on oikein koko tämä sekamelska ja salaperäisyys? Siitä asti, kun sain tiedon merkillisestä perinnöstäni, ei minulla enää ole ollut hetkenkään rauhaa. Minä annan palttua kaikille semmoisille perinnoille.

Miettiväisenä, mitään vastaamatta, herra Vahlberg hyväili vaimonsa suortuvia. Sitten siirsi hän hellävaroen puolisonsa pään syrjään ja nousi ylös, huolimatta siitä, että ohimoita särki.

— Älähän. Aiotko pystyyn, Otto? Et sinä saa! Sinun täytyy maata.

— Tunnen olevani aivan hyvissä voimissa. Mutta minä olen utelias. Annatko sen kynttilän, kuu ei enää paista.

Kynttilän lepattavassa valossa kulki herra Vahlberg huoneesta huoneeseen. Kaikki oli epäjärjestyksessä, kirjat lattialla, pöytälaatikot murrettu auki, tuolit kumossa ja tärkeät asiakirjat hujan hajan. Lukuunottamatta majurinnan papereita ei kuitenkaan mitään ollut poissa, ja vainajan kaunis, jalokivillä koristettu kultakellokin tikutti rauhallisesti tavallisella paikallaan.

Aamupäivällä soitettiin Luolakoskelta.

Tohtori Kosken vanha palvelija, joka oli suostunut jäämään taloudenhoitajaksi, kunnes uusi omistaja saisi asiansa järjestykseen, ilmoitti, että sielläkin oli ollut kotitarkastus. Mikäli hän saattoi huomata oli ainoastaan yksi esine kadonnut: se oli pieni, violetin värinen metallilevy, joka aina oli ollut tohtorin työpöydällä.

Seuraavana päivänä pitivät sanomalehdet meluaan, mutta sensuuri oli tällä kertaa pahasti puuttunut niiden kirjoituksiin.

Salaperäisiä kotitarkastuksia.

Ruotsin alamaista loukattu.

Kuka oli tohtori Koski?

Keskiviikkoa vasten yöllä tunkeutui kolme hampaisiin saakka asetettua ja naamioitua miestä herra O. Vahlbergin huvilaan N. N:ssä, vaatien huvilan omistajaa lain ja oikeuden nimessä avaamaan ovensa. Kun herra V., joka on Ruotsin alamainen, vetosi oikeuksiinsa, vaatien röyhkeiltä sisääntulijoilta todistusta käyntinsä oikeutuksesta, löi yksi joukosta häntä revolverilla päähän, jolloin taintui herra V. iskusta. Väänneltyään huvilassa kaikki mullin mallin, sekä karkealla tavalla kuulusteltuaan rouva V:a sekä palvelijoita, poistuivat yövieraat, vieden mukanaan äsken kuolleen majurinna Bernerin kaikki kirjeet ja paperit.

Lienee syytä palauttaa lukijaimme mieliin se salaperäinen kirje, josta toissapäivän numerossa mainitsimme ja joka näyttää aiheutta-
neen sekä majurinnan kuoleman että koti-
tarkastuksen.

Samalla ilmoittaa kertojamme, että edelli-
sen kanssa yhdenaikaisesti tapahtui myöskin
Luolakosken kartanossa, tohtori Koski-vaina-
jan maatilalla, jonka hän testamentissään,
kuten muistettaneen, oli määrännyt rouva
Karin Vahlbergille, niinikään kotitarkastus.
Mikäli tähän asti on saatu selville, ei karta-
nosta kuitenkaan ole viety muuta kuin omi-
tuinen, tohtorin työhuoneen pöydällä seisonut
levy.

Majurinna Bernerin kirje, joka, se huo-
mattakoon, oli tohtori Kosken lähettämä, sekä
tohtorin työpöydältä kadonnut levy antavat
tukea omituisille seikoille. Ensinnäkin: kuka oli
tohtori Koski? Otettuamme lähemmin selkoa
asioista toteamme, että hän v. 1902 muutti
Helsingistä Luolakoskelle ostettuaan tämän
kartanon. Helsinkiin oli hän samana vuonna
muuttanut Porvoosta, jonne hän niinikään
samana vuonna oli palannut ulkomailta. Hä-
nen passinsa todisti hänen olevan kotoisin
Artjärveltä — jossa koskaan ei ole elänyt, eikä
syntynyt miestä, jonka nimi tai persoonalli-
suus saattaisi tulla edes kysymykseen tohtori
Koskena. On syytä epäillä, että Kustaa Ju-

hani Koski on vain tekaistu nimi, jonka suojaan kätkeytyy toinen henkilö, henkilö, joka on kirjoittanut majurinna Bernerille tuon merkillisen kirjeen: Arvid Warén. Tätä arvelua tukevat vahvasti ne elämäkerralliset tiedot, jotka meidän on onnistunut hankkia tuosta ajoista sitten kuolleeksi luullusta henkilöstä. Puuttumatta lähemmin hänen nuoruutensa vaiheisiin, mainitsemme, että hän v. 1888—1893 toimi Luolakosken kemiallisen tehtaan insinöörinä, että hän v. 1893 väitti tehneensä uuden, huomiota herättävän keksinnön

sekä että hänen pitäessään Suomen Tiedeseurassa esitelmää uudesta keksinnöstään, hänet kesken kaiken vangittiin. Sen jälkeen ei hänestä ole kuultu mitään, enempää kuin siitä merkillisestä

Tulemme lähipäivinä julkaisemaan hänen mielenkiintoisesta ja omituisesta esitelmästään sen osan, minkä hän mainitussa Tiedeseuran kokouksessa ennätti esittää.

Herra Vahlbergin istuessa huoneessaan, kumartuneena sanomalehtensä ylitse ja yllämainittua uutista miettien, ilmaantui hänen rouvansa kaunis pää ovenrakoon ja hetken välkkyi surun samentamissa silmissä entinen veitikka.

— Tuletko ulos, Otto? Täällä niin painostaa.

Mies kääntyi hajamielisenä puhujaa kohti ja harhaileva katse kiintyi raukeasti rakkaihin sini-silmiin.

— Jos niin tahdot, mutta ei minua haluta.

— Ai, sinun pääsihän olin unohtaa! Jää vain kotiin. Sinun pitäisi levätä oikeastaan... Tuon kukkia tullessani.

Hetkellinen, vilkas ilme nuoren rouvan kasvoilla oli vain ohimenevää laatua. Alakuloisena, katseessa surun kyynelharso hän astuskeli hiljaa yli nurmientien suuren vaahteran juurelle, missä rakas äiti oli niin äkkiä irtaantunut elämästä. Ensi kertaa hän huomasi askeltensa painon ja ensi kertaa hän herkästi vaistosi sen omituisen tunnun, mikä jo oli luonnossa syksyn kaukaisena aavistuksena. Hajamielisenä hän taittoi jonkun kukan, nyppi jonkun lehden rikki, tai piirteli hietaan kuvioita päivänvarjonsa kärjellä. Istuutuessaan väristen sen tuolin viereen, jossa äiti oli vetänyt viimeisen henkäyksensä, pisti hänen silmiinsä paksu, ruskeahko esine, joka oli maassa pyöreän pöydän alla. Kun hän kumartui sitä ottamaan, tunsu hän äitinsä paksun muistikirjan, jonka tämä oli eri vihkosista ulkomailla sidottanut hienoihin sahviaanikansiin ja jota hän usein mielellään oli selaillut, liittäen vielä vanhuutensa päivinäkin erinäisiä muistiinpanoja nidoksen loppuosan tyhjille lehdille. Nähtävästi oli se ollut äidin mukana kuolinhetkelläkin ja silloin pudonnut. Kiihkeästi kirjaa suudellen ja riemuissaan huusi nuori rouva:

— Otto, Otto! Äidin kirja, kuuletko?

Todennäköisesti ei herra Vahlberg kuullut, koska ei antanut mitään merkkiä itsestään.

Kun nuori rouva oli avannut nidoksen ja lukenut muutaman sanan, jännittyivät hänen piirteensä uteliaisuudesta, eikä hän enää halunnutkaan ilmaista salaisuuttaan miehelleen.

IV.

Professori.

Hautajaisten synkkä vaikutus jäi pysyväiseksi Vahlbergin huvilaan. Milloin äänilaji oli muuttua iloisemmaksi, silloin sattui silmään joku esine, joka muistutti vainajasta, tuoli, jolla hän tavallisesti istui, kukka, jota hän erityisesti hoiti ja rakasti, valaistus maisemassa, jota hän henkevällä, yksinkertaisella tavallaan oli ihaillut. Nuori rouva tuntui muuttamassa päivässä muuttuneen vallattomasta tytöstä naiseksi ja hänen kauniit kasvonsakin olivat saaneet toisen ilmeen, jota suruharson tumma väri tehosti. Yksi oli poissa ja pysyi, sen huomasi kaikkialla, ruokapöydässä, ulkona, joka askeleella. Nuoren parin kuherruskuukausien hurmio oli äkkiä tyyntynyt hiljaiseksi, kaipauksensekaiseksi rakkaudeksi, jonka suru syvensi.

Herra Vahlberg, joka ennen oli mielellään laskeutellut väsähtäneitä kyynillisyyksiä, käveli nyt päivät päästään mietteissään, kasvoillaan joko ajatteleva, tai sitten ikävystynyt ilme. Arvid Warénin asia kiusasi monesti hänen aivojaan ja oli hetkiä, jolloin

hän oli vähällä pyytää vaimoan kieltäytymään tuosta omituisesta perinnöstä, joka heitti majurinnavainajan puhtaan maineen ylle jonkunlaisen varjon ja jota ilkeä maailma varmaankin ovelasti käytti parjaustensa ja mustaamishalunsa perustana. Mutta ei ollut niin helppoa luopua sadoista tuhansista ja ennen kaikkea, eihän hän, enempää kuin kukaan muukaan maailmassa tiennyt, mikä suhde oli vallinnut tuon salaperäisen miehen ja leskirouva Bernerin välillä. Ja sanomalehdet, jotka niin olivat luvanneet hankkia lisätietoja, vieläpä julkaista insinööri Wärénin esitelmän, vaikenivat itsepintaisesti, arvatenkin sensuurin pakottamina. Koko tapaus näytti joutuvan unhoon.

Elämä huvilassa kävi sitäkin tuskallisemmaksi, kun kumpikin koetti vapautua ja teeskennellä iloisuutta, keventääkseen toisen taakkaa ja kumpikin huomasi tuon näyttelemisen. Herra Vahlberg suunnittelikin jo muuttoa kaupunkiin, kun Karin rouva ratkaisi kysymyksen kokonaan toisella tavalla.

— Otto, sanoi hän eräänä iltana. — Me muutamme Luolakoskelle. Syyskuu on vasta alullaan ja on niin kaunista. Etkö luule, että se olisi hauskaa?

— Mutta eihän kartano vielä ole sinunkaan. Voihan joku hakea testamentin rikki, siihen on kyllä aikaa. Ei sinun omistusoikeutesi vielä ole ollenkaan varma.

— Pyh, entä sitten? Millä tavoin se estäisi meitä vierailemasta siellä joitakuita viikkoja, niinkauan kuin sää on näin suotuista? Kuule, Otto, kuten tavallisesti sinä olet maailman suurin pölkky.

— Sitä ei todista suinkaan se, mitä sanoin, vaan se, että nyt annan sinulle perää. Nöyryn palvelijasi.

— Mutta sinähän myönnyt, Otto! Herra isä, koska sinä olet lakannut jankuttamasta?

— Enhän minä milloinkaan ole kinannut yksinäni, vastasi aviomies hymyillen.

* * *

Luolakosken valtava luonto tuntui tosiaankin olevan sopusoinnussa heidän mielialansa kanssa ja viihdyttävän heitä. Sillä oli ainakin uutuuden ja salaperäisyyden viehätystä. Vaikka pensaiden lehdet jo kellastuivat ja punertuivat, humisi kuusimetsä yhä tummanpuhuvana ja synkkänä ja koski pauhasi samalla hillittömällä voimalla kuin ennenkin. Tehtaan sauhu tuprusi selkeälle syystaivaalle ja varhainen hämärä, jonka tuuheat kastanjat tummensivat, antoi vanhoille, suurille huoneille tarumaisen leiman.

Jyrkän rantakallion monisokkeloisissa luolissa tiesi kansa hiisien asuvan. Synkeinä, myrskyisinä öinä ne soittivat suuria tuhatpillisiä urkuja vuoressa, kosken mahtavasti säestäessä. Joka sydänyönä uskalsi hiipiä kalliolle, saattoi kuulla tuota hurmaavaa musiikkia, mutta hänet vaati pyörteen henki uhrikseen, tai tuli hän mielipuoleksi. Korkealta huipulta oli muinoin onneton kartanon neiti syöksynyt kuo-huihin, ja tuosta oli ensimmäinen parooni Järnskiöld sata vuotta sitten ratsastanut suoraan koskeen, vihollisensa ahdistamana... —

Eräänä iltapäivänä, kun aviopari istui vieras-
huoneessa, herra Vahlberg jotakin kirjaa lukien, rouva
näppäillen suurta kullattua harppua, tulla porhalsi
auto pihaan. Vanha, valkohapsinen herra, jonka
kyömynenää kultasankaiset silmälasit koristivat, as-
tui maahan ja palvelija toi käyntikortin, johon oli
kirjoitettu:

A. G. Fredriksson.

Professori.

Kun tervehdysten jälkeen oli asetuttu istumaan,
alotti professori, pyyhkien nenäliinalla silmälasiaan.

— Olin pari kertaa aikeessa jo ennemmin tulla
teitä tapaamaan, mutta erikoisista syistä jäi se sik-
seen. Nyt, kun olette täällä lähempänä, kävi matka
helpommin.

Hän hohelteli hetken lasiaan, mutta kun ei ku-
kaan vastannut, jatkoi hän tyynesti.

— Koko asiani on siinä, että minulla sattuu ole-
maan insinööri Warénin, muinaisen ystäväni kello,
joka minun on kai jätettävä teille, koska olette peri-
neet hänen kartanonsakin. Se on hyvin kaunis,
vanhanaikuinen kultakello, jota olen säilyttänyt kuin
henkeäni ja jonka historian mielelläni kerron, mikäli
se teitä huvittaa.

Vanhus otti taskustaan kotelon, jonka sisässä,
pumpuleihin upotettuna kello komeili. Liikutettuna,
miltei juhlallisesti hän laski sen pöydälle. Molemmat

aviopuolisot syöksivät nopeasti paikoiltaan sitä tarkastamaan.

— On parasta, että alotan aivan alusta, jatkoi professori. Nämä seikat muodostavat niin sotkuisen vyyhden, että pelkään sen sittenkin jäävän hämäräksi. Minä tutustuin Waréniin New-Yorkissa, missä hän toimi nuorena insinöörinä erään suuren liikkeen palveluksessa ja minä tein tutkimuksia väitöskirjaani varten. Vaikka olin häntä kymmentä vuotta vanhempi, syntyi välillemme luja ja sitkeä ystävyys, ja jo silloin huomasin, kuinka paljon neroa tuossa omituisessa, mitä yltiöpäisimpiin haaveiluihin helposti taipuvassa nuorukaisessa oli. Vaikka hän monesti kieltämättä rakenteli tuulentupia, oli hän myöskin mies paikallaan toteuttamaan niistä kaiken, mikä suinkin oli mahdollista, ja hänen levottomat, alati uutta hautovat aivonsa olivat varmaankin luodut keksijälle. Kuten olette sanomalehdistä kai nähneet, siirtyi hän v. 1888 Luolakosken kemiallisen tehtaan palvelukseen, jossa hän toimi tehtaan ensimmäisenä insinöörinä asuen samaisella kauniilla paikalla, missä tehtaan nykyinenkin johtaja, vaikka rakennus oli toinen. Harras ystävyys jatkui täällä Suomessakin ja sangen usein kääntyi hän minun puoleeni kysyäkseen neuvoja tieteellisissä pulmissa, jotka liian kaukaa sivuuttivat hänen oman alansa. Monesti minä toruin häntä siitä, että hän tuhlassi lahjojaan hajoittaessaan niitä liiaksi. Romanttisena ja musikaalisena — en kai vielä ole tullut sanoneeksi, että harpun soitto oli hänen intohimonsa — hän rakenteli jos jonkin-

kaltaisia salakomeroita ja konstikkaita lukkoja, niinpä, mainitakseni vain esimerkin, oli hänen muurissaan kaakeli, joka ponnahti auki ja paljasti salalokeron, kun hän huusi: »Sesam, Sesam, aukenel!» Ulkonaisesti hän vietti jo nuorena peräti erilleenvetäytyntä elämää, joka kuitenkin oli kovin säännötöntä sen vuoksi, että hän saattoi valvoa yökausia keksintöjään hautoen. — Vuonna 1893 hän sitten vihdoinkin teki tuon kuuluisan keksintönsä, johon ainakin minä uskon, niin, jonka suorastaan tiedän varmaksi, vaikka se monissa piireissä on herättänyt ylenkatsetta ja naurua onnettoman loppunsa vuoksi. Mutta minä annan hänen itsensä kertoa siitä ja tyydyn tällä kertaa vain tekemään selkoa tilaisuudesta, jossa hänen piti selittää tieteellisiä huomioitaan. Aivan varmaan voi väittää hänen jo viisi kuusi kuukautta aikaisemmin päässeen salaisuuden perille, mutta tahtoen suorittaa tutkimuksensa loppuun, hänellä oli riittänyt ihmeteltävää kärsivällisyyttä havaintonsa salaamiseen.

— Muistan elävästi sen Suomen Tiedeseuran kokouksen, jonka ohjelmaksi oli m. m. ilmoitettu insinööri Arvid Warénin esitelmä uudesta metallista. Minusta oli ystäväni tavattoman levoton ja hermostunut. Hän näytti istuvan kuumilla hiilillä ja vaikka käsitinkin, että hänessä saattoi olla esiintymiskuumetta, oli minusta luonnotonta, että se kasvoi noin valtaiseen voimaan. Minä huomautinkin siitä hänelle lekillisesti, mutta hän naurahti omituisesti ja pudisti päätään, vastaamatta mitään. — Kun hänen vuo-

ronsa oli ryhtyä puhumaan, tuotatti hän eteensä joukon kemiallisia kojeita, arvatenkin kokeiluja var-
ten ja pani taskustaan pöydälle kiiltäviä, violetin
värisiä metallikappaleita. Minua hämmästytti ko-
vasti se, ettei hänellä ollut minkäänlaisia papereita
esillä, vaan hän esitelmöi vain muistinsa mukaan.
Ehkä juuri siitä syystä ryhtyi muuan läsnä-olijoista
pikakirjoituksella merkitsemään paperille hänen sa-
nojaan, ja jos tämä esitelmä herättää mielenkiin-
toanne, on se tässä, mainitun pikakirjoituksen mu-
kaan muovaeltuna.

Arvoisat läsnä-olijat!

Se uusi aine, tai paremmin sanoen se van-
han, kauantunnetun aineen uusi olomuoto,
jonka valmistustapa ja kemiallisen kokoo-
muksen laatu minun on onnistunut keksiä, on,
kuten näette, hyvin kirkaspintainen, violettiin
vivahtava metalli. Kaikista tunnetuista me-
talleista on se kevein; sen ominaispaino on
ainoastaan 0,08, siis 6 kertaa pienempi kuin
kuivan puun ja 7 kertaa pienempi kuin litiu-
min, tähän asti kevyimpänä pidetyn metallin.
Samalla on se kovin ja sitkein kaikista metal-
leista. Verrattain helposti se leikkaa parhain-
takin terästä ja siitä voi kuitenkin sopivaa
käsittelytapaa käyttäen vetää ohutta, hyvin
taipuvaa lankaa. Vaikeasti hapettuvana se
kuuluu jalojen metallien joukkoon, mutta se

ei muutu minkään hapon, ei edes kuninkaanveden vaikutuksesta, sensijaan se verrattain helposti yhtyy fluoriin eräessä fluoripitoisessa liuoksessa. Punahehkuun kuumennettuna ja karkaistuna se muuttuu rakeiseksi, särkyen helposti miltei kristallimaisiin palasiin — minulla on tässä näytteitä — joiden kovuusaste on noin 8 paikkeilla. Kuumennettuna 1720° saa se ensin hohtavan, sinertävän värin, sulaa sitten nopeasti ja haihtuu miltei heti s. o. suurimmalta osaltaan haihtuu kaasuksi, joka ei mitään muuta ole kuin *vetyä*. Itse metalli on nimittäin kiinteätä vetyä, tarkemmin määrittellen eräs vetylejeringi. Kaikista merkillisin ja vaikeimmin selitettävissä on mielestäni kuitenkin se ominaisuus, että tämä lejeringi, tämä metalliseos, joka sisältää siksi pienen volymiprocentin vieraita aineita, että sitä miltei saattaa sanoa pelkäksi vedyksi, aina pysyy ympäristön lämpötilaan verrattuna melkoista alempana, sanalla sanoen, se pysyy kylmänä, mutta ei suinkaan määrätyn asteisenä, vaan vaihdellen ulkonaisen lämpötilan mukaan.

Kun Cavendissh v. 1766 keksi vedyn, kun Lavoisier v. 1783, antamalla höyryn virrata hehkuvan raudan yli, osoitti, ettei vesi olekaan elementti, kuten tähän asti oli luultu, vaan sisälsi kahta kaasua, niin kuka olisikaan voinut uskoa, että tämä kaasu kerran oli esiintyvää

kovan, kiinteän metallin muodossa. Kun Faraday kovan paineen ja — 110° ulottuvan kylmyyden vallitessa puserteli kaasuja nestemäiseen olomuotoon, uhmasivat eräät niistä, näiden joukossa myöskin vety, kaikkia hänen ponnistuksiaan ja näille muuttumattomille aineille annettiin permanenttisten kaasujen nimi. Vasta v. 1877 onnistui Pictet'n, Cailletet'n kokeita hyväkseen käyttäen saavuttaa 200° ulottuva kylmyys ja pakottaa tähän asti permanenttisena pidetty happi nestemäiseen, jopa kiinteäänkin tilaan. Pictet'n menetelmä perustui siihen tosiasiaan, että kovan paineen alaisena ollut kaasu äkkiä vapautuessaan tavattomasti kylmenee, vaihtaen lämpönsä ulkonaiseen työhön. Sitävastoin ei ole tähän asti huomattu, että vaikka ulkonaista työtä ei suoritetaakaan, vaikka kaasu laajenee ilmatomassa paikassa, jäähtyy se — s. o. useat kaasut — siitä huolimatta laajetessaan, ja käyttää se tällöin lämpönsä *sisäiseen työhön*, molekyylien keskinäisen aseman muuttamiseen. Niinpä esim. ilma jäähtyy $0,25^{\circ}$ kutakin vähenevää atmosf. kohti. Toisin on vedyn laita; se päinvastoin, ulkonaisen työn ollessa 0, paisuessaan lämpenee. Mutta merkillistä: jos sitä jäähdyttää juoksevilla ilmalla määrättyyn asteeseen, *muuttaa* se tämän ominaisuutensa ja alkaa laajetessaan kylmetä. Tahottomatta tässä lähemmin syventyä menettely-

tapani yksityiskohtiin, olen maininnut ne perusajatukset, joita hyväkseni käyttäen minun onnistui valmistaa nestemäistä vetyä, tuota väritöntä, omituista ainetta, jonka ominaispaino on noin 0,06, joka kiehuu — 252° ja joka, kun paine nopeasti poistetaan, muodostaa kiinteitä, nopeasti haihtuvia kristalleja. Näitä seikkoja tutkiessani minun onnistui päästä — 261° , joka lienee alin ja absoluuttista temperatuuria lähinnä oleva astemäärä, mikä koskaan on saavutettu.

Ne seikat, jotka sittemmin johtivat minut huomaamaan metallisen vedyn tai, paremmin, vetylejeringin valmistustavan, ovat näennäisesti irrallisia ja — niinkuin usein keksintöjen syntyessä sattuu — hyvinkin kaukaa haettuja. Että vety todellakin metalli oli, se hän ei kylläkään ollut mikään uutuuus, päinvastoin, tämän kaasun metallinomainen suhtautuminen muihin aineisiin ja ennen kaikkea sen taipumus muodostamaan lejeriingejä eri näisten metallien, varsinkin palladiumin kanssa, oli tämän ominaisuuden selvästi osoittanut. Mutta eräänä päivänä satuin muutamasta lehdestä lukemaan, että v. 1740 oli Venäjällä ammuttu jääkanuunoista luoteja, joiden lataus sisälsi 150 gr. ruutia. Kun en silloin ollenkaan tiennyt, että paineenalainen jää muuttuu kimmoiseksi, hämmästytti uutinen minua melkolailla, enkä voinut käsittää,

kuinka hauras jää oli saattanut kestää laukauksen, kuinka ylimalkaan jäästä oli kyetty edes tykkejä valmistamaan. Tutkiessani asiaa lähemmin muutamista teoksista, pisti silmiini se vanha tosiseikka, että jäätyessä veden tilavuus laajenee 0,1 kertaa — veden, joka sisältää 11,2 % vetyä. (Myöhemmin tulen osoittamaan, että uudessa metallissa olevan *puhtaan* vedyn ominaispaine on pienempi kuin 0,06, joka on nestemäisen vedyn ominaispaine). Samalla panin merkille, ettei kova paine aina suinkaan auttanut nesteen jähmettymistä, pikemmin päinvastoin: niinpä 1000 atmosf. paineen alainen vesi jäätyy vasta — 14°. — Jonkun verran myöhemmin tulin kiinnittäneeksi huomioni siihen merkilliseen seikkaan, että vaikka vety oli niin helposti syttyvä kaasu, eivät vetylejeringit luovuttaneet vetyään muuten, kuin ilmattomassa paikassa punahehkuun kuumennettaessa. Yhtä omituista oli, että vety kykeni läpäisemään punahehkuun kuumennetun raudan, platinan ja palladiumin. — Ja lopuksi, irrallisin kaikista johtolangoistani: vety ei yhtynyt cloriin pimeässä, mutta auringon valossa sitävastoin kovasti räjähtäen.

Varsinainen ratkaisu perustui kuitenkin kokonaan toisenlaatuiseen ilmiöön. Yrittäessäni kiteyttää nestemäistä vetyä, olin nimittäin jo useammankin kerran pannut merkille sen hämmästyttävän...

— Kuten huomaatte, loppuu esitelmä kesken, eikä se kysymyksenalaisessa kokouksessakaan jatkunut pitemmälle. Sillä ovesta astui sisään venäläinen upseeri univormussaan, kahden täysin aseistetun sotilaan ja siviilipukuisen tulkin saattamana ja selitti saaneensa määräyksen vangita insinööri Arvid Wärénin. Puhuja, jonka kasvot olivat käyneet lumivalkeiksi, tointui verrattain pian, eikä hän näyttänyt niinkään hämmästyneeltä kuin me muut, päinvastoin hän suhtautui tapahtumaan kutakuinkin rauhallisesti, eikä tehnyt minkäänlaisia kysymyksiä. Upseeri korjautti kaikki pöydällä olevat esineet talteen. Ja silloin sattui jotakin hyvin merkillistä. — Vangiksi julistettu kysyi kohteliaasti, miltei nöyrällä äänellä:

»Sallitteko, että annan tohtori Fredrikssonille takaisin hänen kellonsa, jonka lainasin ryhtyessäni pitämään esitelmääni?»

— Tätä sanoessaan veti hän taskustaan kellon, joka nyt on tuossa edessäne. Upseeri otti sen hänen kädestään ja minä nousin ällistyneenä seisomaan, sillä hän ei ollut minulta sitä lainannut. Avattuaan molemmat kuoret ja tarkastettuaan, ettei mitään ollut kätkeyty niiden väliin, antoi upseeri omakätisesti minulle kellon, jonka heti tunsin ystäväni omaksi. Olin niin hämmästynyt, että vaivoin maltoin hillitä suutani, enkä ymmärtänyt lainkaan koko juttua.

— Sitten lähti surullinen saattue matkaan, meidän seurattessamme sen kulkua voimattomasta rai-vosta mykkinä ja nyrkkiä pusertaen. Se oli viimei-

nen kerta, jolloin näin ystäväni, insinööri Warénin. Hän katosi teille tietymättömille, kuten niin moni Suomen mies ennen ja jälkeen häntä.

— Mutta mitä hän oli tarkoittanut jättäessään minulle kellonsa? Vaivasin hellittämättä päätäni, keksiäkseni kysymykselle vastauksen, edes jonkinlaisen ratkaisun, mutta se oli tietenkin turhaa työtä, joka ei johtanut mihinkään tulokseen. Vielä illalla, kun olin jo puoleksi riisuutunut, kääntelin tuota kultaista esinettä kaikin mahdollisin tavoin, toivotto-
massa toivossa saada jotakin selvyyttä tähän probleemiin. Ja silloin, katsellessani taulua sivulta valoa vasten, olin huomaavinani siinä jotakin, ikäänkuin koukeroisia rasvapilkkuja, tai sen tapaista. Voi olla mahdollista — olen sitä monesti jäljestäpäin ajatellut — että ensi innostuksessani käsittelin kelloa varomattomasti ja kenties jotenkin tulin pyyhkäis-
seeksi taulua. Joka tapauksessa jäin huolellisen tutkimukseni jälkeen samaan epätietoisuuteen, missä olin ollutkin, vieläpä olin siinä määrin hermostunut, etten tahtonut saada unta.

— Kun seuraavana aamuna myöhään heräsin, paistoi kevätaurinko jo täydeltä terältä huoneeseeni ja ensimmäinen, minkä huomasin, oli tuo onneton kello, joka nyt kimalteli ja säihkyi pöydällä, kirkaassa valovirrassa. Samalla kuin sytytin tupakan, otin jälleen tuon kiusaavan ja ystäväni vuoksi samalla rakkaan esineen käteeni, ja taaskin kohtasi minua suuri yllätys: taulussa näkyi nyt jotakuinkin selvästi sanat:

*Ku taa III**An Elise**Ne t J ä k l t et ä*

— Kuten huomaatte, erottaa kirjoituksen vielä verrattain selvästi, vaikka vuodet ovat sitä hyvästä hoidostani huolimatta melkoisesti vaalentaneet. Käsi-ala on, niikuin taulun kokokin edellyttää, hyvin pientä ja useita kirjaimia on jäänyt epäselväksi, mikä kokonaan puuttuen, mikä muuten hämärtyen tunte-mattomaksi. Niinkuin sanottu, olin illalla mahdollisesti tullut pyyhkäisseeksi niitä. Selvästi saattaa nähdä, että viimeisen rivin sanoista puuttuu loppu-kirjaimia.

— Nyt oli minulla siis käsillä merkkejä, joiden tarkoitus oli ilmeisesti selittää arvoitusta. Koko vingitsemistapaus sai toisen luonteen ja yhä varmemmin aloin tulla vakuutetuksi siitä, että ystäväni oli osannut sitä odottaa. Siitä syystä oli hän ollut niin hermostunut, siitä syystä ei hänellä ollut kirjoitettua esitelmää, joka olisi vangitsijoille kavaltanut hänen salaisuutensa ja siitä syystä oli tämä fantastinen mies jo edeltäpäin ajatellut kellohistorian valmiiksi ja jättänyt minulle osviitan, joka hänen mielestään oli täysin riittävä ja joka olisi ollut täysin riittävä, jos kirjoitus olisi näkynyt selvemmin — sen tiedän nyt.

— Ryhdyin uudella tarmolla ajattelemaan. Ensimäinen rivi oli kyllä selvä, vaikka minulle käsittä-

mätön; siinähan ei voinut muuta olla kuin sana Kustaa III. Toinen rivi oli niinikään semmoisenaan loogillisesti ymmärrettävä: An Elise — Eliselle, mutta saattoi olla mahdollista, että joku kirjain puuttui. Vaikein ja tärkein oli kolmas rivi. Viimeistä sanaa tuskin voi saada muuksi kuin: tietää ja selityksenä se tuntuikin luonnolliselta. Mutta mitä olivat kaksi edellistä? Otaksuttavasti nimiä. Vihdoin juolahti mieleeni onnellinen ajatus: Jääskelä, Luolakosken toinen insinööri, sehän tuntui sopivan. Jä . . k . l muita kirjaimia ei voinut erottaa ja nyt, kuten näette, on ä:kin kokonaan hävinnyt. Oliko viimeinen kirjain d vai l sitäkään ei voinut varmuudella päättää. Levottomana selailin kataloogeja. Jääskelä, Nestor, insinööri. Kas niin, sehän tuntui sopivan sekä kirjoituksen että myöskin ystäväni työtoverina olemisen kannalta katsoen. Kellon sala-peräisyys oli hälvennyt ja riemumielin minä valmistausin matkustamaan Luolakoskelle. — Jos silloin olisin hämästäikään aavistanut, mitä nyt tiedän, olisi asia tietenkin saanut kokonaan toisen selityksen.

— Matkustin viipymättä Luolakosken tehtaalle tapaamaan yllämainittua insinööriä, jonka vain hyvin pintapuolisesti tunsin. Hän oli vahvasti rokonarpinen, pieni ja peräti harvasanainen mies, joka tervehdittyäni ja esitettyäni asiani, katseli minua pitkän aikaa terävästi pienillä silmillään.

»Vai niin, nyt te tahtoisitte minulta tietoja. Vastikään selvisin ryssien käsistä. En minä ollut

insinööri Warénin läheinen ystävä, vaikka me toimimme samalla tehtaalla», sanoi hän.

»Te tietysti olette selvillä vangitsemisen kaikista yksityiskohdista. Mutta minulla on täysi syy olettaa, että insinööri Warén on jonnekin kätkenyt keksintöä koskevat selityksensä. Siihen viittaa moni seikka, ensinnäkin . . .»

»Tekin olette siis sitä mieltä», keskeytti hän, katseen terävöityessä kirikkaammaksi ja punan kohotessa hänen poskilleen. Sitten hän näytti miettivän jotakin ja jatkoi vihdoin.

»Jos tekee sen todennäköisen olettamuksen, että ryssät vangitsivat hänet urkkiakseen häneltä salaisuuden, niin kuinka ihmeessä he olivat saaneet vihiä hänen keksinnöstään? Sitä minä en ymmärrä.»

»Sehän on helppo kysymys. Ettekö huomannut noin kuukausi sitten sanomalehdissä pientä uutista: 'Uusi metalli.' Se oli tosin hyvin ylimalkainen, mutta ystäväni nimi oli siinä . . .»

»Ahaa!» keskeytti insinööri.» Siitä minä en tiennyt . . . Sittenhän, sittenhän on selvää . . .»

Hänen silmiinsä tuli omituinen tuijottava ilme ja hän katseli minua niin hajamielisenä, että hän näytti tylsältä.

»Mikä on selvää?»

»Vangitsemista vaan tarkoitan.»

Kauempaa en malttanut odottaa. Vedin taskustani ystäväni kellon, jonka panin insinöörin eteen.

»Voitteko selittää, mitä insinööri Warén on tällä tarkoittanut? Minä olen tullut siihen käsitykseen,

että epäselvä viimeinen rivi kuuluu: Nestor Jääskelä tietää.»

Sitten kerroin hänelle kellon omituisen historian. Hän kuunteli sitä aivan liikkumattomana, koko ajan kirjoitusta tutkien. Ja kesti kauan ennenkuin hän vastasi.

»Tämä on hyvin merkillistä. Tuskinpa vaan tätä ymmärrän... Milloin te olette viimeksi käynyt täällä, insinööri Warénin luona?»

»Oh, siitä on jo toista vuotta.»

»Vai niin», kuului lyhyt, ohimennen lausuttu vastaus ja jälleen hän mietiskeli pitkän aikaa.

»Insinööri Warénin pöydällä oli kaksi kuvaa. Toinen esitti Kustaa III:tta täydessä loistossaan, toinen kaunista kreivitärtä Ann'-Elisabeth D:tä, joka muinoin oli Luolakosken kartanon omistaja ja josta kuningas Kustaa III on kirjoitelmissaankin maininnut. Väitetään lahjakkaan, mutta kevytmielisen kuninkaan hurjasti rakastuneen tähän kreivittäreen käydessään Suomessa. Eikö Warén ole tästä teille kertonut?»

»Ei koskaan.»

»Näissä kuvissa oli omituiset, Warénin itsensä tekemät, violettiin vivahtavat kehykset...»

»Jotka lievästi hikosivat ja tuntuivat kylmältä, eikö niin?»

»Aivan. Ne olivat hänen uutta metalliaan.»

Hänen tuijottava katseensa kiintyi jälleen minuun.

»Tunsittehan te tarkoin Warénin? Tiesittehän hänen omituisen halunsa rakennella salaperäisiä

lukkoja? Eikö hän koskaan näyttänyt teille Sesamkätköön?»

»Näytti, näytti kylläkin. Kaikki hänen romanttiset haaveensa ovat minulle tuttuja jo Amerikan ajoilta.»

»No niin. Silloin täytyy mainituista kuvista löytä ratkaisu, kenties kätkö. Muuta en ymmärrä.»

Kiitin häntä tiedoista ja nousin lähteäkseni. Mutta hän ei näyttänyt sitä huomaavan, niin tarkasti tutki hän suurennuslasillaan kelloa.

»Koetan ottaa asiasta selvää», sanoin saadakseni hänet hereille. Hänen kasvonsa ilmaisivat eräänlaista hämmästyä.

»Aiotteko hänen kotiinsa! . . . Talohan on ryssien miehittäjä. Ettekö sitä tiennyt?»

»En, en ollenkaan.»

Ja hetken mietittyäni minä lisäsin.

»Mutta voinhan silti yrittää. Ehkä jonkun tekosyyn varjolla pääsen sisään.»

Hän pudisti päätään, vastaamatta mitään. Ja antaessaan kellon takaisin hän sanoi hiljaa ja epäroiden.

»Voisi ajatella toisinkin . . .»

Turhaan odotin jatkoa. Hän tuli melkein nolon näköiseksi ja punastui kenties hiukan. Silmiään räpytellen ja väistäen katsettani sanoi hän vihdoin.

»Ei, ei se ole mahdollista . . . Toivotan onnea yrityksellenne. Mutta varokaa ryssiä. Heidän kynsissään ei ole hyvä olla, sen sain äsken kokea.»

— Tuskin minun tarvinnee mainitakaan, että

yritykseni päästä insinööri Warénin asuntoon oli turha. Jouduin vain ryssien kuulusteltavaksi ja sain kiittää onneani, että selvisin siitä.

— Vihdoin sekaantui hallitus asiaan ja venäläisten oli lähdeittävä. Mutta mitkään toimenpiteet eivät kyenneet tuomaan ystävääni takaisin elävien ilmoille, ei edes tietoja hänen kohtalostaan. Sitävastoin tapahtui uusi ilkiyö: eräänä päivänä tiesivät sanomalehdet kertoa, että se talo, jossa insinööri Warén oli asunut, oli perustuksiaan myöten palanut. En tahdo tässä lähemmin puuttua asian yksityiskohtiin, jotka aikoinaan herättivät monenmoisia väitteitä ja suurta huomiota. Minusta oli teko päivän selvästi urkkijoiden suorittama. Joko he olivat päässeet perille ystäväni salaisuudesta ja jotakin peläten tahtoivat hävittää kaikki jäljet, tahi he eivät olleet saaneet sitä käsiinsä, mutta sensijaan löytäneet hänen kummallisia lippaitaan ja Sesam-kätköjään, ja epäillen ja toisia etsijöitä vainuten, hallituksen sekaantuessa heidän pimeisiin puuhiinsa, olivat he raivoissaan polttaneet kaikki poroksi. Jälkimäistä arvelua tukee sekin seikka, ettei tuosta merkillisestä keksinnöstä sittemmin mitään kuulunut.

— Minä puolestani tunnustin masentuneena tappioni. Nythän ei ollut enää mitään mahdollisuutta. Vaikka olisin onnistunut kuinka hyvin tahansa selittämään kellon kirjoituksen, niin tulipalo oli tehnyt tehtävänsä, eikä mitään ollut enää pelastettavissa.

— Monen monta iltaa olen istunut tämän kellon ääressä näitä asioita pohtien. Mitä varten ei ystä-

väni ollut luottanut minuun, kertonut minulle jota-kin selvää ja ymmärrettävää menettelystään? Mitä varten oli hän turvautunut ainaisiin, lapsekkaihin salaperäisyyksiinsä ja saattanut itsensä perikatoon? Monesti minä sadattelin häntä hermostuneena. Sitäpaitsi minua vaivasi se, etten uskaltanut julkisesti puhua kellostani, sillä tiesin, että urkkijoita olisi heti ollut niskassani.

— Nyt jälestäpäin ajatellessani asiaa, saatan muistaa, miten usein aivojani oli askarruttanut insinööri Jääskelän hajamielinen harvasanaisuus. Varsinkin hänen omituinen huomautuksensa, joka niin elävästi oli painunut mieleeni: »Voisi ajatella toisinkin...» Ja nyt viime päivinä minusta on tuntunut yhä varmemmalta, että hänellä kenties oli oikea aavistus, vaikka hän sitä itsekkin epäili ja vaikeni siitä, niinkuin minäkin olisin tehnyt hänen asemasaan. Mutta vaikka olisikin ajatellut kymmenellä eri tavalla, löytänyt miten monta ratkaisua tahansa, niin talo oli tuhkana ja tuli oli syönyt aarteensa. Siitä syystä en enää sittemmin ryhtynyt minkäänlaisiin toimenpiteisiin, vaan annoin asian vaipua unhoon.

— Nyt kirjoitetaan vuosi 1916, silloin 1893. Yli kaksikymmentä vuotta on siis täytynyt kulua, ennenkuin olin pääsevä edes jonkinlaiseen selvyyteen. Vasta leskirouva Bernerin kuoleman yhteydessä tapahtuneet seikat loivat uutta valoa arvoitukseen, todennäköisesti olisivat sen selvittäneetkin, ellei kuolema olisi astunut väliin.

— Heti kun luin sanomalehdistä, että tohtori Koski oli luultavasti ollut insinööri Arvid Warén, sain aivan kuin kuumeen, vaikka olenkin jo näin korkeaan ikään ehtinyt mies. Tohtori Koski, Luolakosken omistaja, oli majurinna Bernerille, omaa sukuaan Järnskiöld, lähettänyt tuon kummallisen kirjeen, ja v. 1893 oli majurinna nuorena neitinä asustanut Luolakoskella, isänsä kartanossa — tuskin puolen kilometrin päässä insinööri Warénista, jos kohta kosken toisella rannalla. Jos varhaisempina aikoina olisin edes tiennyt hänen olemassa-olonsa, niin luultavasti olisin lopulta tullut oikeaan, siksi paljon minä olin asiaa miettinyt. Mutta minä en häntä tuntenut, eikä kukaan ollut maininnut minulle Elisa Järnskiöldin nimeä. Ja kuitenkin, voi minua pölkkypäätä, olisihan minun pitänyt arvata, olisihan minun pitänyt muistaa tuo iänikuinen ranskalainen lause: *ou est la femme?*

— Ilman muuta on nyt kellon alarivi selvä. Se kuuluu:

Neiti Järnskiöld tietää.

— Mutta majurinna Berner on nyt kuollut.

— Tietysti ryhdyin etsimään insinööri Jääskelää. Sain hänet vihdoin käsiini; sodan alkaessa hän töin tuskin oli päässyt lähtemään Saksasta, jossa oli toiminut kymmenisen vuotta. Kun kysyin häneltä, oliko hän silloin, v. 1893 katkonaisella lauseellaan: »Voisi ajatella toisinkin», tarkoittanut neiti Järnskiöldiä, vastasi hän myöntävästi, eikä ollut asiasta

juuri millänsäkään. Vuosien vierieissä tuntui hän käyneen vieläkin harvasanaisemmaksi.

»Minkätähden te ette sanoneet siitä minulle?» kysyin kiihtyneenä.

»Sitä oli vaikeata mennä sanomaan. Pari vuotta aikaisemmin oli insinööri Warén näyttänyt hakkaillevan tyttöä. Mutta se oli jäänyt viime aikoina kokonaan, eikä hän ainakaan vuoteen ollut käynyt kartanossa.»

»Perhanan taulapää!»

— Anteeksi, mutta niin tulin huudahtaneeksi vimmoissani. Silloin syöksyi tumma puna hänen rokonarpisille kasvoilleen ja hän nousi ylös.

»Herra», sanoi hän pontevasti. »On kai parasta, että puhun suoraan. Insinööri Warén oli rakastunut tyttöön, sen kyllä tiesin, ja niin olin minäkin, huolimatta siitä, etten ollut ikinä vaihtanut hänen kanssaan sanaakaan. Mutta jo kaksi vuotta aikaisemmin oli Warén saanut selvät rukkaset, jonka myöskin tiedän, ja seurustelu, joka koskaan ei ollut ollutkaan vilkasta, lakkasi kokonaan. Nyt kysyn teiltä: Onko mahdollista, että insinööri Warén olisi uskonut salaisuutensa, tieteellisen salaisuuden, nuorelle tytölle, jolta hän oli saanut rukkaset?»

— Hänen äkkinäinen varmuutensa saattoi minut hämilleni.

»Mutta niin on nyt kuitenkin tapahtunut ja salaisuus on yhä olemassa», oli kaikki, mitä saatoin sanoa.

— Olkapäiden kohausta oli ainoa vastaus ja siihen päättyi keskustelumme.

— Kieltämättä oli insinööri Jääskelän minulle sinkauttama kysymys sellainen, että siihen oli vaikeata myöntävästi vastata. Sitäpaitsi saatan helposti ymmärtää, ettei hän ollut varemmin tahtonut sekoittaa rakastamaansa tyttöä tähän juttuun, jossa pyöri ryssiä ja urkkijoita ja joka mahdollisesti olisi saattanut kehittyä neidille häväistysjutuksi. Mutta sitä ihmeteltävämpää vaan on, että ystäväni kaikesta huolimatta oli kuitenkin tarkoittanut neiti Järnskiöldiä. Mistä ihmeen syystä hän oli tahtonut jättää tieteellisen salaisuuden nuorelle tytölle? Ja miksi hän nyt, vuosien kuluttua, kun olisi luullut elämän katkerien kokemusten tasoittaneen hänen päähänpistojensa tulvan, jälleen uskoi saman salaisuuden leskirouva Bernerin sairaihin käsiin? Minkä takia hän ei ollut edes minulle, vanhalle ystävälle, ilmaissut väärän nimen verhoamaa itseään? Voihan ajatella, että hän yhä vieläkin, varsinkin näinä pimeinä aikoina, pelkäsi saattaa keksintöään julkisuuteen, mutta minkätähden ei hän pitänyt siitä parempaa huolta ja varmuudella ehkäissyt sen perikatoon joutumista? Kirvelevällä katkeruudella minun täytyy olettaa, että ankarat kärsimykset, joita hän epäilemättä oli saanut kokea, olivat tehneet hänet niin epäluuloiseksi, ettei hän enää uskonut kehenkään. Mitä erikoisesti minuun tulee, niin varmaankin hän oli saanut huonon käsityksen ystävästä, joka ei ollutkaan toiminut hänen ohjeidensa mukaan. Eihän hän voinut tietää, etten kyennyt hänen tahtoaan täyttämään. Kenties hän luuli, että minä

huonoista ja itsekkäistä vaikutteista salasin... Mutta minähän eksyn henkilökohtaisiin mieltelmiin, jotka eivät teitä kiinnitä.

Kertoja kuivasi hikipisaroita otsaltaan ja jatkoi sitten.

— Salaisuus on nyt toistamiseen olemassa. Se on olemassa. Näiden seinien sisään täytyy sen olla kätkeytynä. Enkä minä voi uskoa, että kotitarkastajat nyt, enempää kuin aikaisemminkaan ovat sitä löytäneet. On aivan turhaa luulotella keksintöä mahdottomaksi haaveeksi, niinkuin monet ovat nau-raen tehneet. Ne harvat lauseet, joilla ystäväni kosketteli esitelmässään kaasujen nesteeksi-tiivistämisteoriaa, on myöhemmin huomattu oikeiksi, ja jo v. 1895—96 valmistivat Linde ja Hampson aivan samaa periaatetta noudattaen juoksevaa ilmaa, n. s. Linde-ilmaa, joka nyttemmin on saavuttanut niin laajan käytännön. Mutta kenenkään ei ole onnistunut päästä niin pitkälle kuin ystäväni. Hänen merkillinen keksintönsä odottaa yhä päivänvaloa, ja se henkilö, joka olisi voinut arvoituksen selvittää on nyt kuollut. Pankaahan merkille, minä en ole vielä sitä tainnut mainita, mitä majurinna Bernerin kirjeen nuotit sanovat. Ne ovat alkusointuja Beethovenin vienosta pianokappaleesta, jolla on sama nimi kuin kellon toisella kirjoitusrivillä:

An Elise.

V.

Soiftoniekkä.

Yliopiston konserttisali oli täynnä juhlapukuista yleisöä. Mutta nyt tämä yleisö, joka käytävissä osasi niin äänekkäästi meluta ja kahisuttaa silkkejään, istui liikkumattomana kuin hypnotisoitu ja sadoilta kasvoilta oli hetkeksi poistunut ulkonaisen elämän vaatima naamio. Herkistyneet piirteet kuvastivat välittömästi sitä hurmiota ja tenhoisaa näkyä, jonka sävelet olivat loihdineet heidän mielikuvituksensa piiriin. Katto tuntui kaareutuvan valtavana tai vaana, jonka utuisessa sinimeressä kuu loisti ja vaaleat hattarat kiitivät kuin hengettäret. Kukaan ei liikahtanut, yskinyt tai kääntänyt päätään. Ainoastaan naisten herkäät povet nousivat ja laskivat voimakkaammin kuin tavallisesti. Oli menossa Beethovenin lumoava kuutamonaatti.

Kun pianisti oli lopettanut ja nostanut kätensä koskettimilta, viipyi yleisö yhä samassa unen kaltaisessa äänettömyydessä. Vaikka tarkkaavainen korva selvästi erotti ulkoa rankan syyssateen lorinan, näki yleisö mielikuvituksessaan yhä kuutamon loihduttaa

loistoa ja sumuharsojen verhoamien kenttien kaste-kimaltelua. Se kuuli yön tuulien vienoja kuiskauksia. Ja vasta kun taiteilijan noustessa seisomaan tuoli särkevästi rämähti, heräsivät ihmiset horroksestaan ja salin täytti myrskyisä suosionosoitusten pauhu. Kohteliaasti, mutta tottuneen ja välinpitämättömästi väsähtäneen näköisenä kumarteli kuuluisa taiteilija korokkeeltaan. Konsertti oli loppunut, hän ei enää ollut yleisölle muuta velkaa kuin nämä kumarrukset. Kuitenkin, kun melu salissa yhä kasvoi, hän vihdoin istahti soittokoneen ääreen, ja heti syntyi äskeinen hiljaisuus.

»An Elise», Beethovenin helmeilevä, yksinkertainen pikkukappale, jonka hän oli säveltänyt ystävättärelleen »huhtikuun 27:nä päivän muistoksi!»

Rouva Karin Vahlbergin kauniit, syvänsiniset silmät kostuivat ja haikeita muistoja tulvi hänen herkistyneeseen mieleensä. Tätä pientä kappaletta oli hänen äitinsä niin rajattomasti rakastanut. Monen hämärtyvän illan ikävän oli tuo rakas vainaja tuudittanut unhoon näihin viihdyttäviin säveliin. Ja silloin oli hänen kasvoillaan ollut niin sielukas ja uneksuva herkkyys, että outoja aavistuksia oli herännyt tyttären mieleen. — Herra Vahlberg, joka ryhdikkäänä ja hienona istui nuoren vaimonsa rinnalla, tunsu sitä kiusaavaa painostusta, jonka toisen kiinteä katse useissa synnyttää. Kun hän vihdoin käänsi miltei vaistomaisesti päätään, tuijotti häneen ruskea, hehkuva silmäpari voimakkaista, laihoista kasvoista, joiden luja otsa, rohkea suu ja tumma, lyhyt, harjas-

mainen pystytukka syöpyivät elävinä hänen mieleensä.

* * *

Varmaankin rankan sateen takia oli ravintolan ruokasali niin täynnä väkeä, ettei pöytää saanut mistään. Tarjoilijattaret juoksivat edes takaisin punoittavin poskin, ilma oli tupakansauhun kyllästämä ja koko sali oli yhtenä ainoana sorinana ja kilinänä. Pianohuoneessakin, jota tavallisesti käytettiin yksityishuoneena istui nyt ainakin kaksi seuruetta, mutta herra Vahlberg sai kuitenkin mukavan nurkka-pöydän haltuunsa ja tilasi rauhoittuneena ilallisansa.

Ennen pitkää lähti toinen seurue pois, ja lukuunottamatta herra Vahlbergia rouvineen jäi huoneeseen ainoastaan kaksi nuorukaista, joilla näkyi olevan edessään jotakin väkevää tänä alkoholista köyhänä aikana. Yhtäkkiä nousi toinen heistä ja istuutui pianon ääreen. Hetken tapailtuaan äänilajia, piti hän pienen paussin ja soitti sitten parisen ensimmäistä tahtia Beethovenin »An Elisestä». Sitten hän äkkiä, kesken kaiken lakkasi ja jäi liikkumattomana paikalleen. Hämmästyneenä kääntyi herra Vahlberg häntä katsomaan ja hätkähti: Hän tunsu saman miehen, joka konsertissa oli häneen tuijottanut.

Soittaja, jonka päällä oli »saketti» ja verkkahousut, nousi ripeästi, astui pari askelta Vahlbergin pöytää kohti, teki syvän, teatralisen kumarruksen Karin rouvalle ja sanoi sointuvalla äänellään.

— Pyydän käyttää tilaisuutta lausuakseni arvoisalle rouvalle syvimmän kunnioitukseni.

Hän näytti olevan humalassa, mutta hänen käskevillä kasvoillaan oli arvokas kunnioituksen ilme, eikä merkkiäkään hävyttömyydestä, josta hänen yllättävää tekoaan voisi syyttää. Hänen palavat, kirkkaat silmänsä katsoivat totisina Karin rouvaa, joka hänen kummallisen soittonsa ja omituisen esiintymisensä takia tuijotti häneen kulmakarvat koholla ja perin hämillään.

— En ymmärrä teitä, herra. Minä en tunne teitä, tuli rouva tahtomattaan sanoneeksi, eikä hänen äänessään ollut lainkaan loukkaantunutta sävyä.

— Suokaa anteeksi, en tahtonut häiritä, vastasi vieras. Sitten hän jatkoi kiihkeästi, humaltuneen herkällä, mutta hillityllä intohimolla.

— Nimeni on Orell, Paul Orell, pianonsoittaja. Teitä, arvoisa herrasväki, minun käyttäytymiseni varmaankin kummeksuttaa. Uudistan vielä kerran anteeksipyyntöni, mutta minäkin olen ollut Luolankoskella. Teitä ehkä ihmetyttää, kuinka tunnen. Sehän ei ole vaikeaa. Ehkä olen mielestänne kovin tungetteleva ja sekaannun yksityisasioihinne. Mutta, kuten sanottu, minäkin olen ollut siellä; isäni oli tehtaan työnjohtajia. Suurissa, huminoivissa metsissä, missä huuhkaja huutaa syysiltoina, olen saanut kulkea. Koski on laulanut korviini lapsuuteni kultaisina päivinä. Ja nuoruuteni kaipuun puhjetessa olen uneksinnut neidosta, joka korkealta huipulta syöksyi

vaahtojen lumoon. Siellä, sokkeloisissa luolissa, missä vesihiisi öisin soittaa tuhatpillisiä urkuja olen kärsinyt nuoruuteni ensi tuskia. Siitä on jo viisi vuotta, senjälkeen en ole nähnyt kotiani.

Tämä outo sanatulva, jonka humala teki hiukan luonnollisemmaksi, liikutti Karin rouvaa, jonka mieli yhä oli herkkänä äskeisen konsertin vaikutuksesta. Sitäpaitsi se seikka, että puhuja oli maininnut kai puustaan, herätti surevassa naisessa tahdotonta myötätuntoa. Ajattelematta enempää kuin mitä sanoi, lausui hän välittömästi.

— Käykää toki kotonanne, herraseni.

Soittoniekka oli hetken vaiti, tuijottaen hämärtyvin silmin rouvaan. Sitten sanoi hän tukahtuneella äänellä, painaen katseensa maahan.

— Minulla ei ole kotia, rouva.

Silloin Karin Vahlberg kovasti punastui ja sanoi hätääntyneesti.

— Kartano on luonnollisesti tarjoava teille vieraanvaraisuuttaan.

— Suokaa anteeksi. En tietenkään tahtonut tungetella. Mutta kiitän teitä sydämestäni, vastasi omituinen vieras syvään kumartaen ja poistui sitten pöytänsä.

Herra Vahlberg, joka koko ajan oli passiivisena seurannut näytelmää, hieman loukkaantuneena vieraan sekaantumisesta, mutta kumminkin hilliten itsensä, koska tämä sekaantuminen ei liiaksi rikkonut sopivaisuuden sääntöjä, katseli terävin silmin ja oudon tunteen kaihertaessa sydänalaa vaimoonsa,

jonka hämillään-oloa vielä jatkui. Sitten hän kuiskasi yli pöydän, raapaistessaan tulta paperossiinsa.

— Sinä et huomannut, ettei hän ollut humalassa.

VI.

Omituinen vieras.

Kolmea päivää myöhemmin istui Karin rouva yksinään Luolakosken verannalla koruompelus syllissään. Hänen miehensä oli mennyt tarkastamaan työläisiä kartanon suurille pelloille ja nuori rouva nautti täysin siemauksin kirkkaan syyskuun-aamupäivän raikkaasta auringon paisteesta. Puisto loisti uhkeimmissa väreissään punaisena ja keltaisena, ja tämän räikeän värileikin taustana kuvastui kuusimetsä entistään tummempana. Nurmikon kukkasoi-
kioissa oli jo kuolema käynyt ja ruusut riippuivat alakuloisina, osittain paleltunein terälehdin, mutta riihestä kuului puimakoneen tuttu jyminä; siellä tomuttuneet ja iloiset ihmiset korjasivat runsasta jyväsatoa talteen.

Pyöräilijä tulla sihahti pihaan, hyppäsi kevyesti maahan, katsoi tutkien ympärilleen, huomasi verannalla-istujan ja nosti syvään kumartaen lakkiaan. Hänellä oli tarmokkaat kasvot, kirkkaat, ruskeat silmät ja tumma, lyhyt, harjasmainen pystytukka.

Hämmästyneenä Karin rouva tunsu Paul Orellin, soittoniekan.

— Hyvää päivää, rouva. Näen, että taas teitä hämmästyän. Sallitteko, että esitän teille asiani?

Soittoniekkä oli nyt kokonaan toisenlainen, kuin taanoin ravintolassa. Hänen silmistään loisti ilo ja veitikka, mutta samalla osoitti hänen käytöksensä kunnioittavaa arvonantoa.

— Tehkää hyvin ja käykää sisään, sanoi rouva hämillään sinisen katseen rauhattomana hapuillessa ympäri, löytämättä kiinnekohtaa.

Kumartaen vastasi vieras.

— Kiitän ystävällisyydestänne, rouva. Mutta jos suvaitsette, olen mieluummin verannalla.

Ryhdiikkäänä nousi nuori mies ylös portaita, joille elämänlangan lehtiä oli putoillut, ja pysähtyi rouvan eteen. Syntyi kiusallinen, neuvoton hiljaisuus, jonka vallitessa soittaja katseli kaunista naista. Sitten sanoi nuori rouva yksinkertaisesti, ojentaen heikosti punastuen kätensä, johon tarttuen vieras hitaasti kumarsi.

— Terve tuloa kotiseudulenne.

— Hyvä rouva, alotti vieras. — Käytän tilaisuutta, esittääkseni vilpittömän anteeksipyyntöni sen johdosta, että ravintolassa häiritsin teitä. Ikävä sanoa, olin humalassa, vaikka senhän tietysti huomaisittekin. En voi ymmärtää, kuinka tulin ryhtyneeksi sellaiseen tahdittomuuteen, mutta toivoakseni en sentään teitä loukannut.

— Oh, eihän siinä ollut mitään...

— Niin. Hyväntahtoisesti te olette ymmärtänyt minua parhain päin. Rohkenen olettaa, että se koti-ikävä, joka puheensotkustani lienee kuvastunut, jollaintavoin peitti julkeuttani... Mutta nyt varmaankin koetan antaa liian hyvän kuvan itsestäni. Kenties pidätte tekoani entistä häikäilemättömämpänä, mutta lupauksenne vedoten olen tullut tänne. Minä aion pitää siitä lujasti kiinni.

Viimeisiä lauseita sanoessaan vieras hymyili niin iloisesti, että rouvankin kasvoille kohosi huvitettu ilme.

— Aivan varmaan te pidätte minua kerjäläisenä, hyvä rouva. Mutta sitä otaksumaanne en yritäkään torjua. Minähän olen soittoniekka ja siis tavallaan kuulun tuohon almuja-anovien parveen. Posetiivi-ukko veivaa konettaan, myö onnenlehtiä ja ojentaa lakkiaan ikkunoita kohti, viulunsoittaja istuu kahvilassa raha-lautanen vieressään ja odottaa lantteja. Konsertinantaja on hiukan suuremmassa mittakaavassa järjestänyt tämän kerjuun, hänen rahalautasenaan on piletinmyöjä. Mikäli tällainen piletinmyöjä on tai ei ole olemassa, sikäli soittaja on taiteilija tai ei.

— Mitä hassutusta tuo on! sanoi nuori rouva nauraen.

— Aion lopettaa sen vakavasti, rouva. Kun niin mielelläni tahtoisin jonkun päivän viipyä näillä seuđuilla, pyytäisin kysyä, enkö saisi asua talossanne sitä aikaa. Tarvitsisin vain ullakkokamarin. Minulla on kirjallisia töitäkin, enkä luule, että suuremmin häiritaisin herrasväkeä.

— Tietysti. Täytyyhän minun toki pitää sanani. Tehkää hyvin ja käykää sisään. Mieheni palaa heti; tähän aikaan me juomme kahvia.

He astuivat vierashuoneeseen, jonka raskaspuitteisia, pehmeävärisiä maalauksia ja varsinkin suurta, kullattua harppua vieras ihastuneena tarkasteli. Jotakin ahdistavaa oli ilmassa, keskustelu pursertui väkinäiseksi ja silloin tällöin pyrki kiusaava äänettömyys vieraaksi, vaikka kumpikin koetti sitä omituisen innokkaasti karttaa.

Kun herra Vahlberg palasi pelloiltaan ja avasi salin oven, jäi hän hämmästyneenä kynnykselle seisomaan. Hetken aikaa oli huoneessa kaikki aivan hiljaista, eikä kukaan liikahtanut, vain molemmat nuoret miehet katselivat totisina toisiaan. Sitten purskahti Karin rouva heleään, hermostuneeseen nauruun ja huudahti punehtuen.

— Täällä on se ravintolan hävytön herra, Otto!

Herra Vahlberg naurahti väsyneellä tavallaan ja astui lähemmäksi vierasta.

— Vai niin. Te korjaatte kylvämäännne satoa. Terve tuloa, sanoi hän.

Syvinä ja kirkkaina vieraan silmät tarkkasivat hänen ilmettään. Hetken niissä väikkyi ohimenevä, epäilevä terävyys, sitten ne siristyivät, huulten kaa-reutuessa vallattomaan hymyyn, ja puristaessaan voimakkaasti herra Vahlbergin kättä vastasi soittoniekka.

— En tahtonut, että rouvastanne tulisi lupauksensa rikkoja. Sitä varten olen tunkeutunut kotiinne.

Herra Vahlbergin mieleen olivat viimeaikojen omituiset tapahtumat synnyttäneet niin omituisen ahdistuksen ja alkusyistään tiedottoman kaipuun, että hänen entinen, tyytyväinen ja hiukan väsähtänyt luonteensa tuntui kokonaan muuttuneen. Alakuloisia tuntuja liikkui hänen sydämessään ja häntä vaivasi eräänlainen haikea epämääräisyys ja päättäväisyyden puute. Enemmän kuin koskaan hän rakasti yksinäisyyttä. Pitkät ajat saattoi hän rantakalliolta tuijotella kosken kuohuihin itsekään olematta selvillä ajatuksistaan tai harhailta hajamielisenä kuusikossa, jossa syystuuli synkästi huokui.

Kuten ennen professori Fredriksson, niin hänkin viipyi monet hetket tuon salaperäisen kellon ääressä ja pohti insinööri Warénin arvoitusta. Mikä oli ollut tuon kummallisen uneksija-neron suhde hänen anoppiinsa? Kuinka oli selitettävissä, että hän oli uskonut nuoren tytön haltuun tieteellisen salaisuutensa, tytön, jolta oli saanut rukkaset? Ja mitä merkitsi tuo outo kirje, joka oli särkenyt majurinna Bernerin sairaan sydämen? Jos se, kuten professori Fredriksson tuntui olettavan, jälleen sisälsi vihjauksen samaan ihmeelliseen keksintöön, niin kuinka oli loogillisesti tajuttavissa, että tuo yksinäinen erakko toistamiseen antoi elämänsä suurtyön naiselle, joka ensin oli hänet hyljännyt ja sitten mennyt toisen kanssa naimisiin? Ja kuinka oli tällä merkkillisellä keksijällä ollut voimaa elää tuntemattomana? Millainen oli hänen kohdalonsa ollut? Jos hän pelkäsi ryssiä, niin olisihan hän toki parhaille ystävilleen voinut ilmaista itsensä

ja toimittaa nerokkaat tieteelliset työnsä varmaan talteen. Olisihan hän suorastaan voinut testamentissaan määrätä ne Suomen Tiedeseuralle. —

Täällä oli niin paljon muistoja hänestä. Tämän kuusikon humua, tämän kosken kohua oli tuo yksinäinen mies kuunnellut. Tämän suihkukaivon veden solistessa oli hänen nerokkaissa aivoissaan syntynyt loistavia ajatuksia. Hiljaiset, hämärät huoneet olivat nähneet hänet työnsä yli kumartuneena. Etehisessä seisoivat Kustaa III ja säveltaiteen kuolematon loihtija Beethoven marmorihahmossaan niin liikkumattomina ja salaperäisinä; muistopatsaat niistä kahdesta miehestä, jotka kummallisella tavalla olivat joutuneet arvoituksen sekavaan vyyhteen. Ja vanha, vaitelias palvelija liikkui niin äännettömänä kuin aave, kiihkeästi odottaen sitä hetkeä, jolloin hän saisi vetäytyä vanhan lepoon, jonka hänen herransa oli hänelle turvannut.

Sitten oli vielä uusi tulokas, soittoniekka, joka kylmäverisesti viipyi päivästä päivään ja tuntui olevan kovin omituinen herrasmies. Oli ihmeellistä, kuinka täydellisesti hän oli osannut voittaa rouvan luottamuksen. Niillä molemmilla näytti olevan hauskaa, ja katkeroituen vasten tahtoaankin herra Vahlberg oli pakotettu panemaan merkille, kuinka syrjään ja yksinäiseksi hän joutui. Jokin selittämätön voima samalla sekä kiinnitti häntä vieraaseen että tuotti hänelle tuskaa, jonka laatua ei hän osannut selittää. Oliko hän mustasukkainen? Sitä ei hän tahtonut itselleen myöntää, ainakaan ei hänellä ollut

päteviä syitä siihen. Karin tuntui rakastavan häntä hellempin kuin konsanaan, mutta viihtyi samalla erinomaisesti vieraan kanssa. Yhdessä he rämpyttivät salin suurta harppua, jota vieras hallitsi kutakuinkin ja jonka soitossa hän tuntui tavattoman nopeasti kehittyvän.

Toisinaan pyöri herra Vahlbergin päässä kaupunkiin muuttamissuunnitelmia, mutta hän ei voinut tehdä ratkaisevaa päätöstä. Mitä arvoa oli sellaisella tyhjällä kaupunkilaiselämällä? Täällä häntä tarvittiin, täällä vaativat asiat hänen huolenpitoaan. Ja niinkauan kuin vieras viipyi, ei sitä saattanut ajatellakaan. Sillä vaikka herra Vahlberg aavisti, että soittoniekan poislähtö olisi tuottanut hänelle jonkinlaista kevennystä, ei hän millään muotoa tahtonut sitä kiirehtiä, päin vastoin, hän antoi vieraan ymmärtää, että tämä voi huoletta luottaa talon vierasvaraisuuteen. Hänet oli saanut tuo aviomiehille niin ominainen mielentila valtaansa, joka varmaankin on alkavan mustasukkaisuuden ensi vaiheita. Hän tunsu kiintymystä soittajaan ja samalla toivoi, että ei olisi sitä tuntenut, ja kummallisesti hän halusi jättää vaimonsa kahden kesken vieraan seuraan, vaikka se kaihersi salaa hänen sydäntään. Toisinaan hän pakottausi kylmäksi ja koetti tehdä itselleen järkeviä kysymyksiä. Kuka oikeastaan oli tämä Paul Orell? Eihän hän tiennyt soittoniekasta enempää kuin alussakaan, tuskin enää senkään vertaa, niin oli tämä sekoittanut konseptit. Ja mitä hän oikein puuhasi ullakkokamarissaan, jossa hän kaikin mokomin tah-

toi asua? Toisinaan hän palasi sinne vasta aamuyöstä, sen oli herra Vahlberg askeleista kuullut, toisinaan hän taas viipyi päiväkauden ulkona, tulematta edes syömään, ja kertoi sitten huvittavalla tavallaan käyneensä tehdasta tai kirkonkylää katselemassa. Joskus saattoi hän pitkät ajat istua vanhan palvelijan huoneessa, sen oli herra Vahlberg huomannut. Ja tämä kumarainen vanhus tuntui kiintyneen häneen ja heikontuneissa tihrusilmissä kiilui monesti miltei isällinen hellyys. Nuori soittoniekka osasi voittaa jokaisen suosion puolelleen.

Eräänä iltapäivänä tapahtui kuitenkin jotakin hyvin merkillistä. Herra Vahlberg, joka palasi ulkoa pelloiltaan, kurkisti sisään salin avonaisesta ovesta, mutta ei nähnyt siellä ketään. Hän oli juuri aikeessa mennä työhuoneeseensa, kun hänen korviinsa kantautui kuiskauksentapaista keskustelua. Uteliaana riensi hän salin poikki toiselle ovelle ja pysähtyi hämmästyneenä. Hänen vaimonsa seisoi kamarinsa kynnyksellä. Soittoniekka piteli hänen molempia käsiään ja sanoi hänelle jotakin, ja nuoren miehen käskevillä kasvoilla oli tällä kertaa niin kiihkeä ja intohimoinen ilme, niin palava pyyntö, että kaikki veri pakeni herra Vahlbergin poskilta. Karin rouva kuunteli epäröiden ja neuvottoman näköisenä ja hänen suuret silmänsä olivat ihmeen totiset. Ensin aikoi herra Vahlberg nopeasti vetäytyä takaisin, saadakseen yksinäisyydessä hillitä sitä viiltävää tuskaa, joka hänen poveensa oli riehahtanut. Mutta hänet oli jo huomattu. Sekä soittoniekka, että Karin näyt-

tivät kovasti säikähtävän ja vetäytyivät nopeasti erilleen. Nuoren rouvan kasvoilla liikkui kirjavia värivivahduksia ja vaikeasti ja soinnuttomasti pakoitti hän itsensä nauruun.

Herra Vahlberg, jonka kasvot olivat käyneet valkeiksi kuin vaha, ponnisti nyt kaiken voimansa ja sai sanotuksi.

— Täällähän te olettekin. Minä luulin teidän olevan ulkona.

Soittoniekka vaikeni totisena ja katseli tarkkaavasti aviomiestä. Rouva ei kyennyt vastaamaan.

— Joko pian saamme kahvia, Karin? kysyi herra Vahlberg niin keveästi, että se häntä itseäänkin hämmästytti.

— Tuossa tuokiossa, Otto, vastasi puhuteltu väräjävin äänin.

Sitten vetäytyi herra Vahlberg työhuoneeseensa. Hän ei kuitenkaan ollut kauan ehtinyt istua pehmeällä nahkatuolillaan, mihin oli lysähtänyt aivan kuin turtuneena ja tunnottomana, pistävän kivun kiertäessä sydänalaa, kun hänen vaimonsa syöksähti sisään silmät kyynelissä kylpien ja raskaasti hengittäen. Hetken aikaa katseli nuori nainen puoli-soaan, heittäys sitten hänen kaulaansa ja kysyi tuskanlaisen intohimoisesti.

— Oletko huonolla tuulella, Otto? Sano, rakas?

Silloin kokosi herra Vahlberg viimeisetkin voimansa, silitti vaimonsa kiharoita ja vastasi naurah-taen.

— Kuinka sinä sellaista kysyt? En vähintäkään.

Karin rouva hymyili kyyneltensä läpi, suuteli kiihkeästi miestänsä ja sanoi iloisesti.

— Kahvi on valmista, Otto.

*   *   *

Samana iltana vääntelehti herra Vahlberg unetto-
mana vuoteellaan myöhäiseen yöhön. Hänen sydän-
tään puseri niin kipeä ja lohduton tunto, että se oli
saada hänet kyyneliin. Rauhattomana sytytti hän
paperossin toisensa jälkeen, eikä edes yrittänytkään
selvitellä sitä toivotonta kehää, jota hänen kiihty-
neet ajatuksensa kiersivät. Ulkona satoi rankasti ja
suuret pisarat pieksivät ruutua. Oli pilkko pimeä,
ainoastaan paperossi, joka imiessä syttyi kiihkeäm-
min palamaan, loi hetkittäin miltei kaamean kajas-
tuksen huoneeseen.

Silloin, läpi sateen yksitoikkoisen jorinan, oli
herra Vahlberg kuulevinaan heikkoa melua, ikäänkuin
askeleita. Hän jännitti korviaan . . . Taaskin, aivan
selvästi, outoa ryskettä. Liikkuiko joku etehisessä?
Soittaja? Mutta mitä teki hän siellä näin myöhään
ja kauan?

Nopeasti hyppäsi hän pystyyn, kiskaisi housut
jalkaansa otti sähkölyhtynsä, sekä revolverinsa ja
hiipi hiljaa ulos. Kun hän äkkiä avasi etehisen oven,
painoi lampun palamaan ja ojensi aseensa, näki hän
Kustaa III:n marmorisen rintakuvan vieressä
tumman olennon, joka säikähtäen kääntyi häneen
päin. Se oli soittoniekka Paul Orell.

Soittoniekka naurahti väkinäisesti.

— Minä en löytänyt pimeässä portaita ja kolusin täällä. Häiritsikö se teitä, suokaa anteeksi, sanoi hän. Hänen hattunsa, joka oli painettu syvälle päähän näytti tomuiselta, kuin olisi se pudonnut lattialle.

— Vai niin. Tekö se olittekin. Ei mitään, ei yhtään mitään. Minä vain kuulin melua ja tulin levottomaksi. On todellakin kovin pimeä, vastasi herra Vahlberg, näyttäen vieraalle valoa.

— Hyvää yötä, herra Vahlberg, sanoi Orell noustessaan portaita.

— Hyvää yötä!

Herra Vahlberg palasi huoneeseensa hitaasti ja miettiväisenä. Koska soittoniekka oli lähtenyt ullaikkokamariinsa, oli hän siis tullut ulkoa. Mutta Vahlberg oli pannut merkille, että hänen vaatteensa olivat aivan kuivat.

*   *   *

Seuraavana päivänä oli elämä Luolakoskella pingoittuneempaa kuin koskaan ennen ja hapuileva päättämättömyys kiusasi herra Vahlbergia pahemmin kuin milloinkaan. Aamiainen syötiin sietämättömän hermostuneisuuden vallassa, joka turhaan pyrki kätkeytymään väkinäisten sukkeluuksien ja pakoitettun naurun suojaan. Tuon tuostakin kiintyivät Paul Orellin kirkkaat silmät nuoreen aivomieheen, joka vaivoin jaksoi pinnistää järkeään keksiäkseen tavanmukaisia kokkapuheitaan.

Iltapäivän pysyttelihe soittoniekka poissa, eikä tullut päivälliselle. Herra Vahlberg istui työhuoneessaan, vaikka ei hän saanut kerrassaan mitään tehdyksi ja kun hän joutui kosketuksiin vaimonsa kanssa, oli hänen suunnattava katseensa syrjään, siinä määrin pelkäsi hän paljastaa sisäistä elämäänsä.

Ilta hämärtyi kylmänä ja selkeänä ja korkealta, vaaleiden hattaroiden säännöttömän kudelman läpi paistoi syyskuun hopeanvärinen kuu. Kosken sumu kimmelsi sen valossa liikehtivänä kuin elävä olento, mutta muodoltaan epämääräisenä. Herra Vahlberg katseli sitä salongin ikkunasta, soittoniekka, joka hämärtäessä oli palannut, näppäili hiljaa harppua ja Karin rouva puuhaili teetarjottimen kanssa. Seurustelu loppui lyhyeen ja jokainen näytti hengähtävän helpoituksesta, kun tavanmukainen hyvää yötä oli toivotettu.

Herra Vahlberg meni ensin työhuoneeseensa, mutta kun ilta oli niin houkuttelevan hurmaava, lähti hän ulos. Yökylmä oli jo niin ankara, että maa riittyi ja pudonneet lehdet jäykistyivät ja kahisivat askelten alla. Hän kulki hitaasti kosken partaalle ja painui kalliolle istumaan mietteisiinsä vajonneena.

Mitä oikeastaan oli tämä kummallinen voimattomuus, tämä kykenemättömyys päätöksen tekoon, joka ristiriitaisina kysymyksinä kalvoi häntä? Rakastiko hänen vaimonsa tuota vierasta? Kuinka se oli mahdollista? Nainenhan rakastaa vain yhtä miestä kerrallaan ja hän ei voinut erehtyä vaimonsa tunteista itseään kohtaan. Mutta mitä se siis oli,

mitä salaperäistä ja selittämätöntä liikkui hänen ympärillään? Tai ahdistiko soittaja Karinia pyynnöillään? Mutta kuinka silloin oli selitettävissä, että Karin niitä sieti, ellei hän ollut puolestaan kiintynyt vieraaseen? Eihän nuoren rouvan olisi tarvinnut muuta kuin hämäästi viitata puolisolleen, niin tämä olisi ymmärtänyt. Ja miksei hän talon isäntänä ajanut pois tuota omituista miestä, joka oli tuppautunut tänne ja erottanut hänet vaimostaan niin että syvä kuilu oli auennut heidän välilleen. Mutta ei. Tahtomattaankin hän tunsu kiintymystä soittoniekkiaan. Hänessä oli syntynyt sairas halu, jonka epäily oli herättänyt, halu antaa vieraan vaikuttaa vaimoonsa, halu ikäänkuin kokeilla rakastetun puolisonsa uskollisuudella, mutta hän oli menehtyä tuota koetta seuratesaan, eikä hänellä kuitenkaan ollut voimaa sitä keskeyttää. Sitäpaitsi vaistosi hän syvimmällä, kaiken alla jotakin, jota hän ei voinut selittää, mutta joka vaimensi kaiken hänen toimintatarmonsensa ja aivan kuin pelotti häntä.

Kun hän ajatuksissaan istui kalliolla kosken valtavasti pauhatessa ja kuun säteitten heijastuessa syksyn kirjaviiden lehtien pinnoilta, hiipi hänen korvaansa heikko, aavistuksellinen harpun sävel. Se oli niin vieno ja hukkui niin täydellisesti kosken kuminaan, että hän aluksi nosti vain päätään ja luuli erehtyneensä. Olisiko talosta asti kuulunut tänne soitto? Se oli tuskin mahdollista ja salihan oli aivan pimeä. Mutta sittenkin... Nyt erotti hän selvemmin... Äkkiä muisti hän kansan tarinan hiidestä, joka

vuoressa soitti tuhatpillisiä urkuja, ja hän oli niin vaikutuksille herkässä mielentilassa, että kylmiä väreitä kiiti läpi hänen ruumiinsa. Sitten kiintyi hänen katseensa salin ikkunoihin, jotka kiilsivät kuutamossa, ja kirvelevä epäily pisti hänen rintaansa. Tavaton tarmon ja toimintahalun puuska sai hänet yhtäkkiä valtoihinsa ja kiirein askelin lähti hän hiipimään taloa kohti. Hän kulki pensaiden ja hevostastanjien varjossa ja pysähtyi salin ikkunan alle. Siinä hän viipyi kauan kuunnellen henkeä pidätäten. Mutta kaikkialla vallitsi yön ylhäinen hiljaisuus.

Yhtäkkiä rupesi häntä naurattamaan. Hyvä jumala, olipa tämä hassua! Kuka ihme olisi yöllä uskaltanut ruveta soittamaan aikeessa salata tekonsa. Jos harppua joku oli näppäillyt, niin varmaankin oli se hänen vaimonsa, joka ikävissään haaveili kuutamossa, odottaessaan häntä palaavaksi. Eihän hänellä enää ollut rahtuakaan loogillista järkeä!

Herra Vahlberg oli juuri aikeessa lähteä sisään, kun heikko kolina tunkeusi hänen korviinsa. Heti hänen hermonsä uudelleen jännittyivät ja hän kuunteli tarkasti... Kului pitkän aikaa, mutta yhä oli kaikki hiljaista, eikä mitään enää voinut erottaa. Tuskastuneena pyyhki herra Vahlberg hikeä otsaltaan ja päätti heittää sikseen yölliset seikkailunsa, kun etehisen ovi hiljaa aukeni ja tumma olento liukui äänettömästi yli verannan. Taitavasti solahti se ensin sambucuspensaiden, sitten hevostastanjien varjoon, joka synkkänä sulki syliinsä soikioiden palel-

tuvat kukat. Sitten pääsi se kuusikujan pimeään suojaan.

Notkeasti herra Vahlberg puikkelehti yli nurmientän, varjoja tarkasti seuraten. Hänen aikeensa oli ennen öistä vaeltajaa ehtiä siihen kohtaan, missä metsä loppui ja tie lähti kulkemaan yli pellon. Kun hän hengästyneenä saapui määräpaikalle ja kätkeytyi kuusen varjoon, kuuli hän tulijan tasaiset ja levolliset askeleet. Vieras astui kuun valomereen metsän pimennosta. Hänen päässään oli musta huopahattu ja päällään vanhat, liian suuret vaatteet. Kun hän sivuutti herra Vahlbergin, tunsii tämä Paul Orellin käskevät ja tarmokkaat kasvot ja kirikkaat silmät, jotka nyt loistivat kulmakarvain poskille ulottuvasta varjosta.

Orell kääntyi tehtaalle päin. Hetken aikaa liikkui herra Vahlbergin mielessä jonkinkaltaista ritarillista epäröintiä, mutta sitten kasvoi hänen uteliaisuutensa ja halunsa kerrankin päästä selvyyteen niin voimakkaaksi, että hän päätti seurata soittoniekkaa. Avonaisella pellolla ja kirikkaassa kuudan-hohteessa oli se kuitenkin vaikeata ja hänen täytyi lähteä kiertämään metsänreunaa pitkin. Sillä kohtaa, missä tehtaalta tuleva haara yhtyi kirkolle vievään maantiehen, pysähtyi Orell ja näytti kuuntelevan jotakin. Sitten poikkesi hän metsään ja katosi hetkeksi näkyvistä.

Kun herra Vahlberg pääsi lähemmäksi, huomasi hän lukuisia haamuja lähettyvillään. Kaikki he kerääntyivät Orellin ympärille, joka oli noussut kivelle ja kuiskaavalla äänellä puheli heille kiihkeitä sanoja,

kuun valaistessa hänen tarmokkaita kasvojaan. Varovasti hiipi herra Vahlberg eteenpäin. Vihdoin saattoi hän jo kuulla.

— . . . Oi, jos te näkisitte sen vihreätakkisen joukon, kun se välkkyvin asein marssii vieraan maan kentillä! Jos te olisitte tunteneet sitä hurmiota ja vihan jumalaista loimua, joka syttyy, kun taistelutantereella saa seistä mies miestä vastaan ryssän kanssa, niin te häpeäisitte ryhtyä enää mihinkään työhön ja haluaisitte suin päin tappeluun. Meidän joukkomme on pieni, mutta koko maailma tietää siitä. Koko maailma tietää nyt, kuinka kallis meille vapautemme on ja että me ilomielin annamme henkemme sen saavuttaaksemme. Mutta tehkää joukkomme suureksi. Liittykää mukaan ja te saatte nähdä, että se pystyy siihen, mitä se nyt vasta uneksuu, pystyy karkoittamaan satavuotisen sortajamme rakkaan isänmaamme rannoilta. — Täällä te riitelette keskenänne ja haukutte toisianne, työläiset herroja, herrat työläisiä ja lihotte molemmat yltäkyläisyydessänne. Kohdistakaa vihanne ryssään, silloin se on oikeutettua. Se se riistää meiltä verona kaiken, mikä voitaisiin käyttää esimerkiksi työväen olojen parantamiseksi, se se kuljettaa parhaimmat miehemme vankilantyrmään. Ja entäs, kun sota on lopussa! Ikinä ei tämä kansa jaksa kantaa sitä verotaakkaa, joka sen niskoille silloin sälytetään. Ei, pojat! Nyt on yritettävä, nyt tai ei koskaan. Suoriutukaa matkalle, niin maamme teitä kerran vielä siunaa. Ja itsellennekin te teette siinä palveluksen.

Kuka takaa, ettei ryssä vie teitä jo huomenna riveihinsä. Milloin tahansa saatatte joutua syömään Iivanan hapanta kaalia ja saamaan selkääne. Mutta sitähän te ette tahdo, ette jumalauta! Eikö niin, pojat?

— Oikein päästelet, murisi joukko hillitysti.

— Montako teitä on? Yksitoista, no sekin on hyvä. Kolmen päivän päästä on siis jokainen sen henkilön luona, siinä paikassa ja sinä aikana kuin olen teille sanonut. Täältä on lähdeittä yksitellen, jotta ei suotta syntyisi epäilystä. Ja ottakaa sisu mukaanne, oikea suomalainen sisu, sen minä teille sanon. Puhukaa parhaalle ystävällenne ja viekää hänet myötä, vielä on aikaa. Ja onnea matkalle pojat! Me tapaamme pian, mutta ei täällä enää; minulla on muuta tehtävää, enkä voi tulla teidän kanssanne, vaikka kuinka haluaisin. Lyökää kättä joka mies, sillä me olemme tästä lähtien veri-veljiä. Me emme hellitä, ennenkuin Suomi on vapaa, tai sitten itse sorsumme. Eläköön Suomi ja kuolokoon ryssä!

— Eläköön! kuului niin voimakkaasti yön hiljaisuudessa, että puhuja säikähti.

— Hiljempää, hitto viekään! Me unohdamme innoissamme varovaisuuden. Onhan nyt kaikki asiat selvillä, eikö niin?

— On, on.

— No sitten ei muuta kuin hesputei ja painakaa päälle pojat.

Nopeasti alkoivat varjot häälyä metsässä ja haajaantua kukin suunnalleen. Herra Vahlberg makasi

kauan aikaa liikkumattomana siinä paikassa, mihin oli piiloutunut. Omituisia ajatuksia liikkui hänen mielessään, ja seuratessaan kotiin palaavaa soittoniekkää mutisi hän itsekseen:

— Saksan mies!

VII.

Kustaa III.

— Mitä te mietitte, herra Orell? kysyi Karin Vahlberg kohottaen soikeita kasvojaan, jotka olivat koruompeluksen yli kumartuneina.

Soittoniekka, joka istui syvään vajonneena pehmeään nojatuoliin ja hajamielisen näköisenä tuijotteli läpi ikkunan, vastasi naurahtaen.

— Anteeksi rouva, mutta minä haukottelen. Minä en koskaan mieti. Silloin kiintyy niin yhteen asiaan, ettei huomaa mitään ympäristöstä. Minä näen ympärilläni niin paljon, etten ennätä mihinkään kiintyä. Todellakin. Joka kerta kun olen yrittänyt ajatella, olen vaipunut uneen.

— Te olette väsyksissä, huomautti herra Vahlberg omituisella äänellä kuvalehtensä takaa, jota hän haluttomasti selaili.

Jotenkin nopeasti vieras käänsi päätään ja hetken aikaa viipyi ruskeiden silmien tutkiva katse herra Vahlbergin kalpeilla kasvoilla.

— En suinkaan, mutta minun on ikävä, vastasi hän.

— Ahaa! Sitten te haaveilitte. Teidän kasvoillanne olikin niin kaukainen ilme. Joku ihastuttava neitonen varmaankin hymyili sieluunne, jatkoi Karin rouva.

— Olenko todellakin niin surkean näköinen? Minä luulin kasvoillani olevan hyvin tarmokkaan leiman, sillä olen tehnyt päätöksen.

— Ja minkä sitten, saako kysyä? huudahti rouva kulmakarvojaan kohottaen.

— Aion lopettaa julkeuteni, vastasi soittoniekka hymyillen.

— Nyt en jaksa käsittää.

— Niin, aion sydämestäni kiittää teitä ystävällisyydestänne ja panna kokoon tavarani.

— No mutta mistä teille nyt tuli sellainen kiire? Niinkö huonosti te täällä viihdytte? Ettekä edes häpeä valittaa ikäväännne.

— Kaikella on sentään rajansa, hyvä rouva. Puhun nyt aivan vilpittömästi. Täällä te olette minua hoitaneet kuin ruhtinasta, minua, vierasta miestä, joka väkivallalla tunkeuduin kotinne. Täytyyhän minulla toki olla senverran itsetuntoa, etten pitkitä vierailuani ikuisuuteen, minkä teidän ihmeteltävä ystävällisyytenne näyttäisi tekevän mahdolliseksi. Sitäpaitsi asiani vaativat. Pyydän vakuuttaa, että en löydä sanoja kiittääkseni kaikesta.

— Te liioittelette, mutta aiotteko todellakin lähteä?

— Lähtiäiset ovat enää pitämättä. Koska kahvikuppien kalina kuuluu ruokasalista, saanen tarjota lasin likööriä?

Soittaja nousi ylös ja kävi noutamassa pullon, jonka hän itse taskuveitsellään avasi.

— Kas tässä, sanoi hän hymyillen.

— Näepäs! Bolssia! Sitä ei nykyään usein tapaa näillä leveysasteilla, huudahti herra Vahlberg.

— Minä en ole hankkinut tätä sitä varten, sanoi sävelniekka, että erityisemmin toivoisin juotavan onnekseni. Mutta kun mielelläni haluan kertoa hiukan tämän kartanon ihmeellisyyksistä, joiden otaksun teitäkin huvittavan, kuluu luullakseni aika paremmin, jos toisinaan vähän maistetaan. Olen nimittäin saanut kutakuinkin tarkasti selville erinäisiä salaisuuksia, joita tietääkseni on paljon aikoinaan pohdittu.

* * *

— Elokuun 17 päivänä istui muuan perhe pienessä kodissaan varsin onnellisena. Isä, jonka valoisalta näyttävän uran katkennut käsi oli lopettanut kesken, tarkasteli tyytyväisin mielin pitkältä matkalta palannutta poikaansa ja äiti puuhaili kotiaskareissa. Kahvi tuotiin, juotiin. Sanomalehti oli pantu tarjottimelle ja poikkikätkäinen mies avasi sen vaivaloisesti ja ryhtyi lukemaan. Pitkälle ei hän ollut ennättänyt, kun hän yhtäkkiä huudahti.

»Jumalani! Minun eläkkeeni. Nyt olen varmaankin sen menettänyt.»

»Mitä sinä sanot, isä?»

»Tohtori Koski on kuollut. Salaperäinen tohtori Koski, joka varmaankin oli parhain ihminen, minkä koskaan olen tavannut.»

»Enhän minä ymmärrä sinua ollenkaan, isä», sanoi huolestunut poika ihmeissään.

— Vanhus mietti pitkän aikaa mitään vastamatta ja mutisi vihdoinkin itsekseen.

»Niin, hänhän on kuollut nyt, eikä lupaukseni kai enää velvoita. Eikähän sinun tarvitse siitä mitään muille hiiskuakaan.»

Ja sitten hän ryhtyi kertomaan:

»Siihen aikaan asuimme vielä kaupungissa, eikä minulla ollut tätä taloa.

»Eräänä syyspäivänä v. 1902 käytiin minua nou-
tamassa konepajasta insinöörin puheille. Kun astuin
konttoriin, vei insinööri minut sivuhuoneeseen, jonka
lattialla vieras, hienosti puettu herra levottomana
käveli edestakaisin. Insinööri kumarsi ja painoi oven
jälkeensä kiinni, jättäen minut kahden kesken tunte-
mattoman kanssa. Tämä loi minuun terävän sil-
mäyksen ja teki sitten ehdotuksen, jonka kaltaista
en ollut koskaan kuullut: Minulle tarjottiin satu-
maista palkkaa, jos suostuin kuukauden tai parin
ajaksi tulemaan vieraan työhön. Mutta minä en
saanut kysyä mitään, minun täytyi koko työn ajan
pysyä muusta maailmasta eristettynä ja kunnia-
sanallani luvata, etten jäljestäpäinkään yrittäisi ot-
taa selkoa, missä olin ollut. Minulta ei vaadittaisi
mitään, mistä omatuntoni kenties saattaisi tulla
rauhattomaksi, ja takeeksi siitä, ettei tässä ollut

kysymys mistään petoksesta, oli vieras valmis heti suostumukseni saatuaan antamaan vaimolleni 1000 markkaa.

»Ehdotus herätti siinä määrin epäilyäni, että en katsonut voivani siihen heti myöntyä, vaan sanoin tahtovani ensin neuvotella vaimoni kanssa. Vieras selitti minulle, millä tavoin saatoin ilmoittaa hänelle lopullisesta päätöksestäni, ja kun tuhat markkaa oli suuri raha, ja äitisi sen hyvin ymmärsi niin minä päätin ottaa tarjouksen vastaan, vaikka tunsinkin jännittävää levottomuutta.

»Minua kuljetettiin tavalla, josta olin lukenut vain hurjimmista romaaneissa: umpinaisissa vau-
nuissa ja öiseen aikaan. Perille päästyämme huomasin, että olimme tulleet suuren kartanon pihaan, mutta sitten pantiin side silmilleni ja minua talutettiin kuin sokeaa. Kun jälleen sain käyttää näköaistiani, huomasin olevani ummehtuneessa, kellarin tapaisessa käytävässä, jota myöden vieras herra kiihkeästi minua kuljetti. Kun kenties jollain tavoin paljastin sen levottomuuden, joka yhä voimakkaampana hiipi sydämeeni, lasketteli oppaani leikkiä ja kohteli minua niin ystävällisesti, että ennen pitkää turha pelkoni poistui.

»Käytävän päässä oli avara, monisokkeloinen kallioluola, joka sähkölyhdyn valossa näytti korkeamalta kuin se oikeastaan oli. Siitä johti raudoitettu ovi toiseen, pienempään luolaan, joka oli niin säännöllisen huoneen muotoinen, että se varmaankin oli hakattu kallioon. Sinne kuului omituinen, ukkosen

jyrinää muistuttava humu, jonka uusi isäntäni selitti olevan kosken pauhua. Seinällä oli kaarevaselkäinen, vanhanaikainen sohva, sen edessä vinoneliön muotoinen, kullankorvainen pöytä, jonka maalaus oli pahoin rapissut, ja pari tuolia. Seiniltä riippui hopealla kirjaittuja verhoja ja nurkassa seisoi suuri, kullattu harppu.

»Täällä oli minun työmaani. Omituiset, taidokkaasti kiveen hakatut lokerot, joissa varmaankin oli ennen ollut muinaisten aatelisherrain kalleuksia, piti laitettaman uuteen kuntoon. Isäntäni tuntui olevan itse paholainen. Häneltä riitti kykyä vaikka mihin ja mitä minä en ymmärtänyt, sen hän pani minut ymmärtämään. Melkein heti alussa tehtiin vaikein työ, hakattiin ikkuna kalliioon, ikkuna, joka antoi suoraan koskeen. Minä vakuutin hänelle, että me emme mitenkään kykenisi estämään veden tulvaa sisään, mutta sitä ei hän ottanut kuuleviin korviinsakaan. Ja viikon päästä oli todellakin kalliossa taidokas, moniruutuinen, paksusta, kuperasta, lasista tehty ikkuna, jonka takana vesi syöksyi viher-tävänä, heittäen luolaan aavemaisen valon.

»Minun on mahdotonta kertoa, mitä kaikkea me siellä hommailimme. Yötä ja päivää sain olla luolassa ja hän toimitti sinne tavaraa, en varmuudella tiedä millä keinoin, mutta luultavasti jostakin kellarin tapaisesta varastohuoneesta. Sillä selvästi minä kuulin, kun hän niitä ajatti ja kannatti kätköönsä, mikä se sitten lienee ollutkin.

»Vihdoin tapahtui onnettomuus. Me työskente-

limme silloin pitkän käytävän toisessa päässä ja minä ymmärsin, että siinä oli ovi ulkomaailmaan. Isäntäni seisoi tikapuilla ja väänsi jotakin ruostunutta rautaa hiki hatussa. Silloin minä ilman syytä painoin erästä kampea, joka törrötti seinästä ulos, aivan vieressäni. Kuului kovaa ryminää. Ennätin vielä nähdä, että isäntäni syöksyi suin päin tikapuilta ja että päivänvalo tunkeusi käytävään. Sitten menin jonkinlaiseen horrokseen. Kuitenkin tunsin jotakuinkin selvästi, kuinka hän kantoi minua pois ja olen aivan vakuutettu, että tulimme suoraa päätä kartanon etehiseen. Seuraava kuva, mikä on jäänyt mieleeni, näyttää isäntäni kuumeisena sitomassa kättäni, joka ranteen yläpuolelta oli mennyt niin murskaksi, että vain ohuet lihasuikaleet pitivät sitä kiinni kyynärvarressa. Kun hän oli saanut siteen kiinni, syöksyi hän puhelimeen: 'Haloo, onko tohtori tavattavissa? . . . Onko tohtori? . . . Hyvää päivää, tämä on Luolakoskella, tohtori Koski. Erään työmiehen käsi on ruhjoutunut . . . Aika pahasti, voisiko tohtori heti tulla? . . . No sehän on mainiota. Näkemiin!'

»Sitten palasi hän minun luokseni ja huomatesaan, että olin valveilla, kysyi hän sydämellisesti: 'Kuinka nyt voitte?' Mutta yhtäkkiä, vastaustani odottamatta, hän tarttui otsaansa. 'Käytävä, sehän on auki! Millä minä sen nyt peitän?' hän huudahti. Ja juoksujalkaa hän syöksyi huoneesta. Kuulin jotakin sekavaa ryminää. Sitten en muista mitään; menin uudelleen tainnoksiin.

»Jäljestäpäin minä ajattelemattomuudessani tulin

sanoneeksi tohtori Koskelle, että kuulin hänen telefonipuhelunsa ja siis tiesin hänen nimensä sekä paikan, missä olin. Ensin hän tuijotti minua pitkän aikaa synkin silmin. Sitten hän naurahti hyväntahtoisesti ja vastasi aivan yksinkertaisesti: 'vai niin!' Hän puhui minulle asioita, joita en ole oikeutettu kertomaan, otti pyhän lupauksen siitä, että pitäisin suuni ja lupasi minulle 6000 markan vuotuisen eläkkeen. 'Sinä päivänä, jolloin Luolakosken salaisuus tulee ilmi, lakkaa eläkkeenne, ymmärrättekö?', kysyi hän. 'Sitten ei se lakkaakaan, mikäli se minusta riippuu' vastasin.

* * *

— Siihen tapaan kertoi poikkikätkäinen mies ja vielä paljon muutakin. Hän oli minun isäni.

Vierashuoneessa vallitsi syvä hiljaisuus ja avio-
pari Vahlberg katseli jännittynein ilmein sävel-
niekkaa, joka hetkeksi vaikenä.

— Mutta lasit, hyvänen aika! Nehän me kokonaan unohdamme.

— Siitä vain näette, minkä arvon annamme kertomuksellenne. Jatkakaa, olkaa hyvä, minä ihan vapisen, naurahti rouva.

— Silloin on ehkä edullisempaa, että muutamme majaa. Saanko pyytää herrasväkeä tekemään minulle seuraa?

Soittoniekka vei heidät etehiseen ja pysähtyi Kustaa III:n rintakuvan eteen.

— Ne merkilliset seikat — jatkoi hän — jotka sattuivat majurinna Bernerin surullisen kuoleman yhteydessä, herättivät ymmärrettävistä syistä tavattomasti mielenkiintoani. Varmaankin tiesi moni insinööri Warénista paljoa enemmän kuin minä, joka sain tyytyä sensuurin mustaamien sanomalehtien niukkoihin uutisiin. Mutta toiselta puolen olin kai ainoa ihminen, jolla, paitsi isääni, oli jonkinlainen aavistus Luolakosken salaisuudesta. Ja se, että santarmikätyrit ryhtyivät kotitarkastuksiin, oli minulle todisteena, että jotakin tärkeätä oli kätkettynä tässä kummallisessa jutussa. Ensin minä yritin toimia omin päin, kartanon ulkopuolella, mutta huomasin sen tuloksettomaksi. Ja tuo huomio selittää sen julkeuden, että tunkeuduin tänne, mutta ei suinkaan sitä puolusta, pikeämmin päin vastoin, se muuttaa menettelyni tarkoitukselliseksi. Mikä oikeus minulla oli teidän talonne salaisuuksiin? Mutta ei niihin ollut oikeutta teilläkään, sen tiedän nyt, ja minä voisin esiintuoda seikkoja, jotka antaisivat teolleni paremman luonteen, mutta jätän sen tällä kertaa.

— Minä siis pääsin tänne, valehtelemalla viettäneeni täällä lapsuuteni. Te kerroitte minulle insinööri Warénin kellon historian. Sitäpaitsi tiesin isäni kertomuksesta, että käytävä päättyi taloon ja todennäköisesti etehiseen. Mutta minä en ole mikään Sherlock Holmes, enkä pysty ratkaisemaan arvoituksia. Siinä seisoj Kustaa III, jonka nimi oli kelloon kirjoitettu, siinä Beethoven, jonka juhlallinen muoto-

kuva yhdisti majurinna Bernerin kirjeen ja kellon toisen rivin salaisuuden, mikäli professori Fredrikssonin loogillinen selitys piti paikkansa. Ne eivät kuitenkaan ilmaisseet minulle mitään, vaikka kuinka vaivasin päätäni. Ainoa, minkä huomasin, oli se, että Beethovenin rintakuva oli verrattain uusi, luultavasti tohtori Kosken hankkima, Kustaa III:nen sitävastoin hyvin vanha.

— Lopulta, kun siinä aina seisoin ja mietin, tein havainnon, joka suuresti muistuttaa salapoliisiromaanien malleja. Minä nimittäin huomasin, että portaitten, vintille johtavien portaitten askeleet olivat omituisella tavalla kuluneet. — Katsokaahan muuten lähemmin näitä portaita. Ensimmäkin ovat ne kovin loivat ja niiden alla on varastohuone, joka tällä kertaa sisältää ainoastaan vanhaa romua. Varastohuone on kuitenkin vain portaitten käänepaikan kohdalla; alempana, lähempänä etehisen permanttoa, ei ole mitään, sillä tila on kovin ahdas. Ja katsokaahan askeleita. Ne ovat tehdyt vanhanaikuisista, lujista lankuista, niiden pystysuora sivu on tasan yhtä korkea kuin vaakasuorakin, eikä viimeaini- tussa ole ulkonevaa syrjää, niinkuin yleisesti on tapana. Kummallisinta on, että nämä pystysuorat osat ovat — kuten näette — kuluneet. Niissä voi selvästi huomata hankautumia, käynnistä aiheutuneita lovia. Mutta ainoastaan kuudessa ensimmäisessä askeleessa, seuraavat ovat kuin koskemattomia ja ainoastaan vaakasuoralla pinnalla on jälkiä. Ellei nyt ota huomioon sitä mahdollisuutta, että portaat ovat

tehdyt vanhoista laudoista, niin miten on kuluminen selitettävissä?

— Ei tarvitse kovinkaan huolellisesti tutkia liitoksia, ennenkuin huomaa, että ne eivät ole tiiviit, ja kun isäni kertomuksesta tiesin käytävän olemassaolon, selvisi minulle pian, että juuri tässä oli sen alku. Mutta miten tapahtui aukaisu? Siinä oli paljoo vaikeampi kysymys. Tein kovasti työtä Kustaa III:n rintakuvan kanssa, joka usein oli tullut mainituksi salaperäisten tapausten yhteydessä. Vääntelin ja kääntelin sitä kaikilla mahdollisilla tavoilla, mutta turhaan, se ei liikahtanutkaan. Sitten kolusin ja ryömin portaitten alla ja huomasinkin aivan eittämättömästi, että lattia saattoi painua alas. Kerran te herra Vahlberg yllätitte minut näissä tutkimishommissa, tottakai muistatte?

— Muistan. Minä huomasin, että te olitte aivan kuiva, vaikka teidän piti tulla ulkoa, rankkasateesta.

— Ahaa! huudahti vieras, katsoen terävästi aviomieheen.

— No niin. Kuten sanottu, kaikki yritykseni raukesivat, enkä keksinyt ratkaisua. Se olikin jonkun verran vaikeata, kun samalla halusin toimia huomaamatta. Minun ei auttanut muu kuin turvata vanhaan palvelijaan ja koettaa hellittää hänen vaikeenevan kielensä kantimia. Aavistin kuitenkin, että se olisi ollut työlästä ja päätin yrittää yllätystä. Eräänä aamupäivänä seisoin tässä häntä odotellen ja kun hän vihdoin tuli, sanoin hyvin luonnollisesti:

»Kuulkaahan, minä en saa tätä auki, vaikka mitä

tekisin. Koneistossa on varmaankin vikaa. Voitteko auttaa minua?»

— Hän säikähti kovasti ja pysähtyi sanattomana ja kalpeana minuun tuijottamaan.

»Niin, teidänhän tämä pitäisi paremmin tuntea», jatkoin.

»Mitä herra tarkoittaa? . . . Mitä auki? . . .», sammalsi hän.

»Käytävää, herranen aika! Päästäkseni luolaan.» Perin ällistyneenä hän silmäili minua.

»Kuinka herra tietää? . . . Kuka te oikeastaan olette, herra?»

»Mitä tuo nyt sitten on olevinaan? Mitä te ihmettelette? Saatteko lukon auki, vai täytyykö minun käyttää kirvestä?»

— Särkemisen uhka tuntui häneen vaikuttavan. Hän nousi ensimmäiselle askelelle, kuten minä nyt, painoi jalallaan kaiteen alalistaa, tällä tavoin, ja kiersi Kustaa III:tta hitaasti. Ja nyt liikkui patsas kyllä, vaikka se oli uhmannut kaikkia minun ponnistuksiani.

— Kuului omituinen napsahdus. Portaat näyttivät taittuvan kuudennen askeleen kohdalta ja niiden ala-osa alkoi hitaasti painua vaakasuoraan asentoon.

»Kaikkihan on kunnossa, herra», änkytti vanha palvelija ja epäily kuvastui hänen katseestaan.

»Niin näkyy, tosiaankin! Mutta en vaan minä saanut tottelemaan . . .»

— Kun kovasti pelkäsin, että te saatoitte yllättää minut puuhissani ja kun kaikin mokomin tahdoin

pitää salaisuuden omana tietonani, sanoin palvelijalle:
 »Antakaahan olla. Kyllä se nyt jo luistaa.»

— Vanha mies astui alas portailta, jotka heti, ikäänkuin taikavoiman nostamina, kohosivat alkuperäiseen asemaansa ja painuivat napsahtaen lukkoon . . .

— Mutta selityshän on tarpeetonta. Parempi koettaa.

Soitoniekka alkoi kiertää rintakuvaa. Hitaasti ja äänettömästi vaipuivat portaat alas, ensin vaakasuoraan asentoon, sitten yhä syvemmälle, tarjoten mukavan pääsyn mustana-ammottavaan, neliönmuotoiseen kellariin. Vieras kiiruhti alas, väänsi muuatta nappulaa ja heti syttyi kirkas sähkövalo syvyyteen.

— Tehkää hyvin ja seuratkaa, kehotti Orell kumartaen.

Hänen äänensä kuulosti omituisen soinnuttomalta ja heikolta sieltä alhaalta. Rouva ja herra Vahlberg riensivät hänen perässään uteliaina ja hämmästyneinä. Heidän eteensä avartui pitkä ja korkea käytävä, jonka katossa, siellä täällä, loisti sähkölamppuja. Kun he olivat ehtineet sen päähän, aukaisi Orell raskaan oven ja he tulivat laajahkoon, sokkeloiseen huoneeseen, jossa oli suuri joukko koneita, hydraulinen puristin, kemiallisia koetarpeita j. n. e. Kallion läpi kulkevaa putkea pitkin oli vesi johdettu koskesta tänne alas, pieni turbini pyörityt dynamo ja seinän vieressä oli melkoisen suuri akkumulaattori-vaja.

Hetkiseksi pysähtyi soittoniekka, mutta kiiruhti sitten avaamaan toisen oven ja teki syvän kumarruksen seuraajilleen. Hurmaantuneina pysähtyivät Vahlbergit kynnykselle. Heikosti vihertävässä, tarumaisessa hämyssä tarkastivat he huonetta, jonka kaltaista he eivät koskaan olleet nähneet. Vastapäätä ovea, kalliossa, oli pyöreä, pieniruutuinen ikkuna kuperine lasineen; sen takana kiiti vesi huimaa vauhtia, laskien lävitseen aavemaisen, ajottain pimenevän ja kirkastuvan valon. Vasemmassa peränurkassa oli miltei puoliympyrän muotoinen mahonkinen sohva, joka oli violettiin vivahtavalla sametilla peitetty, sen edessä soikionmuotoinen mahonkipöytä ja kaksi suurta nojatuolia. Oikealla oli suuri, kullattu harppu, jonka kielet hohtivat kuin hopea tässä salamyhkäisessä hämärässä, ja seinällä, harpun vieressä, riippui ihana maalaus kullatuissa kehyksissä: se esitti rouva Berneriä sellaisena kuin hän oli ollut nuoruutensa kukoistuksessa. Seinillä oli raskaita, harmaita, hopealla kirjaituja verhoja, lattian peitti paksu, pehmeä matto ja nurkissa, hoikilla, omituisilla jalustoilla seisoivat pienennettyinä Kustaa III:n ja Beethovenin rintakuvat. Ikkunan alla, noin metrin korkeudella lattiasta saattoi tarkka silmä huomata kiiltäväpintaisen, violettiin vivahtavan, suorakaiteen muotoisen levyn, joka oli upotettu kallioon ja jossa näkyi kullattuita nuotteja: alkusävelet Beethovenin 'An Eliseen'.

Huoneessa ei tuntunut ollenkaan kostealta, eikä siellä ollut kellarin ummehtunutta ilmaa, päinvastoin,

siellä oli kuivaa, kodikasta lämmintä. Mahonkipöydällä seisoi viini-pullo ja kolme hiottua lasia.

Kohteliaasti kumartaen pyysi Orell vieraitaan istumaan.

— Tohtori Kosken muistoksi, sanoi hän, kohottaen lasiaan. — Tämä on hänen varastostaan, jonka täältä tapasin.

Sitten alkoi hän kertoa.

— Vuonna 1788, Anjalan liiton aikana, antoi kreivitär Ann' Elisabeth D., silloinen Luolakosken omistajatar, tässä samassa luolassa Kustaa III:lle konsertin, joka suuresti miellytti lahjakasta hallitsijaa. Kuningas oli muutamia päiviä majailnut kartanossa ja kevytmielinen kun oli luonteeltaan, oli hän rakastunut kauniiseen kreivittäreen. Anjalan vannoutuneet miehet väijyskelivät kuitenkin kuningasta, aikoen hänet vangita, ja huolestunut rouva oli vienyt ylhäisen vieraansa tähän varmaan turvapaikkaan, joka ties kuinka kauan oli palvellut vanhojen aatelisherrain kätkönä. Lukuunottamatta omaa viehätysvoimaansa oli kreivitär koettanut viihdyttää kuningasta harpunsoitolla, johon Kustaa olikin niin mieltynyt, että kun hän Tanskan sodan puhjettua pääsi lähtemään kotimaahansa, hän viipymättä lähetti kiihkeästi kaipaamalleen naiselle kullatun, suuren harpun, tuon, jonka edessänne näette, sekä kauniin runon, joka yhtä paljon ylisti soittajattaren kuin soitonkin suloutta ja jonka päällekirjoituksena oli:

»Till Elise.»

— Matkallaan Ruotsissa kreivitär D. kuitenkin sairastui ja kuoli v. 1790 ja todennäköistä on, että Luolakosken kartanon myöhemmät omistajat eivät tunteneet käytävän salaisuutta.

VIII.

An Elise.

— Vuonna 1890 vapaaherra Järnskiöld, silloinen Luolakosken omistaja, sai päähänsä, että pihamaalla oleva suihkukaivo, joka jo pitemmän aikaa oli ollut rappiotilassa ja kuivana, olisi laitettava kuntoon. Saadakseen jonkinlaisia arviolaskelmia kustannuksista, hän kutsui tehtaalta insinööri Warénin tutkimaan, missä määrin johdossa oli vikaa ja kuinka vaikeata korjaustyö yleensä oli.

— On huomattava, että suihkukaivo ei saa vetään koskesta — kartanohan sijaitsee kosken niskassa, joten se ei ole mahdollistakaan — vaan n. s. Uhrilähteestä, joka, kuten tiedätte, on korkealla mäellä kuusimetsän keskellä. Varsin pian insinööri Warén oli selvillä siitä, että vika oli lähteen lähellä metsässä ja ryhtyi kaivattamaan johtoa esille maansisästä. Silloin teki hän sen merkillisen huomion, että vesiputki, joka aluksi kulki verrattain lähellä maanpintaa, yhtäkkiä kääntyi polven muodossa suoraan maan sisään, ja juuri tässä polvessa oli vuoto. Maa ei kuitenkaan ollut ympäriltä kosteaa, kuten tavalli-

sesti, sensijaan tuntui vesi katoavan jonnekin syvyyteen ja tarkkaava korva saattoi kuulla hiljaista lirinää, jonka onea ääni antoi aavistuksen jonkinlaisesta maanalaisesta luolasta. Kun kaivamista jatkettiin, saattoi insinööri Warén laskeutua syvään holviin, joka pimeänä käytävänä jatkui kuivauspaikalta kumpaankin suuntaan. Toinen pää loppui vankkaan tammi-oveen, joka vaivalloisten ponnistusten jälkeen aukeni suoraan metsään. Ovi oli pahasti sammaltunut ulkopuolelta. Sen päällä kasvoi ruohoa nähtävästi tarkoituksella asetetuissa turpeissa ja se oli kätkeyty tiheän viidakon peittämään, louhiseen vuorenrinteeseen niin taitavasti, että sitä oli miltei mahdollon huomata. Selvästi oli tämä osa käytävää tekemällä tehty, sitä todistivat ne lahonneet lankut, joilla se oli vuorattu. Mutta se osa, joka löytöpaikalta lähti vastakkaiseen suuntaan, oli korkea, yhä avartuva kallioluola, jossa oli monia eri sokkeloita ja syvälepainuvia onkaloita. Sen katossa kulki suihkulähteen vesijohto, nousten vasta pitkän matkan päässä uudelleen maansisään. Ja se käytävän-osa päättyi luolaan, jossa äsken näimme niin monia koneita — jos haluatte tulla tarkastamaan, niin seinässä näkyy selvä muurauksen jälki sillä kohdalla, missä suu ennen oli.

— Nykyisestä konehuoneesta lähti toinenkin haara, se, joka johtaa kartanoon. Ja kun insinööri Warénin vihdoin onnistui avata konstikas sulkumekanismi, huomasi hän ihmeekseen joutuneensa Luolakosken kartanon hämääjän etehiseen.

— Tämä huone, missä nyt istumme, oli silloin rappiotilassa. Ikkunaa ei ollut. Jalustoilla, joilla nyt rintakuvat upeilevat, seisoi kaksi vanhanaikuista seitsenhaaraista kynttiläjalkaa. Sohva ja tuolit olivat hiukan toista mallia ja tuo suuri harppu törrötti nurkassa katkennein kielin, puolilahona ja kultauksensa menettäneenä. Ainoastaan kosken jyhlä kumina kuului yhtä kiehtovana ja kaukaisena kuin nytkin.

— Näistä huomioistaan ei insinööri Warén maininnut kartanon isäntäväelle, eikä yleensä kenellekään, ja kun tuntee hänen omituisen ja romanttisen luonteenlaatunsa, ei seikkaa saata oudoksuakaan. Suihkukaivon hän laittoi varsin pian kuntoon ja tässä toimessa puuhaillessaan hän syvästi rakastui neiti Elisa Järnskiöldiin, kartanon kauniiseen tyttären. — Niin, rouva Vahlberg, älkää syyttäkö minua hienotunteisuuden puutteesta, vaikka ilmaisen tämän salaisuuden, joka teille on ollut jo kauan tuttu, myöskin miehellenne. Parhaalla tahdollanikaan en voi nähdä siinä mitään äitiänne loukkaavaa, sen sijaan voisi asian pitempiaikainen peittäminen aiheuttaa paljon vakavampia häiriöitä.

— Neiti Järnskiöld vastasi lämpimästi insinööri Warénin tunteisiin ja nuorten välille kehittyi onnellinen, syvä suhde, jonka kumpikin halusi päättää avioliittoon. Vapaaherra Järnskiöld, joka hieman oudoksuen katseli insinöörin yhä tiheneviä vieraskäyntejä, ei vanhanaikaisessa aatelisylpeydessään voinut uneksiakaan, että nuorilla oli jotakin mielessä. Vasta kun Warén pyysi Elisan kättä, joutui vanha

herra suunniltaan pelkästä raivosta, ajoi sulhasen ovesta ulos ja kielsi jyrkästi vastaisen lähentelyn. Tyttärensä hän vei muutamaksi kuukaudeksi ulkomaille, unohtamaan »päättöntä seikkailuaan», kuten vapaaherra suvaitsi sanoa. Insinööri Warénin käynnit Luolakosken kartanossa lakkasivat siis kerta kaikkiaan ja tämä antoi aiheen siihen väitteeseen, jonka Jääskelä myöhemmin teki professori Fredrikssonille, ilmoittaessaan varmuudella tietävänsä Warénin saaneen rukkaset.

— Niinä kuukausina, joina hänen rakastettunsa viipyi matkallaan, harhaili Warén onnettomana ja ikävissään kartanon metsiä. Usein hän pistäysi siihen luolaan, jonka löytymisen suihkukaivo oli aiheuttanut ja jota hän innokkaasti tutki. Varsinkin oli vanha harppu hänen huomionsa esineenä ja koko sillä taidolla ja tarmolla, jonka tiedämme hänen omanneen, hän ryhtyi saattamaan soittokonetta käyttökuntoon.

— Sitten, eräänä hetkenä, hän keksi seinästä salakomeron.

Orell nousi, väänsi erästä nappulaa ja painoi sormellaan jotakin vipua. Seinästä, vähän alapuolelta sitä kohtaa, mihin An Elise-kappaleen alkusoinnut sisältävä levy oli upotettu, työntäysi esiin melkoisen suuri kivilohkare, jonka takana oli laatikko.

— Katsokaahan, tämän kätkön hän löysi, vaikka lukkolaitos silloin oli kokonaan toinen, mikäli sitä ensinkään oli olemassa. Ja tässä laatikossa oli joukko kreivitär D:n papereita, muiden muassa tuo kaunis

runo »Till Elise», joka niin läheisellä tavalla on liittynyt tämän huoneen vaiheisiin.

— Kuitenkin, kun neiti Järnskiöld oli palannut matkaltaan, jatkui entinen suhde, vaikka mahdollisimman salattuna, ja yhteinen onnettomuus tuntui vain yhä lujemmin liittäväen nuoret toisiinsa. He eivät kadottaneet toivoaan. Jo silloin pyöri nuoren insinöörin päässä suuria ajatuksia ja nyt sai hänen kunnianhimensa uutta virikettä. Yhä innokkaammin alkoi hän puuhailla keksintöjensä kanssa ja kuumeisella kiihkolla janosi hän kuuluisuutta, voidakseen siten saada rakastamansa naisen omakseen.

— Pitääkseen kohtauksensa salassa, kertoi Warén lemmitylleen luolan salaisuuden. Ja tämän huoneen kiviseinät ovat sitten noin parin vuoden ajan kuulleet rakastuneiden kiihkeitä kuiskauksia ja kaihoisia unelmia. Tämä seinäkätö on ollut heidän kirjeittensä vaihtopaikkana, tämän harpun sävelet ovat viihdyttäneet heidän kaipuutaan, eikä tarvitse sanoakaan, kuinka usein sen kieliltä on helmeillyt Beethovenin »An Elisen» sävelet, jotka ihan kuin itsestään muuttuivat nuorille rakkaiksi, sekä sisällyksensä, että ulkonaisten seikkojen vuoksi. Olihan neiti Järnskiöldin nimi Elisa, olihan harppu lahjoitettu Eliselle ja olihan salakomeron kaunis runo samalle nimelle omistettu. Muistammehan sitäpaitsi professori Fredrikssonin kertoneen, kuinka harras harpunoittaja insinööri Warén oli.

— Vuonna 1893 insinööri Warén sitten teki tuon kuuluisan keksintönsä. Kun tietää, miten kiihkeästi hän halusi kuuluisuutta, tuntuu hyvin omituiselta, että hän, kuten prof. Fredrikssonkin mainitsi, siitä huolimatta monen kuukauden ajan piti keksintöään salassa. Se ei johtunut suinkaan siitä, että hän olisi halunnut tehdä työnsä mahdollisimman täydelliseksi, niin paljon voimaa ei hänellä silloin ollut. Mutta kun hän jo silloin selvästi tajusi, mikä ääretön merkitys hänen keksinnöllään oli sotalaitokselle ja kun hän, niinkuin nuoret miehet yleensä, äkkiä halusi saada suunnattomat määrät rahaa, teki hän ilmoituksen venäläisille sotilasviranomaisille, lähemmin punnitsematta menettelyään. Kuumeisessa innostuksessaan ei hän lainkaan tullut ajatelleeksi tekonsa isänmaallista puolta ja huomasi sen vasta, kun kaikki oli liian myöhäistä.

— Hänelle luvattiin uskomattomia summia, mutta samalla häneltä vaadittiin ehdotonta vaitelaisuutta ja kauhistuen hän käsitti olevansa henkilökohtaisesti vaarassa. Nyt vasta selvisi hänelle sekin puoli asiasta, ettei hän oikeastaan tarvinnut niin paljon rahaa kuin kuuluisuutta, saadakseen vapaaherra Järnskiöldin suostumuksen, ja tuosta kuuluisuudesta oli hänen nyt ehdottomasti luovuttava. Kuinka mielettömästi hän olikaan menetellyt! Jos hän olisi julkaissut keksintönsä, olisi hänestä tullut kaikkein kuuluisimpia miehiä ja rahaa hän olisi siitä huolimatta saanut yllin kyllin. Mutta nyt! (Mitä sanoisikaan ylpeä vapaaherra Järnskiöld, saatuaan

tietää, että hänen vävypoikansa komeili ryssän rahalla.)

— Kun hänelle oli selvinnyt menettelynsä ajattelumattomuus, yritti hän ensin tehdä verukkeita, väittäen, ettei hänen keksintönsä vielä ollutkaan valmis j. n. e. Mutta katumus oli myöhäistä ja kauhukseen hän huomasi olevansa silmällä pidon alaisena. Ja silloin, ikäänkuin kokeillakseen, hän lähetti sanomalehtiin tuon pienen, pintapuolisen uutisen keksintöstään, jossa hänen nimensä oli mainittu ja jonka suhteen professori Fredriksson oli erehtynyt, luullessaan ryssien siitä päässeän uhrinsa salaisuuden perille. Jo sen johdosta hän sai varoituksen vainoojiltaan. Siitä huolimatta, sisäisen tuskan kasvaessa, hän päätti vihdoin uhmailla ja ilmoitti Suomen Tiedeseuralle pitävänsä tuon kuuluisan esitelmän, jonka vaiheet me kaikki tunnemme.

— Kun hän oli kirjoittanut esitelmänsä valmiiksi ja opetellut sen riittävän hyvin ulkoa, päätti hän, pahinta aavistellen, kätkeä sen, samoin kuin muutkin keksintöä koskevat paperit. Luolassahan hänellä oli oiva piilopaikka, jonka löytymisestä ei ollut pelkoa.

— Tätä kätköä käyttäessään oli hänen tietenkin tehtävä siitä jollekin ilmoitus. Tuon ilmoituksen vuorostaan tuli olla sitä laatua, että jos hän pelastuisi, jos ryssät eivät panisikaan täytäntöön uhkautsiaan, niin luolan salaisuus ei saanut tulla vieraan tietoon. Toiselta puolen, jos hänet kuitenkin vangittaisiin, jos ryssät sittenkin toteuttaisivat aikeensa,

piti keksinnön päästä julkisuuteen kaikesta huolimatta. Aluksi ajatteli hän jättää kaiken rakastettunsa huoleksi, mutta käsitti sitten, että tytölle olisi saatanut koitua ikävyyksiä ja että hän olisi voinut toimia varomattomasti. Tohtori Fredriksson, vanha ystävä, tuntui paljoa sopivammalta. Mutta tälle ei hän halunnut puhua neiti Järnskiöldistä, vielä vähemmin luolasta ja niin pälkähti hänen päähänsä kello ja salamuste. »Jos minun käy hullusti» hän naurahti, »niin jätänpä ystävälleni, joka aina soimaa minua romanttisuudesta, karakteristisen muiston. En kuitenkaan luule ryssien uskaltavan.» Sitten vei hän paperit kätköön, tähän laatikkoon, jonka nyt näette avattuna, sijoittaen ne huolellisesti pohjapaperin alle ja lähti rauhoittuneena — viimeiselle matkalleen.

— Neiti Järnskiöld, jonka sydän jo nuorena oli heikko, sai onnettomuudesta kuultuaan ankaran taudinkohtauksen ja joutui pitkäksi aikaa vuoteen omaksi. Hyvin todennäköistä on, että hän toivuttuaan kävi luolassa, penkoi kätkölaatikkoa, jossa yhä oli kreivitär D:n kirjeitä, mutta ei huomannut kurkistaa pohjapaperin alle. Ja niin jäi insinööri Warénin esitelmä löytämättä.

— Sitten vei hänet isä ulkomaille, lääkärin neuvoa noudattaen, eikä hän, kuten tiedämme, enää palannut Luolakoskelle, vaan joutui naimisiin majuri Bernerin kanssa, jonka Italiassa tapasi. Mutta nämähän ovat seikkoja, jotka arvoisa herrasväki tuntee paremmin kuin minä.

* * *

— Teitä varmaankin hämmästyttää, mistä minä tämän kaiken tiedän ja senvuoksi lienee syytä kertoa lähemmin löydöistäni. Olen jo selvittänyt, miten pääsin luolaan, ja luonnollisesti minä aavistin, että täällä oli olemassa salaisuuksia. Ei kestänyt kauan, ennenkuin huomasin tuon kätköpaikan, joka nyt on auki ja jossa insinööri Warénin keksintö oli piilotettuna niin monta vuotta. Kallioseinäessä saattoi nimittäin erottaa uurteet, kätkön liitekohtien hienot rakokset, mutta paljon vaikeampaa oli saada se auki. Näettehän tämän napin, josta äsken painoin. Kuinka monta kertaa yritinkään sitä kääntää, siirtää syrjään ja painaa, saavuttamatta mitään tulosta. Vasta kun ryhdyin kokeilemaan etuluolan sähkölaitoksella ja sain lamput täällä palamaan, huomasin erinäisiä johtoja, joiden tarkoitusta en aluksi ymmärtänyt ja sitten tämän vääntönappulan tässä, joka tuntuu suotta kätkeytyvän piiloiseen paikkaansa. Kun väänsin virran johtoihin ja painoin mainitsemaani nappia, silloin aukeni kätkö kuin itsestään. — Mutta siinä ei ollut mitään muuta kuin kirje rouva Bernerille, josta kerron myöhemmin, sekä kellastunut, vanha paperi: Kustaa III:n runo »Till Elise».

— Suurempaa pettymystä en milloinkaan ole tuntenut. Loogillisesti ajatellen viittasivat kaikki varhaisemmat tapaukset juuri tähän kätköön. Sen yläpuolellahan oli tuo nuottilevy ja sen sisällä luonteenomainen sana: Till Elise. Jos mitään salaisuuksia yleensä oli tänne kätketty, niin tässä olisi kaiken

järjen mukaan niiden piilopaikan pitänyt olla. Mutta nyt se oli tyhjä.

— Varmaankin te herra Vahlberg muistatte, kuinka te vitsailitte minulle demokratiasta ja altruisista siihen aikaan, jolloin alituisesti istuin vanhan palvelijan huoneessa. Mutta minulla oli siihen omat syyni: minä koetin houkutella häneltä tietoja. Ja sanon suoraan, että harvoin olen tavannut isänmaallisempaa miestä. Kerroin hänelle asioita, joita en tässä halua uudistaa, voitin tuon uskollisen miehen myötätunnon ja ystävyuden, ja olen vakuutettu siitä, että hän olisi minua auttanut, mutta hän ei tiennyt mitään. Hän ei ollut lainkaan selvillä entisen isäntänsä puuhista, eikä voinut minua neuvoa.

— Sitten on minun siirryttävä hyvin arkaan kohtaan. Kerran te, herra Vahlberg, yllätitte minut pitelemästä rouvanne käsiä ja kuiskaavin äänin esittämästä hänelle pyyntöjäni. Olen vakuutettu siitä, ettei teidän päähänne pälkähtänyt epäillä rouvanne, jonka te paremmin kuin minä tiedätte olevan moisten ajatusten yläpuolella. Sitävastoin olin huomaavinani, että te kohtelitte minua jonkinlaisella epäluulolla. Enkä kummeksu sitä ollenkaan, olihan koko esiintymiseni täällä vieraananne ollut ja alusta alkaen niin häikäilemätöntä ja omituista. En kuitenkaan tahdo jättää mieleenne niin huonoa ajatusta itsestäni, sen vuoksi kerron erään seikan, jonka rouvanne on ymmärrettävistä syistä salannut.

— Siitä kotitarkastuksesta, joka tapahtui huvilassanne majurinna Bernerin kuoleman jälkeen, jäi

muuan muistikirjanidos löytämättä; se joutui rouva Vahlbergin haltuun. Tässä päiväkirjassaan on majurinna niin liikuttavalla ja intohimoisella tavalla ker-tonut nuoruutensa rakkaudesta, että...

»Te ette saa, herra Orell! Teillä ei ole oikeutta!» huudahti kesken kaiken rouva Vahlberg, hämmästyneenä ja muuttuneena kasvoiltaan.

»Minun täytyy, arvoisa rouva, muuten ei rauha palaa tähän taloon», vastasi soittoniekka hillitysti, mutta lujasti. Sitten hän jatkoi.

— Kuulettehan, herra Vahlberg, rouvanne ei vieläkään haluaisi saattaa päiväkirjan sisältöä teidän tietoonne. Voitteko ymmärtää sitä? Voitteko käsittää, että hienotunteinen nainen kaikin mokomin tahtoo salata jumaloidun äitinsä »erehdystä», — käyttääkseni pintapuolisen maailman sanontatapoja — siltä mieheltä, joka on hänelle kallein maailmassa? Te ette voi syyttää siitä rouvaanne.

— Mutta varmaankin herää teissä kysymys: miten on sitten mahdollista, että rouvanne on puhunut päiväkirjasta minulle, vieraalle? Siihen vastausta etsiessäni on teidän huomattava, että tiesin rouva Bernerin suhteesta insinööri Waréniin enemmän kuin kukaan muu, minun tarvitsee viitata vain löytämäni kirjeeseen ja vanhaan palvelijaan, jolla on myöskin yhtä toista muistissaan. Tämän lisäksi tulee rouvanne harvinainen ja jalo isänmaallisuus.

— Muistatteko, herra Vahlberg, kuinka pilkallisesti se suhtauduite Suomen aktivisteihin joka kerta kun heistä tuli puhe? Huomasin, että te ette lainkaan

ollut niitä miehiä. Eikä ihmekään. Tehän olette Ruotsin alamainen, eikä teidän veriinne ole periytynyt se viha ja nöyryytyksen tunne, mikä meille suomalaisille on niin ominainen. Huomaatte sen paraiten rouvastanne, joka mainitsemassani keskustelussa aina kannatti minua, huolimatta siitä, että hän muulloin piti teidän mielipiteitänne oikeina.

— Älkää pahastuko, herra Vahlberg, jos sanon havainneeni, että te päivä päivältä yhä katkerampana katselitte sitä ystävällistä suhdetta, joka vallitsi rouvanne ja minun välilläni. Yhä enemmän te vetäyditte erillenne. Ja jokaista hetkeä, jonka sain olla kahden kesken rouvanne kanssa, minä käytin omien tarkoitusteni perilleviemiseen. Lakkaamatta minä utelin, eikö majurinna Berneriltä ollut säilynyt mitään nuoruudenaikuisia muistiinpanoja ja kirjeitä, mutta rouvanne ei halunnut sitä tunnustaa. Vihdoin kerroin hänelle löytämästäni, hänen äidilleen osoitetusta kirjeestä, ja sen perusteella, vedoten jokaisen suomalaisen isänmaalliseen velvollisuuteen, sain vihdoin rouvanne myöntämään, että päiväkirja oli olemassa. Kun te, herra Vahlberg, tapasitte minut pitelemässä rouvanne käsiä, pyysin tuota kirjaa nähdäkseni.

— Mutta sekään ei tuonut selvitystä arvoitukseen. Monen katkelman yllä oli tosin: Kustaa III, ja sitten päivämäärä. Mutta luolan olemassa-olonhan jo tiesin. Kuitenkin löytyy kohta, jonka oikeastaan olisi pitänyt antaa riittäviä vihjauksia. Se kuuluu:

»Tänään sain Arvidilta ihmeellisen kirje-lippaan, jonka äänirauta aukaisee. Hän puhui minulle keksinnöstään ja siitä, kuinka hän kerran laittaisi onnemme ihanan piilopaikan tarulinnoja muistuttavaksi. Taas hänen lennokkaita, hurmaavia ajatuksiaan, joita hänellä on loppumattomiin, yhä uusia ja uusia! Sesam, lipas, An Elise! Mutta minulta ei jäänyt huomaamatta, kuinka alakuloinen, kuinka hajamielinen ja poissa-olevan näköinen hän oli... Rakas, mikä painaa sinua? Mitä varten sinä salaat minulta jotakin? Minulta, Arvid! Olen niin levoton puolestasi...»

— Tästä huolimatta vakuutan, että löytöni tapahtui aivan sattumalta, vaikka se olikin niin yksinkertainen. Eräänä yönä, eikä siitä ole kauan, istuin täällä, väsyneenä näiden seikkojen alituisesta pohdinnasta. Täällä oli niin satumaista, ja kosken kaukainen kohina tuuditti mielen herkkiin haaveisiin... Mutta minä kerron tarpeettomia, parempi kuin näyttän... Sitä ennen: Beethovenin malja, saanko pyytää.

* * *

Orell nousi ja astui harpun luo, jonka kultaus kiilsii nurkan kummallisesta puolivarjosta. Hänen kasvojensa käskevä ilme vaihtui pehmeäksi ja hänen katseeseensa tuli jotakin uneksuvaa. Pari yksinäistä, helmeilevää juoksutusta, pari hiljaista akordia... Sitten alkoi hän soittaa Beethovenin An Eliseä.

Ovi etuluolaan oli avoinna ja värjyvien sävelten hiippiessä syviin, monihaaraisiin onkaloihin syntyi kaikuvaikutelmia, jotka antoivat soitolle aivan oma-laatuisen, hämäräperäisen leiman. Sävelet tuntuivat kummallisella tavalla yhtyvän kosken oneaan pauhuun, ne tulivat jostain syvyyksistä, mutta kuuluivat kuitenkin selvästi. Ne synnyttivät harvinaisia unia mieleen, aivankuin joku vanha, kaamea ballaadi, ja tämä ympäristö, tämä outo huone, jonka kuperan ikkunan takana vesi syöksyi huumaavaa vauhtia eteenpäin, tämä aavemainen puolihämy, joka pehmensi esineiden ääriiviivat ja omituisesti henkevöitti kasvot, tehostivat niiden vaikutusta. Rouva Karin Vahlberg, jonka posket viini oli vienosti purppuroinut, kohoutui suurempaan; hänen tavattoman suuriksi-auenneissa silmissään oli kummallinen loiste ja hänen povensa aaltosi tiheään. Herra Vahlberg istui selkäkenosillaan sohvassa, kovin harvaan ja tuskin huomattavasti hengittäen: hän näytti katsovan jonnekin etäälle ja hänen kalpeille kasvoilleen antoi outo valo miltei vahamaisen sävyn...

Heti ensi sävelten helähtäessä tapahtui jotakin merkillistä: se seinään upotettu levy, johon kultaisia nuotteja oli kaiverrettu, työntyi ulos kuin taikavoiman ajamana, vetäen mukanaan pitkän, kapean laatikon, joka oli tehty samasta violettiin vivahtavasta metallista kuin levy itsekin.

Sitten jatkui vain soiton viihdyttävä, hiljainen sulosointu.

IX.

27.

Orell astui laatikon luo ja nosti sieltä paksun pinkan papereita pöydälle. Päälimmäisenä oli Warénin kirje majurinna Bernerille.

— Rouva Vahlberg. Nyt näytän teille äitinne kirjeen, niinkuin lupasinkin. Tässä se on, olkaa hyvä.

Uteliaana ja jännittynein mielin kumartui avio-
pari lukemaan, päiden painuessa miltei kiinni toisiinsa.

Elisa!

Minä en jätä minkäänlaisia muistiinpanoja jälkeeni, eikä minun elämäni yksityiskohtien tarvitsekaan tulla Sinun tietosi; niissä on paljon kärsimystä ja vielä enemmän yksinäisyyttä. Kokonaista 8 vuotta olen kitunut vainoojieni käsissä ja kun epäiltiin minun tietävän enemmän kuin ilmaisoin — ja niin olikin asianlaita — kiusattiin minua monella tapaa, mutta jaksoin kuitenkin pysyä lujana. Vihdoin pääsin pakoon, se tapahtui v. 1901. Ymmärrät kyllä, kuinka kiihkeästi ikävöin koti-

maahan, mutta pitkä-aikainen vankila-elämä oli opettanut minut kärsivälliseksi ja varovaksi, senvuoksi lähdin ensin Amerikkaan, voidakseni taatummin viettää lopun iästäni Suomessa. Möin erään keksintöni ja palasin kotiin rikkaana miehenä. Mutta minulla ei ollut omaisia, ei ystäviä, Sinä olit niimisisä, ja kaunis kotisi, jonka piirissä kaukaiset onnen kangasteluni olivat viihtyneet, oli vieraan hallussa.

Toivon, ettet käsitä tätä valituksena, vielä vähemmin syytöksenä. Vakuutan vilpittömästi, että olen iloinnut Sinun naimisiin menostasi. Sinä kaipasit minua, sitten kadotit toivosi, mutta luonteellasi oli joustavuutta ja elämänhalusi oli tervettä, sanalla sanoen, Sinä olit se syvä ja rikas-sieluinen nainen, jona aina olin Sinua pitänyt. Ymmärrän hyvin, mitä se merkitsee, että puolisoasi oli jo vanha mies — ja jalo mies, tiedän kyllä. Ja luulen voivani aavistaa, millä mielellä Sinä olet antanut kotikartanosi siirtyä vieraan käteen, onnettomuuksien kohdatessa puolisoasi. — Täällä Luolakoskella muuten kertovat, ettet Sinä ole käynyt täällä minun katoamiseni jälkeen. Ehkä hymyilet, mutta niinä heikkoina hetkinä, joita minullakin tietysti toisinaan on ollut, on tietoisuus siitä tuottanut lohdutusta ja olen käsittänyt sen omalla tavallani.

Kun olin ostanut Luolakosken, riensin vii-

pymättä Kustaa III:n kammioon. Kuinka hämmästyinkään, kun vanhasta kirjekätköstämme löysin keksintöäni koskevat selitykset sellaisina kuin olin ne sinne kerran jättänyt. Sinä et kaikei tiedäkään, senvuoksi kerron. Mennessäni Suomen Tiede-seuraan pitämään viimeistä esitelmääni, oli minulla jo aavistus kohtalostani ja siitä syystä kätkin kirjoitelmani pohjapaperin alle samalla kuin ilmoitin erälle ystävälleni, että ne olivat Sinun avullasi löydettävissä. En tiedä, mistä syystä niiden on annettu olla rauhassa. Oliko selitykseni riittämätön? Ehkä. Mutta en välitäkään siitä tietää, päinvastoin olen sangen tyytyväinen, että näin on käynyt.

Nyt jätän ne sinulle toistamiseen. *Löydät Kustaa III:n huoneen siinä kunnossa, josta ennen haaveilimme ja kaikki minun pienet laitokseni täällä ovat Sinulle tuttuja.*

Varmaankin Sinua hämmästyttää, miksi jätän ne juuri Sinulle, kun kuitenkin olen jaksanut nämä pitkät vuodet pysyä poissa luotasi ja olla haavoittamatta Sinua entisyyden muistoilla. Lukuunottamatta sitä, että minulla ei ole niin ainoata ystävää sekä että luotan Sinuun ehdottomasti, on vielä eräs seikka vaikuttanut menettelyyni. Haluan lahjoittaa tämän kartanon tyttärellesi ja pyydän, että annat teolleni suostumuksen. Samalla haluan pitää keksintöni toistaiseksi täällä, kätkössä,

jonka Sinä tunnet ja jossa, kartanon siirtyessä tyttäreillesi, ehdottomasti tulisit käymään. Jos jättäisin salaisuuteni jollekin toiselle, olisi minun ilmoitettava hänelle piilopaikka, tai etsittävä uusi. En halua kumpaakaan, sillä olen tullut varovaiseksi. Yksi ihminen riittää tämän komeron tuntijaksi, ja Sinä se olet. Sitäpaitsi olen kirjoitelmiini liittännyt niin yksityiskohtaisen selonteon siitä, miten Sinun on meneteltävä keksintöni suhteen, että Sinulle ei pitäisi koitua liian suurta huolta.

Mutta tee parhaasi, Elisa. Muista, että tämä keksintö on minun suurtyöni. Ei siksi, että olen sen tehnyt, sellainen on usein sattuman varassa, vaan siksi, että olen jaksanut sen säilyttää omana tietonani. Sen takia olen saanut paljon kärsiäkin.

Sinä et ymmärrä, kuinka suunnaton, mulistava merkitys sillä on sotalaitokselle, niin suuri, että, ellei se tule isänmaani hyväksi, saa se jäädä pimeyteen. Minulla on ollut voimaa odottaa ja toivoa. Ehkä on pian hetki käsillä, jolloin suunnitelmani voidaan soveltaa käytäntöön. Jännittynein mielin olen seurannut niiden nuorten toimia, jotka nyt taistelevat Saksan riveissä Suomen vihollista, minun vihollistani vastaan. Onnistuuko heidän aikeensa, toteutuuko heidän rohkea unelmansa, minun unelmani? En saa sitä enää nähdä, niin on lääkäri sanonut, mutta minä toivon ja odotan heitä.

Ymmärrätkö yhtään, että vaikka raha ei enää merkitse minulle mitään, vaikka kunnia olisi riistänyt vain rauhan minulta, jolla ei enää ollut mitään odotettavaa elämältä, niin sittenkin olen hetkittäin polttavasti janonnut tuota kunniaa. Alussa vaikenin pelosta, kärsimäni kahdeksan vuotta olivat sen aiheuttaneet, loppuvuosina harkinnan perusteella. Mutta tahdon, että tekoni ja nimeni kerran tulevat kaikkien tietoon ja että muistolleni annetaan se kunnia, mikä sille kuuluu. Sitä ajatellen poistun levollisin mielin, jätän Sinulle hyvät ja toivotan onnea elämäsi illalla siitä sydäimestä, joka on aina säilyttänyt kuvasi.

Arvid.

Herra Vahlbergiin oli tarttunut kuin kuume ja uteliaana alkoi hän selaila papereita.

Palasia Luolakosken historiasta.

Mielipiteeni ja tahtoni keksinnön soveltamisesta.

Piirustukset.

Vety (H)

I Kaasu

II Neste

III Metalli

Herra Vahlberg käänteli Vety-teoksen lehtiä, lukien sanan sieltä täältä. Kun hän oli ehtinyt kolmannen osaan, huomasi hän ihmeekseen sen kokonaan

puuttuvan. Sijalle oli pantu paperi, jonka keskelle oli suurin numeroin piirretty:

27.

Kun herra Vahlberg katsahti ylös, näki hän vaimonsa valjuna ja uneksuin silmin istumassa sohvalla, kokonaan tietämättömänä ympäristöstä.

Orell, soittoniekka, oli kadonnut.

III.

Hapuילua pimeässä

I.

Unelma todeksi.

Lokakuun aamu vaaleni harmaana ja raskaana, kun valtioneuvos Runko heräsi unestaan. Tapansa mukaan hän oli asettanut yöpöydälleen tupakkaa ja tulitikkuja, ja ojensi laihan kätensä sytyttääkseen aamupaperossin. Mutta samassa näytti hänen mieleensä äkkiä välähtävän jotakin ja hän vilkaisi ikäänkuin hätääntyneesti sivulleen.

Siinä lepäsi hänen nuorekas, vielä sängen kaunis vaimonsa, suu hieman auki, raskaat, hiukan pöhöttyneet silmäluomet suljettuina ja tummien hiusten ympäröimä pää vinosti tyynyllä. Hetkiseksi kiintyi valtioneuvoksen katse terävänä vaimonsa kasvoihin; sitten sytytti hän rauhallisesti tupakkansa ja heittäytyi vielä pitkäkseen, hajamielisenä silmäillen savurenkaitten leijailua ilmassa.

Vasta kun hän nousi ylös, kiintyi hänen huomionsa siihen seikkaan, että hänen vaimonsa vaatteet retkottivat tuolilla epäjärjestyksessä ja niistä levisi huumääava, vastenmielinen hajuveden tuoksu. Aviomiehen luisevat, hiukan kalpeahkot, mutta päättä-

väiset kasvot saivat uuden ilmeen, jonka salatun katkeruuden suupielten terävöityneet juonteet kuitenkin ilmaisivat, ja hän ryhtyi tutkimuksiin, jotka varmaankin olivat vähemmän soveliaita hänen arvolleen.

— Ryppyjä, liköörin tahroja, mutisi hän itseksensä ja astui sitten sängyn ääreen, kumartuen nukkuvan puoleen, joka hengitti raskaasti ja jonka poskipäille kohonnut tumma puna paljasti puuterihiukkaset. Selvästi tuntui henkäyksessä alkohoolin löyhkä, mutta kumartuneesta asennostaan saattoi valtioneuvos nähdä muutakin, jotakin, joka hetkiseksi muutti hänen ihonsa värin aivan kalpeaksi. Vaimonsa kaulassa, sillä kohtaa, missä rinta alkoi jo kaartua, huomasi hän punaisen, soikean, ikäänkuin neulalla hakatun läikän, jota paidan syrjäänsolahtanut pitsi ei saattanut kätkeä. Veri oli imeytynyt ihohuokosiin. Sellaista merkkiä ei voinut väärin ymmärtää.

— Kas se! Se se vasta on kohtalon ivaa. Puuhaa ja toivoo, että kerran niistä päästäisiin. Ja sillävälän vievät vaimon sylistä... Tämäkin eversti... Tämä siveetön, voideltu ja rasvattu tyhjiö... Hyi helvetti! Mutta olkoon, olkoon herran tähden!

Kiihtyneenä riensi valtioneuvos ottamaan kylmän kylvyn, pukeutui rauhoittuneena ja meni työhuoneeseensa, jonne palvelijatar toi hänelle kahvin ja aamupostin. Kirjeiden joukossa pisti hänen silmänsä muuan pieni, valkea kuori, jossa ei lainkaan

ollut postimerkkiä, eikä leimaa, ainoastaan yksinkertainen osote.

Valtioneuvos K. E. Runko

Helsinki.

Tyynellä ja tottuneella tavallaan valtioneuvos aukaisi kuoren, mutta lukiessa kohosivat hänen kulmakarvansa ja hänen piirteensä ilmaisivat heikkoa hämmästyä.

Herra Valtioneuvos.

Katsoen siihen, että Te olette kannattanut Suomen aktivistien toimintaa kuin myöskin, että jääkäriliike on saanut osakseen arvoisaa suosiotaanne, rohkenen täten kunnioittavimmin pyytää, että huomenna klo 8 i. p. saapuisitte Hotelli Fenniaan, huoneeseen, jonka ovenvartia osoittaa, kun näytätte hänelle käyntikorttinne, neuvottelemaan isänmaalle hyvin tähdellisistä asioista.

Helsinki 26. X — 16.

Kunnioittaen

Paavo Orri,

jääkäri.

Sitten vetäytyi paljon ajatelleen miehen otsaryppyihin ja silmät synkkenivät miettivään tuijotukseen. Ennen pitkää otti hän kuitenkin sanomalehden ja syventyi lukemaan. —

Kuului ovikellon soittoa. Joku jutteli etehisessä palvelijan kanssa, sitten koputettiin ovelle.

— Sisään!

Ovi aukeni ja paksu, lihava tukkukauppias M. astui huoneeseen, hengästyneenä kuten aina, savuava sikaari pyöreiden sormien välissä.

— Huomenta. Velihän on vielä tohveleissaan, sanoi hän sointuvalla äänellään.

— Vai sinä se oletkin. Terve, terve. Minä tässä juuri päättelinkin, että nyt tulee ukonilma, tai kauppias M.

— Kolusinko tosiaankin sillä tavoin. Sellaista se on. Rahat vähenevät, vatsa suurenee.

— No mitä sinulla nyt sitten on asiata? Turhan tautta sinä et kuitenkaan tullut, sen tiedän vanhastaan. Olet liian suuri afäärimies, juostaksesi syyttä suotta... Ei, älä istu. Mennään saliin, täällä on kylmä ja pimeääkin.

— Afäärejä, ei ollenkaan! Tulin vain keventämään mieltäni. Kirottut jääkärit, niistähän koitui kokonainen maan vaiva. Ryssät vievät miehiä vankilaan ehtimiseen, viime viikollakin serkkuni, ties koska tästä itse joutuu tiilenpäitä lukemaan. Minäkin annoin rahaa siihen hommaan.

— Ja nyt pelkää, ettet saa sitä takaisin?

— Se oli jo antaissa menetettyä, sen kyllä tiesin, kauppias huokaisten vastasi. — Mutta ei niiltä saa rauhaa nytkään.

— Kuinka niin?

— Ei vaan.

Sivu-ovi aukeni vähän ja pörröinen, viehättävä naisen pää ja osa avonaista, valkeata kaulaa ilmaantui näkyviin. Punaisten huulten välissä sauhusi paperossi.

— Täällähän oletkin, kultaseni. Huomenta. Etkö tule kahville? kysyi kiemaileva ääni.

— Olen jo juonut. Ja minulla on vieraita, vastasi valtioneuvos hillitysti, mutta kylmästi.

— Jestas! Anteeksi, en tahtonut häiritä, huu-dahti rouva kurkistaen sohvalle, jonka ovi oli estänyt näkymästä. Pyöreä rinta kuului laajan pitsikauluksen raosta.

— Ahaa! Tukkukauppias. Terve tuloa. Kuinka voitte?

— Teidän sädepiirissänne voi aina kuin kaksikymmenvuotias, vastasi kauppias hymyillen.

— Kiitoksia, vanhapoika. Jättekö aamiaiselle?

— Kiitos. Sydän tahtoo, järki kieltää. Asiat, asiat.

— Näkemiin sitten!

Kauppias kumarsi ja ovi paukahti kiinni.

— No niin. Millätavoin jääkärit sinua nyt ahdistelevat? Karhutaanko taas? kysyi valtioneuvos, jonka korkea otsa oli pilvessä.

— En tiedä varmaan.

— No mitä sinä sitten tarkoitat?

Kauppias kaivoi hetken taskuaan ja heitti pöydälle valkokuorisen kirjeen.

— Lue tuo, sanoi hän.

Tuskin oli valtioneuvos vilkaissutkaan paperiin,

ennenkuin hän nousi ja riensi työhuoneeseensa. Palattuaan antoi hän kauppiaalle kirjeen.

— Lue sinä tuo, kehoitti hän.

Kauppias avasi taitetun paperin. Sisältö oli sanasta sanaan samanlainen kuin hänen omassa kirjeessäänkin. Hän nosti päätään ja katseet risteilivät äänettömyyden vallitessa.

— Kuka sinne hirviää mennä. Vaikka olisi kätyrien peliä, hän sanoi.

— Mitä vielä, vastasi valtioneuvos olkapäitään kohottaen. — Kun sinusta kerran näin paljon tiedetään, niin et kotona ole yhtään paremmassa turvassa, edellyttäen, että arvelusi olisi oikea. Suurempi vaara poisjäämisessä piilee, sillä silloin sinua voidaan epäillä kätyriksi.

— Onhan se niinkin, arveli tukkukauppias totiseksi muuttuen.

— Mentävä sinne on. Ja muistakin varata tuhansia taskuusi. Niitä voidaan tarvita, jatkoi valtioneuvos omituisesti hymyillen.

* * *

Hotelli Fennian aistikkaasti ja hienosti kalustetussa yksityishuoneessa oli tällä kertaa huomiota herättävä joukko, ryhmittyneenä kahden pöydän ympärille. Valtioneuvoksia, pankkimiehiä, tuomareita, suurkauppiaita, valtiollista ja yhteiskunnallista valioväkeä, yhteensä kymmenen miestä. Useimmat heistä tunsivat toisensa, monella oli hyvin kuuluisa

nimi ja kaikilla oli yhteistä se, että heidän isänmaallinen mielensä oli johtanut heitä tekoihin, jotka enemmän tai vähemmän pelkäsivät päivän valoa näinä sortovallan ahtaina aikoina. Yhdentenätoista joukossa oli nuori, vaaleatukkainen ja kalpeakasvoinen maisteri, joka oli saanut tehtäväkseen ottaa vieraat vastaan.

— Kaikki ovat nyt saapuneet, sanoi hän. — Jääkäri Orri pyysi minua, siltä varalta, että hän itse myöhästyisi, selostamaan sitä asiaa, jonka takia hän on tämän kokouksen kutsunut. Pyydän siis hetkeksi arvoisien läsnäolijoiden huomiota.

— Joukossa lienee tuskin ketään, joka ei olisi lukenut Johannes Linnankosken kaunista, suurenmoista »Juhannusyön unta». Kuinka ihmeellisellä tavalla siinä kuvataan suomensukuisten kansain entistä, tarumaista suuruutta ja hurjaa voimaa. Kuinka se kietoo mielen ja saa ajattelemaan outoja oloja, näkemään uusia näkyjä, toivomaan rohkeita seikkoja. Sydän ikäänkuin laajenee ja hurja haave valtaa: kerran oli niin. Kerran ovat suomalaiset kansat taistelleet rinnakkain olemassa-olon puolesta, kerran ovat he käsi kädessä tukeneet toisiaan, eikö sitten enää? Eikö enää koskaan ole mahdollista kerätä niitä rippeitä, jotka ovat hajautuneet Venäjän arojen äärettömyyksiin, Siperian tundran hiljaisuuteen, tai Lapin raukoille rajoille? . . .

Kesken puheen kuiskasi kauppias M. vierustoverilleen.

— Minä olen Venäjän aroilta tilannut auringon-

kukka-kakkuja, mutta niitä on hiton vaikea saada tänne kulkeutumaan.

— Kuuntele toki, vastasi valtioneuvos, vilkkaisten pitkään erääseen pankinjohtajaan, joka rehellisesti haukotteli.

Sitten jatkui puhe häiriintymättä. —

Yhtäkkiä kuului lyhyt, äänekäs koputus, ovi tempaistiin auki ja sisään syöksyi kuin rajutuuli keskimittainen, tummaverinen nuorukainen, jolla oli lyhyt pystytukka, hehkuvan ruskeat silmät ja ponnistuksesta punoittavat posket.

Heti esitelmöitsijä lopetti ja esitti tulijan.

— Jääkäri Orri.

Hetken katseli Orri terävästi kokouksen osanottajia. Ja merkillistä, nämä kunnianarvoiset henkilöt seisoivat hänen edessään niin juhlallisina kuin olisi hän ollut ruhtinas.

— Arvoiset herrat! Pyydän ensiksi anteeksi, että viivyin. Se tapahtui välttämättömyydestä, jota en osannut aavistaa ja joka on liian pitkä selitettäväksi. Toiseksi tuon teille niiden miesten lämpimät terveiset, jotka rintamalla taistelevat tämän maan puolesta. Kolmanneksi pyydän hetkeksi tarkkaavaisuuttanne.

Orri avasi käärön, joka hänellä oli mukanaan. Se sisälsi kartan, jonka hän kiinnitti seinälle.

— Tässä on Suomi, alotti hän. — Tässä Viro, tässä Vienan-Karjala ja Kuolan niemimaa. Paremminkin kuin minä tietävät arvoiset läsnäolijat, että näissä maissa asuu veljeskansaa. On siis muodostettava valtakunta, joka ne jälleen yhdistää ja vapauttaa

Venäjänsorrostosta. Ajatus on vanha, raja Vienan merestä Äänisjärveen ja Laatokkaan haaveissa usein vedetty. Minulla on kuitenkin keino, jonka avulla unelma voi muuttua todeksi. Se on tässä.

Puhuja otti taskustaan pienen kuution, jonka metallinomainen väri vivahti violettiin ja jonka pinnalla oli ikäänkuin hienoa sumua, ja asetti sen pöydälle.

Jos pommi olisi viuhahtanut herrain keskelle, kuten ennen Hannu Munterin aikoina, ei se olisi saattanut synnyttää suurempaa hämmästyä. Valitsi hiljaisuus. Kaikki tuijottivat metallin palaseen kuin hypnotisoituina, ymmärtämättä, mitä puhuja tarkoitti. Tukkukauppias oli unohtanut auringonkukka-kakkunsa, eikä pankinjohtajaakaan enää haukotuttanut. Vihdoin ojensi valtioneuvos Runko kätensä. Ilmeisesti häntä hämmästytti esineen kylmyys ja keveys ja vaistomaisesti hän kysyi.

— Mitä tämä on?

— Niin, mitä se on? kuului useammasta suusta. Silloin Orri jatkoi.

— Se on metallia, jonka kovuus on noin kaksi kertaa suurempi kuin teräksen ja joka on kuusi kertaa keveämpää kuin puu. Aineella on oma historiansa, jonka kertominen ei tällä kertaa ole paikallaan. Kaikki, mitä tahdon sanoa, on siinä, että tämä metalli takaa Suomen tulevalle sotajoukolle voiman, jota tuskin mikään järkyttää. Ja nyt tulen ydin-kohtaan, siihen, jonka tähden olen vaivannut arvoisia herroja tänne. Millä tavoin on ensin saatavissa

kokoon tämä sotaväki, millä tavoin se voidaan varustaa niin, ettei ryssä pääse sotkeutumaan puuhiimme? — Metallia on kyllä helppo valmistaa.

— Mutta hyvä herra, minä en lainkaan käsitä. Millätavoin tämä metalli voi tehdä maamme niin voimakkaaksi? kysyi kauppias M.

Silloin valtasi Orrin lapsellinen ja poikamainen halu, joka osotti, että hän vielä oli nuori. Teennäisen tyynesti hän kysäisi.

— Onko teillä revolveria mukanaan?

— On kyllä. Hyvä Steyer-pistooli onkin, vaikka sitä on hankala pitää.

— Saanko lainata?

— Tehkää hyvin.

Orri painoi varmuuslukon auki, käänsi piipun rintaansa kohti ja laukaisi. Läsnäolijat säikähtivät hirveästi, huone täyttyi savulla, joka paksuna pilvenä keinui ilmassa. Hymyillen laski Orri revolverin pöydälle ja kysyi levollisesti.

— Pelästyittekö?

Sitten hän kumartui ja otti lattialta luodin, joka litistyneenä oli pudonnut hänen jalkoihinsa. Kun hän avasi liivinsä, näkyi niiden alla kapeista vanteista tehty, taipuisa ja ohut haarniska, joka kimalteli samanvärisenä kuin metallin palanen pöydällä.

— Ymmärrätekö nyt? kysyi hän voitokkaasti hymyillen.

— Kuinka ajattelematon te olette, nuori mies. Tästähän voi koitua mitä ikävyyksiä tahansa tällaisena aikana, sanoi valtioneuvos Runko huolestuneena, kiiruhtaen ovelle.

Jo kuuluikin hälinää, levottomia, kiihkeitä askelia ja hätääntyneitä juoksua. Valtioneuvos astui ulos; käytävässä näkyi säikähtyneitä ihmisiä ja viinuri syöksyi paikalle pyyheliina käsivarrellaan.

— Ei se ollut mitään, huusi valtioneuvos nauruen käytävään. — Kauppias Miltä räjähti koirapommi, siinä kaikki. Hän on juuri palannut maalta ja tulee siellä suorittamiensa urotöiden takia erotettavaksi eläinsuojelusyhdistyksestä.

Käytävästä kuului naurua, mutta epäluuloinen viinuri astui sisään.

— Tuokaa meille illallista, jotakin pyytää tai metsoa. Ruudinkäry herättää metsästysintoa ja ruokahalua. — No niin, nyt on jo toinen ovella! Tiehenne siitä, tai heitän uuden koirapommin niskaanne, pauhasi hyvätuulinen tukkukauppias.

Toinen tarjoilija, joka tosiaan oli pistänyt nenänsä ovenrakoon, vetäytyi nopeasti pois ja rauha näytti palaavan. Orri seisoivat sivummalla, ohimosuonet painuneina ja kasvot tumman punaisina. Kun viinuri oli mennyt, sanoi hän häpeissään.

— Olin tosiaan hyvin poikamainen ja ajattelematon. Pyydän hartaasti anteeksi.

— Eihän tämä mitään, jos vain näin selviämme, vastasi valtioneuvos, joka lyhyessä ajassa oli mieltynyt nuorukaiseen.

Sinä iltana kuului Hotelli Fennian yksityishuoneesta kiihkeitä väittelyä ja kuiskailua myöhäiseen yöhön.

II.

Satimeen.

Kun Orri seuraavana iltana saattoi maisteria, joka hotellissa oli esiintynyt puhujana, kotiin, olivat he takertuneet niin vilkkaaseen keskusteluun, että ympäristö jäi heiltä kokonaan huomaamatta. Vasta kun nuorukainen jäi yksin; toisen mentyä sisään, hän ikäänkuin heräsi ja katsahti hätääntyneenä ympärilleen, mutta mitään ei näkynyt. Oli sangen valoisa kuutamo.

— Peijakkaan Storm, mutisi hän. — Varmasti se toimittaa itsensä kiikkiin laivoineen.

Jo varhaisemmin, edellisenä iltana, olivat jääkärit yhdessä pistäytyneet Katajanokalla, Stormia kun »pommarina» erikoisesti huvitti kaikki, mikä vähänkin koski sotalaivoja. Lienevätkö he sitten tehneet liian selviä eleitä, tai puhuneet liian äänekkäästi, joka tapauksessa saivat he »varjon» kintereilleen. Alituisesti kulki kaksi miestä heidän perässään, kunnes he olivat päättäneet erota ja Orri oli poikennut mainitun maisterin asuntoon, huo-

mauttanut tälle mahdollisesta viivästymisestään ja kiiruusti paennut pihan kautta. Pitkän aikaa oli hän kulkenut ajureilla, raitiovaunuilla, jopa automobiililläkin, tapaan, joka oli jäänyt hänen mieleensä salapoliisiromaaneista, luullut vihdoin päässeensä seuraajistaan ja saapunut Hotelli Fenniaan. —

Kun hän kääntyi Yrjönkadulta Robertinkadulle, huomasi hän etäämpänä kaksi miestä, jotka hitaasti astuskelivat eteenpäin. Aluksi ei nuorukainen heistä välittänyt, mutta sitten alkoi häntä arveluttaa ja hän tunsi sydänelässään kouristusta, joka niin selvästi ilmaisee vaaran läheisyyden. Hän hiljensi kulkuaan ja ajatteli kääntyä ympäri. Kun hän vilkaisi taakseen, hoippui siellä kaksi humalaista kaulatusten. Silloin veri pakeni nuorukaisen poskilta.

Ei ollut muuta mahdollisuutta kuin ripeästi astua eteenpäin. Ei edes missään näkynyt ajuria, johon olisi voinut turvata. Edellä-kävijät kääntyivät onneksi Annankatua alaspäin Bulevardille, jossa he viheltelivät ajuria. Orri kiiruhti. Ihmeteltävällä sitkeydellä humalaiset hoippuivat hänen jäljessään.

Jo kuului kavioiden kopsetta, vihdoinkin. Orri tunsi helpotusta ja odotti jännittyneenä. Ajuri sieltä kyllä tulikin, mutta kuomu oli nostettu ylös ja sen varjossa oli nuorukainen erottavinaan kaksi miestä.

Tarkka-ampujankadun päässä näkyi myöskin kaksi olentoa... Kaikilla näillä yöhiipijöillä oli jotakin yhteistä, jokin erikoisleima, joka yhä enemmän arvelutti nuorukaista... Hän kiiruhti pika-

marssissa... Humalaiset taampana olivat ruvenneet lallattamaan.

Fredrikin kadun kulmassa sijaitseva kahvila oli vielä auki.

— Nyt ei muuta kuin sisään ja puhua tarjoilijattarelle. Ehkä hän voi neuvoa pakotien, päätteli Orri itsekseen, astuen reippaasti ovesta. Hän tilasi teetä ja ryhtyi tarinoimaan tytön kanssa, koetellakseen tämän luonnetta. Hän ei ollut kuitenkaan päässyt kuin alkuun, kun ovesta tuli kaksi miestä, jotka suoraa päätä riensivät hänen luokseen.

— Suokaa anteeksi, sanoi toinen. — Varmaankin tämä on erehdys, mutta kyllä herran täytyy seurata meitä kamariin.

— Miksi niin? Orri kysyi.

— Olemme saaneet määräyksen.

— Kenen suhteen?

— Juuri teidän suhteenne.

— Kuka minun siis pitäisi olla?

— Ei kyselyitä, herra. Olkaa hyvä ja seuratkaa. Kamarissa kyllä asianne selvitetään.

Nuorukaisen käsi puristi revolveria, mutta hän malttoi kuitenkin mielensä.

— Ei täällä, ajatteli hän. Ei täällä, kahvilassa. Sitten nousi hän päättäväisesti ja sanoi.

— Minä seuraan teitä, koska niin on. Ei tämä muuten kuitenkaan taida selvitä.

Miehet astuivat edellä. Tuskin oli Orri päässyt ovesta ulos, ennenkuin voimakkaat kädet tarttuivat hänen kumpaankin käsivarteensa. Kaksi miestä oli

seisonut oven luona vahdissa ja toiset kaksi istuivat ajurissa. Vaistomaisesti nuorukainen riuhtaisi. Se oli kumminkin turhaa ja hän ymmärsi olevansa satimessa.

*   *   *

Tutkija-santarmin vaaniva katse terävöityi ja nähtävästi tahallaan hän piti pitkän paussin.

— Te valehtelette, sanoi hän vihdoin hillitysti.

Nuorukainen ei vastannut, mutta hänen ruskeiden silmiensä katse oli niin väistymätön ja kylmä, että santarmi joutui hetkeksi ymmälle.

— Te olette ollut maasta poissa. Minulla on niin varmoja todisteita siitä, että teidän on turhaa yrittääkään sitä kieltää. On parempi, että tunnustatte suoraan ja annatte selityksen puuhistanne. Saattaahan olla, että olette liikkunut siellä viattomissa asioissa.

— En voi tunnustaa sellaista, jota en ole tehnyt.

— Te valehtelette, kuului toistamiseen.

Orrin silmät säihkyivät.

— Suuri ja voimakas Venäjän valtakunta on asettanut vartiensa Suomen rajalle. Näitä vartioita ei yksikään ihminen voi sivuuttaa, ellei hänellä ole virallisesti vahvistettu ja monen viraston tarkastama, valokuvalla ja luotettavaisuustodistuksella varustettu passi. Sellaista passia ei minulla ole, eikä sitä koskaan ole minulle annettu, se käy ilmi asianomaisten virastojen kirjoista. On siis mahdotonta, että olen

ollut Suomen rajojen ulkopuolella. Sellainen epäily on loukkaavaa Venäjän valtakunnalle ja alentavaa Venäjän suurenmoiselle vartiojärjestelmälle, ja minä totean, että herra luutnantti tekee itsensä syy-pääksi tähän loukkaukseen.

Santarmin poskilihakset kiristyivät ja väri vaaleni hänen kasvoillaan. Pienistä silmistä sinkoili kuin tulikipunoita.

— Voitteko sitten näyttää toteen, missä olette tänä aikana oleskellut Suomessa?

— Voin.

— Olkaa hyvä.

— Lompakossani, joka minulta on otettu pois, on todistus 12 kuukauden oikeutuksesta oleskella luvallisilla seuduilla Suomessa, annettu viime keväänä.

— Entä sitä ennen?

— Minulla oli aivan samanlainen todistus. Sen voitte saada selville kotipaikkani nimismiehen kansliasta.

— Hyvä, hyvä. Oikein hyvä. Ja tahtoisitteko nyt ystävällisesti selittää, millä luvallisilla seuduilla te olette liikkunut tänä aikana?

— Kevääseen asti Helsingissä.

— Missä täällä?

— Teknillisessä Korkeakoulussa.

— Anteksi, mutta nimeänne ei näy kataloogissa.

— Ei näykään. Kun toimitin yksinomaan laboratorio-tutkimuksia, en suotta ruvennut maksamaan lukukausimaksua, enkä lainkaan ilmoittautunut.

— Hyvä, hyvä. Ja missä olette senjälkeen oleskellut?

— Missä milloinkin. En katso olevani velvollinen vastaamaan siihen.

— Pyydän, vastatkaa.

— Viranomaisille on tullut keisarillinen määräys, joka kieltää yhdenkään ihmisen oleskelemasta millään paikkakunnalla Suomen rajojen sisällä, hänellä olematta siihen oikeutettua todistusta. Kullakin asianomaisella virkamiehellä täytyy siis olla luettelo aluepiirinsä henkilöistä. Olen jo sanonut, että en ole ollut ulkomailla. Viranomaisten asia on ilmoittaa, missä olen ollut Suomessa, minua ette kuitenkaan usko, vaikka sen sanoisinkin.

— Minulla on oikeus vaatia ilmoitus myöskin omasta suustanne. Tiedättekö sitä?

— Tiedän. Mutta minun ei tarvitse näyttää ilmoituksiani toteen, kuten vaatimuksenne alkujaan kuului. Niiden todenperäisyyden tutkiminen on teidän asianne.

Santarmi löi nyrkkiään pöytään, että jysähti.

— Täällä ei sovi röyhkeys, ärjäsi hän.

Nuorukainen ei hätkähtänyt vähääkään. Hän ei vastannut.

— Missä olette ollut? uudisti santarmi terävästi.

— Kotiseudullani.

— Te valehtelette.

— Tehkää sitten hyvin ja nostakaa syyte sitä viranomaista kohtaan, jonka alueella olen oleskellut. Määräysten mukaan on minun täytynyt näyttää

hänelle oikeutustodisteeni. Ellen ole sitä tehnyt, on hänen velvollisuutensa ollut vangita minut. Ellei kumpaakaan ole tapahtunut, on syy hänen, eikä minun.

Hammasta purren santarmi tuijotti nuorukaisen rohkeisiin kasvoihin. Syntyi pitkä äänettömyys. Sitten tutkija kutsui käskyläistään ja kuiskasi tälle jotakin. Viimemainittu poistui; sitten vallitsi kolkossa huoneessa syvä hiljaisuus.

Ovi aukeni ja vanki työnnettiin sisään. Orri hätähti: siinä oli Storm, hänen toverinsa.

— Storm, tunnetteko tätä herraa?

Jääkäri katsoi pitkään toveriinsa, niin kuohukissaan, että se väkisinkin kuvastui hänen kasvoiltaan.

— En.

— Entä te, Orri?

— En tunne.

— Kumpikaan ei tietysti ole koskaan nähnyt toistaan?

— Ei, kuului kuin yhdestä suusta.

Taas kutsui santarmi käskyläistään.

Hetken kuluttua tuli kaksi siviilipukuista miestä sisään. He pysähtyivät syvään kumartaen ovelle.

— Tunnetteko näitä nuorukaisia? kysyi santarmi vastatulleilta.

— Kyllä, herra luutnantti.

— Missä olette heidät nähneet?

— Viimeksi Katajanokalla tekemässä piirustuksia sotalaivoista.

— Koska?

— Illalla, kun jo oli pimeä.

— Hyvä on, saatte mennä.

Santarmi kääntyi jälleen vankien puoleen.

— No, mitä nyt sanotte?

— Miehet valehtelivat, vastasi Orri halveksivasti.

— He ovat etsiviä, valtion virkamiehiä, eivätkä valehtele.

— Vai niin. Mutta vaikka olen teknikko, en osaa tehdä piirustuksia pimeässä, enkä lifoin näe merelle, kuului ivallinen huomautus.

— Uskon heihin, mutta te valehtelette. Te olette väittäneet, että ette koskaan ole tavanneet toisianne. Entäs nyt?

— Jos pääsen kahdeksi tunniksi vapauteen, lupaan tuoda kymmenen miestä, jotka todistavat minun olleen missä paikassa tahansa. Henki ja järjestys on tällä haavaa maassamme sellainen, huomautti Orri uhmaillen.

Santarmin käsi puristui nyrkkiin ja raivo kuvastui hänen kasvoiltaan. Mutta hän hillitsi itsensä.

— Teidät lähetetään nyt sellaiseen paikkaan, jossa vastaatte asiallisemmin, sanoi hän äänellä, jonka sävy oli hyväilevä kuin kissan kehräys.

— Sen tiesin jo edeltäpäin, vastasi Orri kiihtyneenä.

Santarmi suuttui silmittömästi.

— Ulos! Konnat ja kavaltajat! hän ärjäisi.

III.

Shpalernaja.

Vihdoinkin pysähtyivät rämisevät vanginvaunut ja ovi aukeni.

Uteliaana silmäili Orri ympärilleen. Vartia seisoi portaitten yläpäässä ja avasi oven; saavuttiin eräänlaiseen vastaanottohuoneeseen, jossa upseerin puvussa oleva mies teki erinäisiä merkintöjä kirjoihin, sekä takavarikoi jälleen kellon ja lompakon, jotka nuorukainen oli saanut mukaansa Katajanokan vankilasta selviydyttyään.

Sitten viittasi vartia hänet mukaansa ja niin alkoi pitkä vaellus läpi raudoitettujen ovien ja kolkkojen, kumisevien käytävien, joissa ilma oli ummehtunutta ja kellarinomaista. Tultiin käänös-kohtaan ja nyt avartui eteen huimaavan korkea käytävä, ikäänkuin olisi itse vankilarakennuksen ympäri tehty suunnaton kehys. Kaameita, mustia, raudoitettuja ovia jatkui kerros kerrokselta ja niiden edessä kulki kapeita, rautakaiteisia siltoja, yksi kunkin kerroksen kohdalla. Kapeat portaat johtivat

kerroksesta kerrokseen, ja nuorukainen alkoi tuntea väsymystä jatkaessaan tätä synkkää kulkua. Vihdoin vartia pysähtyi ja avasi oven. Sen päälle oli merkitty numero 147.

Kapea, runsaan sylen levyinen koppi, seinään lukittu rautavuode, joka ainoastaan yöksi laskettiin alas, rautalevystä pöytä ja istuin, hylly alkeellisine metalli-astioineen, vesirana ja W. C., siinä uusi asunto kalustoineen. Peräseinän ylä-osasta pyrki syksyn harmaa valo vaivaloisesti sisälle läpi pienen, moniruutuisen ikkunan, joka oli niin syvällä paksussa seinässä kuin kuolevan vanhuksen silmä ja ulkopuolelta rautaristikon suojaama. Heti ensi silmäyksellä saattoi havaita, että täältä oli turha yrittääkään karakuun.

Vartian viittoilusta ja yhtämittäisistä kehoituksesta ymmärsi Orri riisuutua ja vasta tarkoin tutkittuaan jokaisen vaatekappaleen erikseen sekä otettuaan pois kaiken sellaisen pikkutavaran, jota vankilan säännöt kielsivät suojattinsa käyttämästä, vartia painoi oven lukkoon ja jätti nuorukaisen yksikseen.

Tuli ilta. Vuode laskettiin alas ja vaistomaisesti alkoi nuorukainen riisuutua. Hän oli ikäänkuin turtunut ja tylsä mielentila oli hänet vallannut. Vaikka tahmainen huopapeite oli pahasti kulunut ja likaantunut, kääriytyi hän sen sisään vilusta väristen, tuskin tietäen missä oli. Kuului keveä rapsahdus ja hetken aikaa viipyi vaaniva silmä oven tirkistysaukossa. Sitten sammui valo ja kostea, synkkä pimeys verhosi vankilan äänettömät kauhut.

Sähein silmin tuijotti Orri pimeyteen, tuon tuostakin levottomasti käännähtäen kapealla vuoteellaan. Unesta ei puhettakaan; kiihtyneinä synnyttivät aivot monenmoisia ajatuksia ja mielikuvitus loihti esiin kaameita näkyjä. Kuinkahan moni suomalainen valvoi tälläkin hetkellä tämän tutkintovankilan muurien sisällä, tarkalleen samanlaisessa paikassa, odottaen hirttotuomiotaan, tai kuumeisena punoen karkaamissuunnitelmia? Kuinkahan moni tänne jo oli nääntynyt, ja kuinka moni oli vielä nääntyvä, ennenkuin . . . ennenkuin se hetki oli koittava, jona sortajan päivät olivat luetut?

Voimattomana raivossaan ajatteli Orri omaa asemaansa. Sehän oli aivan yhdenmukainen insinööri Warénin kohtalon kanssa. Minkätähden hän ei ollut ottanut opiksi edeltäjänsä onnettomuutta ja menetellyt varovammin? Taaskin oli tuo ihmeellinen keksintö yhden ainoan miehen salaisuutena — vangin, jolla tuskin oli riittävästi ilmaa hengittää. Miksi ei hän ollut heti ryhtynyt toimenpiteisiin, jotka olisivat taanneet, ettei isänmaa missään tapauksessa enää tulisi menettämään tätä tärkeätä tieteellistä havaintoa, joka kenties saattaisi kokonaan muuttaa historian kulkua? Mutta insinööri Warénin elämäntyön näytti kohtalo mielummin kätkevän synkkien komeroiden suojaan ja säilyttävän ylivoimaisen taakan niiden kannettavaksi, jotka jollakin tavoin olivat päässeet salaisuuden perille.

W. C:n reunalla seisten tirkisteli Orri ulos kapeasta venttiilin rakosesta. Syvällä alhaalla avartui toivoton, joka puolelta muurien ympäröimä pihamaa, jonka keskellä näkyi ympyränmuotoinen, aidattu kävelypaikka. Sen lankuilla toisistaan erotetuissa karsinoissa käveli vankeja edestakaisin ahnaasti kiskoen ulkoilmaa keuhkoihinsa, vaikka se ei suinkaan ollut erittäin raitista. Siunatkoon! Tuttuja kasvoja! Täällähän oli paljon jääkäreitä. Tuossa marssi H. ja tuolla Storm. Ja tuolla vilahteli yhden vihreä puku, mutta ei voinut erottaa, kuka vanki oli. Vihreämekko-parka, hän oli ainakin hirteen tuomittu, sillä hänet oli saatu satimeen sotarintamalla, muutenhan ei tuon puvun olemassa-olo ollut selitettävissä. Nyt näkyivät kasvot . . . Orri hätkähti. Se oli Tuominen, petturi.

Mutta minkätähden ei häntä tultu noutamaan kävelylle? Tuskastuneena hyppäsi hän lattialle ja alkoi kiihkeästi marssia edestakaisin . . . Koska Tuominen oli täällä, niin varmaankin tiesivät viranomaiset hyvin paljon »Saksan miehistä» . . .

Vartia kopeloi ovea auki ja sanoi.

— Sudja.

Aluksi ei Orri ymmärtänyt sanan merkitystä, mutta hän seurasi kuitenkin vartiaa ja ennen pitkää hän muistikin, että outo äännähdys tarkoitti tuomaria. Käytävässä jätti vartia nuorukaisen kansliaosaston lähetin kuljetettavaksi; tämä vei hänet ummehtuneiden käytävien kautta samaan vastaanottohuoneeseen, jossa hänen lompakkonsa oli otettu tal-

teen, asettaen hänet käytävän päähän, rautaisella portilla eristettyyn komeroon. Sitten kuljettaja jälleen vaihtui, muuttuen hampaisiin saakka asetetuksi sotilaaksi, joka sokkeloisia, monihaaraisia käytäviä pitkin saattoi vangin oikeuspalatsin avaraan eteishuoneeseen ja vihdoin ovelle, jonka osotekilpeen oli suurin kirjaimin painettu:

Mashkevitch.

V a l t i o n e u v o s.

Kun ovi avautui, kiintyi Orrin huomio heti tummaveriseen, intelligentin näköiseen herraan, joka oli puettu pitkään takkiin ja joka istui vihreäverkaisen pöytänsä takana, valppaana ja tutkivan näköisenä, kuten tuomari ainakin. Hänen musta, ylöspäinkammattu tukkansa jätti korkean otsan näkyviin ja sen alla vaanivat kylmät, terävät, älykkäät silmät, jotka antoivat tarmokkaille, vaikka kalpeille kasvoille mefistomaisen leiman. Musta pujoparta teki hänen teräväpiirteiset kasvonsa pitemmiksi ja levottomat liikkeet paljastivat hänen hermostonsa hillityn ärtyisyyden. Orria tämä herra miltei miellytti, ja kummastuneena hän kyseli itseltään, oliko hän nyt tosiaankin pirullisuudestaan kuuluisan Pietarin piiri-oikeuden tutkintotuomarin edessä. — Sivummalla istui tanakka, kaljupäinen upseeri, joka toimitti tulkin virkaa.

Hillityllä, miltei lempeällä liikkeellä tuomari viittasi vangin istumaan. Samalla hiljaisella tavalla

toimitti hän nimiä ja muita olosuhteita koskevan, mutta perusteellisen alkukuulustelun. Sitten syntyi äänettömyys, jonka kestäessä vaaniva katse ikäänkuin imeytyi nuorukaisen väistymättömiin, ruskeihin silmiin.

— Milloin te lähditte Lockstedtin leirille? kuului äkkiarvaamaton kysymys.

— Elokuussa v. 1915. Päivää en muista, vastasi nuorukainen selvästi ja tulkki toisti hänen sanansa.

Tutkintotuomarin kulmakarvat kohosivat hie-
man. Syntyi taaskin hiljaisuus.

— Tunnustatte siis elokuusta v. 1915 kuuluneenne saksalaiseen sotaväkeen?

— Sitä en ole sanonut.

— Milloin saavuitte Lockstedtiin?

— Elokuun 28 päivänä 1915.

— Mitä siis merkitsee äskeinen kieltonne? Sel-
littäkää.

— Minulle sanottiin, että Ruotsissa, Malmön kaupungissa oli tavattoman hyväpalkkaista työtä tarjolla nuorille teknikoille. Vaikeus oli vain päästä rajan yli, sillä passeja ei tähän aikaan juuri annettu. Kun eräällä moottorimatalla Vaasan saaristossa kerran jouduimme niin pitkälle, että raja oli jo sivuutettu, pyysin kuljettajaa laskemaan minut maihin Holmön saarelle, jonka tämä tekikin.

— Mikä oli kuljettajan nimi?

— Kun hänen nimensä ei ollenkaan muuta asiaa, en sitä ilmoita. Te vain suotta laahaisitte hänet tänne virumaan.

Tutkintotuomarin kylmät silmät terävöityivät.

— Jatkakaa.

— Matkustin siis Malmön kaupunkiin, mutta täällä minulle ilmoitettiin asianomaisessa paikassa . . .

— Joka oli mikä?

— Eräs kahvila, jonka nimen olen unohtanut.

— Jatkakaa.

— Minulle ilmoitettiin, että suomalaiset ovat siirtyneet Saksaan. Senlisäksi tarjottiin minulle matkaraha ja ilmoitettiin heidän osotteensa. Passin saatuani matkustin siis Saksaan, sillä rahanikin alkoivat loppua. Täällä minun piti alistua saksalaisten sotalakien alaiseksi, mutta kun en sitä halunnut, siirrettiin minut Barnefeldtin vankileiriin, josta vihdoin pääsin karkuun ja palasin kotimaahani.

— Koska?

— Viime elokuussa.

— Miten pääsitte karkuun?

— Pääsin ensin leiri-alueelta metsään, sitten rajan yli Tanskaan. Senjälkeen oli helppo kulkea, kun vain raha riitti.

— Paljonko suomalaisia oli Saksassa?

— Hääri niitä siinä ympärilläni parisenkymmentä. En tiedä sitten, lieneekö muualla ollut enemmän.

Syntyi hiljaisuus. Sitten tutkintotuomarin kalvakat huulet vetäytyivät ivalliseen hymyyn.

— Olipa se tarina, hän huomautti.

Jääkäri Orri ei vastannut.

Sitten otti Mashkevitsh erään kuvan esille.

— Tunnetteko tätä?

— Tunnen, sillä Helsingissä minulta jo kysyttiin tätä miestä.

— Entä sitä ennen?

— En.

Tutkintotuomari otti silloin toisen kuvan. Se esitti Orria istumassa Stormin kanssa eräässä Uumajan kahvilassa.

— Entäs nyt?

— Tämä ei muuta asiaa. Tuollaisia kuvia voidaan tehdä kuinka paljon tahansa.

Tutkintotuomari hymyili miltei lempeästi.

— Nuori mies. Sellaisia kertomuksia kuin äsken latelite, ei täällä pidä yrittää. Parempi sitten jyrkästi kieltää, kuten jääkäritoverinne tekevät.

— Miksi niin? En tahdo valehdella. Sitäpaitsi, tuossahan on kuva, jonka otatin itsestäni Berlinissä. Jos olisin valehdellut, olisin kuitenkin joutunut kiinni.

Orra veti pöydällä-olevan asiakirjan välistä valokuvan, joka esitti häntä siviilipuvussa ja joka äsken oli puolittain näkynyt.

Tutkintotuomarin luisevat kasvot kalpenivat rai-vosta ja vaivoin hän hillitsi itsensä. Hän kiskoi hermostuneita savuja paperossistaan, joka varmaankin oli jo viides tämän lyhyen kuulustelun aikana. Vihdoin kähisi hän heikolla äänellä, tuijottaen kuin käärme nuorukaisen väistymättömiin silmiin.

— Kertokaa minulle totuus!

— Tarkoittaako herra tutkintotuomari, että uudistan kertomukseni?

Syntyi pitkä äänettömyys. Vain kaksi katsetta
sähkyi ristiin kuin säilän terät.

— Saatte mennä, sanoi tuomari vihdoin.

IV.

Haarniska.

Oli kulunut noin kolme viikkoa.

Orri oli läpikäynyt kaikki ne kurjuuden eri asteet, jotka Shpalernajan vanki sai kokea, ennenkuin hän oppi käyttämään hyväkseen niitä mukavuuksia, joita talossa luvallisesti tai luvattomasti oli tarjolla. Hän oli nähnyt nälkää, kärsinyt tupakan puutetta, taistellut russakoiden kanssa, jotka tuontuostakin tekivät valtavia hyökkäysretkiä hänen koppiinsa, ja kun lämpöjohto oli alituisessa epäkunnossa, oli hän monesti herätessään niin sairas ja epätoivoinen, että täydellinen synkkyys oli saada hänet valtoihinsa. Parransänki oli kasvanut ja tehnyt hänen laihtuneet kasvonsa villin näköisiksi ja hänen tavattoman kärkeä tukkansa törrotti pystyssä kuin harjasmätäs.

Silloin, eräänä päivänä, tultiin häntä jälleen noustamaan tutkintotuomarin eteen, joka tuntui ensimmäisen kuulustelunsa jälkeen kokonaan hänet unohtaneen.

Kun hän oli istunut ja vartiosotamiehet, jotka paljastetuin miekoin olivat saattaneet hänet tutkinto-

tuomarin huoneeseen, olivat vetäytyneet ovelle, otti valtioneuvos Mashkevitsh eräästä laatikosta kiiltävän, violettiin vivahtavan haarniskan, jonka Orri heti tunsi omakseen ja hätkähti. Vai niin. Nyt tuli siis esille se kysymys. Monesti hän olikin yksinäisyydessään aprikoinut, kuinka tuo suojapaita, joka pelkästä lapsellisesta päänäpistosta oli ollut hänen päällään vangiksijoutumisen onnettomalla hetkellä, kokonaan oli välttänyt santarmien nuuskimiset. Nyt luuli hän asian ymmärtävänsä: oli tehty tutkimuksia, oli hankittu kaikki mahdolliset tiedot, ennenkuin ryhdyttiin häntä kuulustelemaan. Samalla synkkä aavistus täytti hänet kuvaamattomalla kauhulla. Nyt odotti häntä insinööri Warénin järkyttävä kohdalo, ruoskimiset, kidutukset, Herra ties mitkä konnantyöt. Nyt oli hän ainiaaksi menettänyt vapautensa.

Tutkintotuomari suuntasi häneen kylmät silmänsä.

— Voitteko sanoa, mitä tämä on? hän kysyi.

— Se on rintasuojus, vastasi nuorukainen niin tyynesti kuin saattoi.

Herra Mashkevitsh oli tällä kertaa ihmeen levollinen. Rauhallisesti vetäisi hän pitkän sauhun paperossistaan ja selitti hätäilemättä.

— Te vastasitte kysymykseen, mikä tämä on. Sitä en kuitenkaan teille tehnyt. Haluan tietää, mitä ainetta tämä on. Voitteko sanoa?

— Se on keveintä metallia, mitä koskaan olen tavannut ja hyvin lujaa.

— Niin on. Tiedättekö metallin nimen?

— En. Sitä en tiedä.

— Onko haarniska teidän?

— On.

— Mistä olette sen saanut?

— Minä ostin sen eräältä sepältä.

— Mikä oli hänen nimensä?

— Sitä en tiedä.

— Kuinka tiesitte häneltä kysyä tällaista kappaletta?

— Hän itse tarjosi sitä.

— Tarkoitatteko, että mies, jonka nimeä ette edes tiedä, on päättä pahkaa tullut tarjoamaan teille tällaista haarniskaa, joka lienee ainoa laatuaan koko maailmassa? Sitä en voi uskoa.

Orri joutui ymmälle, mutta hetkeksikään ei hän kääntänyt käskevää katsettaan tutkintotuomarin pistävistä silmistä.

— Hän kaupitteli revolvereja ja ostaessani tuli puheeksi . . .

— Vai niin, — keskeytti herra Mashkevitsh, te siis ostitte revolvereja. Mitä tarkoitusta varten.

— Täytyihän toki olla joku ase kulkiessaan sellaisena aikana.

— Olkaa hyvä ja jatkakaa.

— Kauppaa tehdessämme tuli puheeksi, tokko hänen Browningpistoolinsa pystyivät lävistämään hyviä nahkaturkkeja . . .

— Pohjoisestako vaara uhkasi turkeissaan? huomautti tutkintotuomari terävästi. — Mutta jatkakaa.

— Hän vastasi hyvin omituisella äänenpainolla, että se riippui siitä, mitä ihmisellä oli päällään. Niin jatkui keskustelumme, kunnes hän näytti haarniskaa.

— Ettekö kysynyt, mitä ainetta se oli?

— Kysyin, mutta hän ei sitä ilmaissut.

Syntyi pitkä äänettömyys. Tutkintotuomarin huulilla väikkyi ivallinen, tuskin huomattava hymy. Vihdoin kysyi hän hyvin ystävällisesti.

— Mitenkä onkaan? Ettekö ole hyvin musikaalinen?

— Soitan kohtalaisesti pianoa.

— Niin ja harppua, eikö totta?

Nuorukainen hätkähti silminnähtävästi. Ensi kertaa hänen ruskeat silmänsä, joiden lämmin hehku vankilan kärsimyksissä oli saanut kuumeisen ja pistävemmän leiman, pari kertaa rävähtivät. Näinkö selvillä tämä pirullinen mies oli kaikesta? Tavallista epävarmemmin hän vastasi.

— Ei, mutta kanteletta kyllä.

— Vai niin. Sehän olikin tosiaan soittoniekka Orell, joka Luolakosken kartanossa esitti niin omituisia harppukappaleita.

Mashkevitshin silmät tuijottivat nuorukaista niin murhaavan terävinä, että tämä pelkäsi niiden näkevän sen vihlovan tuskan, joka vaivoin kätkeytyi levollisen ulkomuodon alle. Jännittynein mielin Orri odotti jatkoa.

Hiljaisuutta kesti jälleen pitkät hetket.

— Mitä te oikeastaan tiedätte insinööri Warénista? kuului äkkinäinen, kärkevä kysymys.

— Insinööri Warénista?

— Niin.

— En tunne häntä.

Hermostuneesti olkapäitään kohauttaen tutkintotuomari tempasi taskustaan savukekotelonsa ja sytytti paperossin öljy-iskijällään. Sitten hän maltoi mielensä ja jatkoi levollisemmin.

— Nuori mies. Tässä on nyt vakavia kysymyksiä esillä ja minä pyydän, älkää olko mahdoton. Teidän alituinen kieroilemisenne on aivan turhaa, se teidän pitäisi käsittää. Te luulette, ettei minulla ole asiat selvillä, mutta siinä te erehdytte. Minä voin vahvistaa muistianne ja poistaa epäilyenne, ellette luota sanoihini. Kuunnelkaa siis tarkoin. — Syksyllä, oleskellessanne Luolakosken kartanossa soittoniekkä Orellin nimellä, teidän onnistui saada selville tohtori Koski — alias Warén-vainajan salaisuus, koskeva metallisen vedyn valmistustapaa. Tämän tieteellisen keksinnön selitykset te olette vienyt mukanne ja kätkenyt. Minä tiedän, että te olette tullut Suomeen Saksan sotilaspiirien lähettämänä vakoojana. Siitä huolimatta olen valmis antamaan teille täydellisen vapauden, jos ilmoitatte tuon salaisuuden. Haluatteko?

— Mikä on takeena siitä, että teette, mitä lupaatte?

— Eikö sanani riitä, kunniasanani?

— Anteeksi, herra valtioneuvos. Olette venäläinen.

Väri vaihtui tutkintotuomarin kasvoilla ja hän

kohoutui nopeasti hiukan ylös, ikäänkuin olisi tahtonut syöksyä nuorukaisen kimppuun. Mutta ihmeellisellä voimalla hän hillitsi itsensä.

— Haluatteko, että hankin teille keisarillisen armahduskirjan?

Orri pinnisti aivojaan keksiäkseen nopeasti kunollisen ratkaisun. Tahallaan hän pitkitti äänettömyyttä.

— En luota siihenkään. Minut voitaisiin vangita jonkun tekosyy'n perusteella uudestaan ja viedä Siperiaan nääntymään, kuten niin monelle suomalaiselle on tehty. Ilmaisen salaisuuden vain seuraavilla ehdoilla: Minut viedään Ruotsiin ja jätetään Ruotsin viranomaisten haltuun vangittuna; sieltä sähkötän Suomen viranomaisille, joiden rinnalla toimikoon venäläisiä, minne keksinnön selitys on kätkeyty, ja heti, kun kätkö on löytynyt, antavat suomalaiset viranomaiset siitä Ruotsiin tiedon ja minut päästetään vapauteen, tarpeellisilla todistuksilla ja passeilla varustettuna. — Täällä en muuten voisikaan varsinaista salaisuutta ilmoittaa, sillä minä en tunne sitä, tiedän vain selityksen piilopaikan.

— Te vaaditte aivan mahdottomia. Ymmärrätte kyllä itsekin, ettei tuommoista suunnitelmaa voi toteuttaa. Kun teillä on keisarillinen vapautuskirja taskussanne ja tarvittavat viranomaisten todistukset, niin ei teidän vapauttanne voi kukaan häiritä, tottakaisen käsitätte, selitti Mashkevitsh hyvin ystävällisesti.

Hetken taistelivat nuorukaisessa kiihkeä vapau-

den kaipuu ja isänmaan rakkaus. Sitten muisti hän insinööri Warénin uljasta elämäntarinaa ja tunsii saavansa uutta voimaa.

— Siihen en voi suostua, vastasi hän päättävästi.

Tutkintotuomari kohautti olkapäitään ja ponnisti kaikkensa hillitäkseen itseään. Paperossi hehkui kuin kekäle hänen hampaissaan ja heikko puna oli kohonnut hänen kalvakoille poskipäilleen. Syntyi äänettömyys.

Silloin välähti nuorukaisen aivoihin nopea ajatus. Se oli niin yllättävä, että hänen kasvonsa kirkastuivat tuokioksi, ja hän sai pinnistää voimiaan pysyttääkseen äänensä rauhallisena.

— Tämä on muuten seikka — alotti hän — josta jo aikaisemmin olen ajatellut kertoa herra tutkintotuomarille. Minulla on kaikki valtit käsissäni tällä kertaa, siksi olen niin vaatelias. Asianlaita on nimitäin siten, että olen todellakin jääkäri ja ellen kuu-kauden ja kymmenen päivän kuluttua, vapaana ja kenenkään saattamatta ole Helsingissä, määrättyllä paikalla, niin salaisuus joutuu saksalaisten tietoon.

Tutkintotuomari hätkähti ja keihästi katseensa nuorukaiseen. Kauan aikaa istui hän kalpeana ja aivan liikkumatta. Sitten, vähitellen, hänen olentoonsa tuli jotakin rauhallista, pehmeää, ikäänkuin kehräävää. Silmät siristyivät, huulet hymyilivät hiukan. Vihdoin pukeksi hän sihisevään, pirulliseen nauruun . . .

Orri kuljetettiin pois masentuneena ja ihmeissään.

Valtioneuvos Mashkevitsh oli taaskin osoittanut, mikä etevä tutkintotuomari ja nerokas psykologi hän tosiaankin oli.

V.

Vankikoppi 68.

Heti tutkinnon päätyttyä aukeni Orrin vankikopin ovi uudelleen ja vartia molotti jotakin venäjäksi. Vasta monien viittoilujen jälkeen nuorukainen ymmärsi, että hänen tuli koota vähäiset kampeensa ja lähteä mukaan. Hetkeksi läikähti valoisa toive hänen mielessään ja hänen sydämensä pamppaili kiihkeästi. Mutta heti käytävään päästyä se sammui. Hänet annettiin kahden pitkäpartaisen, harmaaviittaisen vartian haltuun, jotka revolverit kädessä lähtivät kuljettamaan häntä eteenpäin. Monien sokkeloisten holvien kautta saavuttiin vihdoin toiseen vankila-osastoon, joka kahosi mustine ovineen vielä kaameampana kuin äskeinen. Joka toisella ovella seisoi synkkä, äänetön vartia ja kaikkialla vallitsi kuolon hiljaisuus. Nuorukaisesta näytti paikka tultulta ja sitten hän muistikin, että tutkintotuomarin luokse mentäessä oli sivuutettu tämä kolkko elävien hauta.

Hänet työnnettiin koppiin n:o 68. Se tuntui vieläkin ahtaammalta kuin edellinen, ikkuna näytti olevan syvemmällä muurissa ja korkeammalla, ja W. C. oli toisenlainen; sen avulla ei mitenkään voinut »telefonoida», puhua naapurin kanssa, kuten suomalaiset onnettomuustoverit olivat vanhassa osastossa tehneet. Seinät tuntuivat olevan niin ahdistavan paksut, että tuskin oli toivoa naputuksen kuulumisesta, ja koko se rattoisa keskustelu, jonka salaperäisiin naputusmerkkeihin Orrikin oli jo ehtinyt tutustua, oli täällä suurin piirtein mahdotonta.

Ahdistunein mielin nuorukainen painautui sille kapealle rautalevyille, joka täällä teki istuimen virkaa. Mitä oli nyt seuraava? Päivittäisiä ruoskimisia, kidutuksia, julmuuksia? Sillä sen hän käsitti, että hänet nyt oli teljetty kaikkein vaarallisinten valtiollisten rikoksentekijäin osastoon, jossa sekin vähäinen yhteys ulkomaailman kanssa, joka vanhassa osastossa oli sallittua, tyyten katkaistiin. Samalla hän raivosi ja sadatteli itseään, muistaessaan tutkintotuomarin voitonriemuista lähtöaurua. Miksi ollakaan niin mieletön ja mennä ansaan! Innostuksessaan oli hän vain tunnustanut kaksi seikkaa, ensinnäkin tietävänsä Warénin salaisuuden, toisekseen olevansa jääkäri. Nyt voitiin hänet tuomita minä päivänä tahansa. Todistajia ei enää tarvittu, sillä hän oli itse tunnustanut syyllisyytensä.

Mutta samalla lujittui hänessä varma päätös: keksikööt mitä helvetin kauhuja tahansa, kiusatkoot millä keinoilla hyvänsä, hänen huuliltaan eivät he

ikinä saa Warénin salaisuuden selitystä. Yhä uudesta-
taan ja uudestaan hänen mieleensä palautuivat ne
miltei profeetalliset sanat, jotka nerokas insinööri oli
kirjoittanut keksinnön perijälle ohjeeksi:

*»Aika on tuleva, jolloin minun työtäni tar-
vitaan. Pitää jaksaa sitä odottaa, mutta pitää
myöskin valppaana osata huomata, milloin
otollinen hetki on koittanut. Ja ennen kaikkea
on vältettävä, ettei rahtuakaan joudu vieraan
käsiin. Ainoastaan siten on kaikki onnistuva
ja tämä maa kasvava siihen suuruuteen, jonka
näen hengessäni ja joka täyttää minut kuohu-
valla ja samalla nöyrällä riemulla.»*

Kului viikko, kuukausi, kaksi kuukautta. Mitään
ei tapahtunut, kukaan ei käynyt nuorukaista häiritse-
mässä, hän sai olla niin rauhassa kuin kuollut hau-
dassaan, kukaan ei tuntunut häntä muistavan. Se
kalvava odotus, joka alituisesti kaiheri hänen rin-
nassaan, oli tyyten syönyt hänen voimansa ja pilan-
nut hänen hyvän hermostonsa. Tuntikaupalla saattoi
hän tuijottaa tylsänä eteensä, kokonaan tiedotto-
mana siitä, mitä ajatteli, tai mitä mielikuvia liikkui
hänen aivoissaan. Toisinaan hän taas raivosi kuin
mielipuoli, juoksi kopissaan ja takoi seiniin nyrkkinsä
tunnottomiksi, ja kerran hän purskahti kaameaan,
soinnuttomaan nauruun, jonka ääntä hän itse siinä
määrin säikähti, että vaistomaisesti pidättyi sen uu-
sinnasta.

»Ymmärrän, ymmärrän, ymmärrän!» kähisi hän itseksensä, kulkien ympäri kuin peto häkissään. »Mashkevitsh tahtoo minut näännyttää epätoivon partaalle välinpitämättömyydellään. Kavalasti hän kuluttaa voimiani, kohdataksean sitten heikompaa vastarintaa, kun katsoo ajan sopivaksi jälleen esittää minulle konnan koukkujaan tai lumoavia valheitaan. Mutta hän ei onnistu! Ennen näännyn kokonaan kuin enää lausun hänelle harkitsematonta sanaa.»

Monesti oli Orri koettanut vartialta vaatia pääsyä tuomarin puheille. Tämä ravisti äänettömänä päätään, tai toisinaan, paremmalla tuulella ollessaan, sanoi kertoneensa esimiehelleen vangin toivomuksista, mutta se ei ollut johtanut yhtään pitemmälle. «Mutta onhan minulla oikeus vaatia päätös asiassani», kiihkoili nuorukainen, jolle viha palautti venäläisiä sanojakin mieleen koko kouluaikaisen varaston. Vartia kohotti ykskaikkisesti olkapäitään ja painoi kopin oven tyynesti lukkoon. —

Eräänä päivänä kuuli Orri hiljaista naputusta sivuseinältä. Hän kimmahti pystyyn ja painoi korvansa kosteata muuria vastaan... Taaskin... aivan selvästi... Venäläinen systeemi tuntui olevan... Orri sieppasi hädissään juoma-astiansa ja naputti sillä vastaan. Pitkä, venäläinen lause. Voi kauhistus, eihän hän sitä ymmärtänyt...

— Po njemetski, pashaluista, (saksaksi, olkaa hyvä) Orri sähkötti, keskeytettyään useat kerrat naapurinsa.

— Aber gern (mielelläni), kuului vastaus.

Ja sitten alkoi yhtämittäinen naputus:

— Kuka hyvänsä lienettekin, jos joskus pääsette vapaaksi, sanokaa sisarelleni, ettei minua enää mikään voi pelastaa, mutta että Kronstadtin kaikki asiat . . .

Koputus keskeytyi yhtäkkiä. Vaistomaisesti Orri vilkaisi sivulleen. Tirkistysaukossa näkyi vaaniva, kylmä kalansilmä . . . Naapurikopin ovi kuului avautuvan ja sulkeutuvan . . . Sitten vallitsi syvä hiljaisuus.

Koskaan ei enää naputus jatkunut. Koppi N:o 69 oli saanut uuden asukkaan.

VI.

Maaliskuun vallankumous.

— Neljäs päivä, jona en pääse kävelemään, huu-dahti Orri itsekseen. — Taas uusia konnankoukkuja. Nyt kai tahdotaan kokonaan tärvellä terveyteni.

Hän nousi W. C:n reunalle ja tirkisteli ulos venttiilin mitättömästä rakosesta. Ilma oli ihana ja täynnä kevään lenseätä kuulakkuutta. Kuului säännöllinen tipahtelu, kun vesi putosi räystäältä. Vainoin saattoi nuorukainen nähdä kävely-aituukseen. Toisia siellä kyllä oli, ahnaasti vetäen keuhkoihinsa virkistävää raikkautta, häntä vaan ei päästetty.

Hän viipyi vaikeassa asennossaan kauan, surumielisenä kuin lintu häkissään ja outoja, kaipuunkyllästämiä haaveita tuli hänen mieleensä. Oli niin kirkas taivas ja keveitä hattaroita lipui iloisesti sinimeressä, jota ei saattanut nähdä kuin pienen, neliönmuotoisen osan . . . Sitten hänestä alkoi tuntua niin kummalliselta. Vahdit seisoivat hiljaa ja liikkumattomina ja heidän piirteissään kuvastui ikäänkuin jännitystä. Samoin kävelevät vangit näyttivät odot-

tavan, tai kuuntelevan jotakin . . . Vallitsi painostava äänettömyys.

Yhtäkkiä kuului mäjäys, kuin olisi jossakin kasa lautoja pudotettu korkealta; ääni toistui kymmenkertaisena kaikuna vankilan kolkoista muureista. Sitten oli jälleen kaikki hiljaista, vartiat vain katsoivat toisiinsa . . .

Taaskin, lähempää! Nyt erotti jo laukauksia; ulkona ammuttiin . . . Olisikohan odotettu vallankumous lopultakin puhjennut?

Oli merkillistä, että vangit, joita kuitenkin niin tarkasti vartioitiin, olivat kutakuinkin selvillä ulkomaailman tapahtumista. Tavalla tai toisella oli jonkun onnistunut päästä sanomalehtiin käsiksi, toisille tuotiin suullisesti tietoja, eikä ollut paljon sellaisia, joilla ei olisi ollut hämää aavistusta duuman alkamisesta, Moskovan levottomuuksista, yleensä koko siitä valtavasta kuohunnasta, joka maaliskuun aikana oli kehittynyt yhä rajummaksi . . .

Taas paukkui ja yhä lähempää . . . Nyt saattoi jo erottaa huumaavaa pauhua, ikäänkuin kaukaisen kosken kohinaa. Laukauksia, ääniä, raivokkaita huutoja, jotka kuitenkin kaikki sulautuivat yhdeksi ryskeeksi . . . Sitten kuului ammuntaa jo vankilan pihalta ja sadat äänet karjuivat:

— Ovet auki! Vapaus! Vapaus!

Kumeeaa, outoa jyskettä tunkeusi käytävistä korviin, revolverit paukkuivat, ovet särkyivät ja yhä valtavammin kaikui yli muun melun:

— Vapaus, vapaus!

Nuorukainen painoi käsin sydäntään, joka ikäänkuin hyppi rinnassa. Häntä ahdisti niin ankara jännitys, että hengitys salpautui ja hän tunsu ihan ruumiillista tuskaa . . . Yhä lähemmäs vyöryi pauhu . . . Yhtäkkiä lensi ruokaluukku auki, sitten murtui ovi ja kolme villiintynyttä, parrakasta vapaussankaria syöksyi ahtaaseen koppiin. He olivat kuristaa nuorukaisen syleisyynsä, kiihkosta juopuneina he suutelivat häntä kymmeniä kertoja, väräjävin, tukahtunein äänin kirkuessaan.

— Toveri! Vapaus! Vapaus! Vapaus!

Orri pääsi nopeasti selville tilanteesta ja kiiruhti ulos. Käytävässä kohtasi häntä suurenmoinen näytelmä: se oli täpötäynnä väkeä, vankeja ja vallankumouksellisia, jotka syleilivät toisiaan, itkivät, naurivat, huusivat, ampuiivat revolvereillaan kattoon, aitovenäläiseen tapaan hetkeksi mielettömyyteen saakka hurmaantuneina. Herkkä sydämellisyys ja palava intohimo tekivät heidän kasvonsa samalla kertaa lapsellisiksi ja villin näköisiksi . . .

Turhaan yritti nuorukainen tunkeutua ahdingossa eteenpäin. Häntä suudeltiin lakkaamatta, yhtämittäinen hurraa raikui hänen korvissaan ja vasta sitten, kun joukko soljuen kuni virta alkoi tulla ulos, kantautui hänkin toisten mukana. Sotilaat olivat sillävälän särkeneet kaikki esteet ja tie vapautteen oli avoinna.

Ulkona oli valoisaa; kevään aurinko paistoi yli vallankumouksellisen Pietarin. Sotaväenosastoja, joiden päällikköjen paikat yksinkertaiset, puna-

nauhalla varustetut aliupseerit olivat vallanneet, vaelteli edestakaisin kiihkoisesti, ampuillen kivääreilään ilmaan. Automobiilejä kiiti hurjaa vauhtia, milloin panssaroituina ja uhkaavan näköisinä pikatykkeineen, milloin avonaisina, ääriään myöten sotilaita täynnä. Joka puolella paukkui, kuularuiskut räätisivät ja etäämpää kuului tykkien kumea jyske ja sekavaa, hillitöntä huutoa. Pienet poikasetkin olivat siepanneet kaatuneilta aseita käsiinsä ja touhusivat villiintyneinä, kuten vallankumoukselliset ainakin, ja huusivat svabodaa.

Toisten suomalaisten mukana painui Orri Suomen asemaa kohti. Jo sivuutettiin Neva, jonka sillalla äsken vielä oli taisteltu. Joukko alkoi muuttua rauhallisemmaksi, siellä täällä hymyili kevyesti venäläinen kaunotar voittamattomine samettisilmineen, joihin vankien katse upposi. Sitten tuli jo vastaan tovereita: he olivat asuntoihinsa sekä rautatievaunuihin varanneet mukavia olinpaikkoja niille maalaisilleen, joiden vapautumista he jännittynein mielin olivat odottaneet ja joita he nyt riemuiten ja hurraten tervehtivät.

Kun Orri vihdoin pääsi heittäytymään erään toisen luokan vaunun sohvalle, oli hän niin uupunut, että hänen jäsenensä vapisivat kuin horkassa.

VII.

Matka.

Valtioneuvos Runko istui työhuoneessaan sanomalehtiä lukien. Venäjän vallankumous, suurin kirjaimin, monine ala-otsikoineen, siinä oli niiden pääasiallisin sisällys nykyään. Keisari luopunut valtaistuimestaan, kapinalliset voitolla, vangit päästetty vapaiksi! Ja sitten roskajoukon huutoa, rähinää ja pöyhkeilyä, tuota yli maalin ampuvaa innostumista, joka kaikille kansanliikkeille on niin ominaista, puhumattakaan Venäjästä. Mutta vangit! Nyt pääsivät siis nekin miehet kotimaahansa, jotka sortovallan kätyrit salahankkeineen ja usein aiheettomine ilmi-antoinen olivat Suomesta toimittaneet Pietarin näännyttäviin vankityrmiin. Valtioneuvos kävi miettiväiseksi. Elävästi muistui hänen mieleensä moni tuttava, joka suoraa päätä, noin vain ilman muuta, oli kuljetettu pois maansa rajojen sisältä ja Suomen oikeuden valtapiiristä, ja näiden joukossa erityisesti se nuori jääkäri, joka syksyllä niin omituisella tavalla oli osannut heittää uuden kysymyk-

sen viisaiden päiden pohdittavaksi. Mikä oli tuon nuorukaisen kohtalo? Ja mitä hän oikeastaan oli tiennyt? Hän oli ilmestynyt kuin toivon tähti taivaalle ja sitten samaa tietä kadonnut, jättäen vain aavistuksellisen ja salaperäisen aatteensa muutamien harvojen mieliin kytemään.

Palvelijatar astui sisään ja ilmoitti.

— Eräs mies tahtoo puhutella herra valtioneuvosta.

— Ja kuka sitten?

— Hän ei halunnut mainita nimeään.

— Antaa hänen tulla sisään, sanoi valtioneuvos, hetken aprikoituaan.

Kun palvelijatar oli mennyt ja ovi jälleen aukeni, seisoi valtioneuvoksen edessä jääkäri Orri, joka syvään kumartaen tervehti.

Vaikka hänen kasvonsa olivat silmiinpistävän laihat ja kalpeat ja kärsimys oli painanut niihin vangille ominaisen erikoisleiman, tunsivat valtioneuvos hänet heti.

— Vai niin. Tekö se todellakin olette. Terve tuloa ja ottakaa vastaan sydämellinen onnitteluni, sanoi vanha mies riemuissaan, nopeasti rientäen nuorukaista vastaan ja puristaen hänen kättään.

— Käykäähän istumaan ja kertokaa vaiheistanne jotakin. Tiedättekö, ajattelin juuri teitä äsken. Katositte syksyllä niin kesken kaiken, mielenkiintoisine uutuuksinenne. Mikä onni tosiaankin, että vielä selvisitte sieltä kauhujen valtakunnasta.

— Juuri syksyisen neuvottelukokouksen perus-

teella minä rohkenenkin vaivata herra valtioneuvosta. Olisin kovin utelias tietämään, mihin suuntaan asiat nyt ovat kehittyneet. Suoraan sanoen kärsin vankilassa levottomuudesta enemmän kuin mistään muusta ja sadattelin itseäni siitä, että en ollut uskonut salaisuutta parempiin käsiin, jonkun toisen tietoon, kun itse oli niin vaaranalainen henkilö.

— Niin, kovasti te olitte ajattelematon, se on myönnettävä. Mutta älkää nyt enää tehkö samaa virhettä. Minäkin olen nyt tutkinut keksinnön merkitystä ja sen aineen laatua, jonka meille niin jyrisevällä tavalla esititte ja olen kanssanne aivan samaa mieltä sen mullistavasta luonteesta. Ja niinhän insinööri Warénkin oli arvellut...

Nuorukainen hämmästyi niin, että hän ei ollenkaan muistanut hillitä ilmettään. Vanha herra tutki häntä huvitettuna ja sanoi hymyillen.

— Ihmetyttääkö se teitä?

— Herra valtioneuvos, en voi käsittää...

— Kuinka minä olen päässyt asioiden perille, eikö niin? Te unohdatte sen metallinpalasen, jonka hotellissa asetitte pöydälle kaikkien nähtäväksi. Minä korjasin sen talteen ja olen paljon sitä tutkinut. Kaikki muuhan on itsestään selvää. Minä olin teidän iässä silloin kuin Warénin surullinen juttu tapahtui ja muistan sen kuin eilisen päivän... Niin, kuten sanottu, älkää nyt enää olko varomaton. Teidän on turvattava salaisuuden säilyminen Suomelle.

— Olen sen jo tehnyt. Määrättynä aikana, jos jälleen häviän jäljettömiin, tuo kaksi henkilöä, mitä

luotettavinta toveriani muuten, toisistaan tietämättä herra valtioneuvokselle kirjeen. Sen tapauksen varalle, ettei herra valtioneuvoskaan enää olisi tavattavissa, olen antanut toisenkin osotteen. Kumpikaan ei ole selvillä kirjeen sisällöstä. Olen selittänyt sen koskevan yksityisasioitani.

— Hyvä on, nuori mies. Luulen, että vankila on tehnyt teille hyvää. Se on lyhyessä ajassa lisännyt pari vuotta ikäänne.

— Ja saanko nyt kysyä, millä kannalla asiat ovat täällä?

— Me emme ole päässeet puusta pitemmälle. Emmekä tule pääsemäänkään lähiaikoina. Nyt vallitsee Venäjällä svaboda ja tätä svabodaansa he tietysti syöttävät meillekin, tekemällä hetkellisiä myönnytyksiä ja vapautuksia, ja ennenkaikkea iänikuisia lupauksiaan, joista me jo olemme saaneet kylliksemme. Mutta niihin emme saa luottaa. *Pääsiipä siellä valtaan mikä puolue tahansa, niin heti, kun olot alkavat järjestyä, palaa myöskin vanha sortohalu.* Se on aivan luonnollista, eikä minun mielestäni, Venäjän kannalta katsottuna, paheksuttavaakaan. Tämänlaatuinen pienten polkeminen on yleensä suurvalloille yhteistä ja perustuu suuruuden kaipuuseen, joka kaikissa kansoissa on huomattavissa ja jonka moni isänmaataan rakastava, voimakas valtiomies unelmissaan ja teoissaan paisuttaa mitä jyrkimmäksi häikäilemättömyydeksi. Se on sitä itsekkyyttä, joka yksilössä on virhe ja pahe, mutta joka valtion ja valtiomiehen ominaisuutena on kehittynyt niin val-

taiseen suurisuuntaisuuteen, että sitä kaikesta huolimatta täytyy pitää jalona. Meidän tulee siis rauhallisesti odottaa, kunnes kynnet jälleen alkavat näkyä ja toimia salassa, maaperää valmistellen. Mutta hetki on kyllä tuleva, siitä voitte olla vakuutettu. Ja nyt kehottaisin teitä kuulemaan vanhan miehen neuvoa. Lähtekää pois, lähtekää viipymättä. Palatkaa toverienne joukkoon sinne kauas. Sillä täällä ette te kauan saa olla vapaana. Vankien, varsinkin suomalaisten irtilaskeminen oli erehdys, joka johtui vallankumous-humalasta, kiihoittuneen profanum vulguksen hetkellinen teko, joka ennen pitkää korjataan. Menkää pois, sanon vielä kerran. Tässä huumeessa ja sekasorrossa luulisin sen onnistuvan. Mutta älkää enää hakeko taisteluita ja vaaraa. Olette liian kallis mies nyt joutumaan hukkaan. Siitä syystä minä kehoittaisin teitä karttamaan rintamaa, vaikka olettekin sotilas, karttamaan siksi, kunnes teidän aikanne tulee. Ja epäilemättä se on tuleva. Mutta miettikää, nuori mies.

Syntyi hiljaisuus. Vihdoin Orri vastasi.

— Sitä neuvoa on velvollisuuteni seurata, vaikka toiselta puolen haluaisinkin jäädä katsomaan, miten täällä olot kehittyvät.

— Menkää te vaan. Aivan yhtä hyvin te sieltäkin voitte olojen kehitystä seurata, vieläpä pareminkin, sillä olette kyllin etäällä ja näette kokonaisuuden. Mutta pitäkää silmänne auki.

Kun nuorukainen ei enää vastannut, niin vanha herra nousi tuoliltaan.

— Hyvästi siis ja onnea matkalle, sanoi hän, tarttuen Orrin käteen. — Viekkää tovereillenne terveisiä. Ja luottakaa siihen, että ne miehet, jotka syksyllä olivat kokouksessa mukana, tekevät kaiken voitavansa valmistaakseen tietä sille, jota toivomme ja odotamme.

Kauan aikaa seiso i nuorukainen ääneti, maahan katsoen. Vihdoin sanoi hän hiljaa ja epäröivällä äänellä.

— Herra valtioneuvos . . .

Kun jatkoa ei kuulunut, kysyi puhuteltu.

— Niin?

— Minulla ei ole yhtään rahaa, sai nuorukainen vihdoin sanotuksi, tumman punan syöksyessä hänen kasvoilleen.

— Se asia on pian autettu. Rahan puutteessa te ette saa kitua.

* * *

Pahoja enteitä alkoi kuulua. Puhuttiin uusista vangitsemisista, kerrottiin santarmikätyreiden yhä olevan liikkeessä ja varmuudella vakuutettiin että rannikkorata pohjoiseen samoin kuin Kajaanin ratakin olivat tarkan silmälläpidon alaisina. Nurmekseen oli vielä vapaa pääsy, mutta siellä kuului piileskelevän niin paljon vaarallisia pakolaisia, että ainakin itse kaupunkia oli viisainta karttaa.

Viipymättä, kaikessa hiljaisuudessa Orri lähti matkalle.

Lieksassa hän nousi junasta, hankki pitkänmatkan kyydin ja painui Kuhmoniemen tietä Pöyhölän majataloon. Täällä hän lepäsi päivän ja hankki itselleen hyvät sukset. Kun hän kaikin mokomin tahtoi välttää Kajaanin läheisyyttä, tämän kaupungin kautta kun oli kulkenut viimeinen etappitie Saksaan, painui hän Ontojärvelle ja selkiä pitkin suoraan Hyrynsalmea kohti.

Mutta tavattomasti hän oli heikentynyt. Käsiin ilmaantui hiihtäessä suuria rakkoja, jäsenet alkoivat vapista ja hiki, joka alussa oli niin runsaana valunut, kuivui kokonaan ja hän tunsu muuttuneensa kalpeaksi. Monesti makasi hän suksiensa päällä pitkiä hetkiä, kykenemättömänä matkaansa jatkamaan. Hämärä alkoi yllättää. Täällä ei vielä näkynyt mitään kevään merkkejä, pakkaneen kiristyi kiteisten selkien yllä ja vihreänkelmeällä taivaalla tuikki valjuja tähtiä. —

Sitten taas lepoa, ystävällisiä ihmisiä, ajoa porolla hulmuavassa hangessa, nautintoa ja outoa hurmiota. Puolanka, Pudasjärvi oivine majataloineen, Ranua, Rovaniemi, joka oli kaukaa kierrettävä. Sitten hiihtoa Kittilää kohti, visusti tietä silmällä pitäen.

Kun Orri eräässä maatalossa väsyneenä oli juuri paneutumassa levolle, aukeni ovi äkkiä ja huuruinen mies, kaulus pystyyn käännettynä, astui sisään. Nuorukaisen sydäntä kouristi, mutta hän kääriytyi peitteeseensä. Vieras otti matkustajakirjan, tehdäkseen sinne merkintänsä. Samassa hän käännähti nopeasti ja sanoi heleällä äänellä.

— Olisit sinä nyt sentään voinut tervehtiä, hitto vieköön.

Orri kavahti istumaan vuoteessaan ja tuijotti kiinteästi puhujaan, jonka ääni oli tuttu, mutta jonka kasvot hämärä kätki.

— Sinäkö se oletkin. Terve mieheen! Enhän minä sinua tuntenut, vaan pelkäsin kuin peijakasta. Jopa nyt sattui onnellisesti... Mutta mistä sinä tulet?

— Sieltä mistä sinäkin, Shpalernajasta, vastasi vieras, puristaen Orrin kättä. Hän oli jääkäri Storm.

— Niin, mutta mitä kautta?

— Helsingistäpä tietenkin. Sieltä toisen luokan vaunussa herroiksi Rovaniemelle ja hevosella komeasti tänne, kehuskeli Storm leveään tapaansa ja kysyi sitten.

— Entä sinä?

— Voi veikkonen, minun taitaa hermostoni olla pilalla. Minä näet olen painellut Nurmeksen likeltä saakka halki korpien ja suurimmaksi osaksi suksilla. Sittenkin vielä olen usein pelännyt.

— Mitä sitä tyhjää, nythän on svaboda.

— Taitaa hyvinkin. Mutta et sinä ole saanutkaan sellaisia lähtövaroituksia kuin minä. Ja miksi et itse mennyt suoraan Tornioista yli?

— Ei siitä nytkään vain niin mennä. Ja minua huvittaa ajelu.

Keskustelu katkesi ketkeksi. Sitten sanoi Orri äänellä, josta syvä ilo selvästi kuvastui.

— Voi veliseni. Jos tuntemattomalle kertoisit

seikkailumme, niin pitäisi hän sinua hävyttömänä valehtelijana. Yhdessä tultiin, yhdessä istuttiin rysän limppua puremassa ja nyt tapaamme toisemme täällä, lähellä pohjoisnapaa, ja saamme yhdessä taivaltaa pois päin. Ihan maljasi tahtoisin tässä tyhjentää.

— Mikäs estää. Tuolla on korpirojua kontissani, vastasi Storm tyynesti.

— Tietysti. Sinähän aina varustaudut niin kunollisesti.

*   *   *

Hevosilla ei enää kuljettu.

Ensinnäkin oli se sangen vaarallista, sillä venäläisiä sotilaita vaelteli pitkin tietä, rauhallisina ja vapauden merkeissä kylläkin, mutta heidän kantaansa ei koskaan ollut luottamista, kaikkihan riippui heidän mielialansa satunnaisista ailahteluista. Toiseksi oli sangen vaikeaa saadakaan hevosta. Pohjolan asukkaita oli siinä määrin hätyytetty niiden temppujen johdosta, joita jääkärit olivat tuon tuostakin pistäytyneet tekemässä näillä kaukaisilla perukoilla, etteivät he mielellään lähteneet kyytiin, tuskinpa antoivat edes ruokaa oudoille matkalaisille, joiden aikeita heillä oli täysi syy epäillä.

Piti siis hiihtää hartia in takaa. Taivalta tehtiinkin huimasti ja pian kääntyivät nuorukaiset umpeen-nietostuneille metsäteille, suoraan länteen, Kolaria kohti. —

Sinä päivänä oli hiihdetty jo noin viisi peninkulmaa. Tuli yö. Revontulet, jotka ikäänkuin epäröiden syttyivät pohjan taivaan kruunuksi, heittivät salaperäisiä soihtujaan yli synkän avaruuden ja sinertävällä hangella kiiti hämäriä, nopeasti häipyviä varjoja. Oli verrattain lauha ilma ja tähdet kimmelsivät heikosti, tuontuostakin peittyen keveän hattaran kätköön. Raja läheni. Viimeisen töllin ukko oli puhunut parista kilometristä. Nuorukaiset lykkivät lylyä ääneti ja rinnan alla ahdisti jännitys.

Matala, sinivarjainen, talvinen mäenrinne! Sukset soluivat hyvää vauhtia... Äkkiä avartui metsä pelloksi; sen takana näkyi valkea, kiemurteleva uoma: joki. Mutta pellon laidassa oli tölli, jonka ikkunoista loisti takkavalkean iloinen hohde... Töin tuskin saivat nuorukaiset käännetyksi suksensa sivummalle, missä metsikkö jatkui jokirantaan; sisällä torpassa olivat he nähneet sinelliniekkamiehiä.

— Hitto vieköön! Olimmepa mennä suoraan niiden suuhun, kuiskasi Orri, joka hiihti taampana.

— Hsht! kuului varottaen, ja Storm käänsi vieläkin enemmän vasempaan.

— Kyykisty! kuiskasi hän, saavuttuaan tiheään pimentopaikkaan.

Kun Orri ihmeissään katsoi häneen, osotti hän sauvallaan metsänreunaa kohti. Siellä, revontulten hämärässä välkkeessä, erotti Orri kaksi miestä, jotka näyttivät kuuntelevan henkeä pidättäen, kiväärit valmiina kädessä.

— Nyt on painettava ja painettava vinhaan, kuiskasi Storm edelleen.

Varovasti kuin kärpät puikkelehtivat nuorukaiset läpi tiheimmän viidakon ja alkoivat sitten hiihtää kuin henkensä edestä suoraan jokea kohti. Jo alkoi äyräs viettää, mutta samalla loppui metsä. Huimaa vauhtia kiitivät he jälle . . .

Samassa pamahti kahdesti . . . neljästi . . . yhä ja yhä. Luotia vinkui ympäri pään. Ne vihelsivät korvissa tuttua, usein kuultua lauluaan, hupsahtivat hankeen aivan jalkoihin, mutta yhä tekivät nuorukaiset matkaa. Jo paiskasi Stormin nenälleen jälle. Orria vihlaisi rinnasta, mutta hänellä ei ollut aikaa auttaa toveriaan, jos mieli kummankaan pelastua, ja vastarantakin oli jo aivan lähellä . . .

Vihdoinkin pensaikko, suojeleva mätäs . . . Ruotsin valtakunnan siunattu ranta. Tuskallisena vilkaisi Orri taakseen, saadakseen selkoa toverinsa kohtalosta . . . Mutta siinähan tulikin jo mies, täyttä vauhtia kuin terve ihminen ainakin, tuskin kahdenkymmenen metrin päässä.

— Kuinka sinun kävi? kysyi Orri huolissaan, kun toinen oli päässyt lähemmäs.

— Minä vain lankesin, kuului hengästynyt vastaus.

— Älähän, katsohan takkiasi, koko taskuhan on repaleina.

Storm vilkaisi sivulleen.

— En minä ainakaan tunne olevani haavoittunut.

— Katsohan tarkkaan. Useat eivät tunne sitä jännityksen hetkellä.

Storm nosteli varovasti, ikäänkuin itsekin epäroiden vaatekappaleitaan. Taskustaan otti hän suuren Colt-pistoolin — ja silloin asia hänelle selvisi. Pistoolin piippu oli aivan piloille litistynyt.

— Näepäs! Tämä minut kuitenkin pelasti, vaikka en saanutkaan sitä käyttää. Senkin siat, kun tarvelligät oivan aseeni, sanoi hän, tuikean näköisenä pudistaen lujaa nyrkkiään vastarannan miehille.

VIII.

Konttoristi.

Tukholmassa, sataman lähettyvillä, sijaitsee muuan välitystoimisto, jonka omistajana kertomuksemme aikana oli eräs sinisilmäinen, lyhyt ja pyöreä, mutta rohkealta näyttävä herrasmies. Liike ei ollut erittäin hyvässä maineessa, sen sanottiin harjoittavan yhteyttä salakuljettajain kanssa ja isännän nopeasti kasvavasta omaisuudesta kierteli omituisia juttuja niissä piireissä, joissa hänet tunnettiin. Väitettiin hänen olevan tekemisissä suomalaisten pakolaisten kanssa, ja parhaana todistuksena näille epäluuloille oli liikkeen konttoristi.

Tämä oli nuori, kirkassilmäinen ja hiljainen mies, jonka puhetapa selvästi todisti hänet ulkomaalaiseksi ja jota liikkeenomistajan sanottiin erikoisesti suosivan siitä syystä, että hän osasi suomea ja kykeni siis hoitamaan kaikki salaperäiset ja suuria voittoja tuottavat ylikuljetusasiat. Tiedettiin kyllä Tukholmassa olevan muitakin nuoria suomalaisia. He olivat niitä, jotka olivat menneet Saksaan sotilaiksi ja joita

nyt käytettiin vakoojina. Mutta heidän kanssaan ei tämä konttoristi lainkaan seurustellut, päin vastoin, hän tuntui karttavan heitä ja ennen kaikkea heidän iloisia ja remuavia juhliaan, joista he olivat tulleet niin kuuluisiksi. Ei, hän vietti perin hiljaista ja erilleen vetäytynyttä elämää, mutta tuossa hiljaisuudessa piili varmaankin jotain salaperäistä ja rikkollista.

*   *   *

Orri — joksi lukija varmaankin on konttoristin arvannut — ei tosiaankaan paljoa seurustellut jääkäritoveriensä kanssa. Hauptmanni L:n konttorissa, josta suomalaisten toimintaa ohjattiin, kävi hän aniharvoin ja kun hänelle sieltä tarjottiin tehtäviä, joiden suorittamiseen hän ennen oli ollut niin altis ja innokas, kieltäytyi hän säännöllisesti, milloin valittaen sairautta, milloin tehden jonkun muun verukkeen. Vihdoin häneen kyllästyttiin ja hänelle leikattiin kovaa: hänen oli toteltava määräyksiä, tai mentävä viipymättä takaisin Saksaan, tällainen vetelehtiminen ei kelvannut. Silloin hävisi hän kokonaan näyttämöltä, eikä hänestä senjälkeen paljoa tiedetty.

Sillä hän oli saanut hankituksi itselleen mainitun konttoripaikan. Asemaansa hän oli perin tyytyväinen, ensinnäkin siksi, että hän ansaitsi hyvin, mutta erittäinkin sen vuoksi, että hän oli niin suoranaudessa yhteydessä kotimaan kanssa, josta salakuljettajat toivat hänelle tietoja. Samalla oli hänellä tilaisuus

seurata jääkäri liikkeen kehitystä ja kulkua, ja hän kiinnitti tavatonta huomiota valtiollisiin tapahtumiin.

Sanomalehdet hän tutki niin tarkkaan kuin mahdollista. Miten mahtoivatkaan olot lopuksi Suomessa järjestyä? Nyt syytivät ryssät lupauksia, pauhasivat kansojen itsemääräämisoikeudesta ja tosiaan näyttivät ryhtyvän periaatteidensa mukaisiin toimenpiteisiin. Maximoff oli luvannut ottaa jääkärit avosylin vastaan ja saanut monet hurmaantumaan avomielisellä puheellaan, joka kenties todellakin oli lähtenyt vilpittömästä mielestä. Kuitenkin oli Orri salaa iloinen siitä, että ylioppilaskunnan puolesta oli hänelle vastattu väistäen, miltei kylmästi. Kerenski oli pussannut Tokoita yleisön katsellessa haltioituneena tätä aitovenäläistä toimitusta — ja tätä verratonta valtiomies-näyttelijää, jolleka sairaus lahjoitti halutun Hamletin hahmon ja jonka loistava esityskyky koroitti hänet Demostheneen piedestaalille. Vapaasta, itsenäisestä Suomesta puhuttiin kaikkialla. Nyt oli sen aika koittanut, nyt oli tullut hetki, jolloin se saattoi omien halujensa mukaisesti järjestää olonsa ja seisoa itsenäisenä valveutuneen ja kahleensa ravis-taneen Venäjän rinnalla. Oli olemassa suuria kansanryhmiä, jotka kirosivat jääkäreitä: He eivät olleet saaneet muuta kuin pahennusta aikaan, mokomat seikkailijat. Nyt pääsivät venäläiset veljet syyttämään suomalaisia kavaluudesta ja petoksesta, koska Suomen ainoa asestettu sotajoukko yhä jatkoi taisteluaan. —

Monet hetket Orri makasi kammiossaan kuumeisia tuulentupia hautoen. Jos tosiaan Suomi nyt saavuttaa itsenäisyyden, vaikkapa Venäjän liittovaltiona ensin! Silloin perustetaan sotaväki, jääkärit hankitaan kotiin tavalla tai toisella, opettajiksi, ja sitten . . . sitten pannaan insinööri Warénin huikaiseva suunnitelma käytäntöön. Hirveänä voimassaan, kuin nuori jättiläinen, on Suomen armeija nouseva . . . Se varustetaan tavalla, jota maailma ei vielä ole nähnyt . . . Ja sitten katkaistaan ystävyysliitto ryssän kanssa ja sorretti maa saatetaan ennen aavistamattomaan suuruuteen ja mahtavuuteen. —

Polttavin sormin nuorukainen selaili insinööri Warénin kirjoitelmia. *Mielipiteeni ja tahtoni keksinnön soveltamisesta*. Kuinka voimakkaita ja syvällisiä ajatuksia sisälsikään tuo pieni vihkonen. Ja kuinka velvoittavia! Sydän ihan hypähteli niitä lukiessa, eikä tahtonut malttaa odottaa, antaa ajan kulua . . . Nyt vasta nuorukaiselle selvisi nerokkaan keksijän persoonallisuuden koko suuruus ja voima, koko se tavaton itsehillintäkyky, joka piili siinä, että tämä ihmeellinen mies oli jaksanut tyytyä erakkomaiseen yksinäisyyteensä ja odottaa kuoleman jälkeistä maineen hohdetta ja kansalaistensa kunnioitusta. Jospa *hän* olisi elänyt, saanut nähdä kaiken . . . Mutta monessa kohden oli hänen lausunnoissaan ikäänkuin profetallinen tarkkuus ja aavistelukyky, jonka kenties kuoleman hiipivä lähestyminen oli näkyinä valanut hänen sieluunsa.

Yhtä usein muistuiivat valtioneuvos Rungon sanat hänen mieleensä. Monesti hän ikäänkuin kuuli ne uudelleen, eläytyessään kuvitelmissaan siihen hetkeen, jolloin tämä suora ja isänmaataan rakastava valtiomies oli antanut hänelle neuvojaan: »Nyt valitsee Venäjällä svaboda ja tätä svabodaansa he tietysti syöttävät meillekin, tekemällä hetkellisiä myönnytyksiä ja vapautuksia, ja ennen kaikkea iänikuisia lupauksiaan, joista me jo olemme saaneet kylliksemme. Mutta niihin emme saa luottaa. *Pääsipä siellä valtaan mikä puolue tahansa, niin heti, kun olot alkavat järjestyä, palaa myöskin vanha sortohalu.*»

Ja niin näyttivät lopulta tapahtumat rupeavankin kehittymään. Suomen syvästioppineet lakimiehet, joille saivartelu ja omahyväinen lain kirjaimessa riippuminen oli aina ollut niin ominaista, keksivät tällä kertaa loistavan ajatuksen: Suomea oli tähän asti yhdistänyt Venäjään vain keisari, muuta sidettä ei ollut näiden valtakuntien välillä. Kun keisaria ei ollut enää, ei mitään yhdistyssidettäkään voinut olla olemassa, eikä Venäjän väliaikaisella hallituksella siis ollut mitään tekemistä meikäläisten kanssa. Päinvastoin, Venäjän vallankumouksen periaatteellisena pohjana oli ollut kansojen itsemääräämisoikeus. Suomi hyväksyy sen periaatteen, panee sen täytännöön, kiittää kohteliaasti Venäjää ja sanoo sille hyvästit. Ja niin julistettiin Suomi itsenäiseksi. — Silloin alkoivat kynnet näkyä. Niiden lupausten suhteen, joita kumoushuumeessa oli tehty, alkoi aito-

venäläinen tingintä. Kerenski kaarteli ja kieroili kuin kolmannen luokan näyttelijä — ja oli kieltämättä venäläisten kannalta katsoen, vieläpä loogillisestikin oikeassa. Kuuluisa valtalaki ei enää ollut kuin kaukainen varjo varhaisemmista unelmista, ja sen koko sisältö oli kuin rauenneiden toiveiden surunvoittoinen elegia. Mutta silloin syöksähti tiikeri viidakosta. Suomen eduskunta, joka ylimielisellä tavalla oli syrjäyttänyt sen mahdin, jolle hänen majesteettinsa keisarin valtikka oli siirtynyt, sai hajaantua ja mennä kotiin miettimään ja katumaan — katumaan ennen kaikkea omaa eripuraisuuttaan.

Mitä sitten seurasi, se oli vain asioiden luonnonmukaista kehittymistä.

* * *

Mitä pitemmälle syksy ehti, sitä vaikeammaksi kävi odottaminen nuorukaiselle ja sitä merkillisempiä huhuja alkoi Suomesta kuulua. Vallankumous-ajan kauniisiin lupauksiin ei enää kukaan luottanut. Santarmikätyrit olivat jälleen alottaneet toimintansa, ja tuon tuostakin pidettiin kotitarkastuksia, joita täydellä syyllä saattoi verrata tsaarivallan aikaisiin häikäilemättömiin tekoihin. Suomen kansalaisia vangittiin jälleen ja ne innokkaat toimenpiteet, joihin hallitus mainintunlaisissa tapauksissa ryhtyi, johtivat yhä huonompiin ja huonompiin tuloksiin.

Sitten ruvettiin kuiskailemaan salaisista aseellisista järjestöistä. Orrin sydän sytkytti: niiden synty-

miseen tiesi hän olevansa tärkeänä alkusyynä *). Oli koottu kolme miljoonaa käsittävä rahasto, jota käytettiin yksinomaan mainittujen järjestöjen vireilläpitämiseksi. Aseita, joista salakuljettajat nytkivät suunnattomia hintoja, ostettiin innokkaasti, ja koko maa näytti olevan tulisen kuohunnan vallassa.

Odotettiin saksalaisten hyökkäävän Suomeen ja siltä varalta varustauduttiin. Jos tosiaan niin kävisi — sanottiin — että saksalaiset valloitettuaan Riigan näkisivät hyväksi tulla tänne ja rynnätä Suomenlahden molempia rantoja pitkin Pietaria kohden, niin alkaisi ryssä paeta ja tapansa mukaan se ryöstäisi ja polttaisi maamme työpöyhjäksi. Siksi oli perustettava suojeluskuntia, aseellisia joukkoja, jotka kykenisivät estämään tuon hävityksen. Ei voitu olettaa voimia kertyvän kylliksi, jotta ryssän tihutyöt kokonaan voitaisiin tehdä tyhjäksi. Mutta ainakin saataisiin heidät pysymään suurempana joukkona, yhdessä rykelmässä, joka hävittäen kuin laavavirta painuisi itää kohti, jättäen leveän, raunioiksi tuhotun väylän jälkeensä. Ainakin voisi suojeluskuntain olemassa-olo estää heidät hajaantumasta pieniin kierteleviin ryöstö- ja murhajoukkoihin ja leviämystä ympäri maata.

Hartaasti oli toivottu sosialistien liittyvän tähän hommaan, jonka alkuperäisin ja näkyvin tarkoitus oli vain kotikonnun suojeleminen. Ja aluksi se näytti-

---

*) Suojeluskuntain historia on varmaankin selvittävä, kuinka suurena tekijänä n. s. »jääkäreitten metalli» oli näiden järjestöjen syntysonoja luettaessa.

kin onnistuvan. Monin paikoin oli suojeluskuntain piirihallitusten jäsenenä myöskin työväen puolueeseen lukeutuvia kansalaisia. Mutta vähitellen alkoivat bolshevistiset opit ja ajatukset yhä enemmän hurrata herkkäuskoisia työläisiä. Miksi vihata ryssää! Miksi varustautua näitä ystävällisiä ihmisiä vastaan, jotka sanoivat veli, veli, ja jotka olivat nostaneet työntekijänkin ihmisarvoon, vieläpä vallan kukkuloille. Suuria ajatuksia alkoi kyteä punaisten johtomiesten vallanhimoisissa aivoissa. Suojeluskunnat leimattiin porvarien salahankkeiksi, joiden avulla aiottiin riistää maan vähissä olevat elintarpeet joidenkuiden harvojen käytettäväksi ja nälkäisten työläisten suut tukittaisiin asevoimalla. Alkoi kuulua epäilyksen ja tyytymättömyyden murinaa punaisten riveistä ja viimein kehittyi se leimuavaksi vihaksi. Punakaartit, joiden reipasta syntyä oli porvarillisten taholla monin paikoin ilolla seurattu, jopa suoranaisesti autettukin, siinä toivossa, että ne ratkaisevalla hetkellä liittyisivät valkoisiin tovereihinsa, nämä punakaartit alkoivat uhmata ja herättää keskuudessaan veljesvihaa. Ryssäin kanssa ne tekivät sopimuksen. Sosialistinen senaatti ei ollut oikealla tavalla yrittänytkään hankkia maalle kipeästi kaivattua viljaa. Ei, se antoi viljan asemasta tuoda aseita, sellittäen ettei sitä saatu Venäjältä kulkemaan. Turhaa puhetta! Jos Suomen kenraalikuvernööri Rahja olisi istunut jouhosäkkien päällä yhtä innokkaana kuin aselastien harjalla, niin varmasti ne olisivat kulkeutuneet määräpaikkaansa. Mutta nyt syytettiin por-

vareita — ja syyttämistä heissä kyllä riittävästi olikin — ja hiottiin miekkaa heidän päittänsä varalle.

Siellä täällä alkoi jo kuulua metakoita. Sitten tapahtui Mommilan kuuluisa yhteenotto, jossa ensikerran julkisesti taisteltiin. —

Kauemmin ei nuorukainen jaksanut odottaa. Entäpä, jos Saksa todella hyökkäisi Suomeen, olihan se niin todennäköistä! Hän istui täällä toimettona päältäkatsojana, mutta jääkärit Libaussa varmaankin varustautuivat lähtöön ja jännittynein mielin odottivat sitä hetkeä, jolloin he saisivat oman maan kamaralla rynnätä ryssän niskaan. Siellä oli hänen toiminta-alansa, siihen joukkoon hän tunsu kuuluvansa ja tahtoi kuulua. Kaikkein viimeiseksi halusi hän olla syrjässä silloin, kun tosiaan oli ottelu kysymyksessä. Ja olihan hän nyt järjestänyt kaikki asiansa. Suuren salaisuutensa suhteen oli hän ryhtynyt niin laajakantoiisiin turvaustoimenpiteisiin kuin suinkin oli älynnyt, hänen kuolemansa ei siis enää merkinnyt enempää kuin kenenkä muun tahansa.

*   *   *

Eräänä päivänä ilmestyi Orri hauptmanni L:n vakoojakonttoriin.

— Missä ihmeessä te olette piileskellyt? kysyi saksalainen tuikeasti.

— Haluan mennä pataljoonaan ja pyydän matkpassia, kuului täsmällinen vastaus.

— Olen teihin tyytymätön. Te olette luvatta vetelehtinyt täällä koko kesän. Vuoden, enemmänkin, olette ollut poissa joukkonne yhteydestä.

— Siihen on minulla ollut pätevät syyt.

— Ja mitkä sitten?

— Ne selitän vasta Berlinissä.

Saksalaisen silmät leimahtivat, mutta hän hillitsi itsensä. Syntyi hiljaisuus. Nuorukainen seisoi tyynen ja asiastaan varman näköisenä. Äreänä alkoi hauptmanni selailta papereitaan.

Sitten tuotiin passi ja nuorukainen jätti hyvästit.

IX.

Libaussa.

— Taaskin yksi Shpalernajan mies on saapunut! kuului äänekkäämmin yli vihreätakkisen parven muun melun. — Hesputei! Käyppä sisään, on kahviakin juuri.

Kättelystä ja tervetuliaishuudoista ei tahtonut tulla loppua. Orri astui leveitä portaita suuren tiilikasarmen yläkertaan, sitten avaraan etehiseen, josta leveä käytävä johti rakennuksen toiseen päähän ja vihdoin suureen, salin kaltaiseen huoneeseen. Koko komppania oli sinne majoitettu. Korkeat, kaksinkertaiset vuoderivit jakoivat sen kapeihin käytäviin ja nauloissa riippui tuttuja esineitä, tornistereja, leipäpusseja ja patruunavöitä. Sisällä kävi hirveä metakka, täällä soitettiin haitaria, tuolla lyötiin korttia. Utelias miesjoukko ympäröi tulijan kehäänsä ja jokaisella tuntui olevan omat kysymyksensä, halu kuulla kotiseudustaan, omaisistaan tai tovereistaan.

— Tuletko sinä suoraa päätä Suomesta?

— En. Ruotsissa minä olen ollut keväästä saakka.

— Niin, johan siitä kuultiinkin. Mitä hittoja sinä siellä ahersit? Olit pysytellyt erilläsi koko jääkäri-sakista. Täällä jo kuiskailtiin, että olit ruvennut Ryssän . . .

— Mitä? tiuskasi Orri, kulmiaan rypistäen.

— Perättömiä tietenkin. Mutta syytä itseäsi. Kuka käski makailemaan koko kesän vehnäleivän vieressä.

— Sitä asiaa en minä viitsi ruveta selittelemään. Mutta tahdon tietää, mitä täällä on puhuttu, sanoi nuorukainen kuohuksissaan.

Toverit nolostuivat hieman; turhan tautta oli tullut viitatuksi.

— Mitä sinä nyt suotta. Ainahan niitä liikkuu huhuja. Ja luuletko tosiaan, että täällä sinusta on sellaista uskottu. Et kai sinä Shpalernajassa olisi istunut, jos sellaisia olisit toimitellut.

— Istui siellä Rissanenkin, kiihkoili vihastunut nuorukainen uhmaten.

Juuri silloin yritti joku pontevasti läpi kehän, tuoppien ja viskellen toisia syrjään. Jo pääsi näkyviin ja hyökkäsi vastatulleen eteen.

— Terve! Johan tulit, sanoi Kukkula käkeä.

Jääkärialiupseeri Storm se oli, joka iloisen näköisenä puristi matkakumppaninsa kättä.

— Jo oli aikakin, vastasi Orri valoisammalle mielelle tullen.

— No mitä tiedät Suomesta?

— Mitäs minä, tuskin sitäkään kuin te, aivan viimeisistä tapahtumista, tarkoitan. Olen ollut muu-

taman päivän matkalla. Mutta punakaarti siellä veljeilee ryssäin kanssa ja suunnittelee kaiketi samankaltaisia kumoustoimenpiteitä kuin bolshevikit Venäjällä.

— Eivätkä enää suunnittele, vaan ryhtyvät itse tekoon, huudahti Storm kiihkeästi. — Juuri sain tietää, että toissapäivänä ovat julistaneet suurlakon. Siellä taitaa veri virrata nyt, eikä tiedä, koska mekin päästään mukaan, pojat.

— Mitä ne tahtovat lakollaan?

— En minä oikein ymmärrä. Eduskuntaa vastaan se taitaa olla suunnattu, näennäisesti, eräiden työväkeä koskevain lakipykäläin tautta, tai jotain semmoista. Mutta tietysti sillä oikeastaan on kokonaan toiset päämäärät ja tarkoitukset. Bolshevikien suunnitelmiinhan kuuleman mukaan sisältyy panna koko maailmassa samankaltaisia vallankumouksia toimeen kuin Venäjälläkin. Ja Suomi on ensimmäisenä sarjassa.

— Siitä ei tule mitään, ei hitto vieköön tulekaan! kuului useammasta suusta.

— Ei ole takaamista, huomautti Orri vakavasti.

— Työväki on Suomessa melko hyvin järjestettyä ja punakaartit ovat kunnossa, ainakin paljoa paremmin varustetut ja harjoitetut kuin suojeluskunnat. Ja meikäläinen porvaristo on mätää, mammona pitää sitä kahleissaan, se pelkää, vapisee ja taipuu.

Oli kulunut joitakuita päiviä.

Unettomana makasi nuorukainen vuoteellaan. Suuressa salissa oli pimeää, ainoastaan perällä sijaitsevasta aitiosta, jossa ryhmänjohtajat makasivat, kajasti hämärä valo. Kuului nukkuvien miesten raskasta hengitystä ja unistelevien katkonaisia, sekavia äännähtelyjä, mutta muuten vallitsi syvä hiljaisuus.

Vartioita käytiin vaihtamassa jo toisen kerran, mutta unta ei vain tullut silmään, mieli oli siksi levoton.

Näinkö siis oli käynyt, tätenkö punaisten lakko oli kotimaassa päättynyt? Ilman sanan sanomista olivat kerskailevat porvarit antaneet muutamien ryysyniekkojen sulkea liikkeensä, kuljettaa itseään vankiloihin ja poliisiputkiin! Ainoastaan aniharvassa paikassa olivat suojeluskunnat ryhtyneet vastarintaan ja silloinkin laimeasti ja ponnettomasti. Sensijaan oli pidetty lukuisia kansalaiskokouksia, joissa tutjuvat päät olivat pohtineet suuria kysymyksiä ja lyöneet kokoon pykälää ja vastalauseita. Mitä merkitsivät ne voiman rinnalla, mitä arvoa panivat kirjoitetulle sanalle sellaiset miehet, jotka kulkivat ladattu kivääri olkapäällä ja tietoisina varmasta yhteenkuuluvaisuudestaan? He nauroivat, ja tällä kertaa oli syytä nauraa »herrain metkuille» ja vaivaisille päätöksille, joissa useasti huudettiin alas kaikki aseelliset järjestöt, sekä valkeat että punaiset. Vihdoin oli eduskunta, joka ensin uhkasi olla kokoon-tumatta, taipunut, ja punaiset olivat saaneet tahtonsa perille.

Kernaasti olisi nuorukainen suonut työvälle puolue-voiton. Mutta nyt he turvautuivat ryssiin, aina vain ryssiin ja koko heidän toimintansa ei muuta ollut kuin ryssien matkimista. Juuri nyt, jolloin Venäjä sekasortoisessa tilassaan oli heikoimmillaan, jolloin kenties olisi ainoa mahdollisuus kerrankin päästä eroon tästä vihatusta sortajavaltiosta, juuri nyt Suomen kansan syvät pohjakerrokset liittyivät ryssiin kuin veljiinsä, huumaantuneina uusista, pinnallisista opeista.

Ei. Venäjän kautta ei Suomi milloinkaan itsenäisyyttään voinut saavuttaa. Kuinka mieletöntä oli ollut sellaista odottaakaan ja antautua valheellisten lupausten lumoihin. Toista tietä oli vapauten pyrittävä, sitä tietä, jonka jääkärit jo sodan alkuvuosina olivat viitoittaneet ja itse lähteneet ensimmäisinä astumaan, silmää räpäyttämättä ja kaikkia vaaroja uhmaten.

Kiihkeitä suunnitelmia syntyi nuorukaisen aivoissa. Hän mietti, laski, punnitsi. Monen monta kertaa oli hän jo tehnyt päätöksensä, mutta taas kohosi epäily, uusia kysymyksiä, uusia puolia asiassa. Hän muisti insinööri Warénin kirjoitelmaa: Mieli-piteeni ja tahtoni keksinnön soveltamisesta. »Pitää jaksaa odottaa, mutta pitää myöskin valppaana osata huomata, milloin otollinen hetki on koittanut.» Niin oli siinä sanottu.

Vihdoin hän hammasta purren päätti yrittää. »Sen täytyy onnistua», mutisi hän hiljaa yön pimeyteen. Ja varmuuteen päästyään hän tunsu rauhoittu-

vansa. Häntä alkoi raukaista, kuume katosi otsalta ja vihdoin hän nukahti.

* * *

— Kuulehan, minä taidan lähteä tästä Berliiniin, sanoi Orri Stormille, joka harjoituskentältä palatessa oli joutunut ystävänsä rinnalle.

— Taas! Mitäs sieltä nyt haet?

— Menenpähän vain.

— Menetpähän! Ei sinne niin vain mennä. Luuletko pääseväsi ilman muuta lähtemään. Hauptmanni ei niinkään helposti anna lomaa ja sinä olet vasta tänne saapunut.

— Tottakai minä sen tiedän, mutta minulla on asioita.

— Kelläpä ei niitä olisi.

— Niin, mutta minulla on asioita, kuulithan.

— No. Ja mitä sitten?

— Palattuani kerron.

— Mikäli ensin pääset lähtemäänkään, jota minä suuresti epäilen.

— Siinäpähän tuo nähdään . . .

»Huomio! — Komppania — seis! — Kivääri jalalle — vie! — Hajalleen!»

Nämä äänekkäät huudot keskeyttivät puhelun ja jääkärit juoksivat nopeasti portaita ylös odottamaan kaivattua soppaansa.

Mutta Orri kiiruhti tapaamaan hauptmannia.

Kun burschi oli ilmoittanut hänet ja hauptmanni kehoittanut kutsumaan hänet puheilleen, astui nuo-

rukainen sisään, varmana kuten aina ja hehkuva katse kiinnitettynä päällikkönsä silmäteriin.

— Mitä tahdotte, poikani? kysyi hauptmanni ystävällisesti.

— Pyydän lupaa matkustaa Berliniin, jossa viipyisin kaksi päivää.

— Joko taas. Juurihan te sieltä palasitte. En luule voivani siihen myöntyä, te olette olleet muutenkin liian kauan poissa.

— Minulla on hyvin tärkeätä asiaa, herra hauptmanni.

— Mitä asiaa?

— Tahtoisin puhutella Hänen Ylhäisyyttään sotamarsalkka von Hindenburgia.

Hauptmanni ällistyi. Pitkän aikaa tuijotti hän nuorukaista ihmeissään. Sitten huudahti hän nauraen.

— Oletteko mieletön!

Kun nuorukainen ei vastannut, jatkoi hän leikkillisesti.

— Luuletteko, että se on niin yksinkertaista. Vaikka teillä onkin rautaristi rinnassanne, niin ei Hänen Ylhäisyydellään ole aikaa ottaa jokaista ritaria puheilleen.

— Hän ottaa minut vastaan. Käyn pataljoonan johtajalta pyytämässä sitä varten erikoisen suosituksen, sanoi nuorukainen hätäilemättä ja varmasti.

— Ja kuinka luulette saavanne herra majurin suosituksen?

— Selittämällä hänelle asiani ja herra hauptmannin myötävaikutuksella.

— Ja onko sanottu, että Hänen Ylhäisyytensä lainkaan on Berlinissä nykyjään?

— Hän on siellä nyt, herra hauptmanni, kuului varma vastaus.

— No tehkääpäs nyt selkoa asiastanne, sanoi hauptmanni, hiukan kärsimättömänä olkapäitään kohottaen.

Kun hän oli kuunnellut muutaman minuutin, muuttui hän kuitenkin hyvin vakavaksi ja hänen jännittyneistä piirteistään kuvastui ilmeinen mielenkiinto. — — —

Puolta tuntia myöhemmin näytti Orri ystävälleen Stormille paperilappua, jossa hänelle oli myönnetty viikon loma ja lupa matkustaa Berliniin.

X.

Suuret taipuvat.

Pamppailevin sydämin astui Orri kuuluisan kenraalin vastaanottokabinetin etuhuoneeseen.

Päivystävä upseeri vastasi kylmästi hänen tervehdykseensä ja kun hän pyysi audienssikirjaa, merkitäkseen siihen nimensä, ei upseerin ällistyksellä ollut rajoja, eikä hän tuntunut olevan taipuvainen suostumaan nuorukaisen toimenpiteisiin.

— Kuka te olette? kysyi hän tyyliä.

— Jääkäri Orri 27:stä Jääkäripataljoonasta, suomalainen.

— Ja mitä te tahdotte Hänen Ylhäisyydeltään?

— Sitä en voi tässä sanoa, vastasi nuorukainen, ojentaen upseerille pataljoonan komentajan kirjeen.

Tämä luki sen nopeasti, näytti hämmästyvän, vilkaisi salavihkaa pari kertaa paperin takaa nuorukaiseen ja muutti heti käytöstapaansa. Kohteliaasti ojensi hän kynän Orrille, joka merkitsi kirjaan nimensä sekä käynnin tarkoitusta kysyvän sarakkeen kohdalle: yksityisasiasia. Tähän lisäsi upseeri selvin kirjaimin: Majuri B:n suosituksesta.

Yhä useampia ja useampia ylhäisiä upseereita alkoi tulla etuhuoneeseen. Kaikki katsoivat he varsin pitkään yksinkertaista, vihreätakkista jääkäriä, joka istui nurkassa paperirulla kainalossaan ja tuon tuostakin hypähti pystyyn, sotilaallisesti tervehtiäkseen sisään tulijoita.

Odottaessa tuntuivat minuutit kestävän ikuisuuden.

Upseereja tuli ja meni. Toiset viipyivät vain silmänräpäyksen, toiset kauemmin. Vihdoin kuului päivystäjän terävä ääni:

— Jääkäri Orri.

Outo ahdistus kuristi nuorukaista rinnan alta. Hengitys tuntui salpautuvan kurkkuun, sydän ikäänkuin pysähtyi ja ajatus kävi sekavaksi. Mutta pian hän tointui, rohkaisi mielensä ja astui ripeästi sisään.

Suuren työpöytänsä ääressä istui nerokas kenraali papereihinsa tuijottaen. Hän oli kookas, vanha mies, jonka harventunut pystytukka sisälsi hopeaisia säikeitä, mutta jonka uurteisilla, karkeilla kasvoilla oli ihmeellinen tyyneys ja voima. Hetken vallitsi syvä hiljaisuus. Sitten käänsi kenraali levollisesti päätään ja kysyi ystävällisellä äänellä:

— Te olette apuryhmänjohtaja Orri, suomalainen?

— Niin olen, Teidän Ylhäisyytenne.

Tuokion katseli vanha soturi nuorukaista hallitsevilla, terävillä silmillään. Mutta ruskea, palava silmäpari ei rävähtänytkään, ei vähäistäkään väistänyt, huulet vain olivat hiukan vaaleammat kuin

tavallisesti ja päättäväisesti yhteen puserrettuina. Nerokasta kenraalia näytti oudoksuttavan tämä harvinainen lujuus. Useimpien oli hän nähnyt värisevän edessään. Ystävällisesti hän viittasi nuoruukaista istumaan.

Orri hämmästyi, eikä tietänyt mitä tehdä. Hetken epäröityään seurasi hän kuitenkin kehoitusta. Tällaista ei hän ollut odottanut.

— Mitä te haluaisitte? kysyi kenraali.

— Menestystä maalleni, Teidän Ylhäisyytenne, kuului vastaus.

Taaskin syntyi äänettömyys.

— Selittäkää, kehotti kenraali vihdoin.

— Teidän Ylhäisyytenne. Hallussani on salaisuus, joka koskee muuatta tieteellistä keksintöä. On löydetty uusi metalli, joka on laadultaan sellaista, että se sotakoneisiin sovellettuna tekee täydellisen mullistuksen ja ehdottomasti takaa Saksalle sen voiton, joka muutenkin kyllä tuntuu todennäköiseltä. Tässä on näyte metallista.

Orri otti taskustaan ohuen, violettiin vivahtavan kappaleen ja ojensi sen kenraalille. Tämä hämmästyi esineen kylmyyttä, käänteli sitä hetken käsissään ja sanoi sitten:

— Jatkakaa.

— Se on kovin ja sitkein kaikista tähän asti tunnetuista metalleista. Teidän Ylhäisyytenne luvalla näytän uudenaikaisen rautapaidan, joka on siitä valmistettu ja jota ei kiväärin luoti lävistä.

Nuorukainen avasi takkinsa napit ja sen alla

välkkyi ruumiinmukainen, ohuista vanteista tehty haarniska. Vanhan kenraalin kasvoilta kuvastui epäröivä hämmästys ja pitkän aikaa katseli hän äänettömänä nuorukaista.

— Ja sitten? sanoi hän kuivasti.

— Nämä paperit sisältävät sinikopioita keksijän, erään suomalaisen insinöörin piirustuksista. Tässä on pitkäpiippuinen 30,5 cm. laivatykki, tosin hiukan vanhentunutta mallia. Kruppin C:o kanuunassa, josta tämä on ilmeinen jäljennös, painaa piippu 56700 kg. Näiden piirustusten mukaan olisi sen paino uudesta metallista valmistettuna 650 kg, jotapaitsi sen hinta luultavasti tulisi laskemaan. — Tässä on piirustuksia 7,5 cm vuoristotykeistä, joita mies voi helposti vetää perässään. — Tässä on uusimallisia, tavattoman keveitä lentokonemootoreita.

Vanhan kenraalin leveä otsa vetäytyi syviin rypyihin ja hiljaisuuden vallitessa hän tarkasteli pape-reita. Kului monta minuuttia. Huoneessa olisi saatanut kuulla neulan putoamisen lattialle.

— Jatkakaa, kuului jälleen kuiva kehoitus.

— Tämän keksinnön olen valmis luovuttamaan Saksan hallitukselle erinäisillä ehdoilla.

— Ja ne ovat?

— Suomi julistetaan itsenäiseksi, riippumattomaksi valtioksi, joka oman mielensä mukaan saa määrätä asioistaan. Siihen yhdistetään Vianan Karjala, jossa asuu suomalaisille läheistä sukua olevaa kansaa noin 300,000 henkeä, sekä sitäpaitsi Vironmaa, niin että raja tulee kulkemaan Pohjois-Jääme-

restä Vienen merta myöten eteläänkäsin Äänisjärvelle, siitä Laatokkaan ja edelleen, tavalla, joka vastedes lähemmin määritellään, Riianlahteen. Tämä uusi valtakunta tekee lujan ja pysyväisen valtioliiton Saksan kanssa ja saa Saksan sotavoitosta yhden miljardin.

Nerokas sotapäällikkö hätkähti. Hetken aikaa oli hänen kasvoillaan sellainen sävy kuin olisi hän tahtonut sanoa: »Te olette hullu, menkää tiehenne». Mutta hän hillitsi itsensä ihmeen nopeasti ja tarkasteli miettiväisenä nuorukaisen moitteetonta ryhtiä ja pelotonta esiintymistä. Ruskeiden silmien avonainen, säihkyvä katse tuntui häntä miellyttävän. Pitkä aika kului täydellisen äänettömyyden vallitessa.

— Mikä on siviilitoimenne? kysyi kenraali vihdoin.

— Olen Suomen Teknillisen Korkeakoulun ylioppilas.

— Teillä on huimaavat vaatimukset. Pidättekö keksintöä niin suuriarvoisena?

— Kun Teidän Ylhäisyytenne ehtii hieman ajatella asioita, olen vakuutettu, ettei Teidän Ylhäisyytenne pidä vaatimuksiani liioteltuina, eikä myöskään vähäksy keksinnön merkitystä.

Kenraali mietiskeli jälleen.

— Ja sitten? sanoi hän kuin ajatuksissaan, kivistä.

— Jos ehdotukseeni suostutaan, tahdon, että tänne kutsutaan suomalainen neuvosto lähemmin päättämään asioista ja tekemään välikirjoja. Niiden

miesten lisäksi, jotka ennestään ovat täällä, on kutsuttava ne henkilöt, joiden osotteet annan Teidän Ylhäisyydellenne. Nöyrimmästi pyydän, mikäli Teidän Ylhäisyytenne hyväksyy ehdotukseni, ettei yhdellekään suomalaiselle puhuta salaisuudesta mitään, ennenkuin kaikki neuvoston jäsenet ovat saapuvilla.

Ovi aukeni ja päivystävä upseeri ilmoitti:

— Teidän Ylhäisyytenne, Hänen Majesteettinsa.

Vanha kenraali nousi hätäilemättä ja katsoi kelloaan.

— Te tulette tänne uudestaan huomen-aamuna klo 10. Ymmärrättekö?

— Ymmärrän, Teidän Ylhäisyytenne.

— Siihen asti pyydän pitää nämä piirustukset sekä metallipalan hallussani. Onko teillä mitään sitä vastaan?

— Ei, Teidän Ylhäisyytenne.

— Hyvä on. Saatte mennä.

* * *

Orri vietti yön ahdistavan levottomuuden vallassa.

Vaikka hän kuinka koetti vakuuttaa itselleen, että nyt ei ollut muuta tehtävää kuin odottaa ja nukkua, niin kuumeiset ajatukset syöksyivät hänen aivoihinsa ja estivät häntä vaipumasta uneen. Suonet tykkivät kiihkeästi, alinomaa täytyi hänen muuttaa

asentoa vuoteessa ja tunnit kuluivat sietämättömän hitaasti.

Ottivatkohan nämä nerokkaat miehet hänen hui-kaisevaa, uhkarohkeata esitystään ollenkaan huomioon, vai aikoivatko he nauraa hänelle vasten kasvoja, kuten puolihullulle uneksijalle ainakin? Kykenivätkö he näin lyhyessä ajassa ja vailla perinpohjaisia tietoja näkemään koko keksinnön mullistavan luonteen? Häneltä oli unohtunutkin muutamia seikkoja mainitsematta. Hän olisi esimerkiksi voinut viitata siihen, että uudesta aineesta valmistetut äärettömän kevyet konekiväärit eivät kaipaisi vesijäähdytystä, sekä siihen suunnattomaan muutokseen, minkä tämä sitkeä metalli aiheuttaisi panssarilaivain rakennustekniikassa. Ja tokkohan vain he soisivat Suomelle sitä suuruutta, mitä hän oli uneksinut?

Aamupuolella yötä hän vihdoin vaipui jonkinlaiseen horrostilaan, joka oli täynnä levottomia, alituisesti vaihtelevia näkyjä. Milloin hän oli olevinaan taistelussa ja uuteen rautapaitaansa turvaten uhmaavinaan kuin leikillä vihollisen kuulia, milloin hän kiiti uudenaikaisessa lentokoneessa pyörryttävää vauhtia ja tuotti hirveätä tuhoa vihollisen ilmaeskaaderille. Kun hän aamulla varhain heräsi, oli hänen otsansa hiestä märkä ja hän tunsii raukaisevaa väsymystä. —

Jo läheni kello kymmentä.

Päivystäjä otti hänet vastaan kokonaan toisella tavoin kuin eilen, ja vuoroaan odottavat sotaherrat katsoivat tuiki ihmeissään yksinkertaista jääkäriä,

joka syrjäytti heidät. Sillä Orri kutsuttiin miltei heti sisään, ja kun hän pysähtyi ovelle perusasentoon, kohtasi häntä niin tutkiva ja mielenkiintoa todistava katse vanhan verihurtan silmistä, että valoisa toive läikähti hänen rinnassaan.

Mutta samassa tapahtui jotakin muuta: Sivuovi aukeni ja kynnykselle ilmaantui majesteetillinen olento, jonka rautaiset, juhlalliset kasvot olivat kuin kiveen veistetyt. Tuuheiden kulmien alta sinkosi terävä silmäpari niin ytimiin saakka tunkeutuvan katseen, että nuorukainen oli vähällä väistää sitä. Kuitenkin hän sai pakotetuksi itsensä levolliseksi ja odotti tyynesti, ahdistavan äänettömyyden vallitessa.

— Sie sind der Finnländer? kuului ovelta vihdoin.

— Jawohl, Eure Majestät! vastasi nuorukainen heleällä äänellä.

Terävä katse tarkasti hänet kiireestä kantapäähän. Sitten painui ovi kiinni ja rautaiset, majesteetilliset kasvot katosivat.

— Olen tarkastanut näitä piirustuksia, alkoi kenraali, ja sitä metallia, jonka eilen esititte. Mikäli näin lyhyessä ajassa on voitu päättää, on esittämällänne keksinnöllä todellakin sangen huomattava merkitys. Olen puhunut siitä Hänen Majesteetilleen. Kuitenkin olen sitä mieltä, että meidän täytyy tuntea koko salaisuus, ennenkuin voimme ryhtyä niin laajakantoisiin tekoihin kuin teidän suunnitelmanne edellyttää.

— Teidän Ylhäisyytenne, vastasi Orri arvokkaasti. — Olen antava keksinnön suhteen niin paljon

tietoja kuin suinkin voidaan vaatia. Mutta salaisuutta, s. o. valmistustapaa, minä en katso voivani ilmoittaa, ennenkuin suomalainen neuvosto on koontunut ja välikirjat tehty lopulliseen muotoonsa.

Kenraali kohotti kulmakarvojaan.

— Epäilettekö te?

— En, Teidän Ylhäisyytenne. Pysyn ainoastaan päätöksessäni, jonka etukäteen olen vannonut itselleni.

Vanha sotapäällikkö siristi silmiään ja tarkasteli nuorukaista pitkän aikaa huvitetun näköisenä.

— Te olette varovainen. Tiedättekö, nuori mies. Jos kaikki se, mitä olette kertonut, on totta, enkä minä suinkaan tahdo teitä epäillä, niin teidän hallussanne on salaisuus, joka missä valtakunnassa tahansa riistäisi teiltä vapauden. Teidät voitaisiin pidättää ja pakottaa ilmaisemaan tietonne.

— Teidän Ylhäisyytenne. Olen syntynyt liian sarronalaisessa maassa, jotta olisin voinut unohtaa nuo seikat. Keksintö ei ole minun hallussani. Minä en edes tunne sitä. Sinä hetkenä, jolloin en määrätynä aikana, vapaana ja kenenkään seuraamatta esiinny määrätysssä paikassa, häviää valmistustavan salaisuus olemattomiin. Se on henkilöllä, joka ei ollenkaan tiedä sen arvoa.

Kenraali siristi silmiään ja vastasi kuivasti.

— Teitä voitaisiin kiduttaa, kunnes ilmaisitte henkilön.

— Teidän Ylhäisyytenne. Tiedän olevani Saksassa.

Jälleen tarkasteli nerokas sotapäällikkö kauan aikaa äänettömänä nuorukaista, jonka pelkäämätön, avoin olemus tuntui häntä miellyttävän. Näytti kuin olisi heikko hymy värehtinyt hänen tarmokkailla kasvoillaan. Sitten lausui hän kevyemmin.

— Tehän olette valmis diplomaatti.

Kun nuorukainen ei vastannut, jatkoi hän kuin koetellakseen.

— Tokko varovaisuustoimenpiteenne kuitenkin on riittävä. Te annatte salaisuutenne Saksalle ja tietysti myöskin isänmaallenne ja samalla te ehdotatte liittoa näiden kahden valtakunnan välille. Entäpä, ellei Saksa haluaisikaan täyttää liiton ehtoja. Entäpä, jos se ottaisi Venäjän tavat käytäntöön. Kuinka voisi pieni Suomi sitä pakottaa. Sanon tämän vain siksi, että varovaisuutenne minua hämmästyttää.

— Sinä hetkenä, jolloin välikirjan yksikin pykälä rikotaan tai muutetaan, ilman kummankin valtakunnan suostumusta, tulee salaisuus yhtäikaa tunnetuksi Englannissa, Amerikassa ja Ranskassa.

Vanha sotapäällikkö hätkähti ja katsoi omituisen terävästi puhujaan, jolla heti oli ollut niin valmis vastaus. Sitten sanoi hän kuivasti.

— Vai niin.

Syntyi äänettömyys.

— Tämä on seikka, joka vielä kaipaa harkitsemista. Haluan sitäpaitsi lisää tietoja suunnittelmistanne ja keksinnön laadusta.

— Olen Teidän Ylhäisyytenne käytettävissä.

— Tiedän kyllä, että metalli on vetyä, jatkoi vanha kenraali kuivasti, mutta hänen nopea syrjäsilmyksensä oli paljastanut hänen aikeensa yllättää nuorukaisen.

— Niin on, Teidän Ylhäisyytenne, vastasi tämä tyynesti.

XI.

Harhaisku.

Vaatimattomassa pensionissa Berlinin Lützowkadun varrella asui hiljainen ja kokonaan omiin töihinsä syventynyt nuorukainen. Aamupäivät hän tavallisesti vietti kirjastossa, tutkien suuria, sotateknillisiä teoksia ja tehden muistiinpanoja. Syötyään niukan päivällisen hän tavallisesti meni Meereskunde-museoon tai viipyi tuntikausia »Zeughausin» huoneissa, miettiväisen ja hajamielisen näköisenä tutkimassa esineitä, jotka herättivät hänen mielenkiintoaan. Aivan erikoisesti näyttivät häntä huvittavan torpeedot, jotka lepäsivät telineillään jättiläismäisten sikaarien muotoisina ja joista hän teki skitsipiirroksia muistikirjaansa.

Illalla myöhään, kun maailmankaupungin kuumainen yöelämä, jolta sota oli riistänyt muinaisen loiston, jo oli alkanut, hän istui kumartuneena piirustustensa yli ja selaili innokkaasti monennäköisiä teknillisiä käsikirjoja. Niistä poimimiaan tietoja hän vertaili pieneen vihkoseen, jonka kannessa oli:

Arvid Warèn:

U p o t t a j a t.

Toisinaan näytti hän pitkiksi hetkiksi unohtuvan kuvitelmiinsa. Silloin kohosi puna hänen poskipäilleen, ohimosuonet paisuivat ja hänen olennossaan oli huomattavissa hermostunut levottomuus . . . Miten oli lopultakin onnistuva tämä kuulumaton suunnitelma? Milloin ehtisivät suomalaiset miehet tänne? Oliko kaikki todellakin toteutettavissa näin helposti ja yksinkertaisesti?

Väliin paloi hänen mielessään kiihkeä halu mennä nyt jo neuvottelemaan niiden harvojen suomalaisten älymiesten kanssa, jotka olivat täällä Berlinissä. Mutta ei. Saakoot kaikki kuulla yhdenaikaisesti asiasta, silloin ei yksi ole miettinyt kantaansa valmiiksi, eikä kykene sitä syöttämään toisille todisteluilla, joita ei yhtäkkiä ollut helppo kumota. Muodostakoon kukin rauhassa oman mielipiteensä.

* * *

Oli tammikuun 14 p. ja kello näytti 9 illalla.

Nuorukainen, joka vastikään oli saapunut kotiin, ei huolinut vääntää valoa lamppuun, vaan heittäytyi väsähtäneenä sohvalle ja sytytti paperossin.

Ovelle koputettiin. Pensionin palvelustyttö avasi ja sisään astui pitkä, vanhanpuoleinen herra. Nuorukainen kavahti pystyyn silmänräpäyksessä ja riensi vääntämään tulta.

— Pimeässäkö te haaveillette? kuului tuttu ääni.
 — Mutta olettepa toki vihdoinkin kotona. Olen käynyt täällä jo kahdesti.

Orri tunsi valtioneuvos Rungon, joka sydämellisesti puristi hänen kättään.

— Te olette jo täällä, herra valtioneuvos. En osannut vielä odottaakaan. Saanko pyytää istumaan.

— Niin olen. Terveisiä kotimaasta. Minä pidin kiirettä, sillä teidän nimenne mainitseminen näiden asioiden yhteydessä antoi minulle aihetta erinäisiin arveluihin.

Syntyi hiljaisuus. Valtioneuvos oli kovin vakavan näköinen.

— Onko Warénin keksintö näiden asioiden kanssa yhteydessä?

— On kyllä.

— Te olette ilmoittanut sen täällä?

— En ole, ainakaan vielä. Mutta minä olen luvannut sen tehdä, erinäisillä ehdoilla.

— Ja ne ovat?

— Suomi, johon liitetään Viro ja Vienan Karjala, tulee itsenäiseksi ja saa miljardin sotavoitosta.

— Sitähän minä pelkäsinkin, sanoi valtioneuvos otsaansa sivellen.

Nuorukainen hämmästyí.

— Eikö se riitä? kysyi hän levottomana.

— Ei, ei se riitä. Se ei ole pysyvä saavutus . . . Niin, kyllä arvaan että teillä on välikirjat ja sopimukset mielessänne, mutta ne ovat hyvin huonoa tavaraa. Minun täytyy kuitenkin ensin puhua teille

Suomesta, ennenkuin ymmärrätte minua. Oletteko täältä voinut ollenkaan seurata kotimaan tapahtumia?

— Marraskuun lakkovaiheet tiedän osapuilleen, mutta en paljoa sen jälkeen sattuneista tapauksista.

— No niin. Levottomuudet jatkuvat yhä. Punaiset pitävät kotitarkastuksia ja harjoittavat etsintää vimmatummin kuin ryssät konsanaan. Puna-kaartit harjoittelevat ahkerasti ja niille tuodaan Venäjältä vaununlastittain aseita. Ilmeisesti on tekeillä vallankaappausyritys aito bolshevistiseen malliin. Mutta toiselta puolen ovat porvarilliset lujasti päättäneet ryhtyä vastarintaan. Suojeluskuntajärjestöt kasvavat yhä huomattavammiksi ja innostus kytee salassa koko kansan keskuudessa. On onnistuttu saamaan rahaa. On hiukan aseitakin tiedossa. Lyhyesti sanoen, Suomi seisoo kansalaissodan partaalla, jota ei mikään enää voi estää. Milloin se puhkeaa, se on vain viikkojen, päivien, hetkien kysymys, eikä ole takeita siitä, ettei se riehu jo nyt. — No niin. Käsitättehän, ettei keksintö voi ehtiä käytäntöön tämän kapinan aikana, ei ainakaan sanottavassa määrin. Meidän täytyy kestää tämä onneton taistelu omin voimin ja samoin, jopa paljoa huonomminkin asein kuin vastustajamme. Jos me voitamme, niin Suomi on itsenäinen, ei vain paperilla, kuten nyt, vaan tosiasiallisesti, ja ryssien on lähteminen maasta. Ja silloin me tarvitsemme tuota keksintöä. Se on pohja, jolle vapautemme rakennetaan. Ja me tarvitsemme salaisuuden *yksin*. Ymmärrättekö? Yksin,

jos Suomi aikoo voida yksin seisoa kansakuntain rinnalla vaarallisella paikallaan.

Kun nuorukainen ei vastannut, jatkoi puhuja.

— Jos taas häviämme, niin teidän menettelytapanne seuraten jää koko salaisuus saksalaisten haltuun. Sillä ette kai halua antaa sitä omille ja vieraille ryssille?

— Niin, mutta keksinnön avulla me saamme saksalaiset auttamaan itseämme tuossa taistelussa.

— Siinähan juuri myöskin piilee vaara. Kun me olemme hädässä, niin saksalaiset voivat, huomatkaa, minä sanon voivat, vaatia tuon keksinnön apunsa palkaksi, vaatia sen yksityisomaisuudekseen tai ainakin tehdä epäedullisen välisopimuksen. Ellemme siihen myönny, niin he voivat kieltää apunsa. Jos taas myönnyimme, niin Suomi jää heikkona ja voimattomana Saksan varaan ja sen mielivallasta riippuvaksi. Sitävastoin on todennäköistä, että saksalaiset muuten, tietämättä rahtuakaan koko keksinnöstä, ojentavat Suomelle auttavan käden. Luonnollisesti molemmat maat tekevät liiton ja Suomi saa maksaa tuosta avunannosta, kuten kohtuullista onkin. Mutta se pystyy seisomaan omin jaloin ja herättämään kyllin suurta arvontoa liittolaisessaan, jos sillä *yksin* on tuo mullistava salaisuus tiedossaan. Sitävastoin jää Suomi aivan liian mitättömäksi, suunnittelemistanne alueenlisäyksistä huolimatta, jos molemmilla liittolaisilla on hallussaan sama keksintö. Enkä usko, että mainittuja aluelisäyksiä tullaan sille edes myöntämään.

Nuorukainen kuunteli niin jännittyneenä, että hengitys salpautui. Pitkiä hetkiä kului äänettömyydessä, vain ruskeat silmät loistivat tuskallisesti. Vihdoin sanoi hän hiljaa, väräjäväällä äänellä.

— Voi minua. Ja minä kun luulin saaneeni niin suurta aikaan. Mitenkä tästä nyt selviydytään?

— No, älkäähän nyt olko huolissanne... Te olette jo puhunut keksinnöstä?

— Olen antanut näytekappaleen ja piirustuksiaikin. Perääntyminen ei enää ole mahdollista.

— Ei, sanoi valtioneuvos miettiväisenä ja jatkoi sitten. — Ehkä tämä käy näinkin. Ehkä Saksa tosiaan on jalomielinen ja suora meitä kohtaan, tukevathan tätä olettamusta niin monet seikat. Mutta omasta puolestani olen liikaa seurannut suurvaltojen politiikkaa, jotta voisin olla siitä vakuutettu. Se on aina kiero ja itsekästä ja sillä on oikeusollasellaista, se on minun käsitykseni.

— Mutta minä olen kuitenkin turvannut sen seikan, ettei sen sopimuksen pykälää, joka täällä muodostetaan, voida muuttaa, sanoi Orri. Ja sitten hän selitti valtiomiehelle, miten koko salaisuus mainitussa tapauksessa joutuisi ympärysvaltain tietoon.

— Vai niin, hyvähän se on sekin, vastasi vanha herra naurahtaen. — Mutta käsitätte kyllä, minkälaiseen suuruuteen Suomi saattaisi kohota, jos se *yksin* saisi pitää tietonaan sen, mikä *yksin* sille kuuluu.

*

*

*

Kun vieras oli mennyt, seisoi Orri huoneensa lattialla niin pökerryksissä kuin olisi hän saanut voimakkaan iskun. Sekavia, kuumeisia ajatuksia risteili hänen aivoissaan. Ne syöksyivät sinne tänne, voimatta mitään selvittää, eikä nuorukainen voinut pakoittaa niitä tottelemaan tahtoaan.

Miten viiltävinä hänen mieleensä nyt palautuivatkaan insinööri Warénin sanat: *»Ja ennen kaikkea on vältettävä, ettei rahtuakaan joudu vieraan käsiin.»* Kuinka hän oli voinut ne unohtaa? Unohtaa, kunnes valtioneuvos Runko oli sinkauttanut hänelle saman ehdottoman ajatuksen.

Hän alkoi vaeltaa hermostuneena ympäri lattiaa ja huomaamattaan hän poltti paperossin toisensa jälkeen. Monenlaisia suunnitelmia kangasteli hänen mielessään, kunnes hän yhtäkkiä pysähtyi, siveli kädellään otsaansa ja nopeasti vilkaisi kelloaan.

— Niin, se on ainoa keino, mutisi hän itsekseen, temmaten päällysvaatteensa ja rientäen ulos.

Kiirein askelin harppasi hän katua ja kääntyi Potsdamerille.

— Ellei hän minua voi auttaa, niin sitten en ymmärrä mihin ryhdyn.

Hän pysähtyi erään pensionin luo, missä muuan Berliiniin komennettu jääkäri asui. Tämä kuului »pommareihin», amiraali-esikunnan palveluksessa oleviin miehiin, ja oli erikoisesti saanut tehtäväkseen Suomeen lähetettävien poikien matkaanvarustamisen. — Ilta oli kuitenkin jo pitkälle kulunut ja ulkovi oli lukossa, mutta Orri soitti yökelloa ja selitti

talonmiehelle, että välttämättömien syiden takia hänen oli tavattava toveriaan.

— Jumala, ellei hän vielä ole kotona, lennähti Orrin mieleen, hänen kiitäessään monta askelta kerrallaan portaita ylös. Mutta onni oli hänelle myötäinen, toveri oli jo nukkumaan menossa ja kummeksui melkolailla tätä myöhäistä vierailua.

— Sinähän olet kovin kiihdyksissäsi, sanoi hän.

— Mitä nyt on tapahtunut?

— Kuule, auta nyt minua, hyvä veli, jos suinkin voit. Minun täytyy päästä lähtemään Saksasta.

— ? ? ?

— Niin, minun täytyy päästä. Sinähän se laittelet vääriä suomalaisia passeja meikäläisille, sinullahan on leimoja jos jonkinlaisia. Tee nyt minulle paperi, jolla pääsen Sassinizissa lautalle. Ja tee se huomisaamuksi.

— Ei hyvä mies, se ei käy laatuun.

— Sen täytyy käydä. Minun on päästävä pois täältä. Siitä riippuu niin suuret asiat, että sinä et osaa kuvitellakaan. Koko Suomen tulevaisuus saattaa olla kysymyksessä. Sinä tiedät kyllä, että minä en puhu turhia.

— Enhän minä sitä epäilekään. Mutta sittenkään ei se käy laatuun. Ei ainakaan näin äkkiä.

— Mutta hyvä jumala, mitä minä sitten teen?

— Älähän nyt hätäile. Pane tupakaksi, sinä olet niin kiihdyksissäsi . . . Mutta entäs, jos sinä yrittäisit karata. Ei Sassiniziin, mutta esimerkiksi Hampuriin ja sieltä sitten jollakin lailla Norjaan, Kristiansandiin.

Luulen, että voisin hankkia sinulle lomalipun Hampuriin. Mutta eteenpäin minä en, ainakaan näin äkkiä, voi sinua hommata.

— Tärkeintä onkin, että minä pääsen pois täältä, Berlinistä. Vaikka viivynkin jonkun aikaa Saksassa, ei se tee mitään. Mutta täältä minun täytyy pois ja sitä ei saa kukaan tietää. Kuuletko, ei kukaan.

— Onko sinulla siviilivaatteita?

— Ne ovat pataljoonan varastossa.

— No minulta saat sitten. Vanhat tosin, mutta ei tässä nyt auta.

— Ja milloin pääsen lähtemään?

— Huomen aamulla. On parempi, että minä käyn sinun luonasi tuomassa sen paperin. Nuku rauhassa siihen asti.

— No hyvää yötä sitten. Ja kiitos, vastasi Orri puristaessaan lujasti toverinsa kättä.

Keventynein mielin hän astui kotiinsa.

XII.

Pako.

Hampurissa, huonomaineisen St. Paulin varrella, on pieni, siisteydellään ympäristöstään eroava kapakka, jonka avonaisissa akkunoissa tai ovella ohikulkija usein saattaa nähdä kevyesti puetun naisen, tai maalatun ilotytön laskevan leikkiä kadullaolijoiden kanssa. Täällä, erään pienen nurkkapöydän ääressä, istui Orri, tarkkaavasti pälyillen sisääntulijoita, mutta vain harvoin nostaen olutseidelinsä huulilleen.

Oli menossa jo kolmas päivä. Matka oli onnistunut hyvin, mutta täällä näyttivät vaikeudet alkavan; ei ollut tietoaakaan pääsemisestä eteenpäin.

Ensimmäisen illan oli hän istunut muutamassa satamakapakassa ja koettanut vaania sopivata merikarhua uhrikseen, jotakin, joka tavalla millä tahansa olisi ottanut hänet viedäkseen meren yli. Mutta hän ei löytänyt ketään, eikä hän kiinnijoutumisen pelossa ollut uskaltanut kyllin rohkeasti esittää asiaansa. Toisen illan oli hän viettänyt samankaltaisessa olutkullussa yhtä huonolla menestyksellä, ja nyt istui hän täällä, tarkaten vieraiden käsiä, ja heti kiinnit-

täen niihin miehiin huomionsa, joilla oli joku tatuoitu merkki, tai jotka hän muuten tunsu merimiehiksi.

Tytöt iskivät hänelle silmää. Tavan takaa kävi joku hänelle keimailemassa, paljastaen arveluttavalla tavalla sulojaan, mutta kun hän yhä pysyi tyynenä ja välinpitämättömänä, eikä kuitenkaan poistunut ravintolasta, alkoi hän erikoisella tavalla kiinnittää naisten huomiota. Varsinkin muuan neitosista, aivan nuori, ihmeen viattoman ja sielukkaan näköinen tyttönen, näytti tulevan suorastaan surulliseksi huonosta menestyksestään. Orri oli kyllä tilannut hänen ehdotuksestaan viiniä, tarjonnut kohteliaasti ja jutellut, mutta hän oli ollut niin hajamielisen ja kylmän näköinen, että tyttö, joka nähtävästi oli suosituimpia tähtiä, oli vihdoin vetäytynyt syrjään. Ja ihmeellistä, sellainen on naisluonne kerta kaikkiaan, hän istui nyt ovella pahantuulisen näköisenä, välittämättä ollenkaan lukuisten ihailijainsa imarteluista ja houkutuksista, ja katseli suurilla, harmailla silmillään outoa vierasta, johon ei mikään tehonnut.

Kapakassa alkoi olla humalaisia. Baarin puolella rämpytti joku pianoa ja huumaantuneita pareja kieppui hurjassa pyörteessä ahtaalla lattialla. Toiset istuivat korkeilla tuoleillaan nauraa hohottaen ja juoden amerikkalaisia trinksejä ja coctailejä. Nuorukaisella ei näyttänyt olevan onnea tälläkään kertaa, ja masentuneena hän seurasi tätä äitelää kevytmielisyyttä, joka häntä kyllästytti.

Mutta vihdoin näytti hänen päähänsä pälkähävän jotakin ja hän vilkaisi ovelle. Siellä istui tuo

nuori tyttö vieläkin, perin surumielisen näköisenä, tuijottaen häntä suurilla, sielukkailla, ihanilla silmillään. Orri viittasi häntä luokseen, itseksensä ihmetellen, mistä kohtalon oikusta tuokin neitonen jo noin nuorena oli joutunut näille poluille.

Tyttö nousi vastahakoisesti.

— Saanko pullon sektiiä ja kaksi lasia.

Tyttö nyökkäsi teennäisen kylmästi.

Kun hän oli tuonut pullon, täytti hän ainoastaan toisen lasin ja aikoi sitten mennä tiehensä.

— Toinen myöskin, pyydän, sanoi Orri, viitaten lasia.

— Miksi, yksinhän istutte kumminkin?

— Mikäli et tahdo tehdä seuraa. Onneksesi!

— Et välitä minusta kuitenkaan.

— Kukapa ei sinusta välittäisi, syväsilmiä. Istu, juo!

Tyttö kiepsahti ketterästi hänen polvelleen ja tyhjensi siemauksella lasinsa.

— Nyt tahdonkin tulla humalaan, sanoi hän, maiskuttaen huuliaan, joiden luonnollinen puna viinistä kosteana erottausi valkeita hampaita vastaan, kuin aamukasteinen ruusunlehti.

— Minkätähden?

— Et välitä minusta kuitenkaan, johan sen sanoin. Näen sen silmistäsi, ihmeellisistä silmistäsi. Ja minä kun pidän sinusta niin, niin.

— Mikä sinun nimesi on, pikku enkeli?

— Irli. Ja sinun?

— Oh, minulla ei nimeä olekaan, tai sitten niitä on liian monta. Maljasi, kaunis Irli!

Taas tyhjensi tyttö lasinsa pohjaan. Heleä punerus alkoi kohota hänen kalvakoille poskipäilleen. Hän ei näyttänyt voivan kyllikseen katsella nuoruukaista, joka hymyili hänelle veitikkamaisesti ja keikkuteli häntä polvellaan. Yhtäkkiä painautui hän rajusti Orrin rintaa vasten ja kuiskasi intohimaisesti.

— Niin, et välitä minusta . . . sinä. Mutta minä. Jos tietäisit kuinka sinusta pidän. Et usko. Olet kuullut meikäläisten puheita. Ja kuitenkin, en ole koskaan tuntenut sellaista kiintymystä kehenkään kuin sinuun. Sinussa on jotain niin merkillistä . . . Sinua täytyy ihan rakastaa, vaikka olet niin välinpitämätön.

— Oikeinko todella, Irli?

— Oikein todella . . . Voi, älä ajattele nyt taas huonoa minusta. Minä pidän sinusta todella.

— Maljasi siis, sinä keijukainen öisessä yrtingitarhassa!

Kilistettyään kietoi Orri käsivartensa tytön vyötäisille ja kysyi, syvälle silmiin katsoen.

— Tahtoisitko sinä auttaa minua, Irli?

— Tahtoisinko! Sitä sinä kysyt! Mutta mitenkä minä voisin sinua auttaa?

Syntyi hiljaisuus. Vain katseet risteilivät, toinen kysyvänä, toinen tutkivana.

— Voiko sinuun luottaa, Irli?

Tyttö painoi silmänsä alas ja tuli pahoille mielin.

— Sinä loukkaat minua yhä vaan. Vaikka onhan se luonnollista.

— Älä pahastu, Irli. Minä olen tosiaankin pullassa.

— Kerro minulle kaikki. Osaan kyllä olla vaiti.

— Minun pitäisi päästä pois Saksasta, eikä minulla ole passia.

— Pois! Sitten en auta sinua, paha poika.

— Minun täytyy joka tapauksessa lähteä Hampurista. Etkö sinä tunne ketään laivuria, joka voisi viedä minut?

Tyttö tuli miettiväksi.

— Voi, jos olisit ollut täällä eilen . . . Mutta, odotahan, minä käyn kysymässä Mirjalta . . . Kevyesti kuin hengetär liiteli solakka tyttö yli lattian.

Kun hän palasi, oli hänen silmissään menestyksen valoisa säihky.

— Tunnin päästä Bubi tulee. Hän lähtee huomenna ja viettää tänään lähtijäisiä Mirjan kanssa. Bubi kyllä vie sinut . . . Mutta olethan illan minun kanssani. Sinä ja Bubi, Mirja ja minä. Voi kuinka hauskaa!

* * *

Laivuri oli jämerä kuin tervaskanto.

Hänen ahavoittuneilla, karkeilla kasvoillaan viipyi hyväntahtoinen hymy ja hänen pienet, viekkaat silmänsä tähystelivät ovelasti ryppyisten, laskoksille painuneiden luomien alta. Viikset ja parta olivat ajellut, ainoastaan leukaa ympäröi alapuolelta tuuhea

karvakehä, joka antoi hänelle eräänlaisen hihhulimaisen vivahduksen.

Heti hänen saavuttuaan siirryttiin sivuhuoneeseen ja Irli esitti asian niin taidokkaasti ja kaarrellen, että Orria hämmästytti hänen oveluutensa. Mutta laivuripa ei ollut varsin halukas ryhtymään kauppoihin.

— Se on liian vaarallista, sanoi hän. — Ennen lähtöä passit tarkastetaan, enkä ymmärrä, missä te voisitte piileskellä niin kauan.

— Tyhjää lorua, huudahti Irli. — Sanopa minulle Bubi, missä sinä säilytät kankaasi, joita tuot niin monta pakkaa kerrallaan ja jotka aina välttävät tarkastusmiesten silmät?

Laivuri hätkähti ja katsoi terävästi tyttöön viekailla silmillään. Tällaista iskua ei hän ollut odottanut. Sitten vilkaisi hän salaviihkää nuorukaiseen ja sanoi olkapäitään kohauttaen.

— Huhupuheita.

— Älä viisastele, Bubi. Minä kyllä tiedän sinun vehkeesi.

Laivuri otti niin kunnioitettavan siemauksen suuresta lasistaan, että jo siitäkin saattoi tuntea hänet merimieheksi. Sitten jysäytti hän pöytään leveän ja karkean nyrkkinsä ja sanoi.

— Kyllä se nyt on sillä lailla, etten minä naisten välityksellä ole vielä ikinä mihinkään kauppaan ryhtynyt, enkä ryhdy.

— Siunatkoon! Meistä ei kyllä haittaa. Tule, Mirja! Soittakaa sitten, kun olette valmiit.

Ja kevytpukuiset tytöt lehahtivat pois kuin per-

hot, jättäen seuralaisensa kahdenkesken pohtimaan asioitaan.

Laivuri oli pitkän aikaa ääneti, katsellen epäillen vierasta.

— Teidän olisi välttämättä päästävä matkaan? kysyi hän vihdoin.

— Kaikin mokomin.

— Oletteko tehnyt jotakin erikoista?

— Rikosta en ole tehnyt, jos sitä tarkoitatte, sen vakuutan. Minä olen sotilas.

— Ja haluatte karkuun! Hyi saakeli!

— Päinvastoin, haluan tappeluun. Minä olen suomalainen, taistellut Saksan riveissä, mutta nyt on kotimaassa puhjennut kapina. Tahdon sinne, mutta eivät päästä täältä.

— Ahaa!

— Mutta minun on päästävä, vaikka uimalla.

— Onko teillä rahaa?

— Onhan sitä, mutta pelkään, ettei riitä.

— Jos nyt saisin teidät yli, niin kuinka selviyditte Norjassa?

— Helposti. Siellä ei ole mitään hätää.

Laivuri mietti taas pitkän aikaa.

— Viisisataa se maksaa, tokasi hän.

— Kiinni veti ja kättä päälle.

Laivuri tarjosi karhun kämmenensä ja selitteli rauhallisesti.

— Mutta teidän on tultava heti laivaan, jotta saan teidät kätkeä. Aamulla se herättää liian suurta huomiota.

— Minä kyllä olen valmis.

— Parasta on sitten lähteä.

Kello kilahti ja molemmat tytöt riensivät paikalle.

— Saanko maksaa? sanoi Orri hymyillen.

— Sinä menet! huudahti Irli tuskallisesti.

— Hän tulee kyllä takaisin vielä, huomautti laivuri.

— Valehtelet. Miksi hän sitten maksaisi.

— Tulen kyllä takaisin, Irli, sanoi nuorukainen hymyillen ja hellävaroen irrottaen kiihkeän tytön käsivarret kaulaltaan.

Tuo tyttö oli auttanut häntä niin paljon, että valehteleväminen oli hänelle miltei tuskallista.

XIII.

Memento mori.

Suomessa oli kansalaissota ehtinyt täyteen voimaansa.

Pyhän innostuksen vallassa olivat talonpojat nousseet puhdistamaan maata ryssistä ja niistä sokeista, ruton tartuttamista laumoista, joiden johtomiehet itsekkäässä intohimossaan ja muut osat mieltömmässä bolshevistisessä haaveilussaan olivat eksyneet rikoksen teille ja saattaneet valtakunnan veljesodan kauhuihin. Vaasa ja Oulu olivat vallatut ja valkoinen armeija, joka yhtäkkiä ilmestyi kuin tuulesta temmattuna, alkoi vyörytellä taisteluintoisia joukkojaan yhä pitemmälle etelää kohti. Saattoi josanoa, että punaisten voitto oli menetetty. He olivat olleet liian hitaita, heillä ei ollut alotekykyä ja nopeisiin tekoihin kannustavaa päättäväisyyttä. Toimittomina asemissaan pysyen he olivat antaneet suojeluskuntain kasvaa ja voimistua, olivat tuhlanneet aikaa, kunnes valkeat olivat ennättäneet saada aseita riittävästi ja kaikki oli myöhäistä. Turhaan luottivat he enää venäläisiin veljiinsä, lukuisiin tykkeihinsä ja

loppumattomiin ampumatarvevarastoihinsa. Valkoisen armeijan syntysanat oli ehditty lukea, eikä sen voittokulkua voinut enää mikään mahti estää.

Orri oli saapunut kotimaahansa monien seikkailujen kautta. Vietettyään pari tuskallista vuorokautta laivuri »Bubin» salaperäisen ruumahuoneen ahtaassa komerossa, hän oli onnellisesti päässyt Kristiansandiin, selviytynyt sieltä Ruotsiin ja vihdoin Suomen puolelle, pyrkien niin nopeasti kuin mahdollista kotiseutunsa lähetyville. Täällä oli hän saanut vapaa-ehtoisen komppanian johtaakseen ja kouluuttaakseen, ja oli jo ennättänyt ottaa osaa moniainhin tappeluihin.

* * *

Varhaisena, kirisevän kylmänä pakkasaamuna kulki pitkä rekijono metsäisellä tiellä. Oli pimeää vielä, ainoastaan kelmeä, vihertävä kajastus koillisella taivaanrannalla ilmaisi aamun tuloa. Natisevissa, pitkissä työre'issä istui valkeakaapuisia miehiä, viisi kussakin, kiväärit pystyssä reen pohjaa vasten. Pari sataa metriä muiden edellä kulki kolme rekeä, sitten alkoi varsinainen kolonna, jonka etupäässä ajoi komppanian johtaja, kapteeni Orri. Hänellä ei ollut valkeata viittaa, ei myöskään vihreätä jääkärin pukua, harmaan, yksinkertaisen sarkatakin kaulukseen oli kiinnitetty kolme kapeata nauhaa päällikkyyden merkiksi ja olkahihnasta riippuva Mauser-pistooli oli hänen aseenaan.

Jo pysähtyi etujoukko. Kun kolonna oli sen saavuttanut, antoi johtaja merkin nousta re'istä ja käännätti hevoset ympäri. Kummallekin sivulle, metsään, hän lähetti suksipartion ja lähti itse maantietä kulkevan etupartion mukana. Lumi narskuu kantapäiden alla ja käsiä palelti. Oli kuitenkin tyyni, joten pakkasta oli helpompi kestää. Tie kohosi kiemurrellen korkealle harjulle.

Jo kuului laukaus, jonka kaiku kiiri heiketen lumisena nukkuvassa metsässä. Punaisten vartiomies oli ampunut. Heti sen jälkeen toi lähetti pääjoukolle käskyn seurata etupartiota. Saavuttiin vuorelle ja kapteeni kiipesi kivelletähystellen kiikarillaan yli lumisen, valkenevan aukean.

Siellä näkyi kotikylä aamun viluisessa hämärässä. Vasemmalla sinerti ulapan hanki, suoraan edessä häämötti taloja, lähimpänä kivinavetta, josta punaisten varustukset alkoivat, jatkuen pitkin harjua rantaan saakka. Jo näkyi levotonta liikettä, jonka hälyytyslaukaus oli aiheuttanut. Vihollisella oli kieltämättä loistava asema.

Komppania oli sillävälillä hajaantunut ketjuun pitkin metsän reunaa. Tuokion Orria arvelutti. Aukea oli niin laaja ja luminen, moni oli siinä saavuttava sankarikuoleman, mutta täytyi uhrata.

— Eteenpäin — mars! kuului hiljaa, mutta selkeästi. Käsky kulki miehestä mieheen.

Huimaavan pitkä rivi valkeita peikkoja painui harjulta alavalle pellolle. Äänettömästi ne etenivät. Vallitsi kaamea hiljaisuus. Jo saavuttiin matalalle

väliharjulle, jota myöten Orri tiesi kulkevan suojaisten kiviaidan; pelloillakin, siellä täällä näkyi kiviröykkiöitä. Mutta yhä oli punaisten puolella hiljaista.

— Mitä ne ajattelevat? Ovatko ne paremmin varustettuja kuin oletinkaan? mutisi Orri itseksensä.

Jo sivuutettiin kiviaita. Ja silloin, yhtäkkiä, alkoi helvetillinen kuulasade ja tuhatääninen räikkinä tuntui ikäänkuin repivän kylmää talvi-ilmaa. Luoteja vinkui ja surisi ja granaatteja räiskyi, milloin eivät syttymättä hupsahtaneet hankeen.

— Eteenpäin mars mars! kuului johtajan tuikea komento.

Ketju yritti juoksuun, mutta kun lunta oli yli polvien kävi se kovin työläästi ja vaati liian suurta ponnistusta. Ja vihollisen kuularuiskut räätisivät yhtämittaa, yhä vimmatummin ja vimmatummin. Suuressa kivinavetassa niitä oli kaksi, harjulla yksi ja vasemmalla, missä metsä tiheni, vielä yksi. Mahdotonta oli kenenkään elävänä päästä sellaisen luotituiskun läpi.

Oli komennettu aseisiin ja Orri makasi hangella kiikarillaan tähystäen vihollisen toimintaa. Yhä useampia kaatui. Haavoittuneiden vihlovat huudot kuuluivat yli taistelun pauhun ja kun paikka oli aivan avoin, eivät sairassotilaat tahtoneet saada työtään toimitetuksi, töin tuskin onnistui heidän laahata haavoittuneita kiviaidan suojaan. Aamu alkoi yhä enemmän vaaleta ja päällikkö käsitti, että tästä oli mahdotonta päästä eteenpäin.

— Takaisin kiviaidan taa — ryhmittäin! kuului taaskin terävä, miehestä mieheen kulkeva komento.

Ketju näytti kokonaan murtuvan. Siellä täällä kiiti hurjaa vauhtia kymmenkunta miestä kerrallaan — takaisinpäin. Kuulia vinkui heidän korvissaan paksuna pilvenä ja kuin ihmeen kautta näyttivät he saavuttavan päämaalinsa. Varmaankin oli vihollisen puolella ryssiä, tottuneita kuularuiskun käyttäjiä, sillä luodit osuivat kutakuinkin paikalleen.

— Ryhmänjohtaja N. komppanian päällikön puheille! kulki miehestä mieheen, kun suojaava kiviaita oli saavutettu.

Orrin päähän oli lennähtänyt uusi ajatus, sillä tässä oli hätä käsillä. Aidan takaa ei nimittäin enää saattanut peräytyä aukean yli metsikköön, jos mieli hiukankin säästää miehiä, eikä johtaja tätä peräytymistä näyttänyt haluavankaan.

Kun ryhmänjohtaja oli tullut, sanoi Orri.

— Ottakaa ryhmänne, hiipikää aidan suojassa rantalepikköön, sitä pitkin varovasti edelleen, vihollisketjun pään kohdalle, ja hyökätäkää sitten hirveästi huutaen ja äkkiä sivulta. Ymmärrättekö?

— Ymmärrän, herra kapteeni.

— Te olette ainoa mies, joka minua lukuunottamatta tarkoin tunnette paikan. Teistä riippuu kaikki. Minä luotan teihin. Mutta toimikaa nopeasti, ennenkuin hämärä kokonaan katoaa. Lähtekää.

— Kuten käskette, herra kapteeni.

Tuskallisessa jännityksessä kului puoli tuntia. Kaikki riippui siitä, onnistuiko miesten päästä huo-

maamatta hyökkäyspaikalleen. Orri seurasi kiikarilla heidän kulkuaan niin kauan kuin mahdollista, mutta pian he katosivat viidakkoon. Punaisetkin kenties odottivat jotakin, sillä he hiljensivät tultaan, ainoastaan tykit jylyisivät yhtämittaa. Rannan puolelta eivät he kuitenkaan osanneet aavistaa vaaran uhkaavan.

Jo kuului komea hurraa ja ammunta kiihtyi vasemmalla siivellä.

— Eteenpäin — mars, mars! komensi johtaja jälleen. Ja uudella raivolla syöksyi ketju kiviaidan takaa vihollista kohti.

Hetken näytti asema yhtä epätoivoiselta kuin aikaisemminkin ja lukuisia valkeita miehiä kaatui. Mutta sitten alkoi vasemmalla, vihollisen puolella syntyä epäjärjestystä. Kiikarillaan saattoi Orri huomata, että sivustaryhmä hyökkäsi nopeasti eteenpäin ja että punaiset säikähtäneinä, kuten yllätetyt ainakin, epäjärjestyksessä syöksyivät pakoon... Jo oli äärimmäinen kuularuisku valkeilla. Sen tuli suunnattiin pitkin vihollislinjaa ja sen jälki oli kauheata. Yhtämittaa kaatui vihollisia, heidän pakonsakin näytti jo myöhäiseltä... Urhoja, tosi sankareita olivat sivustaryhmän miehet!

Valkoiset ponnistivat kaikkensa päästäkseen kylin nopeasti harjulle ja voidakseen ajaa takaa vihollista, joka pakeni epäjärjestyksessä, varmaankin uskoen olevansa saarrettu, ja niin nopeasti, että tykit jätettiin empimättä ylävälle kunnaalle, erään

riihen luo, missä niillä oli ollut edullinen asema-
paikka.

Kahdessa tunnissa oli voitto saavutettu.

*   *   *

Kyläläisiä kömpi ylös kellareista, perunakuopista ja suojaisista kivinavetoista. Kyyneleet silmissä ja kuvaamattoman ilon vallassa he kiittelivät pelastajiaan, syleilivät omaisiaan, aivan kuin onnen huumamina, hetken hurmiossa menen aina lapsellisuuksiin saakka.

Ainon kotoa tapasi Orri äitinsä. Tämä itki, syleili vapisevin käsin poikaansa, kuivasi silmiään esiliinansa liepeeseen, eikä voinut mitään puhua liikutukseltaan. Kovin hän oli vanhettunut, käynyt laihaksi ja ihmeen kumaraksi. Äiti parka.

— Missä Aino on? kysyi Orri, voimatta kauemmin itseään hillitä.

Uudistunut nyyhkytys oli ainoa vastaus.

— Mutta sano toki äiti.

— Voi, voi tätä surkeutta, kuului särkynyt vastaus. — Ei hän enää liene elävien ilmoilla. Jo kolme viikkoa sitten ne hänet veivät.

— Minne veivät? tiukkasi nuorukainen vaaleten.

— Minne lienevät vieneet... Ei huolinut tyttö varoituksista. Aseita kantoi suojeluskunnalle ja kirjeitä, tai mitä lienee välitellyt... Joutui kiinni. Tapasivat työssä... Sinne katosi.

Orri ei sanonut mitään. Jokainen veripisara oli

kadonnut hänen kasvoiltaan. Huulet vain puristui-
vat lujemmin yhteen.

— Entä isä? kysyi hän pitkän ajan kuluttua.

— Isä on niillä vankina, eilen ottivat taas...
Oli jo ollut ennemminkin, sai äiti itkultaan selitetyksi.

Nuorukainen vavahti kuin jousi, joka jännittyy
täyteen vireeseen.

— Ja miksi? kysyi hän soinnuttomasti. — Isähän
oli raajarikko.

— Mutta jyrkkä. Itsepäinen, kuten tiedät...
Sinusta kovenivat, sinua utelivat. 'Jo on lahtariksi
ruvennut työmiehen poika', isälle pistelivät.

— Ja ottivat hänet eilen. Minne he hänet panivat?
Veivätkö mukanaan?

— Lahtelan saunassa säilyttivät yötä. Oli Lahte-
lakin mukana ja se Kuusimäen vanhempi poika.
Mihin sitte lienevät panneet.

Enempää odottamatta Orri syöksyi ulos.

— Kaksikymmentä vapaaehtoista heti mukaani.
Kutka seuraavat? huusi hän raikuvalla äänellä.

Joka mies oli pyrkimässä pidetyn päällikkönsä
mukaan, mutta Orri määräsi komppanialle tarkoin
tehtävät ja otti vain mainitsemansa määrän. Pika-
marssissa aikoi hän rientää vihollisen perässä, mutta
Lahtelan saunan luo päästessään välähti hänen mie-
leensä kaamea epäluulo. Sauna näytti niin yksinäi-
seltä ja kolkolta syrjäisellä paikallaan. Pitkin harp-
pauksin kiiruhti Orri sitä kohti ja tempaisi oven
auki. Kynnykselle asti oli valunut punainen jää-
tynyt verivirta. Lattialla makasi kolme silvottua

ruumista. Kauhun lamauttamana jäi Orri ovelle seisomaan . . .

Yhä lukuisampia suoje-luskuntalaisia saapui saunan luo. Kauhistuneina ja äänettöminä he tarkastelivat kaameata näkyä. Sitten astui pari rohkeinta sisään.

— Tältä on silmät puhkaistu ja oikea käsi poissa. Voi ukkoraiskaa, selitteli muuan sisällä olija.

— Hiljaa! kuului komppanianpäällikön kauhea karjaisu.

Vasta silloin sotilaat katsoivat johtajaansa. Tämä seiso i tuhkanharmaana, sierainten väristessä ja silmäin leimutessa tavalla, jota yksikään ei ollut nähnyt. Syntyi kuolon hiljaisuus.

Sitten kääntyi Orri pois päin. Hetken tuijotti hän valjuna taivaan rannalle, jossa keveitä hattaroita uiskenteli aamuruskon pakastuvassa purppurassa. Vihdoin hän lähti yrmeänä ja hitaasti kävelemään rantametsikköä kohti, jonne kiemurainen latotie johti kiiltävine jalaksenjälkineen . . .

Joukko seiso i yhä ääneti silmillään johtajansa kulkua seuraten. Vihdoin joku hiljaa lausahti:

— Se oli hänen isänsä.

IV.

Kuolemattomat

Mitä sitten tosi! — salaa
sanoiks saamatta mi palaa,
hiiltää sydän-alaa.

O. Manninen.

I.

Vappu v. 1946.

Helsinki heräsi kevätaamun kultaisessa kimalteessa.

Esplanaadilla vilisi ihmisiä, kukkien koristamia neitoja ja valkolakkisia ylioppilaita, jotka nauraen ja elämöiden tervehtivät toisiaan, viskelivät konfettia ja serpentiinejä, tai kylvivät ruusuja. Loistavia, kukilla koristettuja automobiilejä kiiti varoituserkkejä törähytellen katuja ristiin rastiin. Tuossa kulkivat muulin vetämät ajopelit, joissa kymmenkunta nauravaa, valkopukuista neitosta oli hukkunut kukkiin, täällä huusi katupoika kuuluvalla, yksitoikkoisella äänellä, »konfetti, serpentiini» ja pienet, sepeleillä koristetut tytöt helistelivät rahapankkejaan ja tarjoilivat vappukukkia. — Puissa olivat raikkaasti vaaleanviheriät lehdet vasta puhjenneet silmikoistaan ja kurkistelivat ikäänkuin ihmetellen tätä iloista hälinää, joka tapahtui ensi kerran heidän elämässään.

Mutta Kaisaniemessä sulloontui yhä tihenevä joukko sen tilapäisesti puulaatikoista kyhätyn korok-

keen ympärille, joka nurmikentälle oli pystytetty. Heillä oli yllään kuluneet ja useilla tahraisetkin vaatteet, heidän kasvonsa olivat laihtuneet ja kalpeat, heidän silmissään kiilui jotakin nälkiintynyttä ja villiä, ja ne miehet, jotka kantoivat suuria, punaisia lippuja, tuntuivat vaivoin jaksavan kestää taakkansa ja tuon tuostakin pyyhkivät hikeä kasvoiltaan.

Sitten kiipesi puhuja lavalle.

Hän oli pitkä laiha mies, jonka ohuthuulinen suu todisti päättäväisyyttä ja jonka syväuurteista otsaan tummat hiussuortuvat ympäröivät. Hänen pienistä, terävistä silmistään välmehti vilkkaus ja kiihko ja hänen kalpeat kasvonsa tekivät älykkään vaikutuksen.

— Kansalaiset! huusi hän kuuluvalla äänellä.

Heti syntyi hiljaisuus; takana-olijat vain puristivat lujemmin etumiehiä yhteen rykelmään, päästäkseen lähemmäs ja kuullakseen selvemmin.

— Kansalaiset! Tänä päivänä on vappu, kimaltavan kevään tervehdysjuhla ja maamme parempiosaiset viettävät sitä kemuin ja riemuin, yltäkylläisyyden ja kukkien keskellä. Me otamme sen vastaan nälkäisinä, kalvettunein kasvoin, vapisevin jäsenin ja meidän ainoa toivomme on: antakaa meille leipää, antakaa työtä, antakaa maata viljellä, jotta lapsemme säilyvät hengissä. Me emme kadehdi varakkaampien juhlia, me pyydämme vain välttämättömintä, vain mahdollisuutta tulla toimeen ja saada alkeellisimmat elämänvaatimuksemme tyydytettyä.

— Täytyy ihmetellen kysyä, kuinka on vapaassa

ja itsenäisessä Suomen kuningaskunnassa johdettu niin pitkälle, että tuhansia kansalaisia on vailla työtä ja toimeentuloa, vailla jokapäiväistä leipää. Ja kuitenkin on siihen syynä vain olojen johdonmukainen kehitys, ne harha-askeleet, joihin maamme varakkaampi luokka jo suuren vapaustaistelun aikana teki itsensä syyppääksi.

Suomen silloiset valtuudet hyväksyivät sen rauhansopimuksen ja kauppa- ja merenkulku-välikirjan, joka maaliskuun 7 p:nä v. 1918 oli Berlinissä allekirjoitettu ja joka myönsi saksalaisille maassamme samat oikeudet kuin omillekin alamailla. Ja mikä vielä pahempaa, se pakotti vanhentuneen ja perin vajavaisen tullitariffin v:ta 1914 pysymään voimassa, samalla kuin se kielsi ne edut Suomelta, joita Saksa myönsi Itävalta-Unkarille ja omille siirtomailleen. Tosinhan Suomen eduskunta oli toivonut, että v:n 1921 lopullinen kauppa- ja merenkulku-sopimus tulisi olennaisesti muuttumaan, taaten maailmelle suurempia etuisuuksia ja vapautuksia. Mutta siinä petyttiin. Maailmanrauha oli sopimusrauha. Saksan rautainen armeija kesti horjumatta ympärysvaltain miljoonarynnistykset, sekava idän kysymys raukesi Japanin itsekkään ja jyrkän politiikan takia, kansat valtasi perinpohjainen väsymys ja solmittiin rauha, joka ei tyydyttänyt kumpaakaan valtaryhmää ja joka jätti vihamielisyyden salattuna kytemään.

Vuoden 1921 kauppa- ja merenkulku-sopimus oli hämäräperäinen, vaikeasti tajuttava, eikä se si-

sältänyt odotettuja myönnytyksiä. Selitettiin kyllä, ettei Saksa milloinkaan tekisi itseään syyppääksi niihin sortotoimenpiteisiin tai väärinkäyttöksiin, joihin uusi sopimus kenties tarjosi mahdollisuuksia, samalla kuin huomautettiin, ettei maailmansodassa väsynyt Saksa mitenkään voinut suoda Suomelle poikkeuksellisia etuisuuksia, eikä ylläpitää maata omalla kustannuksellaan.

Keinottelu, joka jo maailmansodan loppuvuosina oli tavattomasti levinnyt ja kasvanut eräänlaiseksi taudiksi, kehittyi huippuunsa. Turhaan koetti hallitus sitä ehkäistä. Kun elintarve-asiat saatiin säännöstellyiksi, hyökkäsi gulashi-paroonien saaliinhimoinen lauma teollisuustuotteiden kimppuun, ja kun niille määrättiin rajahinnat ja myyntiä rajoittavat asetukset, alkoi ennen kuulumaton huijaus maatiloilla. Sakot eivät vähääkään tuntuneet tunnottomien porhojen paksuissa lompakoissa, täytyi turvautua vankeusrangaistukseen ja panna tiluksien omistajat valtion kontrollin alaisiksi, koska n. s. maan ryöstö, kasvukyvyn keinotekoinen viimeisilleen pingotus, ei muuten enää ollut tukahutettavissa. Mutta jo silloin oli köyhä kansa jäänyt maattomaksi. Se ei ollut ymmärtänyt niitä etuja, joita uusi maanvuokralaki oli sille antanut, vaan oli eksynyt huijarien pauloihin hetkellisen rahanhimon sokaisemana ja myönyt ne tilukset, jotka olivat siirtyneet sen yksityisomaisuudeksi.

Surullisinta oli, että näiden keinottelijain joukossa alkoi olla yhä lukuisampia saksalaisia. Huo-

mattakoon, että minä en syytä siitä suinkaan Saksan hallitusta, enkä tšekäläistä ylijohtoa. Päinvastoin, se teki voitavansa, mutta ei kuitenkaan saattanut ehkäistä sitä taudinomaista voitonhimoa, joka vapaussodan sekavana jälkiaikana oli päässyt tarttumaan täällä oleviin saksalaisiin sotilaihin ja ikäänkuin perintönä kulkeutui myöhemmin maahan muuttaneisiin siirtolaisiin.

— Kun Suomen pankki hitaasti, mutta päättävästi veti liikasetelinsä pois käytännöstä, alenivat tarveaineiden hinnat uskomattomasti, vaikka niitä oli niukalti, ja yleinen rahapula syntyi. Laajoissa piireissä tapahtui romahduksia ja vararikkoja. Rahatulvan aikuiset velat kävivät ylivoimaisiksi maksaa ja huippuhintoihin kohonneet maatilat eivät voineet tuottaa edes sitä suunnatonta määrää, mikä olisi tarvittu huikeiden velkojen korkokuolelutukseen. Lukuisia perheitä joutui maantielle ja työttömyys lisääntyi päivä päivältä.

— Saksalaiset, turvaten kauppaa- ja merenkulkusopimukseen, siirtyivät yhä lukuisampien tilojen omistajiksi ja panivat, mikä kylläkin on kiitettävää, uudenaikaisen, tuottavan maanviljelyssysteemin käyttäntöön. Heidän haltuunsa joutuivat kosket, joiden ostamispuuhissa valtio kyllä oli vuosikausia touhunnut, mutta lyhytnäköisellä hitaudella. Yhä lukuisampia saksalaisia toiminimiä esiintyi kauppamarkkinoilla, etevämmyydellään ja rautaisella tarmollaan miltei tyyten syrjäyttäen suomalaiset. Ja suuri osa maamme tehtaista kävi saksalaisten laskuun.

— Kun työväki alkoi hiukan toipua taantumuksellisen porvariston ensi iskuista, perustettiin maahan uusi sosialidemokraattinen puolue valvomaan köyhälistön etua. Mutta jo pää-äänenkannattajan, Nousevan Kansan ensi numero herätti hälinää. Vanhat punaiset ja maankavaltajat ovat nousseet haudastaan, sanottiin. Uusi puolue oli muka perustettu punakaartin raunioille ja alkoi levittää myrkyään entiseen malliin, omaksuen kapinallisten mielipiteet. Se oli kyllä totta. Kapinanaikaisten sosialistien ajatuksissa oli kyllä sellaistaakin, joka on säästyvä kuolemalta. Vaikka he kiihtyneinä erehtyivätkin rikoksiin, niin samaa voidaan sanoa myöskin porvarillisista. Punaisten vankien kurjuus oli herättänyt koko maailman huomiota. Kuuluisia henkilöitä, rehellisiä kansalaisia ja vapaan sanan rauhallisia viljelijöitä oli surmattu. Selitettiin kyllä näin tapahtuneeksi alussa, jolloin kostonhimo ja taistelun kiihoitus vielä kuohuttivat intohimoja ja vedottiin siihen lievyyteen, jolla vankeja oli myöhemmin kohdeltu. Mutta ei otettu huomioon sitä kostonhimoa, jonka kapinallisten kieltämättä kärsimä vääräys oli aiheuttanut, joka vuosien kuluessa oli syntynyt suurten kartanoiden torppien pojissa, heidän muistaessaan kotiensa luteisia vuoteita, isänsä työn murtamaa ruumista, äitiensä laihtuneita rintoja ja kelmeitä kasvoja, siskojensa ja veljiensä alituista itkua ja leivän pyyntiä.

— Suomen kansa oli vapaussodan aikana yhtenä miehenä noussut ja kukistanut kapinan. Mutta

heti taistelun päätyttyä ilmestyivät kellariherrat ja Lapin rajoilla piileskellyt porvaristo kätköistään. Muutamassa viikossa he kykenivät synnyttämään valtiollisen eripuraisuuden ja muodostamaan maan ristiriitain ja puoluepyyteiden temmelyskentäksi. Toiset ajoivat äärimmäisellä härkäpäisyydellä tasa-valtalaisia periaatteitaan, toiset puolestaan olivat valmiit hyväksymään monarkkisen hallitusmuodon niin vanhanaikuisilla ja epäkansanvaltaisilla perusteilla, ettei sen mitenkään voinut enää katsoa tyydyttävän ajan vaatimuksia. Ja kuitenkin olisi kipeästi kaivattu lujaa ja kohottavaa yksimielisyyttä. Kun kerran Suomen kansa luontaisen kateutensa ja riidanhalunsa takia ei saattanut yhtenä miehenä asettua ketään omaa jäsentään kannattamaan, olisi sen toki luullut näinä melskeisinä ja levottomina aikoina jo uhkaavan vaarankin painostuksesta unohdettavan puoluepyyteensä ja kokonaisuutena hyväksyvän jommankumman hallitusmuodoista, mieluummin juuri monarkian. Onneksi kuitenkin riitaisuuksien vallitessa syntynyt Suomen kuningaskunta on ikäänkuin kohtalon armosta väistänyt karit ja ulkopoliittisesti hyvin suoriutunut tukalasta asemastaan.

— Mutta sisäisesti on toisin. Veljesviha kytee yhä salattuna. Porvarilliset puolueet harjoittavat yhä vehkeilyään ja kamppailevat keskenään peitetyin, salaa-iskevin ase-in. Voimakkaaksi paisunut Venäjä harjoittaa sietämätöntä painostustaan, sulki-en markkinansa, joihin meikäläinen kauppa ja

teollisuus ennen nojautui. Länsimaista kilpailua me emme kunnialla kestä ja niin on tultu tähän. Tällaiset valtavat joukot ovat nyt nälässä ja työttöminä, eikä Suomen kuninkaallinen hallitus ryhdy mihinkään toimenpiteisiin olojen parantamiseksi.

— Mutta me emme tyydy tähän. Me vaadimme parannuksia, työtä, viljelysmaata. Ja sentähden minä tältä paikalta pyydän kysyä:

— Kansalaiset! Onko oikein, että saksalaiset keinottelijat pitävät hallussaan niin suurta osaa Suomen viljelysmaata ja että ylimystö suurissa perintökartanoissaan pöyhkeilee ylpeämpänä kuin koskaan ennen?

— Onko oikein, ettei Saksan ja Suomen kauppa- ja merenkulku-sopimusta muuteta, vaikka se on aiheuttanut taka-iskun ja toimittanut suomalaisia teollisuusyrityksiä saksalaisten käsiin?

— Onko oikein, että ne saksalaiset, jotka aluksi kutsuttiin opettamaan nuorta armeijaamme, yhä viipyvät valta-asemassaan ja herättävät tyytymättömyyttä sotaväessä, joka haluaisi seistä kansallisella pohjalla?

— Onko oikein, että maamme kohtalo lähentelee Viron kansan kohtaloa, joka on säilyttänyt veljesmaamme koviakokeneille harteille noin 7% vierasmaalaista ylimystöä?

— Kansalaiset! Onko se oikein?

Puhuja vaikenä hetkiseksi ja väkijoukossa vaelsi humaus kuin myrskyn kohina.

— Kansalaiset! Se ei ole oikein. Kuninkaan ja

hallituksen on ryhdyttävä tehokkaihin toimenpiteisiin. Me tahdomme työtä, maata, leipää! Me tahdomme elää!

Kun puhuja astui alas lavalta, niin kiihtynyt, sekava murina kulki joukossa ja silmissä kiilui entistä synkempi tuli. Sitten liput pystytettiin ja mielenosoitukselliset alkoivat riveihin järjestyneinä marssia kaupungille, missä parempiosaisien ruusut tuoksuvina satoivat kaduille, tallattaviksi ja kuitumaan.

* * *

Äänetön, liikkumaton väkijoukko oli jo toista tuntia seisonut kuninkaallisen palatsin edustalla. Poliisi oli jo useamman kerran käskenyt sitä hajaantumaan. Ensimmäinen se oli synkästi ja itsepäisesti vaiennut, sitten oli se vastannut.

— Me tahdomme nähdä kuninkaan.

Hänen Majesteettinsa käveli rauhattomana huoneessaan.

— Yhäkö ne odottavat? kysyi hän kanslerilta.

— Yhä, Teidän Majesteettinne.

— Mitä ne sitten tahtovat? Sitä en voi ymmärtää.

— He tahtovat nähdä Teidän Majesteettinne.

— Minun on niin vaikeata puhua heille. En osaa kieltä riittävän hyvin.

— Kuitenkin rohkenen olettaa parhaaksi, että Teidän Majesteettinne rauhoittaa joukkoa. Se näyttää niin synkältä.

Epäröiden kuningas lähti parvekkeelle.

— Eläköön kuningas! kajahti alhaalta tuhatäänisenä, kumeana huutona.

— Kansalaiset! mitä te tahdotte? kysyi kuningas selvällä, vaikka murteellisella suomenkielellä.

— Me tahdomme leipää!

— Me tahdomme työtä!

— Me tahdomme maata viljelläksemme!

— Kansalaiset! Niin paljon kuin suinkin mahdollista hommaa valtio teille työtä. On ryhdytty suurisuuntaisiin toimenpiteisiin hätäaputoiden järjestämiseksi. Minulla ei ole teille leipää, vaikka kuinka mielelläni antaisin. Yhtä hyvin kuin minä te tiedätte, että viimeinen vuodentulo oli huono. Maassa vallitsee puute ja teidän täytyy koettaa kestää tulevaan satoon saakka.

— Me tahdomme maata!

— Sitä eivät saksalaiset saa omistaa!

— Menkööt he kotiinsa, tai siirtomaihin! kuului sekavana huutona väkijoukosta.

Kuningas vastasi:

— He ovat täällä laillisen sopimuskirjan perusteella, enkä minä voi ryhtyä väärintekoihin heidän suhteensa.

Hirveä mörähdys kajahti alhaalta.

— Sopimus on muutettava!

Silloin kuului kuninkaan mahtava ja käskevä ääni.

— Olette kokonaan väärässä. Tässä maassa on niin paljon viljelemättömiä alueita, niin suuria soita

ja erämaita, että on mieletöntä valittaa viljelysmaan puutetta. Uusille tehdasyrityksille on rajattomia mahdollisuuksia ja se, joka valittaa työn puutetta, ei puhu totta. Tälle kansalle ominainen katkeruus on vienyt teidät harhaan ja valituksillanne te todistatte vain kykenemättömyyttänne yritteliäisyyteen. — Rauhoittukaa! Menkää levollisesti koteihinne. Nämä kysymykset ovat hallituksen ratkaistavat ja uskokaa minua, se tekee parhaansa teidän hyväksenne. Käsken teitä kotiin!

Kuningas poistui parvekkeelta, ja kumea tyytymättömyyden murina jatkui joukossa heiketen ja kasvaen kuin kosken kohina. Kuului kiihkeitä huutoja, raivoisia kirouksia ja nälkiintyneiden vaimojen valittavaa uikutusta. Toiset kohottivat puristetun nyrkkinsä uhkaavasti ilmaan, toiset sylkivät ivatakseen ja halveksiakseen hallitusta.

Sitten alkoi väkijoukko solua kuin virta kaduille, yhä enemmän kiihtyen ja kuohuksissaan.

— Mitäpä hän meistä, vieras, joka ei osaa maan kieltäkään!

— Hän ajoi meidät kotiin kuolemaan!

— Hän tahtoo, että saksalaiset riistävät maamme!

Vihdoin ryhtyivät muutamat pahantekoon. Erään saksalaisen makkarapuodin näyteakkuna lyötiin säpäleiksi, makkarat ja lihapalat temmattiin silmänräpäyksessä langoistaan, joissa ne olivat riipuneet. Nälkäiset nuoret miehet alkoivat niitä pureskella. Toiset huusivat ja kirkuivat, toiset nauroivat, muuan oli saanut ikkunaa lyödessään haavan kä-

teensä ja nuoli nyt likaista, veristä nyrkkiään. Juhlapukuinen yleisö kerääntyi paikalle, syntyi väitelyä, sanasotaa ja kiroukset viilsivät korvia.

Hävittämiskuumme levisi kuin rutto. Yhä uusia ikkunoita särettiin, yhä uusia kauppoja ryöstettiin. Poliisi oli voimaton ehkäisemään hurjistunutta laumaa. Se kuohui liikkuvana kuin vuolas, kevättulvainen virta; yhä uusille kaduille se jakautui, yhä raivokkaammaksi muuttui sen menettely. Nälkäiset naiset järsivät häpeämättä ryöstämiään ranskanleipiä, toiset tunkivat karamelleja kourakaupalla suuhunsa. Koston ja hävityksen hekuma oli huumannut joukon.

Silloin kuului kimeä, vihlova varoitushuuto:

— Sotilaat tulevat!

Heti syntyi pakokauhu. Säikähtänyt lauma rynnäsi joka suunnalle, epäjärjestyksessä ja kauhuisaan, mutta ahnaasti pitäen kiinni ryöstösaaliistaan. He tuuppivat ja tyrkkivät kiroillen toisiaan, sulloutuivat yhteen ja tallasivat langenneita. Heidän keskelleen oli joutunut muutamia valkopukuisia naisia ja uteliaita ylioppilaita, jotka turhaan koettivat hillitä laumaa ja saada sitä järkiinsä.

Mutta ratsumiehet olivat sulkeneet tien joka haaralta ja piirittäneet kansanjoukon. Se kieppui edestakaisin, rynnäten milloin sinne, milloin tänne, neuvottomana kuin saarrettu peto. Sitten nähtiin loistoauton huimaa vauhtia kiitävän katua ja pysähtyvän sotilaita johtavan ratsumestarin lähettyville. Ryhdikäs, ankarakasvoinen herra, jolla oli

palavat, ruskeat silmät ja kenraalin tuntomerkit, kysyi terävällä äänellä ratsumestarilta.

— Mitä tämä merkitsee?

— Kansa on ruvennut ryöstämään, herra kenraali.

— Te ette saa ampua, ennenkuin viimeisessä hädässä, kuului käskevä määräys ja kenraali tunkeutui kiihvain askelin läpi kansanjoukon, joka kauhuissaan antoi hänelle tietä.

Kun hän oli päässyt korkeille kiviportaille, huusi hän jyrisevällä äänellä.

— Kansalaiset! Mitä tämä on? Aiotteko ryhtyä tekoihin, joita maassamme ei ole nähty sitten vapaussodan aikojen!

Silloin hyppäsi se mies, joka aamulla oli puhunut, kenraalin eteen ja alkoi kiihtyneellä äänellä selittää.

— Kansanjoukko on raivostunut, koska kuningas on välinpitämättömästi suhtautunut sen pyyntöihin. Nyt ovat intohimot päässeet valloilleen ja niitä on mahdotonta hillitä.

— Mikään ei ole mahdotonta! Mitä he tahtovat?

— Työtä!

— Leipää!

— Maata! kuului väkijoukosta, jonka uteliaisuus oli pakottanut hiljaiseksi.

— Ja sitä te hankitte ryöstämällä! Hävetkää! Ettekö ymmärrä, että se, minkä nyt riistätte, on pois toisilta, joilla ei ole enempää kuin teilläkään! huusi kenraali leimuavin katsein ja voimakkain äänin.

Syntyi hiljaisuus. Sitten korotti kenraali äänensä.

— Mielettömät! Sen johdosta, että viime vuonna tuli huono sato, ryhdytte te rikollisiin tekoihin. Ettekö käsitä, että olevissa oloissa aina vallitsee epäkohtia! Jos teillä on syytä valittaa, niin luuletteko tällaisella menettelyllä parantavanne asiaanne. Onhan teillä laillisia keinoja, onhan teillä oma puolueenne, äänenkannattajanne ja sadat rehelliset keinot saattaa toivomuksenne hallituksen tietoon. Onhan teillä edustajanne valtiopäivillä. Sitten kapinan aikojen on teitä lamauttanut kummallinen saamattomuus ja pelko, mutta vanha rikollisuus teissä kyllä näkyy piilevän. Te syytätte saksalaisia, jotka muka ovat teidät syrjäyttäneet. Miksi annatte sen tapahtua? Syyttäkää omaa kehnouttanne ja veltouttanne, kun annatte keinottelun menestyä keskuudessanne. Hallitus ei sitä kannata, sen kyllä ymmärrätte. Mutta tietäkää, miten käyttäydytte ja tietäkää mihin kansaan teillä on kunnia kuulua. Se kansa on ennenkin syönyt nurkumatta pettua. Älkää koettako yltiöpäisillä teoillanne kaataa hallitusta, vaan tukekaa sitä, ja osoittakaa kuuliaisuutta, niin se tekee voitavansa teidän hyväksenne. Tahdon, että heti poistutte rauhallisesti ja korvaatte tuottamanne vahingon asianomaisille. Mars!

Väkijoukko oli kuunnellut henkeä pidättäen ja katseli äänettömyyden vallitessa poistuvaa suosikkiaan, kenraalia. Se oli hätkähtänyt voimakasta ääntä, tulista katsetta ja käskeviä kasvoja. Mutta kun automobili oli huristen lähtenyt liikkeelle, kuului pisteliäitä huudahduksia:

— Lipokieli!

— Kamarikenraali!

Silloin nousi aamullinen puhuja portaille.

— Hiljaa! Sitä miestä ei saa soimata. Kysykää joukoilta, joita hän komentaa, ansaitseeko hän luottamusta vai ei. Hän on ainoa työmiehen poika, joka on kohonnut kenraaliksi ja joka muistaa syntyperänsä. Totelkaa hänen kehoitustaan, kuulittehan, että hän puhui suoraa kieltä. Ja hän oli oikeassa. Tällä lailla me vain pahennamme asemaamme.

Yrmeänä, mutta hiljaisena alkoi väkijoukko hajaantua. Sotaväen osastot seurasivat sen kulkua etäämpää, tarvitsematta ryhtyä pakkotoimenpiteisiin. Sitten alkoi juhlivaa vappu-yleisöä jo tulvia niille kaduille, joissa ryöstetyt näyte-ikkunat ja askelten alla murtuvat lasin sirpaleet enää todistivat äskeisestä mellakasta.

Ylioppilaat alkoivat jo olla päihtyneinä ja kulkiivat katuja punoittavin poskin, lakit kallellaan, kädet kiedottuina joko toverin, tai punssista iloiseksi käyneen tytön vyötäisille.

*   *   *

Sinä hetkenä, jolloin huuto »sotilaat tulevat» sähköittäväenä piiskan iskuna kulki läpi kuohuvan joukon, tapahtui Sofiankadulla onnettomuus. Kun väkijoukko säikähtyneenä poikkesi Aleksanterin kadulta tälle ahtaalle kujalle, etsiäkseen pakotietä, joutui se edellään työntämään erästä hentoa, val-

kopukuista hienoston naista, joka oli vaaleanpunaisten konfettien ja suurien ruusujen kirjavoima ja joka notkeasti kuin keijukainen koetti väistää päällesyöksyvää ryysyläisjoukkoa. Mutta Esplanaadin puolelta ryntäsi kirkuen yhtä hätääntynyt lauma. Kauhistuneet ihmiset syöksyivät vastakkain takana olevain pakottamina ja useita sortui maahan tallattavaksi. Kuului vihlovia huutoja ja naisten valituksia. Edellämainittu neitonen, jonka valkea puku kauan oli silmiinpistäväänä vilahdellut väkijoukossa, näytti kokonaan hävinneen ja pusertuneen tungoksessa toisten jalkoihin.

Niin pian kuin ihmiskaaoksessa alkoi syntyä jonkinlainen tasapainotila, paljasti nuori lentäjälüütantti Vahlberg, joka oli seisonut Sofiasalin portailla, kylmäverisesti katsellen lauman meteliä, miekkansa ja huusi kuuluvalla äänellä: »tie auki!» Hän oli solakka, miltei hento vartaloltaan ja hänen vaaleansiniset, mantelimaiset silmänsä olivat tavallisesti hieman raukeat ja ikäänkuin hitaat, kuten joilla-kuilla salonkimiehillä saattaa huomata. Mutta tällä kertaa oli hänen katseensa terävä ja hänen kalva-koilla, hienostuneilla kasvoillaan oli päättävä ilme.

Vaivoin pääsi hän kulkemaan tungoksessa, eikä hän itsekään saattanut varmuudella määrätä suuntaansa. Sitten huomasi hän ylioppilaslakin, johon suuri ruusu oli kiinitetty, ja jota muuan nainen pyöritti kädessään, ja vähän etäämpänä yritti kaksi miestä nostaa ylös pyörtynyttä nuorta neitiä, jonka puku oli loan tahraama ja joka lepäsi auttajiensa

käsivarsilla rentona ja valjuna kuin kuollut, mutta samalla kukkamaisen kauniina ja puhdasmuotoisena.

— Antakaa hänet tänne, sanoi luutnantti Vahlberg käskevästi, ehdittyään hänen luokseen.

Melu oli hiukan lakannut ja väkijoukko katseli vaieten luutnanttia, joka hellävaroen ja kevyesti kantoi ihanaa ja samalla surkean näköistä taakkaansa. —

Rouva Karin Vahlberg avasi itse ja hänen kasvoiltaan, jotka yhä vieläkin olivat kauniit, kuvastui sanaton hämmästyks, hänen huomattessaan poikansa kantavan vierasta naista.

— Siunatkoon, Arttur! Mitä on tapahtunut?

— Tuskin mitään vaarallista, äiti. Neiti on pyörtynyt. Hän joutui tungokseen ja on kenties saanut vammoja. Lienee parasta kutsua heti lääkäri.

Herra Vahlberg raotti työhuoneensa ovea ja pisti esiin kaljun päänsä.

— Isä, soita sinä eversti Stormille. Neiti on hänen tyttärensä. Sano, että tulevat autolla hakemaan neitiä, mikäli ei lääkäri määrää häntä sairaalaan. Mutta ensin tohtorille, isä, ja joutuin.

Vanha herra Vahlberg nyökäytti päätään ja katosi. Sitten kannettiin pyörtynyt neiti rouvan huoneeseen ja luutnantti katseli eräänlaisella hartaudella hänen suloisia, vaikkakaan ei säännöllisen kauniita kasvojaan, joita epäjärjestyksessä olevat kutrit ympäröivät ja joilla kulmain varjot kaareutuivat kuin tumman nauhan laskokset.

Jo ennen lääkärin tuloa neiti avasi silmänsä.

— Missä olen? kysyi hän raukealla äänellä, harhailevan katseen kiitäessä ympäri huonetta.

— Olette minun kotonani neiti. Nimeni on Vahlberg, luutnantti vastasi kumartaen.

Syntyi hiljaisuus. Sairaana otsalla näkyi terävä ryppe; ilmeisesti hän ponnisti ajatuksiaan.

— Niin, tungos... Tekö toitte minut sieltä?

— Pyörryitte, neiti, joten rohkenin kantaa teidät väkijoukon jaloista. Oletteko pahasti loukkaantunut?

— En tiedä... kyllä, kipua tuntuu... Kiitän teitä. Tahdotteko soittaa isälleni, eversti Stormille, että hän lähettäisi auton. Pyydän...

— Olen sen jo tehnyt, neiti.

Tytön kasvoilta kuvastui hämmästyä.

— Tunnetteko minut? kysyi hän lapsellisesti.

— Olen jo kolmatta viikkoa Helsingissä, vastasi luutnantti kumartaen.

Ensin ei tyttö näyttänyt ymmärtävän, mutta yhtäkkiä imartelu selkeni hänelle ja veri syöksähti hänen kalvenneille poskilleen. Sitten ovi aukeni ja rouva Vahlberg riensi sisään. Luutnantti kumarsi ja poistui.

II.

Aseisiin.

Maamme oloja tuntemattomalle olisi kaikki se, mikä synkin värein oli tuotu esiin vappumellakoissa, antanut kokonaan harhaanjohtavan kuvan vallitsevasta tilanteesta. Oli kyllä totta, että melkoinen osa väestöä oli työttömänä, mutta sen aiheutti poikkeuksellinen huono vuosisato. Teollisuuden ja kaupan alalla oli niinkään huomattavissa häiriöitä, jotka johtuivat siitä salakavalasta painostuksesta, jota Venäjä ja sen liittolaisena Englanti yhteisvoimin harjoittivat. Mutta yleensä oli viime vuosina voitu panna merkille kansan nousu, jonka kaltaista Suomen historia ei vielä ollut tuntenut. Porvaripuolueet olivat yksimielisempiä kuin konsanaan ja ne salaiskut, joita silloin tällöin tasavaltalaisten tappiolle joutuneista riveistä annettiin, olivat persoonallista laatua, vailla suurempaa merkitystä ja kantavuutta. Työväki, jonka vapaussodan aikana väitettiin tulleen kokonaan »nujerretuksi» ja joka muuttaman vuoden punaisen kapinan jälkeen oli ollut eräänlaisessa tylsyyden tilassa, heräsi vähitellen

siihen tietoisuuteen, että sen asema oli parhaimpia, mitä sivistysmaissa voitiin asettaa esimerkiksi. Sosialihallitus oli toimeenpannut huomattavia reformeja suojeluslainsäädännön, tapaturma- ja vanhuus-vakuutuksen aloilla ja ammattientarkastus oli järjestetty kokonaan uudenaikaiselle pohjalle.

Se, jolla oli silmää erottaa yksityistapaukset ja kiinnittää huomionsa suurin piirtein koko kansaan, voi riemusta paisuvin sydämin panna merkille nuoren kuningaskunnan harvinaisen virkeyden ja pulpuavan elämänhalun ja elämän voiman. Hitaat suomalaiset näyttivät saaneen tulta vereensä ja kansan keskimääräinen varallisuus osotti huomattavaa nousua. Sitäpaitsi, kaiken alla, salaperäisenä ja käsittämättömänä, tuntui piilevän *outo voima, jokin rohkaiseva, vaikka hämäräperäinen salaisuus*, josta kuiskailtiin, levitettiin ristiriitaisia huhuja, ja josta usea oli tietävinään enemmän kuin tiesi, mutta vaikeni, tai puhui arvoituksellisesti — tapa, jolla moni koettaa ostaa itselleen halpahintaista arvonantoa.

Niille mielenosoituksille, joita Helsingissä ja useissa paikoin muuallakin maassamme vappuna pantiin toimeen, ei siis tarvinnut ollenkaan antaa kovin laajakantoista merkitystä; minkä kansan keskuudesta tahansa saattoi esiintuoda paljoo räikeämpiäkin syytöksiä olevia oloja vastaan ja ennen kaikkea paljon kiihkeämpiä palopuheita. Sitä valitettavampaa oli, että Nouseva Kansa julkaisi semmoisenaan Kaisaniemessä pidetyn puheen ja että se miltei liotellen kuvasi katumellakan yksityiskohtia. Se oli

vääristellyt kenraali Orrin lausuntoa ja kiinnittänyt tavatonta huomiota siihen, että sotapäällikkö oli kieltänyt sotilaita ampumasta ja kehoittanut kansaa turvautumaan lainmukaisesti menettelytapoihin ja valituksiin, *täten itse asiassa myöntäen väkijoukon olleen oikeassa.*

Uskomattomalla ahneudella ja vahingonilolla venäläiset, mutta varsinkin englantilaiset lehdet sekaantuivat asiaan ja tuhlasivat palstojaan. *Times*, jonka vanhoillinen arvokkuus ani harvoin syytyi innostukseen, painatti komeita otsikoita:

Saksalainen sorto Suomessa.

Kansanjoukot huutavat alas kuninkaan.

Verisiä katumellakoita. — Kapina
p u h k e a m a s s a.

Sosialistien omalla tahollakin säikähdettiin vaanivan haukan kynneniskuja ja porvarilliset lehdet nousivat yksimielisesti torjumaan valheita. Niinpä kirjoitti *Uusi Päivä* m. m.:

Niin paljon kiinnekohtia kuin Nousevan Kansan kirjoitukset tarjoavatkin maamme vihollisille sekaantua sisäisiin asioihimme, täytyy kaikesta huolimatta olla tyytyväinen siihen, että niillekin, jotka yhä ovat jatkaneet maailmansodan aikaista ententeihailuaan ja uneksineet Englannin suojeluksen onnessa kehittyvästä Suomesta, vihdoinkin räikeästi

paljastuu sekä Venäjän että »pienien kansain suojelijan» todelliset tarkoitusperät ja sisäisten riitaisuuksien lietsonta. Mutta parhaalla tahdollakaan ei voi muuta sanoa kuin että nykyään niin kuuluisaksi tulleen Kaisaniemen puhujan selittelyt ajavat itsensä umpikujaan. On kyllä totta, että huono vuosisato aiheutti elintarvepulan ja synnytti monin paikoin maassamme sangen tukalan aseman. Sitävastoin emme voi käsittää, kuinka on mahdollista, että yhdenaikaisesti muutamat tehtaot pysäyttävät toimintansa *työvoiman* puutteesta ja toisaalla valitetaan *työn* puutetta. Suomen sadat kosket vyöryttävät yhä hukkaan hevosvoimiaan, erämaiden puut odottavat jalostajiaan, suunnattomat suot kuivaajiaan ja korvet kyntäjiään. Jos tosiaankin meiltä jotakin puuttuu, niin se on yritteliäisyyttä, alotekeyttä ja tarmoa, mutta mahdollisuuksia ei.

Täytyy sanoa, että meikäläisissä sosialisteissa yhä kytee omituinen, sanoaksemme kansallinen katkeruus, kateus ja syytöshalu. Ei ole tyytyväisyyttä, eikä uskoa omaan voimaan. Muistakaamme vain vapaussodan aikaista työväenpuoluetta, jolla enemmistönä oli kaikki valta käsissään ja joka laillisin keinoin olisi voinut viedä perille miltei mitä uudistuksia tahansa; sen valtasi sokea valanhimo. Maanvuokra-asiasta riideltiin lop-

pumattomiin, kunnes torpparit saivat tiluksensa omiin käsiinsä, mutta he möivät ne kei-
nottelijoille ja — vaativat nyt hallitukselta
takaisin maitaan. Ja työttömiksi joutuneet
kerääntyvät suuriin kaupunkeihin, joissa hei-
dän asemansa käy yhä tukalammaksi, mutta
joissa heillä on tilaisuus esiintuoda yhteisiä
tyytymättömyyden ilmaisuja ja siten palvella
muutamien yksilöiden salaisia tarkoitusperiä.

Aivan erikoisella innolla Nouseva Kansa
kääntyy saksalaisia vastaan, joita, se myön-
nettäköön, on tullut maahamme odottamat-
toman paljon. Oli luonnollista, että meillä
vapaussodan jälkeen vallinneet sekavat olot
houkuttelivat tänne melkoisen joukon kei-
nottelijoita. Mutta eikö heistä aikanaan kyl-
lin usein varoitettu, eikö kansaa kehoitettu
pitämään silmänsä avoinna ja tarmokkaasti
kerääntymään hallituksensa ympärille vas-
tustamaan laittomia yrityksiä? Siitä huoli-
matta tässä maassa suosittiin salakauppaa,
lakimiehet ja tuomarit, joiden toki jo kunnian
vaatimuksista olisi luullut vastustavan vää-
rinkäytöksiä, antautuivat maatilahuijaukseen
ja gulashien suuri joukko valmisteli toimin-
nallaan maaperää niille epäkohdille, jotka
osittain vieläkin meitä rasittavat, luonnolli-
sena seurauksena siveellisen selkärankamme
puutteesta. Tyytyväisyydellä toteamme, ettei
edes Nouseva Kansa pysty tästä syyttämään

saksalaisia hallituspiirejä ja että sekin tunnustaa ne uudistukset ja mallikelpoiset maanviljelysjärjestelmät, jotka saksalaiset »riistäjät» ovat täällä toimeenpanneet.

Kerta kaikkiaan on maamme sisäinen olotila sellainen, että sen voidaan sanoa osoittavan yhtämittaista nousua nykyään vallitsevasta satunnaisesta pulasta huolimatta, eikä ole mitään syytä valitteluun. Sitä surkeampaa on, että on kokonaan unohdettu se tukala ulkopoliittinen asema, jossa nykyään elämme. Eikö enää muisteta, että hallituksen oli pakko myöntää Englannille ja Venäjälle erinäisiä kauppaa koskevia etuisuuksia riidan välttämiseksi? Eikö se arveluttava vaatimus, jonka Venäjä vastikään teki *tahtoessaan vapasatamia Suomen alueelta* ja se tyytymättömyys, jolla Suomen päättävästi kieltävä vastaus otettiin vastaan itäisessä, mahtavaksi paisuneessa ja merelle pyrkivässä naapurimaassa, velvoita harkintaan ja tukahuta kaikkia niitä ääniä, jotka olevia epäkohtia liiotellen heikontavat maotamme ulkovaltojen silmissä? Nyt ovat sekä Englannin että Venäjän lehdet täynnä vääristeleviä uutisia, joiden ainoa tarkoitus on todistaa, että täällä ollaan tyytymättömiä ja että täällä kaivataan »suojelijoita». Silloin kyllä Venäjä, joka kiihkeästi kaipaa merta, ja Englanti, jonka muistista Muurmannin jupakka ei suinkaan ole

hävinnyt, osaavat tehdä vaatimuksia, joista saattaa olla vaikeata selviytyä pelkällä päättävällä kiellolla.

Omituista oli panna merkille, että tämän artikkelin loppuosa sai ennustuksellisen luonteen ja että Venäjä, vakuutettuna maamme heikkoudesta ja sisäisestä rikkinäisyydestä, katsoi ajan sopivaksi ryhtyä toteuttamaan vapaasatama-aikeitaan ja pyrkiin merta kohti.

*   *   *

Vanhan kotinsa pihamaalta Suomen ratsuväkidivisioonan komentaja kenraalimajuri Orri nousi huvilansa verannalle ja hetken hänen katseensa viipyi järven ulapalla, jonka hiljaiset laineet kisailivat kevätauringon kilossa ja jonka rannalla koivumetsä viherti puhkeavassa raikkaudessaan. Oli sentään ihanaa joskus olla lomalla, joskus heittää arkiset huolet. Sitten hän astui sisään ja avasi äitinsä huoneen oven.

Vanha nainen, joka ryppyisenä ja kalpeana makasi halvattuna rullatuolissaan, käänsi yhä vieläkin kauniit silmänsä suuren poikansa kasvoihin. Hän ei voinut liikuttaa muuta kuin päätään ja vasenta kättään ja hänen puheensakin kävi kankeasti; koko oikea puoli oli aivan tunnoton ja hervoton.

— Kuinka voit, äiti? kysyi kenraali ihmeen lempeästi. — Minä siirrän tuolisi ikkunan ääreen. Siellä on mitä ihanin kevätpäivä.

Kenraalin kumartuessa tuolin yli, kohotti vanhus vaivaloisesti vapisevaa kättään, ja silitti poikansa karkeata tukkaa.

— Sinulla on jo hopeata hiuksissasi, hän sanoi.

— Mutta viikset ovat sitä komeammat, vastasi kenraali, pyyhkäisten leikillisesti tummaa huulipartaansa, joka teki hänen suunsa vieläkin lujemman näköiseksi.

— Eikös vaan, äiti, vaikka naimaan lähtisin.

— Ohoi, vanhapoika! Se aika on ohii jo.

Heikko häivähdys, kuin surun kaukainen varjo, kiiti yli sotilaallisten kasvojen. Niinkuin olisi menneitä muistoja lehahtanut mielikuvituksen piiriin. Mutta yhtähyvin saattoi se olla vain kevätpäivän heijastusta, sillä keveästi kenraali vastasi:

— Älä sano. Mistä sen tietää?

Ja sitten hän jatkoi, vaihtaakseen puheenaihetta.

— Luuletko, että uskallan avata ikkunan? Siellä on hyvin lämmin.

— Avaa pois. Kaipaankin niin kevään tuoksuja.

Tuskin oli kenraali saanut ruudun auki, kun äänekäs, lähenevä surina tunkeutui hänen korviinsa. Sitten pöllähti loisto-auto mäen takaa. Orri tunsin sen heti oman esikuntansa vaunuksi.

Ihmeen nuorekkaana eversti Storm, ratsuväkidivisioonan esikuntapäällikkö, hyppäsi autosta ja astui ripein askelin verannalle, jossa kenraali häntä odotti.

— Terve! hän huudahti iloisesti. — Siunatkoon, kuinka on ihanaa, kun kerran saa puhua vapaasti,

eikä tarvitse seisoa edessäsi asennossa. Mutta olipa se kyytiä! Tunnissa suoritin matkan.

— Etkä ilmoittanut mitään tulostasi.

— Vielä mitä! Siihen ei ollut aikaa, nyt on suuret asiat kyseessä. Sinä istut heti autoon ja sillä hyvä.

— No, mikä nyt on hätänä?

— Ministerin puheille. Kerron matkalla tarkemmin. Alahan joutua.

Orri katsoi ihmeissään vanhaan ystäväänsä.

— Sinulla ei näy olevan aavistustakaan. Etkö ole seurannut sanomalehtiä? tämä kysyi.

— En. Koko viikon olen elänyt kuin erakko, välittämättä rahtuakaan maailman menosta.

— Voi veikkonen! Sota on ovella. Mutta jouduhan.

Kun Orri oli hyvästellyt äitiään, joka kyynelsilmien alistui yksinäisyytensä ikävään, ja astunut autoon, jatkoi eversti.

— Minä selitän lyhyesti: Muistathan vappumielenosoitukset, joita tehtiin kaikkialla Suomessa. No niin. Karjalan kannaksen rajakylissä oli syntynyt kahakka työväen ja sotilaiden välillä ja, miten ollakaan, siinä oli loppujen lopuksi pahanpäiväisesti piesty venäläinen vartiosotilas. Nyt on Ryssä lähetänyt hallitukselle nootin, jossa se aito venäläisellä kieroudella pyytää selitystä ja kysyy, onko sellaista joukkojen kerääntymistä rajalle pidettävä mobiilisoimisena.

Kenraalin otsa rypistyi, mutta hän ei vastannut.

— Syntyi tietysti aikamoinen mieltenkuuhu.

Amiraali N. vaatii sotaa. Ministeri ei lausu mielipidettään ja yleisesikunnan päällikkö kannattaa sovittelevaa selitystä, samankaltaista kuin vapaasatamanootin vastaus oli. Jospa näkisit, kuinka salonkiupseerien nenänpää on valkeana. Sinut unohdettiin kokonaan, kunnes huomautin asiasta. Ja tiedätkö, silloin leimasi rauhanpuolue sinut kansan villitsijäksi.

— Kuinka niin?

— Nouseva Kansa on julkaissut laajan selostuksen siitä, kuinka sinä vappuna olit moittinut hallitusta ja sotaväen oloja ja kannattanut kansan tyytymättömyyttä, mutta senhän tiedätkin.

— Vai niin. Ja sitä käytetään nyt aseena.

— Tietysti. Sinut on ristitty talonpoikaisten kenraaliksi.

— Tiedätkö, se minä olenkin. Ja sitä ovat hekin, kun vaaran paikka tulee. Olivat ainakin vapausodassa. Mutta mitä sanoo kuningas?

— Ministerin luona sen nyt kuulet. Sanotaan hänen loukkaantuneen venäläisten hävyttömyydestä.

* * *

— Mutta ajatelkaahan, hyvät herrat! Jos meidän vartiollemme olisi tapahtunut sama, mikä nyt on kohdannut venäläistä, niin tietysti mekin vaatisimme selityksen, huudahti yleisesikunnan päällikkö, jalkaväen kenraali B.

— Herra kenraali, on ero, millä tavalla selitystä pyydetään, vastasi Orri. — Minun mielestäni tämä

on loukkaus, jota Suomen nuori kuningaskunta ei voi sietää entiseltä sortajaltaan.

— Sellaista niistä tulee, kansankokouksista, joita kenraali Orri niin suosii, huomautti I divisioonan hintelä ja kalvakas päällikkö pisteliäästi.

— Niin, kieltämättä ovat sisäiset olomme niin sekavat tällä haavaa, että minäkin suuresti epäilen, voidaanko sotaan missään tapauksessa ryhtyä. Elin-tarpeista vallitsee puute, kansa napisee ja on tyytymätön hallitukseen, sehän nähtiin vappuna. Mitenkä sitten, jos se saa kuulla, että hallitus on kevytmielisesti antautunut sotaan, joka kenties olisi ollut vältettävissä, huomautti juro ja vakava II divisioonan päällikkö, kenraalimajuri L.

Silloin sanoi ministeri, pieni, hillitty, terävä, mutta harvapuheinen mies, joka tähän saakka oli vaiennut.

— Mikäli se yleensä on estettävissä.

— Pyydän kannattaa Teidän Ylhäisyyttänne, huudahti Orri vilpittömästi, nopeasti tajuttuaan ministerin tarkoituksen.

Syntyi hiljaisuus. Vain sivummalta kuului tarpeettoman äänekkäitä kuiskauksia »suosion tavoittelijasta.»

Ovi avautui ja sotilaallinen ääni ilmoitti:

— Hänen Ylhäisyytensä Kansleri!

Sitten asettuivat vartiosotilaat suorina kuin kynttilät kummankin ovenpuoliskon ääreen ja sota-neuvosto nousi seisomaan.

Kun Hänen Ylhäisyytensä oli kätellyt läsnäolevia, lausui hän juhlallisesti:

— Otaksun, että herrat tuntevat tilanteen. Isku tulee odottamatta, sitä ei käy kieltäminen. Sentähden minä toivon, että herrat suoraan ja peittelemättä lausuvat mielipiteensä tästä kysymyksestä.

Hän oli kookas, korkea-otsainen ja majesteetillisesti vaikuttava mies, jonka säännöllisissä, vaikka karkeissa piirteissä oli eräänlainen luja ja miehekäs kauneus.

Syntyi hiljaisuus, eikä kukaan näyttänyt olevan halukas alkamaan. Vihdoin nousi kenraali Orri, suunnaten palavat silmänsä kansleriin, jota hänen pistävä katseensa miltei kiusasi.

— Teidän Ylhäisyytenne. Venäjällä on viime aikoina tapahtunut voimakas nousu. Tämä ihmeellinen maa, joka on niin rikas luonnontuotteista, niin avara ja monijakoinen, on kaikkina aikoina osoittanut elinvoimaa ja joustavuutta, jota tuskin on yhdelläkään muulla valtakunnalla. Miten sekavat olot siellä ovatkin vallinneet, miten monipäisenä ja hapuilevana vallankumous onkin yhä uusiutuvine jaksoineen raivonnut, kaikesta huolimatta on Venäjä kyennyt selviytymään sekasortoisesta tilastaan. Nyt on saatu yleistä luottamusta nauttiva hallitus, maa on hämmästyttävän nopeasti toipunut ja alkaa koota voimiaan. Muinainen suuruus kangastelee sen mielessä tarunomaisena sankariaikana. Sen valtauspyyheet heräävät, se ei voi enää hillitä katkeruuttaan maailmansodan aikaisten iskujen, nöyryytysten ja alueellisten menetysten johdosta. Sen saaliinhimoiset silmät kääntyvät taas Suomea

kohti, sen ahnas koura ojentuu Itämeren maakuntiin, jotka tosin ovat Preussin kanssa personaaliunionissa, mutta joiden sisäiset levottomuudet se tyytyväisenä panee merkille. Niiden vaikeiden olosuhteiden takia, joissa Suomi nyt elää, on se katsonut ajan sopivaksi, ja alkaa riitaisuudet. Minun nähdäkseni on nootti aivan tahallisesti viskattu haaste, jonka suhteen on turhaa ryhtyä sovittaviin selityksiin. Se on päivän selvä vastaus vapaasatamakieltoomme. Se on sitäpaitsi loukkaus Suomen kuningaskunnalle; se vaatii pikaista liikekannallepanoa ja siihen on suoraan vastattava, että Suomi on nyt, joskaan ei ennemmin, ryhtynyt toimenpiteisiin, joiden merkityksen pitäisi selvitä Venäjälle ilman röyhkeitä kyselyjä. Sitäpaitsi uskon, että vaikka kuinka koettaisimme selittää asiaa, vaikka kuinka nöyrytisimme, niin Venäjä ei pitäisi selityksiämme tyydyttävinä. Sen tarkoitus on kerta kaikkiaan synnyttää riitaa. Senvuoksi pyydän mielipiteenäni lausua, että Hänen Majesteettinsa viipymättä tekisi Eduskunnalle, joka parahiksi on koolla, ehdotuksen liikekannallepanosta ja sodan alkamisesta.

— Teidän Ylhäisyytenne. Pyydän lämpimästi kannattaa kenraali Orria, sanoi amiraali N., kun Orri oli lopettanut. Sitten pyysi yleisesikunnan päällikkö puheenvuoroa.

— Teidän Ylhäisyytenne. En tahdo kieltää, ettei Venäjän nootti olisi julkea. Kuitenkin täytyy minun viitata siihen tosiasiaan, että jos Suomelle

olisi sattunut samanlainen seikka, niin Hänen Majesteettinsa hallitus kieltämättä olisi vaatinut selitystä. Se, mikä saa minut kannattamaan rauhallisia sovintoyrityksiä, on kansan nykyinen tyytymättömyys oleviin oloihin ja elintarvepula. Olen vakuuttettu, että sotamiehet menevät rintamalle vain väkipakolla ja että suuria levottomuuksia puhkeaa maassa, olletikin, kun saadaan kuulla, että sotaan on syöksytty ehdoin tahdoin, yrittämättäkään sitä torjua. Sitävastoin, jos tapahtuu, kuten edellinen puhuja oletti, että Venäjä selityksistä huolimatta alottaa sodan, voidaan vedota kansan isänmaanrakkauteen ja saada se luopumaan nykyisestä, hallitusta vieroksuvasta kannastaan. Kannatan siis sanalla sanoen sovinnollista vastausnoottia.

— Kannatetaan, kuului taampaa kuin kansankokouksessa.

Silloin nousi Orri uudelleen.

— Teidän Ylhäisyytenne. Vallitsee kyllä puute elintarpeista, mutta varmasti luulee kenraali B. tyytymättömien joukkoa paljon suuremmaksi kuin se todellisuudessa on. Pyydän vakuuttaa, että poikkeustapauksista huolimatta, jommoisista minkään kansan loistokausikaan ei ole ollut vapaa, vallitsee Suomessa suurin piirtein katsoen isänmaallisen innostuksen ja kansallisen yhteistunnon aika, jota on turha maalata synkin värein. Valtion on sitäpaitsi elätettävä tyytymättömät kuitenkin. Työtä sillä ei riitä kylliksi antaa, siis lähtekööt joutilaat sotaan, jossa suut vähenevät (naurua!). Sitäpaitsi olen va-

kuutettu siitä, että vanha viha perivihollistamme kohtaan saa pikkuriitaisuudet unohtumaan ja sotilaat innostumaan. Olen myöskin varma, että selviydymme taistelusta kunnialla. Ja silloin voidaan venäläisten runsaista varastoista ottaa, mitä maa kipeimmin kaipaa.

— Luotatteko niin Suomen sotaväkeen, jonka suhteen kenraali B. asettui jotakuinkin epäilevälle kannalle? kysyi kansleri.

— Luotan Suomen ratsuväkidivisioonaan, Teidän Ylhäisyytenne, vastasi Orri hillitysti, mutta ylpeästi.

Silloin vaihtoivat kansleri ja ministeri salape-
räisen, merkitsevän katseen.

— Tahdon vieläkin esiintuoda kaksi seikkaa, alotti esikuntapäällikkö uudelleen. — Ensinnäkin, onko sanottu, että eduskunta myöntyy sotaan? Olen vakuutettu siitä, että sosialistit panevat vastaan kynsin hampain ja syyttävät »saksalaisten metkuista» hallitusta. Toiseksi, Suomella on vain mitätön saaristolaivasto, kun sitävastoin Venäjän laivasto on paremmassa kunnossa kuin konsanaan. Heikot voimamme täytyy kaikki kulettaa rintamalle. Entäpä, jos Venäjä laivoillaan laskee kymmenkunta divisioonaa rintaman selkäpuolelle? Millä me sen estämme ja mitä me teemme näille divisiooneille, semminkin jos ne lasketaan eri paikkoihin?

Silloin hypähti amiraali N. pystyyn, muistamatta hillitä itseään ja huudahti:

— Entäs Warénin upottajat!

Ministerin otsalle ilmaantui terävä ryppy, Orri kääntyi nopeasti amiraaliin päin ja muut läsnäolijat kohottivat hämmästyneenä kulmakarvojaan. Amiraali tuli hämilleen ja vaikenen nolostuneena. Ainoastaan kansleri pysyi arvokkaan tyyneenä ja kääntyi ministerin puoleen.

— Te ette vielä ole sanonut mielipidettänne, kenraali. Minusta näyttävät täällä muuten äänet jakautuvan tasan kummallekin puolelle.

— Minäkö? Minä kyllä kannatan sotapuoluetta, vastasi ministeri hiljaa ja vaatimattomasti, kuin olisi se ollut luonnollisinta maailmassa.

— Se ratkaisee asian, sanoi kansleri päättävästi.

Mutta vielä oli kenraali Orrilla jotakin sanottavaa.

— Teidän Ylhäisyytenne. Sen johdosta, että täällä äsken huomautettiin sosialistien mahdollisesti vastustavan sotaa, rohkenen viitata siihen kansansuosioon, jota minulla on kunnia nauttia ja joka on antanut minulle talonpoikaistenraalin lisänimen. Jos Teidän Ylhäisyytenne pitää suotavana, että senjälkeen kuin Hänen Ylhäisyytensä ministeri on eduskunnalle asiallisesti tehnyt selkoa tilanteesta, minä, sodan jyrkimpänä kannattajana, selitän ajatuskantani edustajille, olen ilolla tarjoava palvelustani.

Orrin rohkeat sanat hämmästyttivät läsnäolijoita ja heikko värähdys huomattiin kanslerin kasvoilla. Syntyi hiljaisuus. Silloin sanoi sotaministeri kuivasti . . .

— Teidän Ylhäisyytenne. Pidän kysymyksenalaista esiintymistä aivan välttämättömänä.

Samassa ovi aukeni, ja lähetti astui sisään ja antoi sotaministerille pikasähkösanoman.

Syntyi hiljaisuus, vain paperi kahahteli lukijan käsissä. Hänen piirteistään ei voinut huomata kuin tyytyväistä rauhallisuutta. Sitten hän sanoi ikäänkuin hyvillään tullen ja niin levollisesti, kuin olisi tahtonut ilmoittaa, että veli kirjoitti ja pyyteli sanomaan terveisiä:

— Hyvät herrat! Viipurin tiedusteluosaston päällikkö sähköttää tässä, että Venäjä mobilisoi kaikessa hiljaisuudessa.

III.

Ratsuväkidivisioona.

Oli määrätty liikekannalle-pano.

Oli julistettu sota Venäjälle.

Ja mikä ihmeellisintä: Suomen ratsuväkidivisioonan komentaja, kenraalimajuri Orri, »kansanvillitsijä», »vasemmistomies», »radikalisti», »laumain suosion tavoittelija» ja »talonpoikaiskenraali» oli nimitetty Karjalan kannaksen rintamapäälliköksi ja hänen käsiinsä oli uskottu hyökkäysalote. Tämä johtui siitä, ettei yleisesikunnan päällikkö, ollessaan sotaan nähden kokonaan eri käsityskannalla, katsonut voivansa ottaa vastuuta niskoilleen.

Reservi oli kutsuttu aseisiin. Vuoristo-prikaati oli jo lähtenyt Karjalan kannakselle, I divisioona Laatokan pohjoispuolelle ja II divisioona Äänisjärven ja Vienan meren väli-alueelle. Sen johdosta, että vallitsi tavaton vaunujen puute, sai ratsuväkidivisioona, s. o. varsinainen miehistö lähteä maanteitse rintamalle, vain raskas kuormasto ja tykistö lähetettiin junalla.

Korkealla kummulla seisoivat Suomen armeijan yli-

päällikkö Hänen Majesteettinsa Kuningas kiikari kädessä, lukuisten esikuntaupseerien ympäröimänä. Hänen rinnallaan oli kenraali Orri, suorana ja ryhdikkäänä kuten aina; käskevillä kasvoillaan tuikea pingoitus.

Sivummalla seisoivat tuhatmääräinen yleisö, kiehuva kuin muurahaispesä ja vinhasti heiluttaen nenäliinojaan. Kellä oli puoliso tuossa lähtevässä joukossa, kellä sulhanen, veli, poika, joka kenties viimeisen kerran oli omaistensa näkyvissä ja sitten hävisi ainiaaksi sodan nieleviin kauhuihin. Naisilla oli kyyneleet silmissä ja moni vanha äiti oli purskahtanut lohduttomaan itkuun, mutta etu-alalle kohosivat kuitenkin voimakas innostus ja isänmaallinen juhلاميeli.

Mutta avaralla kentällä viipyi divisioona itse, liikkumattomana kuin jättiläismäinen veistokuva-ryhmä ja viimeisilleen järjestettynä. Varsinaisten rivistöjen takana näkyi tummempi ratsupionieripataljoona, sitten panssariautojen kiiltävä rivi, sitten tykistö ja vihdoin kuormastokolonna. Etäämpää näyttivät joukot tinasotamiehiltä, kiiltävissä ruumiinmukaisissa panssareissaan, jotka violettiin vivahtaen säihkyivät kuumen kesäpäivän auringossa. Ja sivummalla välkkyi ryhmä pieniä, mitättömän näköisiä, uudenaikaisia lentokoneita, joiden nopeudesta ja tavattomasta liikkuvaisuudesta oli kierrellyt niin tarumaisia huhuja.

Katsojan valtasi hämmästys. Maailmansota oli selvästi osoittanut, että ratsujoukkojen loisto-aika

oli ollut ja mennyt. Mitä siis teki Suomi tällaisella valtavalla divisioonalla, mihin se aikoi käyttää tätä muuhun armeijaan verraten suhdattoman monilukuista osastoa? Ja kuinka oli selitettävissä, että tällä divisioonalla oli oma tykistö, uusi ja suuri, jota ei koskaan oltu nähty? Kuinka oli sillä omat pionierinsa ja rakennustarvevarastonsa? Nehän tavallisesti kuuluivat jalkaväkijoukkoihin?

Yleisö muisti, kuinka salamyhkäistä tämän divisioonan harjoittelukin oli ollut. Yhtään saksalaista ei koskaan ollut kuulunut ratsuväen komennuskuntaan. Oli kokonaan noudatettu kenraali Orrin järjestelmää ja harjoitusaluekin oli ollut kaukana ja syrjäisessä seudussa. Sitten muistettiin ne peltihaarniskat, joita miesten, vieläpä hevostenkin oli täytynyt harjoituksissa pitää ja jotka olivat kiusanneet varsinkin ratsuja. Se oli herättänyt yleistä naurua ja ivaten oli kysytty, luuliko kenraali Orri noiden peltipaitojen jollain tavoin suojelevan vihollisen tulta vastaan.

*   *   *

Kun Hänen Majesteettinsa oli hyvästellyt divisioonaa ja antanut sille lähtösiunauksensa, lähtivät ratsumiehet liikkeelle.

Etumaisena ratsasti eversti Storm kiireestä kanta-päähän haarniskoituna, suorana tulisen orhinsa seljässä istuen. Sitten seurasivat rykmentit eskadroonarivistöissä, kääntyen kentän laidassa maantielle ja muodostaen siellä tavallisen ratsastuskolonnan,

Vasta läheltä saattoi paremmin nähdä varustuksen. Haarniska oli tehty kapeista, joustavista vansteista ja taipuili ruumiin mukaan kuin trikoo; päässä oli töyhhdöllä varustettu kaski, joka suojasi kaulan ja niskan, mutta joka kasvojen kohdalla harveni pienisilmäiseksi verkkoksi ja jossa silmiä varten oli soikeat reiät. Samanlainen kiinteä panssari peitti ratsut kauttaaltaan ja ne näyttivät omituisilta metalli-eläimiltä, jonkinlaisilta koneilta, joiden sirot liikkeet kuitenkin todistivat elollista alkuperää. Satulassa oli kullakin pieni konekivääri; toisilla riippui karabini seljässä, toisilla oli pistokeihäät, toisilla pitkät sapelit. Kaikkiällä välkkyili sama hopeanhohtainen, violettiin vivahtava metalli, jonka pinnalla saattoi nähdä kevyttä huurua, kun tiivistyneen hengityksen jäljeltä.

Kun he kunniaa tehden sivuuttivat Hänen Majesteettinsa, joka loistavin silmin seurasi heidän kulkuaan, sanoi tämä kenraali Orrille:

— Tämähän tuo mieleen jättiläismäiset uuden maailman turnajaiset.

— Ei mikään ole niin vanhaa, ettei se kerran uusiintuisi, Teidän Majesteettinne. — Mutta minusta he muistuttavat enemmän roomalaisia, kilpi vain puuttuu. Ja näihin roomalaisiin minä luotan, kenraali vastasi.

— Merkillistä. Maailmansodassa käytettiin ratsujoukkoja vain tiedusteluun ja äkkiyllätyksiin.

— Yllätyksiin niitä nytkin tullaan käyttämään, Teidän Majesteettinne, sanoi Orri hillitysti. —

Yleisön valtasi outo hurmio, kun se katseli tätä loistavaa divisioonaa. Yhtäkkiä alkoi kuulua äänekäitä huutoja, jotka hukkuivat yleiseen meluun ja kavioiden töminään. Mutta sitten vyöryi tuhansista kurkuista sekava, jatkuvasti eteenpäin kulkeva ja ikäänkuin kauan moneen kertaan toistuva toivotus.

— Eläköön isänmaa!

Tuhannet kädet heiluttivat lakkeja, nenäliinoja, puiden lehväisiä oksia. Ja sitten seurasi toinen huuto kuin syväin vetten pauhu:

— Eläköön kuningas!

Kun huumaava melu oli tauonnut, kuului matala, lyhyt, synkkä ja iskevä mörähdys, syvällä miesäänellä lausuttu ja niin valtavan voimakas, että yleisö jäi liikkumattomana seisomaan, ymmärtämättä mitään. Mutta sitten, ikäänkuin jälestäpäin, viipyi korvissa tuon äänen vaikutus ja sanat selvenivät:

— Voittoon tai kuolemaan!

Sotilaat olivat siten huutaneet.

Sitten seurasivat ratsu-pionierit, jotka tunsivat tummemmasta haarniskastaan ja mustasta kaskitöyhdestään; heidän satulassaan ja vyötäisillään riippui monenlaisia työkaluja ja heillä oli kaikilla karabiini. Sitten tykistö ja panssari-autot.

Tykit olivat sijoitetut moottorivaunuihin ja näyttivät tavattoman keveiltä harmaassa peltisuojuksessaan. Vain vuoristotykkejä vetivät hevoset, mutta nytkin tavalla, jota ei koskaan oltu kuviteltu. Yksi ainoa hevonen liikutteli 15 cm haupitsia keveästi

kuin kilparattaita. Mitään tällaista ei yleisö ollut osannut odottaa. Se puhkesi äänekkäihin ihastuksen huutoihin, jotka tuon tuostakin yhä uudistuivat. Jotkut olivat tietävinään, että valtio oli pitänyt kaiken tähän asti salassa ja harjoittanut tykkiväen, muutamia vannotettuja lukuunottamatta, vanhamallisilla kanuunoilla. Toiset muistelivat Muurmannin jupakkaa ja niitä salaperäisiä huhuja, joita englantilaiset silloin olivat levitelleet, väittäessään suomalaisten kuljettaneen suuria tykkejä louhisille, paksun lumen peittämille tuntureille.

Panssari-autot liikkuivat kuin perhot. Ne olivat siroja rakenteeltaan uudenaikaisine pikatykkeineen, ja ivallisia huomautuksia tehden yleisö muisti vanhanaikaisia, kömpelöitä voimavaunuja maailmansodan ajalta. Sitten seurasivat ampumatarvevaunut ja kuormasto ja ne olivat ainoat raskaat ja vanhettuneen vaikutuksen jättävät kolonnat tässä loistavassa kevytaseisessa divisioonassa.

Ylpeydestä paisui katselijain rinta ja he alkoivat uskoa voittoon. Isänmaallinen hurmio oli kuivannut naisten kyöneleet. Silmät hehkuivat, posket punottivat ja keskustelu liikehti tuhatpäisenä vanhoissa sankarimuistoissa. Tämä kaikki oli Suomen! Näin pitkälle oli nuori kuningaskunta jo ehtinyt! —

Hänen Majesteettinsa hyvästeli Orria kädestä ja tämä nousi kevyesti panssaroituun, hoikkaan, miltei sikaarinmuotoiseen autoonsa. Silloin valtava huuto vavahutti tannerta ja kiiri ilmassa kuin ukon jylinä:

— Eläköön kenraali Orri ja Suomen ratsuväki!

Orri nousi autossaan seisomaan, vei käden ohimolleen ja huusi hirveällä, terävällä äänellään:

— Eläköön isänmaa!

Vielä kauan sen jälkeen kun moottori jo sätkytti täydellä voimalla ja auto huristi hurjaa kyytiä, kuului väkijoukon suosionosoitusten myrsky ja yhä uusiintuvat huudot kuin maininkien kaukainen pauhu.

* * *

Sitten pyrähtivät lentokoneet ilmaan keveinä kuin pääskyt. Niiden omituinen, kiiltävä panssari välkkyi auringon kimalteessa kaikissa sateenkaaren väreissä ja kun äänensammuttajat oli väännetty paikoilleen, kuului moottorien humu niin vaimentuneena kuin tuulen humina kaukaisesta metsästä. Ne kiertivät suuressa kehässä kentän, jolla poistuva yleisö parveili epäsäännöllisissä ryhmissä, kasvot kohotettuina ylöspäin, nenäliinoja, lakkeja ja huiveja heilutellen ja tuon tuostakin innostuksesta huudahdellen. Sitten suuntasivat ne huimaavan nopean kulkunsa suoraan itää kohti.

Yksi niistä oli kuitenkin jäänyt kentän laitaan, suojaiseen paikkaan, sille kohtaa, jossa puisto alkoi ja varjoiset hiekkakäytävät sukelsivat vehmaan pensaston siimekseen. Samassa nähtiin yksinäisen ja ikäänkuin jälkeensä jääneen ratsumiehen kiitävän täyttä laukkaa oli kentän, sitä tietä kohti, jota divisioona vastikään oli lähtenyt kulkemaan.

Kun ratsastaja oli saavuttanut divisioonan esikunnan, pysäytti hän huohottavan hevosensa eversti Stormin eteen, vei käden ohimolleen ja odotti.

— No, luutnantti Vahlberg! Kuinka olette täällä? Entä koneenne? eversti kysyi.

— Moottorin sytyttäjä on epäkunnossa, enkä voinut lähteä. Tulin ilmoittamaan siitä herra everstille. Samalla pyydän kysyä, saanko viipyä kaupungissa ne pari tuntia, jotka korjaus vaatii. Luulen voivani vastata siitä, että määrä-aikana, klo 6, olen sovitulla paikalla, kuten toisetkin.

Eversti katsoi häneen terävästi ja viivytteli vastaustaan.

— Aamulla varhain te tulitte Helsingistä, eikö niin? Ettekö silloin huomannut vikaa?

— En, herra eversti.

Luutnantti oli käynyt helakan punaiseksi kasvoiltaan.

Syntyi hiljaisuus.

— Vai niin. Lähtönne myöhästyy pari tuntia — lähes yhtä pitkän ajan kuin Helsingistä tuleva juna-kin, sanoi eversti vihdoin omituisella äänellä.

Silloin luutnantin katse painui maahan; hän ei vastannut.

Eversti kannusti hevostaan.

— Olkaa. Mutta vastaatte siitä, että klo 6 olette määräpaikalla.

Ja kun hän mennessään vastasi luutnantin kunniantekoon, sävähti hänen iloisista silmäkulmistaan veitikkamainen sädekimppu. —

Hämillään luutnantti Vahlberg ratsasti takaisin kentälle. Hän sitoi hevosensa aitaan, ruohoiselle paikalle ja lähti itse puistoon, painuen syvälle syrjäiseen sopukkaan. Hetken hän istui penkillä paperossia poltellen. Sitten alkoi hiekkakäytävältä kuulua häätäisten askelten rapse ja nuori nainen kiiti vinhaa vauhtia eteenpäin.

Huudahdus! Nuoret lepäsivät toistensa sylissä ja vieno ääni kuiskaili.

— Voi Arttur. Minä luulin, että sinä olit jo mennyt ja olin hirveän levoton. Juna oli niin paljon myöhässä.

Luutnantti hymyili miellyttävällä tavallaan.

— Lupasinhan sanoa sinulle jäähyväiset, Maria. Mutta isäsi arvasi. Hän tietää...

IV.

Hyökkäys.

Senjohdosta että ryssät olivat jo aikaisemmin olleet varoillaan ja väijyneet sopivaa tilaisuutta, olivat he heti valmiina hyökkäämään.

Suomalaiset rajavartio-osastot, jotka vihollisen tuhatpäisten laumain oli onnistunut yllättää, pörrääntyivät vastahakoisesti ja ikäänkuin karhu päätänsä ravistellen. Oli mahdotonta kestää sitä hirtittävää granaattisadetta, minkä ryssäin hyvinvarustettu, uudenaikainen tykistö sylki kidastaan. Vihollisjoukot tunkeutuivat yli rajan, valloittivat rataa Terijoelle saakka ja heidän rintamansa kulki maantien suunnassa Terijoelta Lintulaan, kääntyi siitä jokivartta pitkin Siiralaan ja edelleen pohjoista kohti Raudun itäpuolitse siihen mutkaan, jossa Taipaleen joki yhtyy Suvantoon. Metsäpirtin olivat he jo valloittaneet.

Vasta sille linjalle saivat vuoristoprikaati ja Karjalan reservijoukot heidät pysäytettyä. Sitten ehtikin jo paikalle Suomen ratsuväkidivisioona.

* * *

Kenraali Orri istui päämajassa edessään suuri kartta, tuon tuostakin tehden mittauksia harpillaan ja lyijykynällä merkiten kartalle ristejä ja numeroituja neliöitä. Silloin astui eversti Storm huoneeseen kädessään joukko piirustuksia ja lehtisiä.

— Minä en ymmärrä, hän alotti, millä välillä ne ovat ehtineet rakentaa näin täydellisen juoksuhautausjärjestelmän. Katsohan näitä valokuvia, luutnantti Vahlbergin ottamia muuten. Niissä näkyy kämppiäkin paikkapaikoin.

— Entäs varastopaikat ja muonituskeskukset?

— Ne on tähän kartalle niin tarkkaan merkityt, että ei juuri ole toivomisen varaa.

Kenraali tarkasteli hetken papereita.

— Jos näihin voi luottaa, niin luutnantti Vahlberg on tehnyt hyvää työtä, hän sanoi.

— Minä seurasin hänen lentoaan kiikarilla niin kauan kuin mahdollista. Se oli liioittelematta ihmeellisintä, mitä koskaan olen nähnyt. Hän oli arveluttavan matalalla ja kiiti läpi sellaisen shrapnellisateen, että en enää luullut hänen pelastuvan.

Kenraali ei vastannut, hän silmäili yhä miettiväisenä paperia.

— Ja onko kukin rykmentti nyt saanut näistä tarkat, aluettaan koskevat jäljennökset?

— On.

— Entäs muuten? Ovatko asianomaiset päälliköt nyt täydellisesti selvillä tehtävistään?

— Tarkempia ohjeita on mahdotonta antaa.

— Hyvä.

— Ja kuitenkin minä hieman pelkään.

— Kuinka niin? kysyi kenraali kulmiaan kohohtaen.

— Minä pelkään, että omissa joukoissamme syntyy hajaannus ja ettei niitä voidakaan määräpaikalla saada järjestymään yhteiseen rintamaan. He kiihtyvät takaa-ajossa.

Orri mietti hetken.

— Eikö jokaiselle rykmentille ja jokaiselle eskadroonalle ole annettu mitä jyrkin määräys, mihin paikkaan heidän on pysähdyttävä ja kuinka heidän on asetuttava? Sanoinkin nimenomaan, että olkoonpa takaa-ajo kuinka edullista tahansa, määrättyssä paikassa se on keskeytettävä. Nykyisiin oloihin ei enää sovellu maailmansodan yhtämittaisen, hillittömän vainoomisen teoria. Jokainen rykmentti, jokainen osasto tietää, mihin asti se saa mennä. Siten syntyy itsestään uusi rintama, joka on järjestettävä ennenkuin lähdetään eteenpäin.

— Ajattelen lähettejä. Onnettomuuksista ei saa jatkuvasti tietää.

— Ei tarvitsekaan. Ja suurempia onnettomuuksia ei synny, eikä saa syntyä. Kun uusi rintamalinja on saavutettu, on lähettien toiminta itsestään selvää... Pionierit on jaettu eri eskadroonille?

— On.

— Se on kyllä miltei tarpeetonta, mutta saattaaahan olla varovainen. Toista olisi, jos ottaisimme tykit mukaan, mutta nyt niistä ei ole hyötyä. Muonitusasian sinä olet järjestänyt?

— Olen.

— No sitten on hyvä. Kaikki riippuu vain siitä, pääsemmekö hiljaa ja huomaamatta alkuun. Jos ryssä huomaa liian aikaisin, syntyy tarpeetonta mieshukkaa tykkitulen takia.

Kenraali vaikenä hetkeksi ja tarjosi Stormille sikarin.

— Minä menen kolmannen rykmentin mukana. Sen, jonka määränä on ryssäin prikaatiesikunta. Sinä siis jätät hoitamaan täältäkin koko yritystä?

Storm hämmästytti ja vastasi kiihkeästi.

— Minä! Johan nyt jotakin! Jos ei kaikki mene mielesi mukaan, niin millä minä sen vastaan? Huudat taas kuin jalopeura.

— Jätät hoitamaan hyökkäystä, toisti kenraali yhtä levollisesti.

Silloin eversti Storm löi kantapäänsä yhteen ja vastasi.

— Kuten käskette, herra kenraali.

Orri puhalsi pitkän, ohuen sauhusuihkun ja siristi silmiään.

— Minä, näetkös, haluan olla mukana tässä ensimmäisessä leikissä. Olen tämän hetken takia siksi paljon ahertanut. Muista, ettei jalkaväki lähde liian aikaisin ja että se pysyy suojassa tykkitulelta. Sen määrä on vain puhdistaa jälkiä ja korjata saalis talteen. Minä tiedän, että tämän retken jälkeen ei meitä ainakaan nälkä enää vaivaa.

* * *

Vaikka kesäyö oli kutakuinkin valvas, pimensi sitä sade, joka rankkana valui taivaalta. Tätä olikin kenraali Orri hartaasti odottanut.

Kolmas ratsuväkirykmentti seiso i valmiina, jakautuneena pitkään ketjuun ja niin puiden suojaan kätkeytyneenä kuin suinkin mahdollista. Miesten ja ratsujen haarniskaa peitti kenttäharmaa verho, ainoastaan konekiväärien piiput ja pistinkeihäiden kärjet kiilsivät himmeästi harmaassa hämärässä. Vallitsi kuolon hiljaisuus, vain levottomat sydämet takoivat.

Jo parina päivänä olikin taistelu ollut tyyten seisauksissa. Kumpikin puolue makasi kuin vaaniva tiikeri, koukistuneena, valmiina hyppyyn, kavalin silmin etsien vastustajassaan arkaa kohta. Kumpikin puolue hautoi suunnitelmiaan.

Miehestä mieheen kulki kuiskaus:

— Kenraali on itse mukana.

Se vaikutti kuin huumaava juoma ja jokainen oli valmiina panemaan kaikkensa alttiiksi.

Vihdoin kuului hiljainen lähtökäsky, joka kuis-kauksena kiiti läpi ketjun. Kantapäät painuivat hevossaarniskain kannusnastoihin, ratsut karkasivat kahdelle jalalle ja sitten tuulena eteenpäin, säikähtäen haltijainsa kovakouraista kohtelua. Omat piikkilangat oli jo edeltäkäs in hiljaa irrotettu. Satumaisella nopeudella rykmentti kiiti yli puolueettoman alueen. Sapelit, joiden violettiin välkkyvät terät loimusivat kuin tulenkielekkeet, katkoivat ryssän lankaesteitä kuin rihmaa ja kun ratsujen jalat olivat panssa-

roidut, eivät okaat voineet niihin tunkeutua, vaikka hämääntyneet piikkilankakiemurat tavattomasti estivätkin kulkua.

Vihollinen oli ällistyksen lamauttama. Tykkituli oli nyt jo myöhäistä, se olisi vahingoittanut omia miehiä. Ja alussa eivät ryssät tahtoneet älytä ampua kivääreilläänkään, siinä määrin outo hyökkäys heidät yllätti. Sitten alkoivat kuularuiskut rätistä ja luoteja vinkui sankkana pilvenä, edestä ja sivulta. Ratsumiehet eivät ampuneet, mutta kauhukseen ryssät huomasivat, ettei heistä kaatunut juuri kukaan ja että he nopeasti lähenivät. Käsigranaateilla oli parempi teho, joku ratsumies tui nurin ja omistaja sai turvautua jalkoihinsa. Mutta se oli jo myöhäistä. Useissa paikoin ratsumiehet olivat jo ennättäneet yli haudan ja kuolemattomina kuin jumalat he ruiskuttivat surmaa satulainensa konekivääreistä.

Silloin valtasi ryssän mietön pelko ja pakokauhu. He heittivät aseensa, huusivat armoa ojennetuin käsivarsin, tekivät ristinmerkkejä rintoihinsa ja syöksyivät kuin hajanainen lamma-lauma metsiin, soille, pensastoihin, mikä minnekin.

Mutta ratsumiehet eivät heistä välittäneet. He painalsivat eteenpäin. Erityisesti tarkoitusta varten muodostetut tykkiosastot syöksyivät venäläisten patterien kimppuun, surmasivat miehet ja käänsivät tykkien tulen sekasortoisenä pakenevaa vihollista kohden, joka luonnon alkeellisista vaistoista pyrki laumoittumaan.

Toiset kiitivät yhä eteenpäin, miltei kauhistuen tätä murhan mäiskettä ja yhtäpaljon hurjaa joh-tajaansa, kenraalia, jonka silmät leimusivat kuin tuli ja sieraimet laajenivat ja värisivät kuin raivos-tuneen pedon. Kuormastot, joiden paikan lentäjät olivat merkinneet, vallattiin, mutta jätettiin sen jälkeen oman onnensa nojaan ja yhä vain painuttiin eteenpäin.

Siinä oli esikunnan maja! Ryssäin lähetti kiiruhti henkensä edestä, ehtiäkseen toimittaa päällikkönsä turvaan. Mutta se oli jo myöhäistä. Hirveät ratsu-miehet tunkeutuivat joka taholle, eikä poispääsyä ollut mistään.

Akkunoista paukkuivat kauhistuneiden upsee-rien revolverit. Se oli turhaa! Kuulat kilpistyivät voimattomina haarniskoista ja putosivat maahan. Kenraali Orri, joka riehui kuin hornan henki, huusi hirveällä, kaikuvalla äänellään:

— Antautukaa!

Silloin upseerit ja prikaatikenraali nostivat kal-peina kätensä.

Toiset tuhosivat sillävälin reservijoukot, jotka turhaan yrittivät ehtiä pakoon. Heidät hajoitettiin kuin akanat tuuleen, ainoastaan heidän elintar-peensa ja kuormastonsa säästettiin.

Kaikkialla kuului ammuntaa, huutoja, rukouksia, voivotuksia, ryskettä, sakkasuisten hevosten huohotusta ja veristen kavioiden töminää.

Oli saavuttu sille paikalle, jonka kenraali Orri oli määrännyt kiinnekohdaksi ja uudeksi rintamalinjaksi. Nyt ei ollut muuta työtä kuin odottaa viestejä naapurirykmenteiltä ja sitten oman jalkaväen hidasta saapumista, jota puhdistus ja saaliin korjaus viivytti, vaikka se olikin järjestetty erikoisten komppanioiden tehtäväksi.

Kenraali Orri istui ratsullaan liikkumattomana kuin kuva ja kuunteli taistelun jälkimaininkeja kylmä ja välinpitämätön ilme käskevillä kasvoiltaan, joiden edestä hän oli vetänyt syrjään kaskin suojaverkon.

Nuori, siro ratsumies nelisti hänen luoksensa ja ilmoitti kunniaa tehden:

— Herra kenraali, II:sen rykmentin lähetti on saapunut.

— Hyvä, käske hänet tänne.

Silloin kuului ilmassa pahaa-ennustava humina. Jutkahdus! Huumaava pamaus...

Kenraali Orri lensi monta sylvä ratsultaan... Kun sotilaat ehtivät hänen luokseen, huulivat he, että heidän päällikkönsä oli kuollut.

V.

Savuavat kaupungit.

Loppu-heinäkuun lämmin yö oli kiehtovana levittäytynyt yli Helsingin.

Vieno ja lauhkea henkäys tulvahti sisään sairaalan avoimesta ikkunasta ja liikutti unisesti valkeita kaihtimia, joiden takana, suuressa maljakossa, ruusut tuhlasivat tuoksuaan.

Sängyssä lepäsi laihtunut ja kalvaka mies, jonka kasvoilla hämärästä huolimatta saattoi huomata nopeaa ilmeiden vaihtelua ja jonka vaalentuneet huulet liikahtelivat unessa. Sivummalla, vuoteen pään peitossa, niin ettei sairas saattanut häntä nähdä, istui vaaleakutrinen sisar, niin liikkumattomana kuin kuva, suurilla, sielukkailla silmillään tarkkaavasti seuraten nukkuvan eleitä, joista kuvastui kiihkeyttä.

Yhtäkkiä sairas kavahti istualleen ja harhaileva katse kulki ympäri huoneen; sitten kuului syvä huokaus ja hän jäi epämukavaan asentoonsa, hajamielisenä eteensä tuijottaen.

Silloin laskeutuivat lempeät kädet hänen har-

teilleen, painaen hänet takaisin makaavaan asentoon, ja viono ääni kysyi.

— Mikä teidän on, kenraali?

— Näen unta, potilas vastasi. — Mutta yhäkö te valvotte täällä?

— On määrätty, ettei kenraalia saa jättää yksin.

— Niin, mutta herätessäni näen aina teidät. Tehän uuvutte.

Tumma puna karkasi nuoren naisen kukkamaisille kasvoille.

— Ei ollenkaan. Yö on niin lumoava.

Syntyi hiljaisuus. Sairaamkatse jäykkeni taas tuijotukseen ja hänen huomaamattaan sisar vetäytyi entiselle, syrjäiselle paikalleen.

Potilaan unesta ei kuitenkaan tullut mitään. Hän vääntelehti levottomana. Kiihkeitä mielikuvia syntyi ja katosi, ja toisinaan hän oli ryhtyä kyselemään jotakin. Sitten hän muisti, miten niukoja vastauksia hänelle annettiin ja alistui tohtorin määräyksiin.

Kului puoli tuntia. Kello löi kerran'... Sitten se löi kahdesti.

Hiljaisten askelten kahinaa kuului matolta ja äskeinen, kuiskaava ääni kysyi.

— Ettekö nuku kenraali? Tahdotteko, että annan teille unijuomaa?

— En tahdo, kiitos. Aamulla tuntuu ilkeältä... Nyt minun on hyvä olla... Ettekö sano minulle mitään?

— Mitä sitten?

— Jotakin, mitä tahansa. Kuin unen läpi olen kuullut aivotärähdyksestä, sisäisestä verenvuodosta, tai sen tapaisesta... Mutta en ole enää sairas, heikko vaan. Minä janoan tietoja.

Sisar katsoi maahan ja hänen pitkien ripsiensä varjot tekivät madonnamaisiksi hänen soikeat kasvonsa, joiden piirteet hämärä omituisesti pehmensi. Hän vaikenä.

— Jotakin viime päivän tapahtumia? pyysi sairas hiljaa.

— Tohtori on kieltänyt, vastasi lempeä ääni.

— Jotakin sodasta? intti sairas yhä.

Silloin sisar nosti silmänsä, jotka päilyivät kuin metsälähteet.

— Teidät on ylennetty kenraaliluutnantiksi ja olette saaneet sinisen ristin ensimmäisen luokan merkin. Hänen Majesteettinsa kävi eilen täällä, mutta te nukuitte, eikä hän tahtonut häiritä.

Väsynyt hymy värähteli potilaan kasvoilla.

— Niinkö, mutta sitä en tarkoittanut... Jotakin rintamalta.

— Eversti Storm on myöskin saanut ristin.

— Mutta taistelut, taistelut? Käsitättehän.

Sisaren katse väistyi ja pari kertaa silmät rävähtivät. Hänen vastauksensa viipyi tuokion.

— Te kiihdytte, kenraali. Pyydän, nukkukaa. Ehkä kuitenkin laitan teille juoman?

— En tahdo, sairas alistuneesti vastasi, huokausten pitkään ja tyyten vaieten.

Sitten tottuneet, lempeät kädet järjestivät hel-

lävaroen hänen peitettään ja lämmin henkäys lehahti hänen kasvoilleen. Hän seurasi sormien notkeita liikkeitä; omituinen, hyväilevä tunne lämmitti häntä, kun hän tunsi noiden kauniiden käsien kosketuksen. Hämärä, utuinen onnen aavistus täytti hänen sydämensä. Mutta nopeasti se katosi. Entisyys sukeltausi herkistyneeseen mielikuvitukseen ja hän muisti ikänsä.

Yön hiljaiset hetket vaelsivat hitaasti ohitse. Kello löi taaskin...

Silloin kuului kumea jyrähdys. Sairaalan perustukset vapisivat ja ruudut helisivät akkunoissa. Sitten seurasi toinen... kolmas.

Sairas kavahti istumaan.

— Mitä se on? hän kysyi.

Solakka, kalpea tyttö seiso pelästyneenä vuoteen ääressä, kykenemättä vastaamaan.

Taas pamauksia, nyt jo aivan lähellä... yhä uusia, yhä tiheämmin... Ikkunat sälähtivät sirpaleiksi... Kumeaa pauhua kuului ulkoa... Sitten äänekästä huutoa, kirkkaisuja, voivotuksia.

— Ryssän laivasto... Helsinkiä pommitetaan! potilas huudahti, ponnistaen ylös vuoteestaan, ollenkaan muistamatta sairautensa vaatimuksia.

— Voi kenraali, ette te jaksu nousta, kuului väräjävä ääni hänen viereltään.

Sairas ei tuntunut sitä huomaavankaan.

— Kuinka se on mahdollista? Mitä tehdään Suomenlinnassa? Kuinka ne osuvat tänne asti? mutisi kenraali kiihtyneenä.

— Voi, kenraali, mitä se on?

Pauhu ja jyrähdykset kasvoivat yhä valtavammiksi. Silloin tällöin leimahteli kirkkaita salamoita... Nuori nainen väenteli onnettomanä käsiään.

— Neiti, tahdon pukeutua, kuului terävä ääni, joka oli saanut entisen, käskevän sävynsä.

* * *

Granaattisade oli hirvittävä ja, jos mahdollista, yhä se tuntui kiihtyvän. Kivitaloista lenteli suuria kappaleita ilmaan, hajoten tuhansiksi palasiksi, jotka huristen putoilivat ohikulkijoiden päälle. Suuria rakennuksia sortui ja luhistui raunioiksi. Kaikki ikkunat olivat tuhansina säpäleinä ja kitkerä savu häälyi siellä täällä kuin levoton huntu.

Heti alussa valot sammuiivat. Söörnäinen näytti olevan yhtenä ainoana tulimerenä, josta valtava, tummanpunainen pilvi vyöryi kuin laviini yli kaupungin. Katajanokasta ei enää ollut kuin rauniot jälellä ja yhä infernaalinen pauhu kasvoi. Sytytyspommit räjähtivät kuin suunnattomat raketit, ruis-kuttaen ympärilleen öljyä, joka heti leimahti liekkeihin. Granaatinkappaleet vonkuivat ja hurisivat viiltävin äänin, kimmattaessaan ilmaan talojen seinistä tai katujen kivitykseltä. Shrapnellit pihisivät ja sylkivät raesateena surmaansa.

Nopeasti kadut täyttyivät ihmisistä. Kaikki huusivat ja kirkuivat, kasvot muodottomina kau-

husta ja silmät luonnottoman avoimina ja jähmettyneinä. Puolialastomat äidit kantoivat pienokaisiaan käsivarsillaan ja juoksivat kuin raivottaret hajanaisin hapsin. Kaduilla virtasi paksu, mustanpunainen veri, joka sekaantui hiekkaan ja muodostui hirvittäväksi, tahmeaksi velliksi, tarttuen jalkeihin. Irtautuneita käsiä, ruumiinosia ja löyhkääviä sisälmyksiä oli kaikkialla, maassa, ilmassa, portailla, puhelinjohdoista riippumassa. Ihmisiä kuoli sadottain ja henkiinjääneet kiipeilivät mielettömän kauhun vallassa yli ruumisröykkiöiden, jotka vielä olivat lämpimiä, liikehtiviä ja höyrysivät tulipalojen kaameassa kajastuksessa.

Syntyi hirveä ahdinko. Autobiilit törisivät kuin kuoleva härkä ja ajoivat sokeassa vimmassa yli elävien ja kuolleiden, kunnes juuttuivat kiinni ruumisohjuun, tai hajosivat sirpaleiksi. Irtonaisia hevosia nelisti edestakaisin valittavasti hirnuen, silmät tuskasta loimuten ja suut sakassa. Säälimättä ihmiset tallasivat toisiaan ja puristivat ystäviään kuoliaaksi pyrkiessään eteenpäin, tietämättä minne. Toiset repivät tukkaansa ja kirkuivat, tulipunaisina kasvoiltaan, toiset löivät rintoihinsa ja huusivat jumalan nimeä, toiset ulvoivat kuin eläimet. Jotkut olivat istuutuneet portaille tai särkyneiden ajopelien jäännöksille ja nauroivat ääneen, suu ammoltaan, katseessa jäykkä tylsyys ja lasimainen kiilto. Muuan nuori tyttö suuteli sulhastaan, joka lepäsi katukiviyksellä muodottomaksi ruhjoutuneena, yhä uudestaan ja uudestaan, hymyillen on

nellisen näköisenä. Eräs herra kylvi ruusuja ruumiskasalle, tuhkanharmaana kasvoiltaan, mutta tyynenä. Ja Kansallispankin portailla istuen puolialaston äiti imetti verentahraamaa, kuollutta lastaan, jolla ei enää ollut jalkoja, edestakaisin ruumistaan heiluttaen.

Vähitellen huudot etääntyivät ja hiljenivät. Kadut muuttuivat autioiksi jähmetyttävässä kaameudessaan. Kuninkaallisen palatsin rauniot yhä loimusivat, mutta Senaatin talo ja Nikolain kirkko olivat tuntemattomiksi murskautuneet.

Torilla oli Aleksanteri II:sen patsas viskautunut kauas paikoiltaan. Sen alta näkyi vaaleansinistä silkipukua ja valkea, hieno, jalokivisormusten koristama käsi, jonka etusormi vielä liikkui.

* * *

Valjuna kuin vahakuva kenraali Orri nousi autostaan ja hoippui vaivaloisesti lentoaseman pieneen sairaalaan, jonne hänelle heti varattiin ylihoitajattaren huone lepopaikaksi. Muutamia sotilaita oli kerääntynyt sivummalle, ja he katselivat vaieten hänen kulkuaan. Heidän joukostaan tunsu kenraali luutnantti Vahlbergin, joka seiso i käsi siteessä ja kunniaa tehden tervehti.

Kenraali viittasi hänet luokseen.

— Te olette haavoittunut, luutnantti? hän kysyi.

— Käsi vain on sijoiltaan, Teidän Ylhäisyytenne

Vastauksen kunnioittava loppumaininta tuntui kenraalista oudolta, mutta heti hän muisti ylennyksensä.

— Seuratkaa minua, hän sanoi.

Kun he olivat ehtineet huoneeseen ja Orri oli asettunut vuoteelle, sallimatta riisua itseään, kysyi hän lentäjältä.

— Tahdotteko selittää minulle, mitä tämä oikein on ja kuinka tällainen on mahdollista?

— Se oli Englannin laivasto, Teidän Ylhäisyytenne.

— Englannin?

— Niin. Englanti on julistanut Suomelle sodan.

— Pyydän, selittäkää tarkemmin.

— Jo ennen Teidän Ylhäisyytenne hyökkäystä Karjalan kannaksella, oli Englanti lähettänyt hallitukselle nootin, jossa se uhkaavalla tavalla vaati selitystä erinäisten taloudellisten etujensa menettämisestä. Tuo menetys oli tietysti johtunut Suomen sotatilaan julistamisesta, ja selvästi saattoi huomata, että ainoa tarkoitus oli etsiä riitaa ja välien katkeamista. Syntyi mielten kuohua ja Suomen hallitus vastasi niin myönteisesti kuin mahdollista, melkeinpä nöyrästi. Siitä huolimatta Englanti lähetti ultimaattumin, eikä sotaa enää mitenkään voitu välttää.

— Sen kyllä ymmärtää, kenraali keskeytti. — Englantia kirvelsi Muurmanin jupakan nöyrytykset.

Sitten luutnantti jatkoi:

— Nyt on Englannin laivasto, yhdistyneenä venäläiseen laivastoon, pommittanut kaikki Suomen rantakaupungit raunioiksi. Kansleri on kuollut Helsingissä. Viipurissa on yleisesikunnan päällikkö haavoittunut ja upseereja on mennyt sadottain. Kaikki hallituksen asiakirjat ja arkistot ovat tietysti tuhkana, mutta kuningas on kuitenkin pelastunut.

— Mutta kuinka tämä on mahdollista? Kuinka Englannin laivasto on voinut päästä Suomenlahteen?

— Tanskan salmien kautta. Saarivaltakunta on kylmäverisesti antanut uhkavaatimuksen Tanskalle, luvaten heti julistaa sodan, ellei laivastoa vapaasti päästettäisi salmien läpi.

— Mutta entä Saksa? Mitä Saksa siitä sanoo?

— Siihen on vaikeampi vastata. Huhupuheina kerrotaan, että Ranska ja Englanti ovat uhkailleet sille sotaa, mikäli se yrittää sekaantua tähän juttuun. Ehkä Saksa on maailmansodasta vielä väsynyt ja pelkää uutta katastrofia.

— Ei, niin ei ole asia. Mutta Saksa on tiennyt. Se on luottanut War...

Kenraali vaikenä äkkiä ja jatkoi vasta tuokion kuluttua.

— Mutta sittenkään minä en ymmärrä. Vaikka nyt tyytyisi teidän selitykseenne, niin miten on mahdollista, että Englanti on päässyt niin lähelle? Mitä amiraali N. on ajatellut? Kuinka hän on sallinut Englannin tehdä tuollaisen hirmutyön?

— Teidän Ylhäisyytenne. Eihän Suomella ole kuin mitätön saaristolaivasto. Englanti on tiennyt sen varsin hyvin.

— Oho! Entäs upott . . . , kenraali kiihtyneenä huudahti, mutta vaikeni taaskin, tuikeasti vilkaisten nuoreen luutnanttiin. Syntyi äänettömyys.

— Turun lentoasemalla tiedettiin sitäpaitsi kertoa, että englantilaiset ovat pommittaneet uskomattoman kaukaa, ainakin 80 kilometrin päästä, jonkunlaisilla uusimallisilla konetykeillä, joiden ampumanopeus on kauhistuttava. Venäläiset ovat olleet Viipurin kimpussa, mutta siitä ei ole tullut paljon mitään ja ainakin kymmenen laivaa on heiltä mennyt.

— Ahaa! No sitten käsitän, miksi Suomenlinna ei ole voinut mitään. Mutta amiraali, amiraali? Mitä hän on ajatellut? Minkätähden hän on nukkunut?

Luutnantti ei käsittänyt ja vaikeni.

— Laivathan ovat olleet kokonaan näkymättömissä, sanoi hän vihdoin.

— Ja tietysti menneet tiehensä, eikö niin?

— Ne saivat hälinän ja kauhun vallitessa laskettua maihin noin 3 divisioonaa jalkaväkeä, jonnekin Hangon lähetyville. Ja mikä merkillisintä, tämä maihinlasku tapahtui ihan onnellisesti ja vaivatta. En ymmärrä mitä amiraali on ajatellut, kun kuljetuslaivoista kuitenkin yksikään ei palannut. Pari osui miinaan, mutta toiset upotettiin. Vahinko vain, että ne olivat jo tyhjentäneet lastinsa.

Kenraalin silmissä välähti omituisesti, ikäänkuin ilo.

— Vai niin, sanoi hän kuivasti.

Sitten hän lisäsi.

— Ja entä nämä divisioonat? Tiedättekö niistä mitään?

— Juuri sieltä tullessani loukkasin käteni, Teidän Ylhäisyytenne. Kenraalimajuri Storm on niitä vastassa. Mutta hänellä on mukanaan vain yksi rykmentti ratsuväkeä ja kevyt moottori-tykistö. Hän on viivästynyt, kun rata oli alkumatkasta rikki.

— Se riittää, kenraali vastasi mietteissään.

Tietämättä, tarkoittivatko sanat rykmenttiä vai hänen selitystään, luutnantti löi kantapäensä yhteen ja poistui.

Silloin sairas vaipui lopen väsyneenä ja kuumeen punaamin poskipäin vuoteelle.

VI.

Kurjuuden rintama.

Muutamia päiviä hirveän pommituksen jälkeen kulki poikki koko Etelä-Suomen määrätön ihmisjono, sekava, hajanainen kurjuuden rintama. Sen päälinja oli sillä maantiellä, joka lähtien Turusta johtaa Hämeenlinnan kautta Lappeenrantaan ja sieltä Viipuriin.

Tuhansittain oli kodittomiksi joutuneita jäänyt jo etelämmäksi, hajaantuen maalaispitäjiin ja kyliin, mutta valtava enemmistö pyrki yhä pohjoista kohti, kuvaamattoman kauhun ja kurjuuden vallassa.

He olivat ryhmittyneet noin satamiehisiin laumoihin, jotka vaelsivat kuin nälkäinen ryysykomppania, etsien ruokaa, vaatteita, kattoa pänsä päälle. Näitä seurasivat kuormastot, suurimmaksi osaksi varastettujen tai ryöstettyjen hevosluuskien vetäminä, ja niissä oli sekaisin lumppuja, ruokatavaraa, puolittain särkyneitä astioita, mutta etupäässä haavoittuneita, joiden vihlova valitus alituisesti jatkui. Ei ollut lääkäreitä, ei lääke-aineita, sidetarpeita tai sairaanhoitajia. Ystävät ja omaiset kietoivat on-

nettomia rääsyihin, kykenemättä heidän tuskiaan lieventämään. Uskomattoman nopeasti alkoivat taudit levitä. Ja takaa uhkasivat englantilaiset divisioonat, joiden maihinnoususta pöyristyttävät huhut tiesivät kertoa.

Maalaisilta ei riittänyt ruokaa noille kurjille, jotka hajaantuivat kyliin, itkivät, rukoilivat armahdusta tai ääneti tuijottivat synkin silmin. Useissa paikoin syntyi verisiä kahakoita, kun kodittomat alkoivat harjoittaa oman käden oikeutta. Perunamaat raiskattiin, herneenvarret riistettiin juurineen maasta ja suurten kartanoiden puutarhat tallattiin autioiksi. Toiset rukoilivat haavoittuneiden ja sairaiden puolesta, mutta heitä ei kuultu, ja itsesäilytysvaisto teki ihmiset julmiksi kuin pedot.

Hallitus, joka oli siirtynyt Tampereelle, antoi julistuksia, joissa se velvoitti talolliset manttaaliluvun mukaan ottamaan hätääkärsiviä luokseen. Sotilaita lähetettiin pieninä osastoina pitämään kuria ja haavoittuneille järjestettiin suuria tilapäisiä sairaaloita. Rautateillä tarjottiin vapaat matkat niille, joilla oli sukulaisia tai tuttaviamuualla Suomessa ja ylimääräisiä junia puhkui alinomaa asemilla.

Siitä huolimatta saattoi joukossa nähdä miltei alastomia ihmisiä, jotka olivat kietoneet likaisia ryy-syjä ympärilleen, palohaavain runtelemia kasvoja ja uikuttavia, kammoa herättäviä mielipuo- lia, joista toiset nauroivat kaameaa, tylsää naurua.

Ryysyläislauma painui mäeltä alavaa tietä pitkin kylään. He olivat vaistomaisesti järjestyneet jonkinlaiseen riviin, joka kiemurrellen kuin virta seurasi tien polvekkeita. Toiset jättäytyivät jälkeen, lopen uupuneina, pyrkiäkseen hetkeksi perässä tulevan kuormaston ajopeleihin, varsinkin äidit, jotka vapisevin käsin kantoivat lapsiaan.

Kuormastosta kuului valitus ja voihke ja alituinen riita.

- Alas rattailta, että toisetkin pääsevät!
- Sehän vedättää itseään kuin ruustinna!
- Päästäkää uusia, taikka!

Muuan kalpea vaimo, jonka hiukset tuli oli miltei tyyten polttanut ja joka sylissään piteli haavoittunutta, nelivuotiasta poikaansa, rukoili vapisevin äänin.

- Armahtakaa minua.
- Alas vaan, kyllä jo riittää!
- Vuoronsa kullakin!
- Kyllä sinä jo aikasi olet istunut.

Vaimo toisti yhä uudestaan:

- Armahtakaa minua, en jaksa enää.

Mutta kiihkeät, suonikkaat kädet kiskoivat hänet alas kuorman päältä, jonka edessä hevonen puuskutti verestävin silmin. Silloin hän puhkesi hysteriseen itkuun ja painui tiepuoleen taakkoineen, joka nukkui posket purppuraisina, tummaripsiset silmät ummessa, vaaleat kiharat hienopintaiselle otsalle valuneina, tietämättä mitään tästä kauheudesta, jonka elokuun ihana luonto kätki uhkuvaan, kypsyyvään kukkeuteensa. —

— Tuolla on Orrin talo, kuului kimeä ääni.

— Missä?

— Tuoko, jossa on koivuja pihalla?

— Ja uusi huvila vieressä?

Väkijoukko miltei pysähtyi katsomaan tuota viehkeätä huvilaa, jonka köynnösten kiertämät ikkunat säihkyivät laskevan auringon purppurassa.

— Senkö kenraalin? huusi joku etäämpää.

— Verihurtan?

— Joka on syynä kaikkeen!

— Kirous hänen ylitseen!

Silloin muuan pitkä, synkän näköinen mies, jonka intohimoinen suu oli syvien vakojen ympäröimä, hyppäsi tiepuolella olevalle kivelle ja huusi voimakkaasti.

— Ihmisraukat!

Syntyi äänettömyys ja joukko odotti ahnaasti.

— Voi tätä kurjuutta, kuului heikosti kuormastosta. Sitten kivelle hypännyt mies jatkoi:

— Veljet ja sisaret! Kuka on syypää tähän kurjuuteen? Kuka on saattanut sen aikaan, että Suomenlahden rannikolla, Viipurista Turkuun saakka kaikki kaupungit ovat raunioina? Kuka on vikapää tuhansien viattomien kuolemaan, tuhansien kodittomuuteen ja nälkään, koko meidän kurjuuteemme? Kuka on siihen syypää?

Puhuja vaikenä ja tuijotti joukkoon synkin silmin.

— Hallitus!

— Valtaherrat!

— Kuningas! huusi kiihtynyt lauma.

Sitten mies kiven päällä jatkoi.

— Kuningas, hallitus, niin! Uhalla syöksi hallitus meidät sotaan, kun se ensin oli saattanut kansan äärimmäiseen hätään, kun se oli riistänyt meiltä maan ja luovuttanut sen vieraille, kun se oli saanut joukko-intohimot kiihtymään, niin että huumaantunut köyhälistö tuli loukanneeksi vieraan maan sotilaita. Se ei koettanutkaan rauhallista selvitysten tietä. Se tahtoi kääntää laumojen katseen syrjään omasta kurjuudesta, jota se oli voimaton ja haluton korjamaan. Se tahtoi sotatilaan julistamisella tukkia huttavat äänet. Se tahtoi ajaa liiat suut taisteluihin kuolemaan.

Taas puhuja vaikenä ja hänen hypnotisoiva, nälkäinen katseensa tutki laumaa. Käsiä ojentui nyrkkiin puristettuina; kuului sekavia äännähdyksiä.

— Oikein puhut!

— Konnamaista!

— Ne tahtovat köyhälistön kuolemaa.

Sitten puhuja jatkoi, jos mahdollista, vieläkin painokkaammin.

— Mutta kuningas ei voinut alottaa sotaa ilman eduskunnan suostumusta. Kuka voitti sosialidemokraattisen puolueen jäsenet huumaavilla valheillaan ja vajensi heidän vastuksensa? Kuka käytti väärin omistamaansa kansan suosiota? Kuka sai kavalalla esiintymisellään koko eduskunnan hurmaantumaan veritekoihin? Kuka saattoi sotapuolueen ministerineuvostossa voittoon? . . . Kansalaiset! Se oli kenraali Orri! Se oli hän, jonka talo nyt kimaltelee kos-

kemattomana auringon kullassa. Kirous hänen ylitseen!

— Kirous hänen ylitseen! toisti raivostunut joukko.

— Vaietkaa, vaietkaa! Hänhän on itse kuoleman kielissä, kuului jostakin yksinäinen huudahdus. Mutta se hukkui kuohuvan lauman mörähdyksiin ja uhkaaviin sadatuksiin.

— Hän on tappanut puolisoni!

— Hän on murhannut lapseni!

— Koko perheeni ja kotini on hän polttanut!

— Kirous, kirous hänen ylitseen!

Tyytymättömästi muristen väkijoukko vaelsi eteenpäin ja sen uhkaavista eleistä saattoi jo aavistaa pahaa. Vain harvat poikkesivat kylän taloihin. Heitä johti kuin yhteinen laumavaisto, laumaintohimo, joka oli kasvanut peloittavaksi näläksi, kostonjanoksi, mutta josta kukaan ei ollut selvillä, vaikka tunsikin sen huumaavan kiihoituksen. Säleaidan ääreen joukko pysähtyi, ikäänkuin sisäisen käskyn määräyksestä. Syntyi omituinen, painostava hiljaisuus. Sitä kesti tuokion. Sitten äskeinen puhuja astui aidan luo ja kiskaisi rajusti säleen poikki.

Kuului kiljahdus, joka jatkui ja toistui. Silmänräpäyksessä olivat jäntevät kädet repineet aidan kappaleiksi. Kuin nälkäinen petolauma joukko syöksyi puutarhaan, kiskaisten irti, mitä käteen sattui, marjapensaita, kukkia, istutuksia. Ikkunat sälehtivät sirpaleiksi. Pelästynyt palvelusväki juoksi kauhusta kalpeana metsää kohti. Pelloilta palaavat ren-

git pysähtyivät ja jäivät suu ammoltaan katsomaan tätä hävitystä. —

Savu alkoi tupruta sakeana, harmaana pilvenä ikkunoista.

— Kurjat raukat, mitä te teette! kuului äänekäs huuto väkijoukosta. Päät kääntyivät katsomaan ja silmissä välähti se omituinen arkuus, joka rikosten tekijöille on ominaista. Sama pieni mies, joka tielläkin oli koettanut puolustaa kenraalia, seisoi puutarhan penkillä, kalman kalpeana ja niin rajusti hengittäen, ettei hän voinut puhua.

— Voi teitä raukkoja, kähisi hän yhä uudestaan hampaitaan kiristellen. Mutta väkijoukko karjui raivokkaana:

— Haa! Herrain kätyri!

— Mene sotaan!

— Orri on polttanut minun kotini. Saakoon nyt itse maistaa miltä se tuntuu!

— Kiveä kiven päälle ei saa jättää verihurtan pesään!

— Kirous hänen ylitseen!

Silloin pieni mies tukki käsin korvansa ja pakeni. —

Liekit leimusivat jo korkealla ja väkijoukko vetäytyi kauemmas, hurmaantuneena ja ikäänkuin humalassa seuraten tulen hävitystyötä. Haavoittuneiden valitukset, väsymys ja nälkä olivat unohtuneet ja tuon tuostakin kuului tyytyväisiä, katkerasti vahingoniloisia huudahduksia.

— Se on oikein murhaajalle!

— Se on oikein kansan pettäjälle ja valehtelijalle!
 Mutta vielä äänekkäämmin kuului takaa huuto.
 — Sotilaat tulevat!

Joukon valtasi sanaton kauhu. Mutta pako oli jo myöhäistä. Ratsumiehet ehtivät paikalle ja julmistunut päällikkö karjaisi:

— Seis! Joka liikkuu, on kuoleman oma!

Syntyi kaamea hiljaisuus. Yhä kasvavat tulenloimot heittivät alati vaihtelevan kajastuksen hämärtyvään iltaan, valaisten ryysyjoukon synkkiä, pelokkaita kasvoja . . .

Silloin kuului palavasta huvilasta kimeä, sydäntäsärkevä parkaisu . . . Kauhu kiiti kylminä väreinä läpi sotilaiden ruumiin. Läpi tulen ryntäsivät rohkeimmat sisään. He toivat mukanaan vanhan, puoli-palaneen naisen, jonka he olivat löytäneet makamasta huoneensa lattialla.

Jotkut tiesivät, että hän oli Orrin äiti.

* * *

Samassa huristi loisto-auto hurjaa kyytiä paikalle. —

Kenraali ei ollut viihtynyt lentoaseman sairaalassa. Hän tuntui ikäänkuin aavistelevan jotakin.

— En tahdo olla täällä. Viekää minut kotiin. Äitini on siellä ihan yksin, oli hän sanonut.

Tohtori oli koettanut estellä, mutta kenraali oli inttänyt vastaan.

— Siellä minun on parempi. Ja äitini on siellä yksin. Ja niin oli hän lähtenyt. —

Jo kaukaa olivat hulmuavat liekit herättäneet hänessä pelkoa. Hän oli yhtämittaa kiirehtänyt kuljettajaa ja lisännyt sitten:

— Äitini on siellä yksin.

Nyt hyppäsi hän vaunuista kuin rajutuuli, heikkoutensa unohtaen. Mutta äkkiä hän hätkähti ja jäi seisomaan kuin maahan juurtuneena. Sotilaat siinä kantoivat hänen äitinsä ruumista. Hän kumartui nopeasti yli rakkaan vanhuksen ja huomasi, että henki oli mennyt.

Silloin leimahti hänen painuneisiin silmiinsä kamala tuli ja hirveällä äänellään, jonka kovuus kasvoientiseen voimaansa, hän huusi:

— Voi teitä, konnat! Yksikään teistä ei välttä kuolemaa.

Sitten katseli hän kauan aikaa äitiään, tuijottavin, jäykin silmin, mutta ihmeen levollisena kasvoiltaan. Väki joukko seiso i hievahtamatta. Sotilaat olivat perusasennossa.

Vihdoin, pitkän ajan kuluttua kenraali sanoi.

— Mitä teki teille tämä vanha nainen? . . . Tämä halvattu, yksinäinen vaimo? . . . Tämä vanha vaimo . . . joka oli minun äitini?

Hänen voimakas äänensä oli hiljentynyt ja menettänyt käskävän sävynsä. Syvä tuska piili sen hillityssä värinässä.

Kun lauma näki hänet sellaisena kuin hän siinä seiso i, levollisena ja ryhdikkäänä kuten aina, mutta

valjuna kasvoiltaan, silmät ihmeen loistavina ja syvinä ja laihtuneet posket, joille kajastus heitti häälyviä varjoja, kuopallaan, valtasi sen häpeänsekainen katumus ja katseet painuivat maahan.

Pitkiä hetkiä kului. Kukaan ei liikahtanut, kukaan ei uskaltanut kuiskata. Vain tulipalo humisi ja ryskyi ja kipunat sinkoivat taivasta kohti . . . Sitten alkoi kuulua nyyhkytystä, tukahtuneita purskauksia sieltä, täältä . . . Naiset, jotka äsken olivat riehuneet kaikkein hurjimmin, itkivät ääneen. Useiden miestenkin silmät kostuivat ja heidän huulensa vapisivat. Kaikkiällä kohosi ilmoille ruikutus ja voihke. Joukko-intohimo oli saanut luonnollisen loppunsa.

Kenraali kohotti kulmiaan ja hänen piirteensä kovenivat.

— Korjatkaa ruumis, hän määräsi kylmästi.

Sitten astui hän autoonsa ja käski kuljettajaa pyörtämään.

Vasta istuuduttuaan hän huomasi, että hänen jäsenensä vapisivat väsymyksestä.

VII.

Pietarin valtaus.

Niiden hyökkäysten aikana, jotka kenraali Orri oli Karjalan kannaksella alottanut ja joita nykyinen kenraalimajuri Storm innostuneena ja omalla vastuullaan oli jatkanut, oli rintamalinja siirtynyt siten, että se nykyään kulki Malaja Vologodskaja järven pohjoisrantaan ja jokivartta pitkin Dibuniin, siitä Toksovoon ja edelleen itää kohti, päätyen Laatokkaan noin parin peninkulman päässä Pähkinälinnasta. Asema oli venäläisille kieltämättä edullinen, Pietarin-Pähkinälinnan rata tarjosi loistavia kuljetusmahdollisuuksia. Saaliina oli saatu yli 900 tykkiä, joista Storm nauraen oli huomauttanut: »Noilla ei tee mitään. Me valamme ne auroiksi.» Tämän lisäksi oli otettu 14 tuhatta vankia, lähes 20 tuhatta kivääriä, suuria ampumatarvevarastoja ja lukuisia vaununlasteja elintarpeita.

Koko tänä aikana olivat Laatokan pohjoispuolella ja Vienan rannalla olevat divisioonat pysyneet miltei paikallaan, horjumattomassa puolustusasemassa. »Sinne saa sijoittaa reserviväkeä. Ei meillä ole varaa

pidentää rintamaa», oli Orri sanonut, kieltäen etene-
misyrietykset.

Sitten oli tapahtunut rannikkokaupunkien hirveä katastrofi ja taistelutoimet idässä olivat seisahtuneet. Venäläiset kokoilivat voimiaan ja tarvitsivat aikaa toipuakseen, kenraali Orri makasi sairaana. Storm oli lähtenyt englantilaisia divisiooneja vastaan. Oli syntynyt hiljainen asema ja väijytyssota pikkukahakoineen, turhine pommituksineen ja patrullihyökkäyksineen.

Vihdoin Storm palasi. Hänen retkensä oli jäänyt kummallisen hiljaisuuden ja salaperäisyyden varjoon. Tiedettiin hänen olleen kiivaassa taistelussa englantilaisten kanssa Hangon lähettyvillä pienine joukkoinen. Sanomalehdet olivat kertoneet vihollisen hirmuisesta tykkitulesta, mutta vaienneet sitten kokonaan, kenties rauhoittaakseen pakenevia kodittomien laumoja. Sitten ratsuväkirykmentti palasi, mutta yhä jatkui äänettömyys. Englantilaisista divisioonista ei puhuttu enää sanaakaan, ainoastaan sotilaat kertoivat pöyristyttäviä juttuja, joita ei kukaan uskonut, lukuunottamatta taistelalueiden paikallisväestöä, jota viralliselta taholta kiellettiin levittelemästä »perättömiä huhuja».

Sitten palasi kenraali Orri rintamalle.

*   *   *

— Korjausosaston päällikkö on ilmoittanut, että koko osasto, yhteensä 21 tuhatta miestä, on lähtökunnossa varustuksineen, sanoi Storm.

— Hyvä on, Orri vastasi. — Entäs oma divisioonasi?

— Se on valmiina, kuului kuiva vastaus.

Orri katsoi miettiväisenä merelle päin.

— Kronstadt on tehnyt meille paljon kiusaa pommituksellaan, sanoi hän verkalleen. — Katso-taanpas vieläkö sitä jatkuu.

Sitten vilkaisi hän kelloaan ja käden liike paljasti hänen jännityksensä, jota kasvoista ei voinut huomata.

— Saat lähteä, sanoi hän äänellä, jonka tukah-tunut sävy ei jäänyt Stormilta huomaamatta.

— Näkemiin! toivotti toinen väkinäisesti nau-rahtaen.

Tunti oli täysi ja kentältä, kätköisestä paikasta pyrähti kymmenen suurta, harmaata lentokonetta, joiden omituinen kori oli täynnä pyöreitä, kiiltäviä palloja. Melkein samaan aikaan lähti yhtä monta pientä, kevyttä, uusimallista lentäjää. — Sivummalla, kallion suojaaman varastovajan ääressä, näkyi vielä kaksikymmentä suurta ja kymmenen pientä konetta.

Lentäjät kohosivat huimaavan korkealle ja kato-sivat . . . Sitten lähtivät seuraavat kymmenen suurta lintua . . .

Kun ensimmäiset olivat saapuneet Kronstadtin koh-dalle, alkoivat ne pyöriä tiheissä ympyröissä, äärettö-män korkealla. Mutta niiden yläpuolella kieppuivat pienet koneet, keveinä ja liikkuvina kuin pääs-kyt.

Alkoi kuulua yhä taajenevia, kumeita räjähdyksiä.

Savupatsaita kohosi linnoituksesta . . . Siellä täällä leiskuivat jo tulenkielekkeet korkealle ilmaan . . .

Kun ensimmäiset kymmenen lentäjää olivat pudottaneet pomminsa, lähtivät he takaisin ja seuraavat siirtyivät tilalle. Sillä aikaa oli kolmas kymmenryhmä lähtenyt liikkeelle ja sivuutti palaajat puolimatkassa.

Yhä jatkui kumeita jyrähdyksiä, yhä vuorottelivat ryhmät. Vihollisen tykistö ampui vimmatusti, mutta sen oli mahdotonta osua noihin pieniin, tuskin näkyviin pisteisiin, jotka olivat niin suhdattoman korkealla avaruuden äärettömässä sinessä . . . Mutta, voimakkaita sytytyspalloja ja myrkyllisillä kaasulla täytettyjä pitkulaisia pommeja satoi tuhkatiheään.

Sitten hyökkäsi vihollisen ilma-eskaaderi. Silloin laskeutuivat pienet, ylhäällä pyörineet koneet huiMaavaa vauhtia alaviistoon. Ne liikkuivat niin sulavasti ja äkkinäisiä käänteitä tehden kuin elävät olennot, suurisiipiset linnut, joiden hirvittävää tulta ei vihollinen saattanut kestää. Se taisteli jonkun aikaa. Sitten se menetti koneitaan ja kääntyi pakosalle.

Yli Kronstadtin jatkui lakkaamatta pommi-sade.

*   *   *

Samaan aikaan ratsuväkidivisioona, jonka mieslukua oli paljon lisätty, alkoi rynnistyksensä.

Mutta tällä kertaa tapahtui se paljoa vaikeammissa olosuhteissa kuin varhaisemmin. Venäläiset olivat viisastuneet kärsimistään tappioista ja raken-

taneet puolustuslinjansa uuteen malliin. He olivat tehneet valtavan leveän piikkilanka-esteen, jonka okaisten lankojen väliin he olivat sijoittaneet risuja, juurikkaita kantoja ja kaadetuita puita, joiden viholliseen päin törröttävät oksat pistokyvyn tehostamiseksi olivat viistosti leikatut. He olivat kaivaneet syviä sudenkuoppia säännöllisten välimatkain päähän, vetäytyneet pitkän matkan taaksepäin ja vasta sitten rakentaneet itselleen varsinaisen taisteluhaudan uusine suojalaitteineen.

Jo yöpimeällä oli lähetetty jalkaväen pioneereja lankasaksilla avaamaan reittiä. Kun venäläinen etuvartio, joka oli asetettu lankasuojuksen taakse, kuuli rapinaa läheltään, ampui se merkkilaukauksen ja samassa alkoi hirvittävä granaattisade pudota sulkutulena kentälle. Se kaatoi kyllä useita pionieerejä, jotka harvassa ketjussa, vatsallaan maassa ryömien tekivät vaarallista työtään, mutta samalla se myöskin paljon auttoi heitä, katkoessaan ja murtaessaan kaikki langat, kannot ja puut.

Vasta kun tuli oli jonkun verran asettunut, ratsumiehet hyökkäsivät kätköpaikoistaan. Hurjalla vauhdilla ja sokeassa raivossa he kiitivät eteenpäin, heidän pitkät, loistavat miekkansa hutkivat tietä auki salamoivin terin ja heidän harmaan suojuksen verhoamat haarniskansa rapisivat konekiväärien luodeista. Heitä sortui maahan ja kaatui suhdattoman paljon enemmän kuin ensimmäisellä kerralla, mutta suurin osa ryntäsi eteenpäin kuin rajutuuli. Juoksuhaudan kohdalla syntyi hirveä temmellys ja käsigranaatit

paukkuivat yhtämittaa, mutta niiden yli kuului pienien satularuiskujen vihlovan terävä ja kimeä ääni. Sitten haavoittuneiden huudot kohosivat ilmaan ja epäjärjestyksessä alkoi kauhistunut vihollinen paeta.

Ratsumiehet ajoivat hurjaa vauhtia heidän ohitseeseen jättäen jälkeensä vain pieniä osastoja, jotka liehuivat edestakaisin kuin murhan enkelit. Toiset painalsivat yhä eteenpäin surmaten ja hävittäen. Vihollisen suunnattomat ratsujoukot, joilla se, edellisistä kokemuksistaan viisastuen, koetti ehkäistä hyökkääjien etenemistä, ryntäsivät suotta väijytyspaikoistaan. Heidän kuulansa eivät tehonneet, heidän sapelinsa ja pistokeihäänsä kalskahtivat murtumatonta panssaria vastaan ja putosivat voimattomina. Silloin luulivat he olevansa yliluonnollisten olentojen kanssa tekemisissä. Heidät valtasi suunnaton pakokauhu ja hurjassa sekasorrossa he kiiruhtivat metsiin.

Suuret voimavaunut ja panssari-autot, jotka vyöryivät rymisten eteenpäin ja joiden rakenne suuresti muistutti maailmansodan aikaisia tankkeja, kierrettiin ja jätettiin jälkeen, tai tuhottiin niiden pyörät voimakkailla heittopommeilla. Syntyi niin suunnaton sekasorto, että oli mahdotonta kauempaa erottaa ystävää vihollisesta.

Sitten alkoi jalkaväki nopeasti edetä. Se otti vankeja, korjasi voittosaalista ja surmasi säälimättä pakenevia vihollisryhmiä. Korjausosasto, jolla oli vain pistoolit aseenaan, teki valtavia kuormia ja jär-

jesteli kuljetuskolonna. Sen 21 tuhatta miestä totteli päälliköitä, joille oli yksityiskohtia, myöten annettu määräykset toimintatavastaan.

Mutta ratsumiehet syöksyivät yhä eteenpäin. Suurin piirtein jakautui koko Karjalan kannaksen rintama kahteen osaan, kahteen ympyrään, joista toinen, pienempi, keskipisteenään Pähkinälinna, arveluttavasti supistui, mutta toinen, joka uhkaavasti läheni Pietaria, oli niin kaaosmaisen sekasorron vallassa, että siitä ei voinut saada selvää käsitystä. Jo silloin ryssän päävoimat lähtivät Pietarista ja kadut täytti pakolaisten loputon tulva, jota mikään järjestyksmahti ei voinut estää.

Pietarin tykistö ampui vimmatusti. Mutta kauhistuneina huomasivat tähytäjät, että tuli tuhosi miltei yksinomaan omia tuhatpäisiä joukkoja, jotka laumoittuivat yhä suurempiin, epäjärjestyksessä oleviin parviin ja syöksyivät kauhun vallassa kaupunkia kohti.

Sposskaja oli hurjain ratsastajain vallassa. Novajassa ja Starajassa nähtiin heidän haarniskoidut, välkkyvät pukunsa, joiden yltä verho oli repeytynyt. Heitä tunkeusi Viipurin kaupunginosaan, Suomen asemalle, sitten Ohtaan ja Pähkinänlinnan asemalle, mutta he eivät näyttäneet vielääkään pysähtyvän.

Vasta vähitellen alkoi huomata tarkoituksperäisyyttä heidän raivokkaassa syöksyssään. He pyrkivät siltojen vaiheille. Pietari Suuren ja Liteinin sillan alkupääät olivat he miehittäneet; osastoja ryntäsi yli Newkan lakaisten Sampsonin ja Grenaderskijn yli

kulkupaikat kuularuisku-tulellaan. Samassa syöksyi kiiltäviä, siroja, keveitä panssari-autoja joka taholta konetykkeineen. Niitä vastaan ryntäsivät venäläisten raskaat, puhkuvat, suunnattomat voimavaunut, jotka liikkuivat läähättäen kuin virtahevokset ja joita suomalaisten nopealiikkeiset vaunut hävittivät tiikerin notkeudella, jatkaen matkaansa suoraa päätä yli siltojen Litejnajan, Admiralskajan, Kazorskajan kaupungin osiin. Ne ottivat suurten siltain Trojtskijn, Pörssi-sillan ja Tuttskovin päät haltuunsa ja sylkivät hornamaista tultaan kauhistuneisiin sotaväenosastoihin, jotka heittivät aseensa, sulloutuivat yhteen ja tallasivat pakenevia ihmisiä tai kädet ylös kohotettuina huusivat armoa. —

Kaakon puolella, mistä lukuisat radat ja tiet lähtevät Venäjän sydämeen, liiteli korkealla ilmassa joukko lentokoneita, jotka suuren kaaren muotoisessa ryhmässä syöksivät pommeja syvyyteen, hävittäen pakenevia joukko-osastoja, taloja, kuormastoja, rautatievaunuja.

Yli koko Pietarin levisi sekasorto, kauhu, kuolema ja vihlovat avunhuudot, kumeain räjähdysten ja loimuavain tulipatsasten kohotessa ilmaan.

*   *   *

Sillä aikaa oli jalkaväki puhdistanut varsinaisen juoksuhautarintaman ja kokoontui nyt teille, lähteäkseen tiheissä marssikolonnissa Pietaria kohden. Korjausjoukot lukuisine eri osastoineen olivat lähtövalmiina kärsimättömästi odotellen määräystä.

Kenraali itse istui loistoautossaan ja hänen ympärillään pyöri lähettejä, viestintuojia ja upseereja, joilla kaikilla näytti olevan kuumeinen kiire.

Sitten hurautti moottoripyöräilijä aivan automobiilin viereen ja ilmoitti hengästyneenä.

— Teidän Ylhäisyytenne! Kronstadtissa liehuu valkea lippu.

Hätäilemättä kenraali katsoi kelloaan, eikä vastannut. Sitten nosti hän käden ohimolleen ja kääntyi erään viestintuojan puoleen, joka perusasennossa seisten odotti puheenvuoroa.

Kolonnat komennettiin liikkeelle ja marssi alkoi. Tuon tuostakin jätettiin pienempiä osastoja jälkeen korjaamaan vihollisen varastoja, ampumatarve-vauvoja, ruokatavarakuormia tai voimavaunuja, joita oli siellä täällä, epäjärjestyksessä, rikkonaisiin pyöriin, tai ojaan sortuneina. Laukkaavia, hirnuvia hevosia, joita kiiti valtoimina ympäri taistelualueen, koetettiin houkutella kiinni ja valjastaa ajopelien eteen. Mutta pääjoukot jatkoivat tulisella kiiruulla matkaa.

Pargalovon aseman vaiheilla kohdattiin jo Pietarista lähetetty puhelinosa ja etujoukon lähetti porhalsi täyttä neliä kenraalin luokse.

— Teidän Ylhäisyytenne. Kenraali Storm puhuu Pietarista.

— Ajakaahan! kehoitti kenraali kuljettajaansa.

Kun hän oli päässyt asemalle, kysyi hän kunniaa-
tekeviltä sotilailta.

— Missä on puhelin?

— Täällä, Teidän Ylhäisyytenne, vastasi telefonisti ja soitti.

Kenraali otti torven käteensä.

— Haloo! Missä on?

— Pietarissa, Suomen asemalla! kuului vastaus.

— Onko kenraali Storm lähettyvillä?

— Heti paikalla.

Kului tuokio. Sitten kuului terävä ääni.

— Haloo!

— Onko kenraali Storm?

— On.

— Täällä Orri. Mitä kuuluu?

— Ei mitään erinomaista. Joko tulette?

— Hyvää vauhtia.

Sitten syntyi vaitiolo, eikä kumpaisellakaan tunnut olevan mitään sanomista.

— Näkemiin sitten! kuului vihdoin.

— Näkemiin, Orri vastasi. Mutta sitten hän lisäsi hiukan hätäisemmin.

— Tosiaan, olin unohtaa. Kronstadt on nyt meidän.

— Vihdoinkin, kuului levollinen vastaus.

Seuraavana päivänä oli sanomalehdissä Karjalan kannaksen rintama-päämajan tiedonanto:

Pietari 6. 9. Suomalaiset joukot ovat miehittäneet Pietarin ja Pähkinänlinnan. Kronstadt on antautunut.

* * *

Niinpien kuin valtaus oli turvattu, tärkeimmät paikat miehitetty ja uusi rintamalinja, joka kulki

kaarevana ketjuna Pietarin eteläpuolitse ja Nevan mutkan itäpuolelta Laatokkaan, antoi kenraali Orri määräyksen, jonka mukaan kaikkien niiden henkilöiden, joita ei oltu vangittu, oli 24 tunnin kuluessa poistettava kaupungista. He saivat ottaa mukaan välttämättömimmät tarpeensa ja tie oli heille vapaa eteläänkäsin, mutta kuoleman uhalla oli heidän lähdettävä.

Kaduilla kulki loputtomia jonoja ajopelejä, automobiileja, kuormavankkureita. Ihmisiä vaelsi leveinä virtoina, kauhun ja tuskan vallassa, ja he sulloutuivat hätäillessään niin tiiviiksi joukoiksi, että sotilailla oli täysi työ pitää heitä järjestyksessä. Tuon tuostakin sattui onnettomuuksia. Vaikka raitiotieliikenne seiso, jäi ihmisiä vankkurien ja voimavaunujen alle, jotka niin pian kuin mahdollista pyrkivät ulos kaupungista. Kuului huutoja, räminää, ryskettä, joka kasvoi valtavaksi, sekavaksi pauhuksi. Kaikkiällä näkyi itkeviä naisia, kalpeita ylimystön rouvia, jotka olivat pakotetut jättämään kotinsa, ja pienten lasten hätäntynyt kirkuna tunkeusi vihlovana korviin. Mutta sotaväenosastot marssivat reippaina ja huumantuneina maailmankaupungissa, jonka he urhoollisuudellaan olivat valloittaneet ja lauloivat matalalla äänellä:

Hermannin sanoi Jaskalle:

»Verä ryssää puukolla!

Ei ryssän ole väliä,

ei sill' ole sielua.»

Tämän sekasorron keskellä ajeli kenraali Orri loistoautossaan. Hänen kasvonsa olivat vaaleat, hänen silmissään loimusi kaamea tuli ja kun näki hänen yhteenpuristetut huulensa ja sieraimensa, jotka toisinaan laajenivat ja pingottuivat verettömiksi, niin kylmiä väreitä kiiti läpi ruumiin. Sotilaat pelkäsivät häntä kuin jumalaa, mutta samalla he pitivät hänestä ja lauloivat salaa rintamalla syntyneitä veisuja kenraalistaan. Storm oli paljoo iloisempi. Hän nauroi, vitsaili, antoi miesten juoda itsensä humalaan, mutta sulki heidät sitten kasarmeihin selviämään ja Orrillekin hän huomautti, ettei verrattomia venäläisiä kaunottaria olisi kuitenkaan pitänyt karkoittaa. Mutta tämä ei hymyillyt, ei vastannut, vaan vaelsi kuin hornan henki synkin otsin ympäri kaupungin.

Samaan aikaan viisituhatta miestä kuumeisella kiirellä laittoi Suomen radan varsille suunnattomia katoksia ja vajoja. Toiset naulasivat laatikoita, suuria ja pieniä, muutamia tarkkojen mittojen mukaan, äreiden ja täsmällisten korjausosaston päälliköiden johdolla.

Kun Pietari oli tyhjentynt entisistä asukkaisistaan, jaettiin korjausosaston miehet, joiden avuksi oli komennettu noin 50,000 vankia, eri kortteleihin ja kaupungin osiin. Sitten alkoi tavaroiden pakkaus, joka tapahtui tarkkojen ohjesääntöjen mukaan, levollisesti, mutta yötä päivää. Museot, taidegalleriat, kirjastot, tehtaat, kauppahuoneet, elintarvevarastot, kaikki tyhjennettiin ja tavarat kuljetettiin vajiin

ja merkittiin luetteloihin, erilaatuiset kukin osastoonsa. Puhkuvia kuorma-autoja, läähättäviä hevosia, puolinääntyneitä vankeja hikisin kasvoin vaelsi yhtä mittaa edestakaisin Pietarin leveillä kaduilla ja suurilla silloilla. Millä pysyväistä arvoa oli, se otettiin talteen, pakattiin laatikoihin ja kuljetettiin vajoihin. Täältä veivät junat elintarpeita ja huonekaluja Suomeen niin paljon kuin suinkin ehtivät. Valloitettu, autio kaupunki oli muuttunut orjamaisen työn ja kuolettavan ponnistuksen keskukseksi, jossa vilisi väsyneitä, Orrin hirveän tahdon näännyttämiä ihmisiä tuhansittain, hyörien edestakaisin kuin muurahaiset.

Kun tyhjennystyö vihdoin oli suoritettu, kokoon-tui puoli kilometriä pitkän amiraali-palatsin edustalle 200 voimavaunua, joilla oli lastina öljyllä täytettyjä sytytyspommeja. Samaan aikaan kuljetettiin se suunnaton tykistö, joka kaupungista oli saatu, niin edullisille ampumapaikoille kuin mahdollista ja niiden lähettyville tuotiin kokonaisia granaattivuoria.

Sitten annettiin painetut ohjesäännöt autoille ja ne lähtivät liikkeelle, hajaantuen kukin suunnalleen.

Tunnin päästä leimusi Pietari yhtenä ainoana tulimerenä. Sotajoukot oli siirretty kaupungin ulkopuolelle, mistä ne kauhistuneina katselivat kaameaa näkyä. Tykit jyrisivät lakkaamatta, granaatit räis-kyivät ja leimahtelivat, repien suuria kappaleita Pietarin komeista palatseista, yhä uudestaan ja uudestaan ja vihdoin luhistaen raunioiksi kaiken sen, minkä tuli säästi. —

Korkealla ilmassa, minne suunnaton, mustanpunainen savupilvi kohosi, pyörien omituisina vyöryinä ja tuon tuostakin laskien lävitseen huikaisevan, korkean tulipatsaan, siellä kiiti pieni, keveä lentokone, kaarrellen laajoissa kehissä palavaa kaupunkia. Ohjaajan paikalla istui luutnantti Vahlberg; hänen rinnallaan, alaspäin suunnatun kiikarin yli kumartuneena, oli kenraaliluutnantti Orri, vahankalpeana kasvoiltaan, silmissä infernaalinen kiilto.

Kun luutnantti Vahlberg, savusta miltei tukehuneena, katsahti sivulleen, ikäänkuin siten jouduttaakseen laskeutumiskäskyä, jota hän odotti, teki kenraalin kasvojen synkkä ja tunnoton kovuus häneen niin hyytävän vaikutuksen, että väreitä kiiti hänen ruumiinsa läpi ja veri pakeni hänen poskiltaan.

*   *   *

Sen lyhyen tiedonannon jälkeen, jonka Orri oli päämajasta lähettänyt, eivät sanomalehdet olleet puhuneet Pietarin valtauksesta mitään. Kenraali ei ollut lähettänyt minkäänlaisia lisätietoja ja kyselyihin oli hän kuivasti vastannut:

»Taistelutoimet seisauksissa. Asema ennallaan.»

Mutta sitten alkoi sanomalehdissä kierrellä pöyristyttäviä uutisia ja huhupuheita Pietarin hävityksestä ja vihdoin julkaisi Hufvudstadsbladet pitkän haastattelun:

Kenraali V. Pietarin hävityksestä.

Tuomitsee ankarasti kenraali Orrin menettelyä.

Lehtemme edustajalle myöntämässään haastattelussa on I:sen divisioonan päällikkö, kenraali V. lausunut seuraavaa.

— Kenraali Orrin menettely herättää ehdottomasti hämmästyttä ja paheksumista. Kuinka voi tällainen vandalismi tulla kysymykseenkään 20-vuosisadalla! Kaikki Pietarin kuuluisat taidesalongit, museot, keisarikilliset rakennukset, Eremitaasi, Talvipalatsi ja lukemattomat muut ovat nyt raunioina. Jos tämä hävitys olisi tapahtunut valloittaessa, ei siitä olisi mitään sanottavaa, mutta venäläisethän jättivät kaupungin kenraali Orrille miltei *ilmaiseksi*, arvatenkin tahtoen säästää sitä tuholta. On tosiaankin vahinko, ettei verrattain nuori armeijamme vielä ole ennättänyt saada johtajikseen henkilöitä, joiden sivistys ja humaniteetti olisivat korkeammalla tasolla ja ehkäisisivät moiset menestyksen ja voiton huumauksessa toimeenpannut raakalaisteot.

Sanomalehdet nostivat hirveän äläkän. Kokonaisia artikkelisarjoja kirjoitettiin asiasta, mutta ku-

kaan ei ollut siitä oikein selvillä, eikä kenraali päästännyt uteliaita paikalle katsomaan.

Silloin tuli Orrissa näkyviin se puoli, joka kaiketi oli tuottanut hänelle kansan suosion. Hän puhui, kirjoitti selostuksen, eikä malttanut vaieta.

Kahdeksannentoista vuosisadan alussa Venäjän tsaari Pietari Suuri riisti Nevan soilla asuvilta suomalaisilta heidän kotinsa ja rakennutti kaupungin, josta väkipakolla ja keinotekoisilla menettelytavoilla paisutettiin maailmankaupunki. Yli kaksisataa vuotta on se levittänyt saastaansa ja tuhoavaa pahennustaan. Se on ollut alituisena koleerapesänä, ruton ja inhottavien tautien kotipaikkana, joka Suomea lähellä ollen on siveettömillä laitoksillaan ja kevytmielisellä elämällään tartuttanut turmelusta meidänkin maahamme. Sen epäterveellinen ilmanala, joka tilastotietojen mukaan käsittää vain 13 kirkasta, mutta 205 sade-päivää vuodessa, on vaatinut tuhansien ja taas tuhansien ihmisten hengen ja kylvänyt kurjuutta syrjäkaupungin köyhien kolkkoon elämään. Väkipakolla se perustettiin seutuun, joka oli sopimaton ja verrattain harvaan asuttu, väkipakolla minä sen hävitin, niin ettei kiveä ole kiven päällä, ja uneksin siitä ajasta, jolloin suo on peittänyt sen jäljetkin hetteisiinsä ja kurki huutaa ja vikla viheltää sen palatsien entisillä sijoilla.

— Kenraali V. näyttää oletttavan, että Pietarin saattoi ottaa vain kovalla ärjäisyllä, yhtä ilmaiseksi kuin maksamattoman salonki-univormun räätälistä. Siihen en kuitenkaan tahdo puuttua. Mutta jyrkästi torjun syytökset vandalismista. Mikä on voitu korjata talteen, se on myöskin korjattu. Museoiden aarteet ja taideteokset tulevat tästä lähtien upeilemaan Suomen asianomaisissa rakennuksissa, ja elintarpeet, koneet, vieläpä huonekalutkin, jotka väliaikaisesti saavat tyydyttää nykyistä, englantilaisesta hävityksestä johtunutta tarvetta, on rekisteröity ja säilytetty. Taloja ja palatseja en voinut siirtää, ne jaotettiin maahan. Samoin kuvapatsaat, joiden esittämien henkilöiden muistoa ei suomalainen kaipaa. Kenraali V:lle voin kuitenkin, mikäli hän haluaa, lähettää tsaari Nikolai II rintakuvan puutarhakoristeeksi.

— En sitäpaitsi malta olla viittaamatta siihen, että Neva joki tulee sodan päätyttyä olemaan Suomen ja Venäjän rajana ja että Pietarin olemassaolo niinmuodoin on sekä tarpeeton, että mahdoton.

Orri

Kenraaliluutnantti.

Kahta päivää myöhemmin sanomalehdet julkaisivat yllättävän uutisen:

Venäjä oli ehdottanut välirauhaa.

VIII.

Rankaisuretkikunta.

— Häiritsemmekö? kysyi amiraali N., astuessaan Stormin saattamana Orrin huoneeseen.

— Kas, amiraali! Sinunpa silmiäsi ei usein ole ilo katsella, sanoi kenraali huomattavan iloisesti, nousten kättelemään ystäväänsä. — Painakaahan puuta molemmat ja pitäkää hyvänänne, mitä talo voi tarjota, s. o. ainoastaan sikareja, mutta oivallisia.

— Mikäli et suvaitse minun auttaa, amiraali vastasi, käärien whiskypulloa auki papereista. — Se on oikeata englantilaista. Ostettu Irlannista kuusi päivää sitten.

Orri kohotti kulmiaan.

— Tarkoitatteko, että olet sen itse ostanut?

— Tarkoitampa niinkin.

— Sinä olet kuusi päivää sitten ollut Irlannissa?

— Aivan.

— Vai niin, sanoi kenraali painokkaasti, katsoen pitkään ystäväänsä. Syntyi äännettömyys tuokioksi. Sitten kenraali kysäisi.

— Kuulehan. Minkä verran sinä olet pohjannut Englannin laivoja?

Amiraali vilkaisi ympärilleen ja alensi ääntään.

— 9 dreadnoughtia, 6 risteilijää, 14 torpedovenettä ja 11 sukellusvenettä. Sitäpaitsi ne kuljetuslaivat, joista jo aikaisemmin oli puhe. Minua hämmästytti aluksi, että ne tulivat tänne niin mahtavalla laivastolla. Mutta kyllähän sen ymmärtää. He pelkäsivät kaikessa tapauksessa Saksan laivaston hyökkäystä ja olivat varuillaan.

Orrin silmät loistivat.

— Mahtaa se John Bullia kirveltää. Mutta kuka käskee! Sitävastoin en käsitä, minkätautta sinä sallit niiden ampua kaupunkimme raunioiksi?

— En voinut sille mitään. Ne tulivat niin äkkiä ja niitä oli kaikkialla. Ja enhän minä mahtanut niille mitään, kun ne pysyttelivät niin etäällä ja näky-mättömissä. Komensin upottaja-osaston kuljetuslaivain kimppuun ja painuin suoraa päätä Tanskan rannikolle. Siinä minä laskinkin ihan oikein; olisitpa vaan ollut näkemässä, millä hirveällä melulla dreadnoughti uppoaa.

Kun keskustelu pysähtyi, sanoi Storm:

— Eihän niissä pohjoisissa huhuissa mitään perää olekaan. Juuri tuli peruutus. Johan minä ajattelinkin, että se on turhaa puhetta. Englanti muistaa vielä ne kolme divisioonaansa ja sitäpaitsi vanhan Muurmannin jupakan. Ikinä ei se laske joukkoja sieltä maihin.

— Mistä peruutus tuli? Orri kysyi.

— Sotaministeriltä.

— Mutta jotakin pitäisi *meidän* kyetä Englannille tekemään, huomautti amiraali, katsoen merkittävästi Stormiin. — Jollakin keinoin meidän pitäisi nöyryyttää tätä pienten kansain suojelijaa, joka on ampunut kaupunkimme raunioiksi... Ja jos oikein suoraan sanon, niin sen asian vuoksi me tänne tulimmekin.

— Ahaa!

— Meillä on ehdotus.

— Annahan kuulua.

— Me lähetämme viisisataa miestä, kolmesataa Lontooseen, sata Liverpooliin ja Hulliin, varustettuina sytytyspommeilla, 50 kappaletta miestä kohti. He tietysti esiintyvät siviilipuvuissa, joiden alle haarniskat on kätkeyty, istuvat automobiileihin, kaksi miestä kuhunkin, huristavat ympäri ja pistävät talot palamaan. Jos oletamme auton sytyttävän keskimäärin 10 taloa, mikä ei pitäisi olla paljon sytytyspommiemme tavattomaan tehoon katsoen, niin esim. Lontoossa alkaisi 1500 taloa roihuta. Sitä voisi verrata sinun Pietarin rovioosi, josta kohtalo sinua palkitkoon.

— Tehän olette mielettömiä! Orri huudahti. — Eihän tuo mitenkään ole mahdollista.

— Ja miksei?

— Miten saatte miehet perille?

— Laivoilla. Viisi laivaa, siinä kaikki. Salakuljettajat vievät paljon vaarallisempiakin lasteja maihin.

— Ja automobiilit? Ymmärrättehän toki, ettei 150 automobiiliä vuokrata Lontoossa ulkomaalaisille, sen herättämättä huomiota.

— Sinä olet innostunut ja teet tarpeettomia kysymyksiä. Tietysti me olemme niin paljon ajatelleet.

— Selitähän siis.

— Automobiilit ovat valmiina kuljettajineen. Samoin laivat.

— Entäs miehet? Sehän tietää miltei ehdotonta kuolemaa jokaiselle.

— Miehet ovat valmiina, sanoi Storm täsmällisesti.

Orrin katse terävöityi ja tuokion hän mietti.

— Ja pommit ovat perillä, tokasi amiraali yhtäkkiä kuivasti.

Orri hätkähti. Syntyi äänettömyys.

— Selittäkäähän vähän yhtenäisemmin, sanoi hän vihdoin.

— Tämä tuuma syntyi minussa Irlannissa. Olen kahdesti käynyt siellä sodan aikana. Perustana ovat sinnfeinerit, jotka hautovat kostoja viime vuosikymmenellä kärsimänsä verilöylyn takia ja ovat valmiita vaikka mihin. Jo silloin minä keskustelin heidän kanssaan. Ja sittemmin syntyi suunnitelma. Autot ovat valmiina, kuljettajat ovat valmiina ja minä olisin teettänyt heillä koko kepposen, mutta uutta verilöytyä peljäten he eivät uskaltaneet. Aivan toista oli heidän mielestään, jos suomalaiset ovat mukana. Autonkuljettajat voivat silloin vedota heihin, eikä kosto tule Irlannin niskoille. Asia on yksi-

tyiskohtia myöten harkittu, ei tarvitse muuta kuin ilmoittaa ja kuljettaa miehet sovitulle paikalle. Eihän sen pitäisi olla vaikeaa, sillä Englannissa ei tietysti osata mitään tämäntapaista aavistaakaan. Minä puhuin jo aikaisemmin Stormille ja hänellä on nuo viisisataa vannoutunutta valmiina.

— Vai niin, sanoi kenraali miettiväisenä. Ja pitkän ajan kuluttua hän jatkoi.

— Tätä ei tietysti voi tehdä hallituksen nimessä.

— Ei. Vaikka oikeastaan en ymmärrä, mistä syystä ei.

— Onhan se selvä. Eihän tämä ole mitään sotaa. Se on luvaton yritys.

Silloin amiraali tulistui ja sanoi kiihkeästi.

— Ja miksikä luvaton? Oliko se sotaa, kun englantilaiset tulivat tänne laivoineen ja ampuivat kaupunkimme raunioiksi! He tiesivät, ettei meillä ole laivastoa, tai oikeammin sanoen he luulivat niin. Oliko siinä mitään inhimillistä? Eikö se ollut selvä kostotoimenpide? He luottivat kauaskantoisiin tykkeihinsä ja päättivät meidät tuhota. Mutta siinä he pettyivät.

— Ja oliko sinun Pietarin roviosi sotaa? pisti Storm.

— Tämä on sittenkin jotakin toista, huomautti Orri verkalleen. — Eikä sen onnistuminen näytä kovinkaan mahdolliselta... Tässä mennään siviilipuvussa rauhallisia ihmisiä hätyyttämään ja surmaamaankin.

— Minä en ymmärrä, huudahti amiraali katke-

rana. — En todellakaan ymmärrä. On lupa tehdä lentohyökkäys rauhalliseen kaupunkiin ja surmata ihmisiä pommeilla. Tämähän on siitä vain muunnos ja minusta tätä yritystä saattaisi ilmasta käsin tukeakin. On lupa upottaa rauhallisia kauppalaivoja. On lupa ampua pienen maan kaupungit mäsäksi. On lupa vaikka mihin, mutta tämä yksin on sopimaton... Sinä et luullakseni oikein tajua tämän asian merkitystä, sillä huomiosi on ollut etupäässä kiintyneenä itään. Kansa on rauhatonta Englannissa. Se vastustaa sotaa. Se syyttää hallitusta siitä, että se on aiheettomasti hyökännyt Suomen niskaan. Se vaatii tietoa, mihin ne laivat ovat joutuneet, jotka minä olen upottanut. Jos nyt tämä katastrofi onnistuu, niin jotakuinkin varmana voi pitää, että yleinen mielipide pakottaa hallituksen rauhaan ja että syntyy suuria mellakoita...

— Sinähän kiihdyt, hyvä veli, Orri sanoi. — Jos kerran asiat niin ovat, niin ei suinkaan minusta vastusta.

— No! Tuo kuuluu joltakin, naurahti amiraali, itsekin huomaten innostuksensa ja suutaan pyyhkien.

— Ja lupaat auttaa meitä? kysyi Storm.

— Lupaan auttaakin. Mutta eihän sitä tarvita, koska kaikki on valmiina.

— Entäs sotaministeri! Hänen tietämättään emme uskalla toimia.

— Siinä suhteessa teen voitavani.

— No sitten on whiskyn aika tullut, sanoi amiraali, ilmeisesti hyvällä tuulella.

IX.

Kansa kuohuu.

Kauhean englantilaisen hävityksen jälkeen olivat Suomen kansan syvät rivit ikäänkuin lamaanuksen vallassa. Kun ne veriset mellakat ja levottomuudet, jotka lähipäivinä hävityksen jälkeen ikäänkuin pauhaavana virtana olivat vyöryneet etelästä pohjoiseen, oli saatu asettumaan, syntyi pelon ja kauhun sekainen hiljaisuuden tila, jolloin kuiskauksiakin pidettiin vaarallisina. Rantakaupungit olivat tyhjentyneet. Sanomalehdet olivat lakanneet ilmestymästä. Ja väkijoukot olivat hajaantuneet ympäri Suomen, kaukaisiin pitäjiin ja maakyliin.

Mutta kun syksy tuli ja asuntokysymykset kohosivat päiväjärjestykseen, alkoi julkisuudessa kuulua yhä tyytymättömämpiä ääniä ja pahaenteistä murinaa. Sanomalehdet heräsivät vähitellen uudestaan eloon. Huolimatta sotasensuurista pääsi niihin pujahtamaan uutisia, jotka muutenkin kiertelivät salaperäisinä yleisön keskuudessa. Tiedot englantilaisten divisioonain kuulumattomasta tappiosta ja huhut niistä loistavista upotuksista, joita amiraali N. oli

tehnyt Tanskan salmien suulla, kohottivat kansanjoukkojen itsetuntoa ja kannustivat niiden rohkeutta. Muutamat Suomessa maata-omistavat saksalaiset keinottelijat olivat vain vastenmielisesti alistuneet hallituksen määräyksiin, eivätkä kernaasti nähneet tiluksillaan niitä onnettomia, jotka hätä oli sinne pakoittanut. Tätä käyttivät jotkut kiihoittajat aseenaan, saaden aikaan sen, että yhä useammalta taholta alkoi kuulua syytöksiä Saksan hallitusta vastaan. Minkätähden se oli koko sodan ajan pysynyt passiivisena? Minkätähden oli se sallinut englantilaisten laivain kauhuteot? Se oli Suomen liittolainen, minkätähden se jätti pienen »holhokkinsa» kahden suurvallan syötäväksi? Jos kerran Englanti oli ultimatumillaan pakoittanut Tanskan, Ruotsin ja Norjan kolmiliiton avaamaan tärkeät salmensa, niin miksei Saksa pannut sille mahtavaa vastalausestaan?

Pietarin odottamaton valtaus päästi intohimot täydellisesti valloilleen ja juovutti joukot menestyksen huumalla. Saatiin leipää, saatiin välttämättömiä tarveaineita ja silloin alettiin vaatimalla vaatia selityksiä. Mahtavat kansanjoukot kerääntyivät Keski-Suomen kaupunkeihin, ne kulkivat lippuineen ja voittolauluja laulaen toreille ja avonaisille kentille, pitääkseen kuohuvia puheitaan ja äänekkäästi huutaakseen syytöstensä sanavirtoja. Sotilaat tuntuivat olevan heidän puolellaan, eikä hallitus uskaltanut ehkäistä heidän kokouksiaan.

Sitten kirjoitti Nouseva Kansa jyrisevän artikkelin, jossa sanottiin m. m.:

— — — On koetettu puolustaa Saksan menettelyä sillä, että Ranska ja vieläpä Amerikkakin Englannin liittolaisina olisivat uhanneet sodalla, mikäli ei Saksa pysyisi erossa tästä leikistä, joka oli Englannin ja Venäjän asia. On sanottu, että Saksa ei ole voinut ottaa vastuulleen maailman palon uudestaan syttymistä ja että se siitä syystä on pysynyt syrjässä. Mutta tuo menettely on alentavaa Saksan mahtavalle kansalle, joka on tehnyt liiton meidän kanssamme. Mitä me teemme siten voimakkaalla liittolaisellamme? Mitä meillä siitä on hyötyä? Meidän politiikkamme on tähän asti saanut määrätä suuntansa sen mukaan, mikä milloinkin on ollut liittolaisellemme edullista. Mutta meidän ei ole sallittu nauttia niitä etuja, joita Saksa on suonut mahtavammille ystävilleen. Ja kun vaara uhkaa maattamme, niin meidät ilman muuta jätetään puolaan, vailla apua, vetäydytään kylmäverisesti syrjään ja pestään kädet, kuten Pilatus aikoinaan. Onneksi meillä on armeijamme, onneksi meillä on urhoja, jotka eivät hämmästy minkään vaaran uhatessa, onneksi me pysymme seisomaan omin jaloin.

Silloin hallituksen täytyi tehdä myönnytyksiä ja antaa selityksiä, jotka se *mieluummin olisi pitänyt salassa*. Se julkaisi upotussodan hämmästyttävät tulokset kuivilla numeroilla. Se näytti toteen, että

Englanti ei enää uskaltanut tuoda laivastoaan Suomen vesille. Ja se ilmoitti kolmen englantilaisen divisioonan kaamean kohtalon ja täydellisen häviön Hankoniemen pohjoispuolella. Kenraali Storm muuttui kansan silmissä sankariksi, joka kohosi Orrin rinnalle, ja Suomen saaristolaivaston komentajasta, amiraali N:stä, tehtiin ylistyslauluja. Sitten julkaisi U. S., joka oli hallituksen taatuin äänenkannattaja, puolivirallisen selityksen, jossa sanottiin:

— — — Nouseva Kansa ei ota huomioon, että kun Ranska ja Amerikka uhkaavina nousivat Englannin röyhkeätä vaatimusta kannattamaan, niin Englannin laivasto *oli jo* kulkenut Tanskan salmien läpi, joten Saksalla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin hyökätä sen kimppuun ja suoranaisesti alottaa sota. Mutta siltä varalta olivat Amerikka ja Ranska hyökkäysvalmiina. Senvuoksi ei Saksa voinut ottaa tätä laajakantoista askelta vastuulleen. Maailmansodan hirveä hävitys oli vielä liian tuoreessa muistissa.

Sitäpaitsi Saksa, jonka kasvattama voitokas armeijamme ja sen parhaimmat päälliköt ovat, tiesi tarkalleen, mihin tämä armeija oli kykenevä ja ennen kaikkea, mihin Suomen olemattomana pidetty laivasto oli kykenevä. Se tiesi, ettei Englannin onnistuisi toteuttaa ahnaita aikeitaan, vaan että se tulisi kärsimään musertavan tappion. Miltei vahingon-

ilolla se laski Englannin laivat Suomen vesille, varmana niiden kohtalosta. Eikä se erehtynytkään tässä suhteessa, sen todistavat parhaiten sotaministeriön julkaisemat numerot; sensijaan se erehtyi kokonaan siinä, ettei sillä ollut tietoa englantilaisten uusista, hirveän voimakkaista ja kauaskantoisista tykeistä, eikä heidän barbaarimaisista sodankäyntitavoistaan, jotka sitten maailman sodan ovat kehittyneet yhä huonompaan suuntaan — muistakaamme vain Irlannin verilöylyä viime vuosikymmenellä.

Tämä selitys, jonka antamista hallitus oli viimeiseen saakka viivytännyt, oli niin vakuuttava ja selvä, ettei vastaväitteille jäänyt varaa. Murina lakkasi ja hetkeksi syntyi hiljaisuus, jonka painostava laatu kuitenkin oli merkinä siitä, että kansa intohimoi- sesti etsi jotakin uutta, mihin kohdistaa ja purkaa kuohuvan, heräävän voimantuntonsa.

Siihen tarjoutui tilaisuus, kun Itämeren maakuntain lähetystö saapui. Sielläkin kansa kuohui. Maailmansodan aikana oli veljesmaamme, vastoin enemmistön ja maapäiväin tahtoa, liitetty Preussiin. Ylimystö, joka saksalaisena syntyperältään ennenkin oli pöyhkeillyt, oli viimeaikoina muuttunut sietämättömäksi.

Viron kansa, joka jo kauan oli halunnut itsenäisyyttä, mutta jonka, senjälkeen kuin Konstantin Päts ja monet muut isänmaalliset miehet oli raahattu

vankiloihin, oli vallannut umpimielinen toivottomuus, ikäänkuin heräsi ja vanha vapauden kaipuu paisui ja kannusti tekoihin. Laajoissa piireissä ajateltiin liittoa Suomen kanssa, jonka sotavoimien urhokkaat teot olivat huumanneet ja innostuttaneet sukulaiskansamme painunutta mieltä ja synnyttäneet valtavan kuohunnan ja nousun. Kiihko-isänmaalliset esiintyivät rohkeampina kuin konsanaan ja niin oli vihdoin päätetty lähettää valiokunta Suomen kuninkaan ja hallituksen puheille.

Jo tämä herätti Suomessa valtavan hyökyäallon kaltaisen huumeen ja kansan itsetunto ja suuruuden kaipuu kohosivat yli rajojen. Mutta sitten saapui tietoja, jotka olivat omiaan vieläkin korkeammalle kohottamaan tätä isänmaallisen innostuksen ja voimantunnon ihmeellistä hurmiota.

Ensin tuli yksinkertainen sähkösanoma:

Kristiania 28 p. syysk. Meille sähkötehtään Lontoosta, että suunnaton tulipalo raivoaa kaupungissa. Samanlaisia hälyyttäviä tietoja on saapunut myöskin Liverpoolista ja Hullista. Suomalaisten kerrotaan laskeneen sotavoimia Englannin maaperälle. Suuri pakokauhu on vallalla ja uhkaavia levottomuuksia on puhjennut.

Kahta päivää myöhemmin saatiin kuulla lisää:

Berlin, lokak. 1 p:nä. Hamburger Fremdenblattin kirjeenvaihtaja on lehdelleen ker-
 tonut seuraavaa: Yöllä syysk. 28 p. vasten
 herättivät Lontoon poliisin huomiota automo-
 biilit, joissa kussakin oli kolme henkilöä ja
 jotka omituisella heittokoneella heittivät sy-
 tytysspommeja kaupungin taloihin ja sitten
 syöksyivät huimaa vauhtia eteenpäin. Sa-
 doissa kahdin syttyi tulipaloja. Linja Bays-
 water road—Oxford street—High Holborn,—
 Newgate street ja Cheapside oli yhtenä ai-
 noana savuavana merenä. Trafalgar Squaren
 loistorakennukset, niiden joukossa Palace of
 Westminster, syttyivät tuleen, Government
 offices ja the Admirality Whitehallin varrella
 leimusivat ennen pitkää ilmiliekeissä. Kaik-
 kialla oli huomattavissa sama tuho, joka hir-
 vittävällä voimalla levisi ja joka erikoisesti
 suuntautui Eastendin uivia telakoita vastaan.

Poliisivoimat, sotaväki ja palokunnat hä-
 lytettiin. Niiden toimintaa ehkäisi kuitenkin
 suuresti suunnaton tungos, joka levisi kaik-
 kialle, synnyttäen pakokauhua ja hirveitä
 onnettomuuksia. Suurin osa tuhoa tuottavista
 autoista saatiin kuitenkin rikki-ammutuksi
 tai oli niiden pakko tungoksen tautta pysäh-
 tyä. Mutta miehet hyppäsivät ulos käsi-
 pommeja heittäen ja huimasti ampuen. Monia
 saatiin kiinni, mutta useimmat pakenivat
 väkijoukkoon, johon hukkuivat. Kaupunki

oli täynnä tulta, savua, voivotusta ja kuolevain huutoja.

Yhtä kauheita uutisia kerrotaan Liverpoolista ja Hullista. Edellisessä oli tuli samanaikaisesti syttynyt Toxtethin, Evertonin ja Waterloon kaupunginosissa. Vilja ja puuvillapörssi on tuhkana, samoin telakkahallituksen palatsi, ja St. Georges Hall Line Hill Placella on pahasti vahingoittunut. Hullissa on tulen uhriksi joutunut raatihuone, suunnattomat telakka-rakennukset ja purjehduskoulu.

Kiinnisaadut pahantekijät ovat siviilipuvussa. Heidän vaatteittensa alla on ihmeellinen metallipanssari, joka on tavattoman kevyt ja niin kova, että kiväärinluodit eivät sitä läpäise. Samoin oli heidän päässään samasta aineesta tehty kaski. Heidät on tunnettu suomalaisiksi ja ovat he kertoneet omasta alotteestaan tulleensa kostamaan niitä tuhotöitä, joita Englannin laivasto tuotti pommituksellaan Suomen kaupungeille.

Vahingot, joita vielä ei lähimainkaan voida arvostella, nousevat moniin miljardeihin.

Muutamia päiviä koko Suomen kansa oli ikäänkuin humalassa. Sanomalehdet olivat täynnä yhä yksityiskohtaisempia selostuksia näistä merkillisistä tapahtumista. Satoja sähkösanomia painettiin ja sanomalehtipojat juoksivat maaseudulla saakka yhtä-

mittaa huutaen: »Sähkösanoma kymmenen penniä! Sähkösanoma kymmenen penniä.» Kulkukauppiat möivät arkiveisuja, joita syntyi uskomattomalla nopeudella: »John Bullin valitus», »Suuren saaren nuotiot», »Lontoon viimeiset päivät». Ja sotilaat, joiden halu kaikkina aikoina on palanut laulujen tekoon, kajahuttelivat vapaustaistelun aikaisella nuotilla:

Kenraalimme Orri, Storm ja laiva-amiraali,
 Englannista pojillensa polttopuita haali.
 Hei! Pietari ja Lontoo suuri
 Hulli sekä Liverpooli j. n. e.

Mutta valitettavasti oli Suomen kansan joukossa niitä, jotka eivät voineet unohtaa, että kuningas oli valittu vastoin heidän mielipiteitään, että punakapina oli kukistettu saksalaisten avulla ja että siis saksalaiset olivat lähimpänä syynä heidän omaistensa perikatoon. Pelkästä persoonallisesta vihasta ja kostonhimosta he unohtivat isänmaansa onnen. He tahtoivat vain kiihdyttää vihaa, synnyttää sekasortoa ja mielten kuohua, itsekään olematta päämäärästään selvillä. He olivat niitä, joita saattoi sanoa punakaartin perillisiksi ja joiden veriin kohtuuton katkeruus jo äidin maidossa oli imeytynyt.

Heidän toimestaan ilmaantui katujen kulmauksiin suurin kirjaimin painettuja liuskoja, joissa luettiin.

Kansalaiset!

Turhaan koetetaan puolustaa Saksan menettelyä. Tosiasiaksi jää, että Suomen ranta-kaupungit ovat tuhkana ja että tämä maa on yksin saanut kestää epävakaan kamppailunsa. Yksin on sen armeija pakoittanut Venäjän välirauhaan, yksin on sen laivasto antanut Englannin laivastolle läksytyksen, jota se ei ennen ole saanut. Kuolemaa halveksuen ovat urhoolliset sankarimme tuottaneet John Bullille häviön sen omalla alueella, sen iänikuisella saarella, jota se kaikkina aikoina on pitänyt luoksepääsemättömänä turvapaikkanaan.

Mutta jos me kerran yksin kykenemme käymään sotamme, niin silloin me myöskin kykenemme yksin hoitamaan maamme sisäiset asiat. Me osaamme itse pitää maatilamme. Me osaamme itse hoitaa tehtaamme ja kaupamme. Meidän armeijamme ei tarvitse enää vierasta väkeä, joka itsepintaisesti on jäänyt johtajien paikoille. Pois vieraat maasta! Alas muukalaiset keinottelijat! Menköt he omaan maahansa! Me emme tarvitse heitä!

On omituista, että kohtalo toisinaan käyttää mitä vähäpätöisimpiä välikappaleita suurten tarkoitusten saavuttamiseksi. Tämä ilkeämielinen kirjoitus, jonka ala-arvoisuuden sen oma tarkoituksetto-

muus parhaiten todisti, muuttui, niin ihmeelliseltä kuin se saattaa kuulostaakin, siksi keskuukseksi, jonka ympärille Suomen puolueet kerääntyivät ja huumaavan nousun vallassa unohtivat pienet riitansa ja löivät toisilleen veljen kättä.

Sillä jo heti alussa yleisö repi näitä kirjoituksia suuttuneena ja kuohuksissaan. Sitten julkaisi Nouseva Kansa artikkelin, jossa m. m. sanottiin:

Vaikka ne kirjoitelmat, joita jotkut ilkeämieliset ovat katujen kulmiin naulanneet, eivät itse asiassa ansaitsisi minkäänkaltaista huomiota, täytyy kuitenkin, sen johdosta että tarkoitus on ilmeisesti mustata Suomen työväen puoluetta, jyrkästi torjua ne syytökset, joita niissä on Saksan hallitukselle syydetty. Sen selityksen jälkeen, joka U. S:ssa oli julkaistuna, ei yhdelläkään suomalaisella ole mitään aihetta osoittaa tyytymättömyyttä Saksan valtapiireille. Päinvastoin. Saksa on tahtonut ikäänkuin paljastaa maailmalle nuoren liittolaisensa voiman, antamalla sen yksin selviytyä tukalasta kamppailustaan. Se on pysynyt syrjässä, se on halunnut ehkäistä maailmanpalon uudestaan syttymisen, vaikka se kieltämättä, sekaantuessaan Suomen asioihin, olisi itse saanut suurimman tunnustuksen voitoista, jotka maailma olisi laskenut sen ansioksi. Että Suomen rantakaupungit nyt ovat raunioina, on tosiasia, jota ei osattu

aavistaa, mutta joka kenties sittenkin on parempi kuin uhkaavan, vaikka nyt estetyn maailmansodan arvaamaton hävitys. Saksan nykyistä politiikkaa täytyy ehdottomasti pitää uudenaikaisesti sovinnollisena ja radikaalisena, sitä todistaa paraiten se valtava myötätunto, jonka virolaiset isänmaanystävät ja Suomeen liittymisen uneksijat ovat Saksan sanomalehdissä saaneet osakseen.

On kyllä totta, että Saksan ja Suomen väliset suhteet kaipaavat uudistusta ja että Saksa on liian paljon saanut vaikuttaa maamme sisäisiin asioihin. Niinikään olisi suotavaa, että Suomen nuori armeija vapautettaisiin vieraista aineksista, koska sillä nyt on kykeneviä päälliköitä, eikä varhaisempia opettajia enää tarvita. Mutta kokonaan väärin on ajaa näitä asioita väkivallalla ja lietsoa aiheetonta vihaa ja katkeruutta kansaan, joka muutenkin on kuohuksissaan. Sovinnollisuus on nähdäksemme ainoa perille johtava tie. Me suosittelemme tätä tietä sitäkin suuremmalla syyllä, kun saksalaisten omissakin piireissä on viime aikoina jyrkästi paheksuttu niitä väärinkäytöksiä, joihin muutamat saksalaiset keinottelijat ovat maassamme tehneet itsensä syytäiksi — ja joita oma porvaristomme on näihin saakka harjoittanut vähintään samalla mitalla.

Tämä kirjoitus, joka jo tyyllillisesti merkitsi täydellistä kannanmuutosta Nousevassa Kansassa, herrätti porvarislehdissä suunnatonta huomiota. Hufvudstadsbladetissa yritti muuan neekeri sitä terävästi ja vanhoillisia sotatemppeja käyttäen ivatakin. Mutta silloin kirjoitti Uusi Päivä, jonka aikamittari monesti ennenkin oli osoittanut herkkää värähtelyä, seuraavasti:

Nousevan Kansan kirjoituksen johdosta ei meillä ole muuta esiintuotavaa kuin vilpitiön ilomme. Emme tahdo tällä kertaa siihen mitään lisätä, emmekä mitään ottaa siitä pois. Jos se tosiaan merkitsee suunnan muutosta, ellei sitä todellakaan tarvitse laskea satunnaisuuksiin, näemme tässä lähentymisen Suomen puolueiden välillä, joka meidän mielestämme on koituva arvaamattomaksi siunaukseksi koko kansalle ja joka velvoittaa myöskin porvaripuolueita tarkistamaan lausuntonsa ja jättämään pois sen ylimielisen äänenoton, joka liiankin usein on niissä ollut vallalla ja josta emme tahdo itseämmekään ehdottomasti puhdistaa.

Kuin yhteisestä sopimuksesta Suomen sanomalehdistö jätti unhoon huikaisevan parjaussana-varaustonsa ja yhdistyi ennen tuntemattomalla innolla ajamaan koko kansan yhteisiä etuja. Virolainen lähetystö ja sen toivomukset joutuivat etu-alalle. Suur-

Suomen unelma selviytyi kapaloistaan, alkoi saada harkitun, tarkoin perustellun pohjan ja kehkeytyä voimastaan juopuneen kansan kiihtyneessä mielikuvituksessa todellisuutta yhä lähemmälle.

Suurista kansanjoukoista, jotka lippuja kantaen vaelsivat kaduilla, oli katkeruus hävinnyt miltei jäljettömiin. Se huusi ja melusi kuin ennenkin, mutta siinä oli tietoisuutta ja omanarvon tuntoa ja tarkemmin kuin konsanaan se perusteli vaatimuksiaan.

*   *   *

Kuningas käveli vastaanottohuoneensa permannolla edestakaisin, kädet selän takana ja hieman kiihtyneenä, mutta silti majesteetillisen ja arvokkaan näköisenä. Sivummalla istuivat sotaministeri, jonka kylmät ja älykkäät kasvot pysyivät aivan tyyninä ja jonka pienien silmien katseesta ei voinut lukea mitään, sekä kenraali Orri, joka hetken vaiti oltuaan jatkoi esitystään.

— Nyt, jos koskaan, täytyy suurvaltain taipua, muuten ei maailman palo ole estettävissä. Englannissa levottomuudet kasvavat, Irlanti on kuin viritetty jousi ja Viro kapinan partaalla. Itämeren maakuntain unioonilla Preussin kanssa ei ollut, eikä ole pysyviä edellytyksiä, se on minun vilpitön mielipiteeni. Kieltämättä olisi parempi, jos nämä maakunnat halunsa mukaisesti liitettäisiin Suomeen, johon ne sukulaisuuden perusteella tuntevat kuuluvansa. Saksan asemaahan tämä liittyminen itse

teossa lujittaisi. Saksa yhdistäisi silloin itseensä suomensukuiset kansat *kokonaisuutena* yhdellä ai-noalla siteellä, sensijaan että se nyt on pieninä, erillisinä palasina rihmoittanut nämä maat valtavaan runkoonsa. Suur-Suomen kanssa solmittua ystä-vyyttä ja lujaa liittoa ei suinkaan voi pitää pieni-arvoisena seikkana.

Puheen loppuosa oli hukkaa jyriseviin huutoihin, jotka kadulta tunkeutuivat huumaavina korviin.

— Me tahdomme kuulla kuninkaan mielipiteen!

— Me vaadimme veljeskansaimme vapautta!

— Heitä ei saa sortaa!

Kuningas vastasi:

— Teidän esityksessänne ei ole mitään, jota en saattaisi hyväksyä, kenraali.

— Me tahdomme nähdä kuninkaan! kuului häi-ritsevän äänekkäästi ulkoa.

Silloin kohosi tumma puna kuninkaan kasvoille.

— Jo kahdesti olen lähettänyt heille poistumis-käskyn. He eivät tottele, sanoi Hänen Majesteettinsa, ja hänen äänensä sävy ilmaisi, ettei hän ollut tottunut uppiniskaisuuteen.

Syntyi hiljaisuus, vain kansanjoukon melu kiihtyi. Vihdoin vastasi Orri.

— Minä en kehoittaisi Teidän Majesteettianne käskemään heitä kolmatta kertaa.

— Sitten on kutsuttava sotaväki. En jaksa sietää tuota melua.

— En kehoittaisi Teidän Majesteettianne siihen-kään, sanoi kenraali hiljaa.

— Ja miksi ei?

— Sotaväki ei tottele, kuului tyyni vastaus.

Värihäivähdys kiiti kuninkaan kasvoilla.

— Sanotteko te niin, kenraali!

— Sanon, sillä kansanjoukolla on oikeus vaatia kuninkaansa nähdäkseen. Ei sotaväki saata siitä syystä ryhtyä väkivaltaan.

— Mutta ette kai tarkoita, että rupeaisin kansalle puhumaan politiikkaa? En minä voi tehdä heille lupauksia.

Syntyi hiljaisuus. Sitten kuului kadulta:

— Hän ei tahdo näyttäytyä!

— Hän ei välitä meistä!

Ja muuan terävä, erillinen ääni:

— Alas sellainen kuningas!

Kuninkaan kasvot vaalenivat ja katkeroituneena hän sanoi Orrille.

— Siinä kuulette. Tuokin on ehkä oikein teistä.

Kenraalin kovat kasvot ilmaisivat suunnatonta mielipahaa ja hänen äänensä vavahteli.

— Ei suinkaan, Teidän Majesteettinne. Minä olen ainakin koettanut palveluksellani osoittaa nöyrintä alamaisuuttani ja syvää rakkauttani Teidän Kuninkaallista Korkeuttanne kohtaan. Tarkoitin vain, että Teidän Majesteettinne tulisi näyttäytyä kansalle... Tuo huuto ei merkitse mitään. Se oli yksinäinen ääni, joka viiden minuutin päästä on valmis sydämensä pohjasta huutamaan »eläköön kuningas» ja tarvittaessa uhraamaan henkensä Teidän Majesteettinne puolesta. Se riippuu kokonaan laumaintohimojen käännteistä.

— Olen jo sanonut, etten tahdo heille luvata sellaista, mitä en voi pitää. Mitä siis ehdotatte, kenraali?

— Kehoitin Teidän Majesteettianne viipymättä matkustamaan Saksaan, persoonallisesti keskustelemaan Saksan keisarillisen hallituksen kanssa, johon Teidän Majesteetillanne on suuri vaikutusvalta. Täällä ei ole tällä hetkellä mitään tähdellistä tehtävää. Ja tästä matkasta kehoittaisin Teidän Majesteettianne ilmoittamaan kansalle.

Sotaministeri, joka koko ajan oli istunut äänettömänä, sanoi nyt:

— Senjälkeen kuin Teidän Majesteettinne on ilmaissut kantansa Itämeren maakuntain kysymykseen nähden, en voi muuta kuin yhtyä kenraali Orriin.

Kuningas mietti.

— Tulkaa mukanani parvekkeelle, sanoi hän sitten.

Kun kansa sai nähdä kuninkaan, jonka kahden puolen sotaministeri ja kenraali Orri olivat kunniaa tehden asettuneet, valtasi sen juhلاميeli ja hiljaisuus syntyi heti.

— Kansalaiset! aloitti kuningas. — Minä tiedän, että te haluatte kuulla minun mielipidettäni Viron, Suomen veljesmaan kysymyksessä. Minä hyväksyn pääasiallisesti ne näkökohdat, jotka Itämeren maakuntain lähetystö on esittänyt. Mutta minä en voi tehdä teille mitään lupauksia, koska ratkaisu ei ole yksinomaan minun vallassani. Olen päättänyt matkustaa Saksaan, persoonallisesti ajaakseni perille

Suomen kansan toivomuksia niin laajaperäisesti kuin mahdollista. Olkaa vakuutettuja siitä, että teen voitavani. Ja nyt kehoitan teitä rauhallisesti menemään koteihinne.

Hiljaisuutta kesti tuokion. Sitten kuului valtava huuto.

— Eläköön kuningas!

— Jumala siunatkoon hänen matkaansa!

— Onnea matkalle, Teidän Kuninkaallinen Korkeutenne.

X.

Rauhan enteitä.

Kauppatorilta loistava joukko kääntyi Esplanadille ja torvisoittokunta alkoi puhaltaa marssia.

Siinä olivat kaikki Englannista palanneet ranskaisuretkikuntalaiset, joita haltioitunut yleisö oli vaatimalla vaatinut nähdäkseen. Heitä oli noin 300 miestä, enempää ei viidestä sadasta ollut palannut. Toisilla, joiden käsi tai rinta oli haavoittunut ja kääreissä, tai pää siteissä, ei ollut haarniskaa ja heidät oli erityisenä osastona asetettu eteen. Mutta mukaan oli kaikkien lähdettävä, jotka suinkin kynnelle kykenivät.

Etumaisina ratsastivat amiraali N. ja kenraali Storm, joka henkilökohtaisesti oli ollut mukana, Orrin ja amiraalin vastaväitteistä huolimatta. Amiraali ei ollut tottunut ratsastaja, se näkyi hänen asennostaan, jota hän turhaan koetti väkipakolla pitää moitteettomana. Hänen vaatimattoman pukunsa rinnassa loisti yksi ainoa kunniamerkki, suuri sininen risti, jota oli jaettu vasta kuudelle sotilaalle koko maassa, ja hänen hiljaisilla, mutta nerokkailla kas-

voillaan oli jonkinlainen nolostunut leima, ikäänkuin olisi hän oudoksunut tällaista näytteillä-oloa.

Storm istui ratsullaan komeana ja naureskellen, kiireestä kantapäihin panssaroituna. Hänen rintansa oli kunniamerkkejä täynnä. Siinä näkyi rautaristi, muistona jääkäri-ajoilta, sitten vapaustaistelun neljänneen ja toisen luokan vapaudenristit ja vihdoin sininen risti. Hän oli yleisön vanha suosikki, varhain leskeksi joutunut naissankari, alituinen vitsailija, leikinlaskija ja hulluttelija. Mutta samalla yleisö tiesi hänen yltiöpäisen rohkeutensa ja loistavat sotilaalliset ansionsa. Hän oli ollut Orrin oikeana kätenä Pietarin valtauksessa, hän oli toteuttanut amiraali N:n hurjan suunnitelman Englannissa ja hän oli vihdoin tuhonnut englantilaiset divisioonat Hangon lähetytyillä.

Yleisöä, joka kihisi kuin muurahaispesä, tunkeili kaikkialla, joka ikisessä sopukassa. Vaikka oli jo syksy, niin näytti koko Esplanadi muuttuneen kukkatarhaksi. Oli suuria ruusuja, erivärisine kukkineen, oli kokonaisia orvokkirykelmiä, oli asterikumppuja ja mahdottomia tulppaani-viuhkoja. Sotilaat olivat hukkua irtonaisten ruusujen sateeseen ja hevoset kulkivat kuin kukkamatolla.

Yleisö huusi, taputti käsiään, heitteli kukkia, heilutti nenäliinoja ja lakkejaan kuvaamattoman riemun ja hurmion vallassa. Se hurrasi yhä uudestaan ja uudestaan ja kumeina vyöryinä kaiku kuljetti sanoja yli raunioiksi sortuneiden talojen.

— Kuolemattomat!

— Isänmaan pelastajat!

— Hurraa! Hurraa! Hurraa!

Oli omituista nähdä tällainen saattue kaupungissa, jonka talojen ympärillä oli korkeita, rumia rakennustelineitä, jonka ihmiset asuivat ahtaasti sulloutuneina niissä harvoissa huoneissa, jotka olivat säilyneet ehjinä, tai jotka oli ehditty korjata hävittävän pommituksen jäljeltä. Asukkaat olivat tällä hetkellä tyyten unohtaneet sodan kauhut ja huusivat yhä äänekkäämmin.

— Eläköön kuolemattomat!

— Eläköön isänmaa!

— Eläköön urhoolliset päälliköt!

Storm keikuttelihe ja nyökkäili päätään joka suunnalle, amiraalin istuessa vakavana. Hän vilkutteli silmää, nauroi ja yhtäkkiä hän huusi innostuksen valtaamana, vähääkään välittämättä sopivaisuusvaatimuksista.

— Terveisiä John Bullilta!

Puhkesi hurja naurun rämäkkä ja kansa huusi:

— Hyvä, hyvä!

Sitten toi muuan viisitoistavuotias, tavattoman kaunis tyttö Stormille niin suuren valkeista ruusuista tehdyn seppeleen, että hento kantaja oli menehtyä sen painosta.

Silloin kenraali sieppasi sekä tytön että seppeleen satulaansa, suuteli hämmästynttä lasta keskelle suuta ja istutti hänet eteensä, pannen suuren seppeleen molempien vartalon ympäri.

Yleisö huusi, nauroi, ulvoi ja tömisteli kanta-

päitään. Se tunkeutui sotilaiden lähelle, kuumeisin sormin koskettaen heidän yliluonnollista haarniskaansa ja yhä uudestaan toistaen:

— Kuolemattomat!

* * *

Tämän jälkeen valtasi kansan jos mahdollista vieläkin suurempi isänmaallinen ylpeys ja itsetunto; se käsitti armeijansa voiman ja se tunsu halua seisoa omin jaloin.

Mutta samalla se ikäänkuin talttui ja tyyntyi. Se alkoi perustella vaatimuksiaan asiallisemmin ja tyynemmin, mutta samalla sen voima kasvoi. Sanomalehdet huomauttivat kyllä, että me saimme armeijamme loistosta kiittää Saksaa, joka oli sen pannut alulle, ne pyrkivät yhä lujittamaan entistä liittoa Saksan kanssa, mutta samalla ne vaativat ehdottomasti, että Suomen sotaväki oli vapautettava vieraista aineksista, että maa oli annettava yksinomaan suomalaisten viljeltäväksi, että tehtaat ja liikkeet oli palautettava Suomen kansalaisten haltuun, sekä että kauppa- ja merenkulkusopimus oli uudestaan tehtävä.

Sitten tiesivät sanomalehdet ilmoittaa, että Hänen Majesteettinsa Suomen Kuningas oli matkustanut Saksaan, ajaakseen, mikäli mahdollista, perille kansansa tahdon. Tämä tieto tyynnytti yleisöä, kuninkaasta kirjoitettiin myötätuntoisia, vaikka tosin rohkeita kirjoituksia ja uusi toivo alkoi kyteä mielissä.

Silloin saatiin kuulla yhä uusia järkyttäviä viestejä. Helsingin Sanomat julkaisivat lokak. 11 p:nä seuraavan sähkösanoman.

Berlini 10 p. lokak. Meille tiedoitetaan Lontoosta: Eilen on parlamentin alahuoneessa ollut myrskyinen kohtaaminen. Koko alahuone on vaatinut rauhaa. Lordi B. ja amiraali C. ovat ylähuoneessa asettuneet rauhan kannalle. Sotapuolueen väitetään kukistuvan ja hallitus-pula on odotettavissa.

Parin päivän päästä olivat sanomalehdet täynnä kiihkeitä kirjoituksia ja kapinan odotettiin joka hetki puhkeavan Englannissa. Koko työväen puolue ja maltillinen porvaristo tahtoi rauhaa, jota ylimystö ja hallituspiirit vastustivat. Sinnfeinerit riehuivat kuin koston jumalat kiihoittamassa muutenkin kuo-huksissa olevaa kansaa, Irlanti kiehui kuin kattila ja monin paikoin oli syntynyt verisiä mellakoita. Suurten asetehtaiden ja ampumatarvetehtaiden työ-läiset liittyivät lakkoihin, huolimatta siitä, että hal-litus asevoimin koetti saada heitä pysymään työssään ja kaduilla kulki valtavia mielenosoituksellisia kan-sanjoukkoja.

»Englannilla ei ollut mitään syytä sekaan-tua Suomen ja Venäjän välisiin asioihin. Kaikki puheet taloudellisten etujen loukkaa-misesta ovat vain puolustusta ja peitettä,

eikä Suomi ole tehnyt sellaiseen itseään syy-pääksi. Tosiasiallisena sodan syynä on ollut vain ylimystöpuolueen kostonhimo, joka on palavana kytenyt maailmansodasta saakka ja joka ei ole häikäillyt valita uhrikseen tätä pientä maata, jonka urhoollinen ja vapautta rakastava kansa on nyt ryhtynyt epätoivoisiin rankaisuyrityksiin. Tietysti Englanti voittaa tämän sodan, jos se sitä pitkittää. Mutta se ei saa sitä pitkittää. Se ei saa sytyttää maailmanpaloa uudestaan. Sillä ennemmin tai myöhemmin vedetään mukaan myöskin Saksa, joka nyt tekee uhkaavia valmistuksia. Ja niin tullaan uudestaan siihen kauheaan tilanteeseen, joka pari vuosikymmentä sitten oli hukuttaa Europan kansat. Hallituksen on myönnettävä Suomelle rauha edullisilla ehdoilla. Se on kärsinyt kieltämättä tappion, joka sitä nöyryyttää. Pitäköön sen hyvänään kuten Venäjäkin. Tehköön rauhan, kuten Venäjäkin. Ja tehköön sen viipymättä, muuten on kaikki myöhäistä.»

Tähän tapaan kirjoittivat Englannin vasemmistolehdet, hukuttaen äänensä pauhuun kokonaan ylimysmielisten pilkalliset viittaukset ja loistavaa diplomaattista kieroutta todistavat puheet.

Sitten alkoi kuulua yhä verisempää ja kahakoihin puhkeavaa riitaisuutta saarivaltakunnasta. Sota-

puolue menetti perustansa ja hallituksen asema horjui.

Tämä kuohunta herätti voimakasta vastakaikua Itämeren maakunnissa. Kansa ja sen yhteydessä sotilaat nousivat yhtenä miehenä. Saksalaisen ylimysluokan sorto oli käynyt liikaa rasittavaksi, liikaa kiuasaavaksi, saatuaan tukea siitä unioonista, joka maailmansodan aikana oli Preussin kanssa tehty. Tyytymättömyys puhkesi vuolaihin sanatulviin:

»Uniooni ei voi olla luonnollinen, eikä sillä voi olla mitään pysyvää arvoa. Se on pakkotoimenpide, johon meidät on saatettu vastoin ylivoimaisen enemmistön tahtoa. Me emme voi siihen kauemmin alistua. Me tahdomme itse saada viljellä maatamme, kuten suomalaiset. Me tahdomme liittyä Suomeen, jonka läheistä sukua me olemme, johon meitä yhdistää luonnolliset siteet ja jonka voimakasta armeijaa me ihailimme. Me emme tahdo suinkaan vihamielisesti suhtautua Saksaan. Päin vastoin. Me tarvitsemme sen mahtavaa ystäväyyttä ja humanista tukea. Mutta nykyinen uniooni on mahdoton, sillä me emme voi olla orjia, emmekä tyytyä toisarvoiseen asemaan omassa maassamme. Annettakoon meidän liittyä Suomeen, suureksi ja voimakkaaksi valtioksi. Hallitkoon sitä saksalainen kuningas, jos se on tarpeellista. Lujittakoon tämä kuningas liittonsa Saksan kanssa. Mutta

älkөөn suomensukuisia heimoja jaoitettako hajalleen ja voimattomina sirpaleina liitettäkö valtoihin, joiden yhteydessä ne eivät menesty.»

* * *

Sekasortoa, hälinää ja yhä suuremmiksi paisuvia verisiä yhteenottoja kesti jonkun aikaa. Sitten julkaisivat sanomalehdet lohduttavan uutisen:

Englanti oli tarjonnut välirauhaa.

Suomen, Englannin ja Venäjän edustajat kutsuttiin Berliiniin neuvottelemaan rauhasta Saksan välityksellä.

XI.

Häät Luolakoskella.

Keskellä tätä kuumeista hälinää, innostusta ja pauhua, oli vanhassa Luolakosken kartanossa touhuttu kokonaan toisenlaatuisissa hommissa, jotka koskivat rappeutuneiden osien uudistusta, korjauksia ja juhla valmistuksia. Kartanon nuoriherra, luutnantti Arttur, oli mennyt kihloihin kenraalimajuri Stormin tyttären, Marian kanssa, ja häät olivat ovella. —

Kookas, mutta tällä kertaa pieneltä tuntuva vierashuone oli täynnä säteilevää, juhlapukuista yleisöä. Kaikkialla näkyi loistavia sotilaspukuja, kahisevia silkkihameita ja avokaulaisia, iloisia naisia, jotka olivat ryhmittyneet erilleen miehistä, ikäänkuin olisi molempien sukupuolien välillä vallinnut riita siksi kunnes vihkiminen oli toimitettu.

Suuren harpun lähettyvillä, jonka kieliä hieno ja miellyttävä sulhanen silloin tällöin hajamielisenä kosketti, mantelimaisissa silmissään raukea onnen kuulto, olivat sotilaat ja moni siviilimieskin kerään-

tyneet kenraali Stormin ympärille, joka huolettomalla leikkillisellä tavallaan jatkoi esitystään:

— Siitä on helppo syyttää, mutta menkääpä yhden ainoan rykmentin kanssa ottamaan vankeja. Emmehän me voineet piirittää kolmea divisioonaa. Me hakkasimme ne maahan — sitäkin suuremmalla syyllä, kun kapteeni K. väitti Englannilla olevan taivaassa siirtomaita, joissa ymmärrettävistä syistä vallitsi asukkaiden puute. Tietysti se oli kauheata mäiskettä ja rykmentti oli niin hajallaan ja pieniin osastoihin jakautuneena, että yhteen aikaan en ollenkaan tiennyt; kumpi puoli oikeastaan oli voitolla. Ne neljätuhatta vankia, jotka kaiken kaikkiaan otettiin, kuljetettiin pois niin salaviihkä, että niiden olemassa-olosta ei tiedä vielä tänäkään päivänä juuri kukaan.

— Entäs tykit? kysyi eversti P. — Minä olen kuullut, että niiden teho on vallan arvoituksellinen.

— Niin on. Me koettelimme niitä ensin englanti-laisten omiin selkiin ja varjelkoon, kuinka he niitä pelkäsivät. Niissä on meille paljon opittavaa, emmekä voi kyllin kiittää John Bullia, joka hyväntahtoisesti on itse kuljettanut ne maahamme.

— Nähkääs sulhasmiestä, hän katsoo jo kolmannen kerran kelloaan, eikä ollenkaan kuuntele, kuis-kasi kauppias T.

Silloin eversti P. huudahti:

— Luutnantti Vahlberg, tulkaahan lähemmäs.

Kun luutnantti oli ottanut pari askelta, sulkivat toiset kuin yhteisestä sopimuksesta hänet kehäänsä.

— Te ette lainkaan kuuntele appenne kertomusta, luutnantti. Mitä te siitä kellosta tahdotte? Me olemme päättäneet, että teidän on kerrottava kokemuksistanne Englannin matkalta. Ennen ette pääse mihinkään, tulkoon morsiamenne tai ei.

— Senhän voi appeni paremmin tehdä, kuului kiusaantunut vastaus.

— Vai niin. Siinä nyt nähdään meidän nuortemme mielipiteet. Heillä on kaikki oikeudet, mutta ei mitään velvollisuuksia. Joko taas vilkuillette pois! (Luutnantti oli tosiaankin kärsimättömänä katsah-
tanut ovelle). Alkakaahan tarinanne viipymättä.

— Minä, minä... en ollut toisten mukana, ha-
puili luutnantti. — Siitä syystä, että olin kihloissa kenraali Stormin tyttären kanssa...

— Herra varjelkoon. Joko taas se morsian!

— Antakaa nyt toki hänen kertoa, huomautti eversti P.

— Siitä syystä, luullakseni, jatkoi luutnantti pu-
nastuen, pääsin samaan sukellusveneeseen, jossa amiraali N. ja arvoisa appiukkoni matkustivat. Sitten en tiedä mitään muuta, kuin että kuljimme huimaa vauhtia eteenpäin, yhä vain eteenpäin. Minä olin luullut, että sukellusvene tähysteli ympärilleen vain periskoopin avulla, mutta amiraali ja appeni istuivat alinomaa eräänlaisen kummallisen, laterna magicaa muistuttavan laatikon ääressä. Olimme var-
maankin jo Englannin rannikolla, kun appeni kutsui minut luokseen ja osotti laatikon tähystyspintaa. Näin siinä ylösalaisin kääntyneitä rantoja ja sitten

suuren dreadnoughtin, joka kulki kumossa, kuten näytti. Heti paikalla syntyi sukellusveneessä vilkasta touhua. Jokin kiiltävä, pitkulainen esine, joka muistutti torpedoa, asetettiin eräänlaiselle telineelle, mutta siitä en ymmärtänyt mitään. Joitakin nesteitä kaadeltiin, mittareita asetettiin. Sitten tuntui hirveä jutkahdus, joka oli pysäyttää koko sukellusveeneen ja samassa appeni jälleen kutsui minut mainitun laatikon ääreen. Hetken vallitsi hiljaisuus. Sitten dreadnoughtin kuva ikäänkuin hypähti ja tuokion kuluttua kuului kumea jymähdys. Vesi porisi ja kuohui kuin koskessa ja kohosi keulapuolella valtavana patsaana ilmaan. Sitten kääntyi panssarihirviö omituisesti pystyyn ja vapisi kuin henkitoireissaan, silminnähtävästi vaipuen yhä syvemmälle ...

— Rouva kysyy luutnanttia, ilmoitti palvelija ovelta.

Mutta turhaan yritti luutnantti selviytyä ympärillä olevien piirityksestä.

— Hän ei nyt mitenkään jouda.

— Sanokaa rouvalle, ettei hän voi päästä.

— Jatkakaaahan, kehoitti eversti P. niin tyyneästi kuin ei mitään olisi tapahtunut.

Luutnantti naurahti väkinäisesti ja pyyhki kädellään otsaansa.

— Sitten noustiin jossakin maihin ja ajettiin hevosella noin 5 tai 6 kilometriä. Senjälkeen jouduin erään aliupseerin rinnalle automobiiliin, jossa oli tavallinen pomminheittäjäkone ja taitavasti kätketty pommikasa. Koko aikana en ollut tehnyt muuta kuin

päntännyt päähäni amiraalin suurelta kartalta sen Lontoon osan katujen ja sokkeloiden nimiä, johon minut oli määrätty, mutta sittenkään en ollut tarkoin selvillä, mihin kuljettava meitä vei. Sydäntä kouristi omituisesti, mutta epäröintiin ei ollut aikaa. Vihdoin annoin määräyksen ja heitto alkoi... Mahdotonta on kuvailla ihmisten hämmästyttä ja kauhua heidän kuullessaan kumeat pamaukset ja lasiruutujen helinän, ja nähdessään mustan savun, loimuavan, kauaspirskuvan öljyn ja syttyvien talojen liekit. Noin viisitoista tai kahdeksantoista pommia saatiin heittää täydessä rauhassa. Sitten alkoi syntyä ahdinkoa, takaa-ajoa ja raivostuneiden ihmisten huu-dot huumasivat korvia. Muuan pieni sotilaspatrulli särki käsigranaateilla automme, jolla muutenkaan ei enää päässyt juuri mihinkään. Mutta me ammuimme heidät maahan ja syöksyimme ihmisvilinään, käärien englantilaiset päällystakkimme tiukasti ruumiimme ympäri. Heti alussa minä eksyin tovereistani ja sit-ten alkoikin koko seikkailun tuskallisin osa. Vaikka tarkasti tiesin paikan, mihin oli tultava, vaikka osa-sin ulkomuistista ainakin 50 eri tietä sinne, niin sit-tenkin harhailin kauan eksyksissä, alituisesti peläten joutuvani kiinni; monta kertaa minun täytyi vil-kaista karttaa. Eräällä ahtaalla kadulla täytyi mi-nun ampua kolme poliisia, jotka ahdistivat minua ja tyhjensivät revolveriensa makasiinit rintasuojustani vastaan, ampuen hyvän päällystakkini mäsäksi...

Ulkoa kuului moottorin humina ja kenraali Orrin sikaarinmuotoinen auto hurahdi pihaan.

Kun suuri sotapäällikkö tuokion kuluttua astui sisään, hälveni kiusaava kehä luutnantti Vahlbergin ympäriltä kuin itsestään ja herrat asettuivat kunniasentoon tervehtiäkseen kuuluisaa päällikköään.

*   *   *

Vierashuoneen ovi aukeni ja hämärästä, avarasta etehisestä näkyi sulhaspoikien rivistö, joka oli muodostanut kunniakujan ja palavia kynttilöitä pidellen odotti liikkumattomassa asennossaan. Sulhanen omaistensa saattamana ja sitten koko muu yleisö, jonka omituinen, äänetön hämmästys oli vallannut, siirtyivät etehiseen, asettuen kaarenmuotoiseen ryhmään niiden portaiden juurelle, joiden alapäässä Beethovenin ja Kustaa III:n vanhat muotokuvat yhä seisoivat juhlallisena kaksoisvartiona.

Sitten alkoi ylhäältä kuulua askelten ääntä ja hunnutettu morsian, jonka päätä myrttiseppele koristi, laskeutui hitaasti äitinsä, seuranaistensa ja morsiuustyttöjen saattamana portaita alas. Hänen kasvonsa, jotka liikutus oli tehnyt kalpeiksi, loistivat kynttilöiden häälyvässä valossa puhtaina kuin lilja ja ihanat silmät kimmelsivät kuin kaksi säröistä helmeä tai yökasteen suurta pisaraa. Vallitsi hiljaisuus. Kuului vain silkkipukujen kahina ja keveiden askelten ääni. Kihlautuneet asettuivat vierekkäin ja heidän ympärilleen kaareutui sulhaspoikien ja morsiuustyttöjen kynttilöitä pitelevä ryhmä. Sitten nousi vanha herra Vahlberg portaitten alimmalle askeleelle,

painoi jalallaan kaidetta ja väänsi Kustaa III:n rintakuvaa. Kuin taikavoiman painamina portaat taittuivat keskeltä ja alkoivat vaipua syvyyteen. Salaperäinen, pohjaton aukko, jonka ammottavasta kidasta punertava, epämääräinen valo värähteli, avautui avartumistaan vaikenevan juhlayleisön eteen. Suloinen, huumaa tuoksu leyhyi ilmassa. Sitten hiipi syvyydestä kaukainen, helmeilevä musiikki korviin, kasvaen valtavaksi hymniksi, jossa kuohui kevään pulppuava voima ja hämärä salamyhkäisyys.

Hitaasti lähti juhlasaattue kulkemaan portaita alas. Maanalaisessa käytävässä, jonka kattoa koristivat köynnökset ja kirjavat amppelit, oli lattialle levitetty kallisarvoinen, pehmeä matto, jonka päälle oli sirotettu kukkia ja tiputettu hienotuoksuisia vesiä. Kosken valtavan pauhun saattoi jo selvästi erottaa ja ihmeellinen soitto sekaantui ja yhtyi siihen niin epämääräisesti, että kuulijat eivät tajunneet sen alkuperää. Unen raskas ja samalla suloinen raukeus tuntui kiehtovan kaiken loihtuunsa, todellisuus haihtui olemattomiin, minuutit saivat sadun siivet, arkipäiväinen järki katosi kuin säikähtynyt metsäeläin ja tunteen salaperäinen tenhovoima vietti riemuvoittoaan. Kaukana, käytävän päässä, mistä saattoi aavistaa sävelten lähtevän, kuului kirkkaampi valo ja kuta lähemmäksi kulkue ehti, sitä selvemmin sukeltaisivat esineiden ääriiviivat näkyviin.

Kustaa III:n tarumaisessa luolakammiossa seisoi totinen pappi korokkeellaan, kultasivuinen

kirja kädessä ja vihkipalli edessään. Sivumalla, puolivihertävässä hämärässä soitti harsopukuinen, hengettäreltä näyttävä neito suurta harppua, jonka paksut bassokielet panivat tuoksujen kyllästämän ilman väräjämään. Takaseinän pyöreä ikkuna, jonka kuperan lasin takana vesi syöksyi hirveää vauhtia, oli ympäröity sydämenmuotoisella, ihmeen suurista ja kalpeista, ikäänkuin kellarissa kasvaneista kukista tehdyllä seppeleellä, ja pöydällä, sohvan edessä, upeili kauniisti ryhmiin järjestettyjä, hiottuja, kultareunaisia laseja.

Soitto lakkasi. Morsiuspari polvistui vihkivalille ja papin yksitoikkoinen ääni kuului oneana ja sammuneena tässä tenhoisassa kammiossa. Sulhasen hillityn, mutta päättäväisen vastauksen saattoi selvästi erottaa, mutta äärimmilleen liikutetun morsiamen vieno ääni hukkui miltei tyyten kosken kumeaan pauhuun.

Kauan aikaa sen jälkeen, kun pappi jo oli lopettanut toimituksensa, vallitsi luolassa omituinen, juhallinen hiljaisuus, joka luonnollisena, ketään vaavamatta oli hunnuttanut todellisuuden ja lahjoittanut seuralle ylevän juhlatunnelman. Vasta kun vaah-toava samppania helmeili laseissa ja maljoja juotiin nuoren parin onneksi, tuntuivat ihmiset heräävän ja matala puheensorina vilkastui vilkastumistaan.

Silloin astui kenraali Orri sivummalle ja alotti:

— Arvoisat juhlavieraat! Tänä hetkenä, jolloin meihin, arkielämän koventamiin ihmisiin, on ainakin hetkeksi palannut nuoruutemme päivien usko sadun

todellisuuteen, jolloin me olemme saaneet nähdä kahden nuoren elämän liittyvän yhdeksi, tahdon muutamain sanoin, samalla kuin toivotan nuorelle parille kestäväää onnea, selvittää, missä ihmeellisessä paikassa heillä on ollut kunnia solmia avioliittonsa. Koko se suuri voima, jonka Suomen armeija nyt omistaa, se taruksi muuttunut kuolemattomuus, ja Suomen sotilaita on seurannut, on lähtöisin täältä. Tässä huoneessa on se ollut kätkeytynä, nämä kiviseinät ovat pitäneet vuosikymmeniä suurta salaisuuttaan hallussaan, tämän kullatun harpun sävelissä on ollut koko armeijamme voiton avain.

Puhuja vaikenä hetkiseksi ja lystikäs eversti P. kuiskasi vierustoverilleen:

— Ikinä en olisi uskonut, että Pietari on vallattu harpunsoitolla.

— Näiden seinien sisällä ovat kuumeiset aivot työskennelleet ja yksi kaikkein suurimpia keksijöitä on yksinäisyydessään ja surun seuraamana ajatellut ne suuntaviivat, joille Suur-Suomen kehitys oli laskettava. En tiedä, onko yhdellekään läsnäolevista insinööri Arvid Warénin ainutlaatuinen elämäntarina aluksikaan tunnettu. Hänen työnsä on näihin asti täytynyt pitää salassa, mutta nyt on vihdoin se aika koittanut, jolloin hänen nimensä on vedettävä esiin unhon pimeydestä ja asetettava kaikkein suurinten suomalaisten nimien rinnalle.

— Jo puoli vuosisataa sitten hän tämän luolan säilöihin kätkei suuren keksintönsä, sen metallin, joka nyt on aiheuttanut ratsuväkidivisioonan voitot ja

laivastomme huikaisivat loistotyöt. Koko sen ajan, jonka hän itse oli vankina, on keksintö selityksineen ollut täällä ja tähän samaan luolaan hän kuollessaan, pyhitettyään koko elämänsä työn isänmaalleen, talletti nerokkaat suunnitelmansa jälkeentuleville perinnöksi. Täältä pelasti ne muuan jääkäri jo maailmansodan aikana kiihko-isänmaallisen ryhmän haltuun, ja nyt on koko maailma saanut nähdä niiden merkityksen käytännössä.

— Tämä luola on näihin saakka ollut yksinäisyyden, työn ja kaipauksen pyhättö, paistakoon se nyt onnen temppeleinä näille kahdelle nuorelle. Lahjoitakoon se heidän elämälleen saman suurpiirteisyyden ja voiman, jonka se on antanut Suomelle ja Suomen armeijalle.

Vieraat kuuntelivat jännittyneenä tätä puhetta, jota he eivät täysin ymmärtäneet, mutta jonka alla he aavistivat suurien tapahtumain kulkua. Hiljaisuus vallitsi. Sitten kenraali viittasi harpunoittajattarelle.

Kuului helmeileviä akordeja. Sitten alkoi Beethovenin »An Elise» pulputa harpun kieliltä...

Kiviseinässä napsahti ja violettinen metallilaatta työntyi esiin. Sen yläpuolelle ponnahti paperilevy, johon oli piirretty: *Nuorelle parille.*

Sulhanen, joka ensimmäiseksi tointui hämmästyksestään, astui laatikon luo ja otti sieltä kaksi hienoa rasiaa sekä kirjekuoren. Yleisön valtasi uteliaisuus;

se sulloutui luutnantin ympärille kurkoittaen päätään . . .

Toisessa rasiassa, jonka kannessa oli morsiamen nimi, oli violetinvärisestä metallista muovaeltu lehti, jonka keskellä säihkyi sinertävä timantti kuin suuri kastehelmi; toisessa loistava sinisen ristin kunniamerkki. Kuoressa oli luutnantti Vahlbergille kapteenin valtakirja.

Kun onnesta juopunut pari katsahti sivulleen, kiittääkseen kenraalia, oli tämä kadonnut.

* * *

Käytävässä, joka johti kartanon etehiseen, kiihuhti kenraali Orri pitkin askelin ja rouva Karin Vahlberg, joka oli pistänyt kätensä hänen kainaloonsa, seurasi mukana miltei läähättäen.

— Minä arvasin sen, sanoi hän. — Kaikki oli niin samanlaista, kuin silloin kerran, ennen. Minä tiesin, että te lähtisitte.

— Ettekö ajatellut lapsianne, rouva?

— Ajattelin, minä ajattelin heitä. Mutta minä en voinut unohtaa sitä miestä, joka on pannut käytäntöön insinööri Warénin elämäntyön . . . Ja minä muistin, suokaa anteeksi, kenraali, minä muistin, että hän oli yhtä yksin kuin edeltäjänsäkin . . . ja tahtoi poistua.

Karin rouvan suuriin, ihmeellisiin silmiin kohosi kyynelsumu ja hän käänsi kenraaliin kasvonsa, joilla outo liikutus värähteli.

Orri ei vastannut. Hän muisti, että kerran tuon rouvan mies oli ollut mustasukkainen. Sitten hän vavahti omaa ajatustaan ja katsoi syrjään.

— Kenraali, jatkoi rouva heikolla äänellä. — Jos te joskus kaipaisitte ystävää . . . ihmissydäntä, niin älkää unohtako minua, minun kotiani, joka on teille avoinna, joka oli teille avoinna jo silloin kun ette vielä ollut suuri, minun perhettäni, jonka onneen teidän muistonne on solmittu, niin, kaikkea mitä minulla on . . .

Silloin omituinen pehmeys ilmaantui Orrin kylmille kasvoille, ja hänen teräviin silmiinsä tuli toinen, samettimainen ja sydämellinen kiilto. Hän kumartui ja suuteli Karin Vahlbergin värähtelevää kättä, vastaten hiljaa:

— Kiitän teitä sydämestäni, rouva.

XII.

Suur-Isänmaa.

Vaativattomassa hotellihuoneessaan oli kenraali Orri vielä sängyssä, kun kahvi tuotiin. Tarjoilija, joka tiesi, ettei kenraali koskaan juonut makuulaa, ei kaatanut kuppiin, vaan lasi tarjottimen pöydälle, päivän sanomalehdet sen viereen ja aikoi poistua.

— Tuokaa lasku, pyydän, kenraali sanoi.

Palvelija kumarsi ja meni.

Sitten Orri nousi vuoteeltaan.

Kun hän peseydyttyään kampasi tukkaansa, joka oli yhä runsaammin hopeoitunut korvien vaiheilta, oikaisi hän vaistomaisesti ryhtiään, joka ehkä näytti hieman painuneelta ja kumaraiselta. Hänen kasvonsa kuvastuivat lasista hiukan kuluneina ja kalpeahkoina ja ruskeiden silmien katse oli omituisesti raskas ja ikäänkuin sisäänpäin kääntynyt. Hän astui pöydän luo, kaatoi kahvia kuppiinsa ja otti sanomalehden.

*Rauha solmittu.**Berlinin neuvottelut päättyneet.*

Englantisiitoutunut korvaamaan Suomelle hävitetyt kaupungit molemminpuolisen arvioinnin mukaan.

Venäjä sitoutunut maksamaan 10 miljardia Smk. sotakulujen korvaamiseksi. — Neva Suomen ja Venäjän välisenä rajana.

Itämeren maakunnat liitetty Suomeen erityisenä herttuakuntana. — Suomen ja Saksan liitto lujittunut. — Kauppa- ja merenkulku-sopimus muutettu. Liittovallan alamaisten maanomistus ja elinkeinon harjoitus Suomessa säännötetty. — Suomen sotaväki päätetty vapauttaa vieraista aineksista.

Kenraali silmäili lehteä tyynesti ja kutakuinkin välinpitämättömästi. Siinä ei ollut hänelle mitään uutta.

Hän laski sen pöydälle, hörppäsi kupistaan ja hajamielisenä mursi pikkuleivoksen kädessään. Sit-

ten veti hän kaihtimen syrjään ja katsoi ulos. Selkeä loppumarraskuun ilma yhä kirkastui.

Kaikkiällä vilisi ajopelejä, automobiilejä, ihmisiä, käsissä kukkia ja ruusuja, joiden hennot lehdet pakkaneen jäät. Lippuja liehui joka paikassa tässä omituisessa kaupungissa, jonka rikkiammutut talot kohosivat keskeneräisinä, rakennustelineiden valtaviin rykelmiin hukkuneina. Vaikka oli jo myöhä syksy, oli rakennustöitä jatkettu tulisella kiiruulla ja tuhansittain oli työmiehiä tuotu Helsinkiin. Mutta nyt olivat telineet tyhjinä. Kansa juhli rauhaa ja liput liehuivat kaikkiällä.

Järjestyneitä juhlakulkueita vaelsi kaduilla. Tuolla ylioppilaitten pitkä rivistö, täällä työväki punaisine lippuineen, tai sotilaitten kiiltävät, haarniskoidut kolonnat. Niiden ympärillä parveili muuta yleisöä kukkineen, loistavine silmineen, hymyineen, huutoineen, jotka kuuluivat kumeana, sekavana pauhuna, yhtyen ajopelien räminään ja voimavau-
nujen yhtämittäiseen toivotukseen.

Vasta kun kenraali sytytettyään sikarinsa avasi ikkunan, tunkeusi hänen korviinsa selvemmin tämä valtava pauhu, joka muistutti tulvavetten kohinaa, tai maanalaisen rautatieliikenteen oneaa jymyä. Ilma oli kylmä ja näytti yhä pakastuvan. Taivas kaareutui korkeana, vihertävänä, ja läpikuultavan selkeänä.

Jostakin kuului voimakasta laulua, kenties oli se ylioppilaiden tai Suomen laulun kuoro. Sitten hukutti valtava huuto sävelet miltei kokonaan. Ken-

raali katsoi sinnepäin, mistä huuto oli kuulunut, pistäen päätänsä lähemmäksi ikkunaa. Hän ei saattanut nähdä kansanjoukkoa, mutta ministeriön palatsin parvekkeella hän huomasi kuninkaan, jonka majesteetillinen olento sai vertauskuvallisen hahmon, piirtyessään rikkiammutun rakennuksen rappeutunutta seinää vasten.

— Eläköön kuningas!

— Kauan eläköön kuningas! kuului yhä valtava, kumiseva huuto, satojen kurkkujen huumaavalla voimalla.

Kenraali ei voinut erottaa, mitä kuningas puhui, mutta hän näki Hänen Majesteettinsa vilkkaat eleet ja lämpimän, innostuneen esityskiihkon.

— Eläköön isänmaa!

— Eläköön Suomen armeija!

— Eläköön kuningas! kuului taaskin, kentiesäskeistäkin voimakkaammin. Sitten kuningas poistui, mutta väkijoukon huudahdukset ja pauhaavat toivotukset kohosivat vielä kauan aikaa ilmoille. —

Hotellipalvelija toi laskun ja ilmoitti:

— Autobiili on valmiina, Teidän Ylhäisyytenne.

Kenraali maksoi, antoi palvelijalle vähäiset tavaranansa, otti päällystakkinsa ja astui ulos. Siinä puhui hänen loistava, siro, kevyt, miltei sikaarinmuotoinen autonsa. Vasta nyt hän kuuli selvemmin, että ohikulkijat, joita vaelsi tiheissä ryhmissä, miltei yksinomaan puhuivat rauhasta.

— Suomettari, Uusi Päivä, Nouseva Kaan-

saaa! huutelivat sanomalehtipojat kuuluvalla, ammattimaisella äänellään.

— Rauhanehdot! Berliinin rauhanehdot! Suomettari, Hufvudstadsbladet, Nouseva Kansaaa!

Muuan myöjistä, joka oli pommituksessa menettänyt kätensä, kantoi sanomalehtipinkkaa käsivarren tynkään sidotussa remmissä, jakaen terveellä kädellään ihmeen taitavasti sekä rahaa että lehtiä, joita ihmiset kilvan ostivat. Eräs toisjalkainen mies oli asettanut kainalosauvansa ristiin seinänviereen ja istui kuin eräänlaisella tuolilla, lehteä lukien.

Kenraalia väsytti. Hän oli vasta aamun hämärtäessä päässyt vuoteeseen ja nukkunut vain muutama tunnin. Sitäpaitsi oli hän jo tottunut tällaisiin juhlisiin. Hän oli nähnyt ensin maailmansodan, sitten vapaussodan ja nyt vihdoinkin tämän sodan rauhanhuomenen. Hän nousi biiliinsä miltei hitaasti ja miettiväisen näköisenä. Sitten kuljettaja väänsi pyörää ja vaunu lähti liikkeelle.

Kun kansanjoukko, joka oli sulloutunut tiiviiksi, loppumattomaksi jonoksi kadulle, huomasi hänen tutun autonsa, väistyi se kaatuillen syrjään ja hiljainen, kuiskaava huudahdus vaelsi miehestä mieheen.

— Kenraali tulee!

— Väistäkää, kenraali tulee!

Silloin Orri käski hiljentämään vauhtia.

Väkijoukon valtasi ehdoton, pelonsekainen hiljaisuus. Ei kuulunut huutoja eikä melua, kaikki pysähtyivät paikoilleen tuijottaen sotapäällikön hieman alakuloisiin, hieman yksinäisiltä vaikuttaviin, mutta

rautaisiin ja miltei julmiin kasvoihin. Se ei ollut tottunut näkemään noita ruskeita silmiä, joiden tuli sitä usein oli hallinnut, noin raskaina ja tuijottavina.

Muuan vanha, jalaton mies, joka vaivaloisesti kulki kolmipyöräisissä kärryissä ja jolla oli vapaudenristi rinnassa, tempasi lakin pois päästään ja huusi väräjäväällä, hieman sortuneella, mutta omituisen kantavalla äänellään:

— Kunnia Suomen valtiaalle!

Väkijoukosta ei kuulunut hiiskaustakaan, mutta lakit lensivät päästä ja kuja aukeni yhä leveämmäksi vaunun kulkea. Kenraali katsoi terävästi vanhuksen kasvoihin. Oli kuin olisivat nuo kuivettuneet piirteet vaikuttaneet jollain tavoin tutuilta ja hänen mieleensä palasi vapaustaistelun aika. Hän nosti käden ohimolleen, mutta ei sanonut mitään.

Silloin heitti muuan hieno nainen, joka oli kulkeutunut joukon mukana, ruusukimpun kenraalin autoon. Kului silmänräpäys. Huumaava kohahdus kävi väkijoukossa ja kenraali oli hukkaa kukkasateeseen. Hän torjui kädellään kömpelösti kasvojaan, joilla häivähti heikko, arvoituksellinen hymy ja hänen kuuluva äänensä kajahti:

— Antakaahan olla!

Heti palasi hiljaisuus ja hän teki kunniaa avopäin seisovalle kansalle, kulkien hitaasti eteenpäin.

— Uusi suurvalta!

— Sähkösanoma 10 penniä!

— Uusi suurvalta! kuului sanomalehtipojan yksitoikkoinen ääni.

Kenraali otti liuskan ja antoi pojalle setelin.

Uusi suurvalta.

New-York, marrask. 29 p:nä. New-York Herald kirjoittaa m.m.: Berlinin vastasolmitur rauhan ehdot ovat omiaan hämmästyttämään suurta maailmaa. Niin loistavia töitä kuin Suomen pienen kuningaskunnan armeija onkin suorittanut, niin eittämätöntä sotaista kuntoa kuin sekä johtajat että sotilaat ovatkin osoittaneet, emme kuitenkaan voi uskoa, että Englannin ja Venäjän mahtavat valtakunnat olisivat olleet pakotettuja myöntämään lopullisen häviönsä ja alistumaan voittajan ehtoihin. Sen sijaan panemme merkille kokonaan uuden suunnan suurvaltain politiikassa, joka lopullisesti on hyljännyt imperialistiset pyyteensä ja kiitettävällä uhraavaisuudella tehnyt voitavansa uuden, uhkaavan maailmansodan välttämiseksi. Tästä ovat parhaana todisteena ne suurisuuntaiset myönnytykset, joita Saksa, huolimatta siitä, että se on ollut kokonaan sodan ulkopuolella, on tehnyt, salliessaan Itämeren maakuntain liittyä Suomen yhteyteen. Mielestämme ei vielä koskaan ole oltu niin lähellä yleismaailmallista rauhaa, eikä poliittinen suunta kansojen valtioelämässä ole koskaan niin lähennellyt yleistä aseistariisumisen

ihannetta kuin juuri tällä hetkellä, ja pienelle Suomen kansalle on ikuisiksi ajoiksi annettava se kiitos ja tunnustus, että se horjumattomalla urhoollisuudellaan on pystynyt herättämään suurvalloissa näin radikaalisia ajatussuuntia.

Kahdennenkymmenennen vuosisadan alussa oli pieni ja mitätön Suomi neiti Venäjän sortovallan kahleissa, emmekä tienneet siitä juuri mitään, lukuunottamatta sitä neitseellistä kuvaa, jonka näimme kartalta tästä vaatimattomasta immestä. Sen lyhyt käsivarsi oli kohotettu ylöspäin kuin huomiota herättääkseen. Mutta pian alkoi se kohottaa toista käsivarttaan itää kohti ja kahmaisi sieltä alueita itselleen. Nyt näyttää tämä nuori neiti vähitellen kehkeytyvän maailmannaiseksi. On syytä ottaa sen olemassaolo huomioon — mikäli jo nyt ei uutta suurvaltaa ole asetettava entisten rinnalle.

Kenraali laski paperin sivulleen ja yhä viipyi hänen kasvoillaan sama hajamielinen ilme, katseessaan sama harhaileva tuijotus kuin äskenkin. Väkijoukkoa riitti yhä ja äänettömänä, paljain päin se seurasi kenraalin kulkua, pidellen käsissään kukkakimppuja ja ruususeppeleitä. Joukossa oli paljon raajarikkoisia, ontuvia, kädettämiä, jotka kainaloissaan pitivät kukkia ja joiden piirteistä kuvastui juhlamieli ja innostus. Useilla oli kunniamerkkejä rinnassa ja arpia

kasvoissa. Monissa lapsissakin saattoi huomata vammoja.

Kenraali katseli Helsinkiä, jonka kauniit, vaikka nyt lehdettömät puut ja puistot seisoivat alastomina ja hävityksen raiskaamina. Iloiset kadut ja sirot rakennukset olivat soraläjinä tai rakennustelineiden ympäröiminä. Ja yli kaiken levisi juhliivan kansan äänekäs melu.

Hänet valtasi yksinäisyyden tunto ja hänen kovat kasvonsa pehmenivät. Hän muisti murhattua isäänsä, kotiaan, jonka kansa oli polttanut, vanhaa äitiään. Sitten hän muisti nuoruutensa lemmittyä . . .

— Antaa mennä! sanoi hän kuljettajalle.

Tämä väänsi vaihteen. Vaunu syöksähti eteenpäin ja hävisi pian routaiselle maantielle, jota pitkin tuuli kuljetteli kahisevia, jäätyneitä keltalehtiä.

SISÄLLYS:

Sivu.

I. Isänmaan poika.

1. Rintamalla.	7
2. Nuori sankari.	13
3. Ihmisten ilmoille.	25
4. Vaikea matka.	30
5. Kodin lämpöä.	41
6. Muuan vainaja.	46
7. Jäähvyäiset.	52

II. Keksintö.

1. Testamentti.	61
2. Anoppi.	72
3. Kotitarkastuksia.	77
4. Professori.	86
5. Soittoniekka.	114
6. Omituinen vieras.	120
7. Kustaa III.	138
8. An Elise.	150
9. 27.	164

III. Hapuulia pimeässä.

1. Unelma todeksi.	173
2. Satimeen.	184
3. Shpalernaja.	192
4. Haarniska.	201
5. Vankikoppi 68.	209

	Sivu.
6. Maaliskuun vallankumous.	214
7. Matka.	218
8. Konttoristi.	234
9. Libaussa.	244
10. Suuret taipuvat.	252
11. Harhaisku.	263
12. Pako.	272
13. Memento mori.	280

IV. Kuolemattomat.

1. Vappu v. 1946.	291
2. Aseisiin.	309
3. Ratsuväkidivisioona.	326
4. Hyökkäys.	335
5. Savuavat kaupungit.	343
6. Kurjuuden rintama.	354
7. Pietarin valtaus.	364
8. Rankaisuretkikunta.	381
9. Kansa kuohuu.	387
10. Rauhan enteitä.	405
11. Häät Luolakoskella.	411
12. Suur-Isänmaa.	425

Suom. kaunok. 1.

Kara

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 1180

